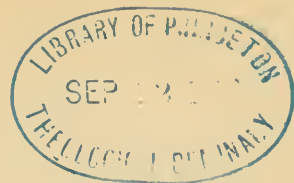

LIBRARY OF PRINCETON
SEP
THEOLOGICAL SEMINARY

HET

WERK VAN DEN HEILIGEN GEEST.

DOOR

DR. A. KUIJPER.

DERDE DEEL.

HET WERK VAN DEN HEILIGEN GEEST IN DE ENKELE PERSONEN.

AMSTERDAM,

J. A. WORMSER.

1889.

INHOUD.

EERSTE HOOFDSTUK.

DE HEILIGMAKING.

I.

HEILIGMAKING EN GELOOF.

> Uit Hem zijt gij in Christus Jezus, die ons geworden is wijsheid van God, en rechtvaardigheid, en heiligmaking, en verlossing.
>
> I Cor. 1 : 30.

Een der heerlijkste schatten, die een kind van God, krachtens het genadeverbond, uit den Middelaar ontvangt, is de *heiligmaking*. Niet enkel van zijn hart, maar van heel zijn persoon, beî naar ziel en naar lichaam.

Deze »heiligmaking" dient daarom nauwkeuriglijk gekend. De kerke Gods behoort te weten, hoe en op wat wijs ze dezen schat erlangen kan. En in die kerke Gods dient elk geloovige, en ook elk kleingeloovige, zuiverlijk in te zien, hoe hij in het verborgene zijner eigen ziel tegenover die heiligmaking staat.

Dwaling is vooral op dit punt zoo uiterst gevaarlijk en leidt o, zoo spoedig en eer men er op bedacht is, zeer verre van den levenden Christus af.

Verdwazing der ziel is het dan ook, in den zotten waan te verkeeren, alsof de hedendaagsche ketterij wel in de belijdenis van den Christus en van de zonde en van de wedergeboorte en wat niet al meer ware ingeslopen, maar alsof de leer der heiligmaking zoo doodeenvoudig en zoo gansch natuurlijk was, dat er bij dit leerstuk eigenlijk van dwaling geen sprake kon zijn.

En toch, in dien waan verkeeren ook thans weer maar al te velen. Ook, helaas, onder de dienaren des Woords.

Aangegrepen door warmen ijver voor de zaak en den naam des Heeren, stellen ze zich kloek en kras tegen allerlei uiting van het ongeloof in zake de Heilige Schrift, en den Persoon des Heeren, en het wezen der zonde, en wat dies meer zij; waarschuwen op dit terrein tegen velerlei dwaling al wie slechts hooren wil, in catechisatie, en van den kansel, en in geschrifte; en zien zeer wel in, dat er voor de kerk des Heeren gevaar dreigt, zoodra deze fundamenteele stukken der belijdenis worden omgestooten en verzet.

Maar dat ook de belijdenis van de »heiligmaking" even sterk en op even bedenkelijke wijze vervalscht kan worden, dat kwam hun nooit in den zin; daar merkten ze nooit iets van; en daar konden ze dus ook hun gemeente niet voor waarschuwen.

Ja, zóóverre lag dit buiten hun gedachtenkring, dat welbezien de »heiligmaking" eigenlijk zelfs nooit een dogma of leerstuk voor hen geweest is.

Eer het tegendeel van een leerstuk.

Niet de leer, maar het leven, en het leven, dat is immers de heiligmaking, — wierd zoo telkens in hun kring gefluisterd, en straks luide geroepen, dat een »leerstuk" en »heiligmaking" voor hun besef van meet af tegenstrijdig, tegen elkaar overstaande en elkaar uitsluitende begrippen wierden.

Dat de heiligmaking geen leerstuk en dus geen stuk der belijdenis was, daarin, zoo beeldde men zich al spoedig in, school juist de uitnemende heerlijkheid en het wezen der heiligmaking.

Heiligmaking, zie, dat ging nu eens geheel buiten de leer om; dat had met de mysteriën van het dogma niets uitstaande; en dientengevolge kon er van *dwaling* op dit punt dan ook in goeden gemoede niet wel gerept.

Bij »heiligmaking" kon sprake vallen van een tekort in groei en wasdom; van achterlijkheid en verwaarloozing; van doodigheid en slordigen wandel; kortom, van een fout *in het doen*, van een feil *in het werken*, — want »heiligmaking", dat was zich beteren en zichzelven al meer heiligen van dag tot dag.

Maar van een feil in het belijden, van een feil in de leer, kon noch zou ooit bij de »heiligmaking" kunnen gesproken worden, eenvoudig omdat heiligmaking niet een zaak van ons belijden, maar een daad, een werking, een uiting van ons *leven* was.

Zoo wierd dan de »heiligmaking" buiten de belijdenis gesloten; schier op één lijn met betering des levens gesteld; en daardoor, gelijk niet anders kon, het gemeengoed van allen, die slechts ernstig en vromelijk leven wilden.

Van lieverleê wende men zich aldus aan de gedachte, dat ook die

velen, wier belijdenis in onze dagen al meer verliep, daarom toch zeer wel vorderingen konden maken in heiligmaking.

Niet zelden ontving men zelfs den indruk, als ging menig ongeloovige menig kind van God in heiligmaking vooruit.

En niet alleen dat men dien indruk ontving; maar men sprak dit ook uit; drong dit gewaande feit aan met het zeggen van Jezus, dat »tollenaars en hoeren ons zullen voorgaan in het koninkrijk der hemelen"; en liet niet zoo zeldzaam de saamvergaderden huiswaarts keeren met de stille gedachte: »Ook al wierden we morgen modern, als we maar zoover gevorderd in heiligmaking waren, stond onze zaak nog het best bij God!"

Men gevoelt, waarop dit uitliep.

Hierop namelijk, dat deze dusgenaamde heiligmaking eindigde met het geloof te verzwakken; de zuiverheid der belijdenis voor onverschillig te doen houden; en ten slotte rechtstreeks vijandig tegen de mysteriën der waarheid over kwam staan.

Toen eenmaal »heiligmaking" met »betering des levens" was verward, en het »leven" als goud tegen het klater der »leer" was overgesteld, moest het hiertoe komen.

En zoo is het dan ook feitelijk geschied, dat deze valsche prediking eener onzuiver opgevatte heiligmaking het Christendom in deze landen niet gekweekt en niet bevestigd heeft, maar evenals in de dagen vóór de Reformatie van het zuivere Christendom heeft afgeleid.

Rome leed en lijdt ten deele nog aan hetzelfde euvel.

Niet, alsof Rome de leer prijsgaf, of ook onverschilligheid omtrent de leer door liet schemeren; maar ook in de bloeiperiode der Roomsche hiërarchie gevoelde men derwijs den drang om toch op betering des levens aan te dringen, dat men zich ook destijds in een eenzijdig aandringen op »heiligmaking" verliep.

De toen geldende term hiervoor was niet: »Geen leer, maar *leven*," doch had tot Shibboleth het hoog verheffen der »*goede werken*".

Daar en daarop bovenal kwam het aan.

Geen woorden, maar kracht.

Geen belijdenis, maar betoon van ernstigen zin en goeden wille.

En dit betoon van goeden wille niet stil en ongemerkt, maar zóó merkbaar, dat het viel waar te nemen en zichtbaar uitkwam.

Dit dreef Rome zóó sterk, dat het allengs niet meer tevreden was met goede werken als vrucht der bekeering, maar in deze goede werken ook een bewegende en verdienende oorzaak van zaligheid ging zien; en op die wijs, zij het dan langs een anderen weg, weer even beslist door een valsche prediking der heiligmaking het mysterie van het geloof afbrak,

Immers, gelijk men thans, zonder het te bedoelen, door het geroep van »Geen leer, maar leven," met ijzeren noodwendigheid er toe komt, om de prijsstelling op zuiverheid van belijdenis eerst gering te schatten, en daarna zelfs als bedenkelijk en schadelijk af te keuren; juist evenzoo leidde dit dringen op »goede werken" er bij Rome toe, om het mysterie van de verzoening onzer zonden wel niet in de belijdenis, maar dan toch voor het besef der kerkleden al meer van het kruis van Golgotha los te maken.

Uitgangspunt van alle beter inzicht en allen richtiger gang te dezen moet dus gezocht in terugkeer tot de besliste uitspraak, dat de »heiligmaking" zelve een stuk der *leer*, een integreerend deel van onze *belijdenis*, evengoed als het bloed der verzoening een *mysterie*, en dus in vollen zin een *dogma* is.

Niet genoeg kan het nog jarenlang voor de ooren der gemeente in haar saamvergaderingen herhaald worden: »En nu komen we tot het *dogma* der heiligmaking."

Niet: »Tot dusver handelden we van het dogma en thans stappen we van het dogma af en komen tot de heiligmaking." Neen, maar vlak omgekeerd: »Eerst thans dringen we tot in de kern en het hart der *belijdenis* door, doordien we nu toekomen aan dat heerlijk *dogma*, dat voor ons schittert in de *leer* der heiligmaking."

Niet, dit spreekt vanzelf, alsof we daarmeê de heiligmaking buiten het leven wilden plaatsen, of poogden te ontkennen, dat de *leer* der heiligmaking haar toepassing op het leven heeft.

Dat kan geen kind van God beweren, want *alle* waarheid heeft voor hem haar toepassing. Er bestaat voor hem geen enkel stukske of deeltje der leer, dat niet *werkt*, en waarvan de werking niet in het *leven* voelbaar wordt.

Alle leer, alle belijdenis, alle mysterie, alle dogma *leeft* voor Gods kinderen. Een mysterie, een dogma is voor hen geen uitgedoofde kool, maar een vuur, dat aldoor gloed uitstraalt; geen uitgebluschte luchter, maar een lamp, wier glans aldoor schittert; geen dood water, dat bezonk, maar levend water, dat rusteloos opborrelt en zichzelf voortstuwt. Een dogma, een leerstuk, dat werkeloos en verstijfd voor hem in het stof zou liggen, is voor een ingeleid kind van God een pure ongerijmdheid.

En waarom een ongerijmdheid?

Wel eenvoudig hierom, omdat de inhoud van elk mysterie óf iets in den levenden God is, óf iets in zijn schepsel. Een belijdenis dus omtrent een gesteldheid, een kracht, een werking, een persoon, die er niet maar *was*, maar er nog *is*, en bestaat en leeft en werkt.

Het »bloed der verzoening" zijn niet die enkele druppelen bloeds, die aan het kruis van Golgotha zijn afgeleekt en door den onherbergzamen bodem van Calvarië zijn ingedronken; maar het »bloed der verzoening" is een schat, dien de levende Christus in zijn bezit heeft; die daarboven in den hemel van oogenblik tot oogenblik werkt; waarmeê de Christus aldoor hier op aarde zijn kinderen rijk maakt; en die dientengevolge hier op aarde door de geloovigen als een heerlijke macht ondervonden en ervaren wordt.

En zoo nu is het met elk mysterie, gelijk onze kerken zoo schoon, bijv. van het diepzinnigst en onbegrijpelijkst dogma der heilige Drievuldigheid belijden: dat Gods kinderen dit geloovig aannemen, niet enkel om de autoriteit van Gods Woord, maar ook om de werkingen, die zij er in hun eigen ziel van ondervinden.

Welnu, geheel ditzelfde geldt nu, gelijk van *alle* leerstukken, zoo ook van het leerstuk der *heiligmaking*. Ook dit leerstuk is, evenmin als het dogma van de heilige Drieëenheid, of van het bloed der verzoening, de belijdenis van een dood en werkeloos iets, maar integendeel de belijdenis van een ontzettende kracht, die leeft en leven werkt. En gelijk nu elk dogma, elk leerstuk, elk mysterie, juist omdat het tot inhoud heeft een levend, geestelijk, werkend iets, niet zonder toepasselijke werking en uitwerking blijven *kan*, juist zoo kan nu ook het leerstuk, het mysterie, het dogma der heiligmaking niet zonder passend uitwerksel blijven, overmits het tot inhoud heeft zulk een heerlijk levend vermogen.

Vóór alle dingen worde dus de heiligmaking weer als *leerstuk* gepredikt, en, om als leerstuk te kunnen gepredikt worden, als leerstuk beleden, onderzocht en ingedacht; en dan vloeie, niet als iets bijzonders, maar als iets zeer gewoons, dat niet enkel hier, maar dat bij alle leerstukken geldt, uit deze prediking van het dogma de toepasselijke werking voort.

Leven, toepassing, uitwerksel, goede werken, vruchten, godzalige wandel, of hoe men het ook noemen moge, is het resultaat; maar juist om tot dat resultaat te geraken, moet de oorzaak, de bewegende kracht, waaruit die werking moet voortkomen, zuiver gesteld en zuiver werken.

Als het des winters koud is en men legt vuur aan, dan doet men dit, opdat de aanwezigen verwarmd zouden worden. Nu kan het gebeuren, dat het hout nat is, of de wind in de schouw slaat, of dat de haard niet goed trekt, en dat de aanwezigen dan verkleumen. En natuurlijk, dan mag dit niet zoo blijven, dan moet daar verandering in gebracht; er *moet* warmte komen. Maar om die warmte te erlangen, zal niemand dan zeggen: »Laat dien haard maar uitgaan, die geeft toch geen warmte; de hoofdzaak is maar, dat gij warm wordt, en dus, maakt uzelven warm!"—

maar omgekeerd zal een ieder, die bij zinnen is, dan inzien en gevoelen, dat opstoken van den haard en de belemmering voor het goed branden weg te nemen de eerste en onmisbare voorwaarde is om bij de felle vorst, die inviel, de in dat vertrek aanwezige personen voor verkleuming te bewaren.

En zoo nu ook staat het met de »heiligmaking".

Een ieder stemt toe, dat er bittere klacht valt van alle zijden over de geestelijke koude, die de kerke Gods overviel, en dat niets zoo noodig is, als dat de werking der heiligmaking weer krachtiger doorbreke en de kerke Gods redde.

Maar het middel, dat velen daartoe willen aanwenden, is bitter onnoozel gekozen.

Eertijds beleed de kerke Gods zuiver, en door de zuivere belijdenis hield ze zich dicht aan de bron van levenswarmte, die in de waarheid Gods ons geschonken was.

Heerlijk schitterde de zuivere belijdenis in de kerk, en de aldus zuiver beleden krachten en werkingen, die in den Middelaar voor de kerk zijn weggelegd, deden daardoor een krachtige werking en straalden heerlijk uit.

Toen bloeide de gemeente en het geloof vierde zijn beste triomfen.

Het was ook toen wel koud daarbuiten, maar terwijl de wereld al meer onder haar doodskleed wegstierf, was er licht en was er warmte in de hutte, die voor Gods kerk gebouwd was; want heerlijk glansde daar het licht der waarheid en heerlijk glom en fonkelde daar het heilig vuur der zuivere belijdenis.

Maar sinds ging dat licht tanen, en begon dat vuur te verdooven, en zoo wierd het in de kerke Gods donker en koud.

En nu zitten de geloovigen daar half ingezonken en verstijfd, en ze voelen o, zoo diep en zoo best, dat het aldus niet goed met hen is, maar dat het weer licht en weer warm in Gods huis moet worden.

Doch zie, inplaats van nu den geloovigen toe te roepen: »Laat die lamp der waarheid weer zuiver fonkelen, en laat dat heilig vuur der belijdenis weer heerlijk opgloren, dan *zal* het weer licht om u heen, en dan *zult* ge weer warm in het bloed uwer ziele worden!" komt nu o, zoo menigeen Gods volk aanzeggen: »Ziet, geliefde broeders, die leer brengt u toch geen rust, en dat belijden kan het toch niet doen; hecht aan die lamp en aan dat vuur dus zooveel niet; o, ook al moesten die ganschelijk uitgaan, als gijzelf maar licht en warmte binnen in u ontsteekt, dan eerst zijt gij er!"

En dit nu loopt op den dood uit. Daarmeê moet de gemeente omkomen.

En daarom volgen wij, in stil vertrouwen op de hulpe Gods, den

tegenovergestelden weg, en wij zeggen niet: »Laat die lamp en laat dat vuur maar uitgaan", doch roepen veeleer: »Doe in die lamp der mysteriën weer olie, en werp in dat vuur van het belijden weer dege brandstof; dan komt er vanzelf licht en warmte, en de gemeente Gods is gered!"

Mits, en dat behoeft er toch wel niet bij gezegd, mits het waarlijk *belijden* zij.

Want belijden, dat is niet *zeggen*, dat daarbinnen het vuur brandt, en zelf buiten in de sneeuw gaan slapen, maar belijden, dat is naar den warmen haard zich toekeeren, voelen, dat de koesterende warmte ervan u door het bloed gaat, en dan roepen: »Komt herwaarts, gij, wier ziele bevriezen zou; hier, hier komt ge bij!"

Niemand zegge dus langer bij eenig dogma: »Geen leer, maar leven!" Dat is ongeloof en ongerijmdheid. Maar wel ga men te keer het ondiepe, het halve, het vooze, het onzuivere belijden.

De belijdenis passe zuiverlijk op het mysterie, en het mysterie sta voor onze ziel en bestrale onze ziel, gelijk het feitelijk uit den Middelaar op elk gegeven oogenblik naar den raad der zaligheid uitstraalt.

Men mane de lieden niet van de leer en van het dogma af, maar doe ze veeleer zien, dat ze er nog o, zoo weinig van verstaan, er zeer oppervlakkig langs heen drentelden, en er zoo weinig van beleden; en dat het dus zaak voor hen is, voor hunner ziele zaligheid, dat zij er wat dieper indringen en dus het belijden voller en rijker maken.

En geschiedt dat en komt het daarheen, dan beelde men zich niet in, dat men nu nog apart en van elders de vrucht des levens zal moeten aanbrengen, maar dan wete men, dat die leer, die men aldus zuiver beleed, meê door het instrument van dit geloovig belijden, haar kracht ook in ons werken zal.

En ditzelfde doe men nu ook met de »heiligmaking".

Ook deze werking van den Middelaar worde eerst weer geheel en al als mysterie, en dus als leerstuk of dogma, zuiver gesteld, nauwkeurig onderzocht, en zuiverlijk beleden.

De kerke Gods worde aangemaand, om in de kennisse vooral van dit stuk der godzaligheid in te dringen; diep in te dringen; met heel het hart en heel de ziele in te dringen; en steeds voller, steeds zuiverder, steeds rijker ook dit dogma te belijden.

Dan zal het vuur weer branden gaan.

Er zal weer warmte in het huis Gods komen.

En de natuurlijke vrucht zal zijn, dat juist als vrucht eener zuiverlijk *beleden* »heiligmaking" een heilig leven en een godzalige wandel u toevalt.

II.

DE HEILIGMAKING EEN MYSTERIE.

Laat ons onszelven reinigen van alle besmetting des vleesches en des geestes, voleindigende de heiligmaking in de vreeze Gods.

II Cor. 7 : 1.

De »heiligmaking" behoort tot de »mysteriën" des geloofs, en kan dus niet anders beleden dan in een dogma of »leerstuk".

Met dit te zeggen is al aanstonds bedoeld, dat dient afgesneden elke voorstelling, alsof »heiligmaking" bestaan zou in een zeker heilig of heiliger maken van iemands eigen persoon.

Ongetwijfeld is heiliger maken van zijn eigen persoon een plicht, die op iederen mensch rust. Alle onheiligheid is van God den Heere gevloekt en onder de verdoemenisse besloten. Dientengevolge is ook alle *mindere* heiligheid voor hem onbestaanbaar. En kan het dus niet anders, of ieder onheilige en minder heilige mensch staat onder de absolute verplichting, om, niet morgen, maar heden nog, niet over een uur, maar op dezen zelfden oogenblik reeds, *alle* onheiligheid te verzaken, alle *mindere* heiligheid af te leggen, en de volstrekte, algeheele en volmaakte heiligheid in zich te doen wonen en te laten uitkomen.

Het: »Zijt heilig, want Ik ben heilig!" mag nooit en door niets verzwakt. Veeleer moet tegenover de lakschheid, waarin veler zedeleer verzonk, dit stellige, strikte, strenge en volstrekte recht, dat God op heiligheid in al zijn schepsel bezit, rusteloos aan de conscientie voorgehouden, als gedenkcedel op ieders hart gebonden, en met een bazuin van zeer zekeren geluide uitgeroepen voor elks oor.

In de wereld van den hemel, in die onmetelijke gewesten daarboven, waar God de Heere de millioenen bij millioenen vergadert, die eeuwig met Hem jubelen zullen, *is alles heilig*, wierd alle *on*heiligs buitengesloten, en is volstrekte heiligheid het aan niemand ontbrekend kenmerk van aanhoorigheid tot het hemelsch koninkrijk.

En zooals het nu in den hemel reeds is, en eeuwig in den hemel blijven zal, zoo moest en moet het ook op aarde zijn.

Alle onheiligheid is ook op aarde van Godswege, op straffe des doods, zeer gestrengelijk verboden.

De Heere onze God, die de souvereine Gebieder ook in alle koninkrijken

dezer wereld is, heeft ten strengste zijn verbod uitgevaardigd, dat er nergens en bij niemand en in niemands huis, waar ook op aarde, en in niemands hart, eenige de minste onheiligheid zou mogen bestaan.

En feitelijk bestaat er dus nergens op aarde eenige de minste onheiligheid, onder wat naam of in wat vorm ook, of God de Heere heeft ze verboden, en ze bestaat niet dan tegen zijn uitdrukkelijken wil in.

Er kan dus geen verschil van gevoelen over bestaan, of het is de geopenbaarde wille Gods en zijn hoog gebod, dat al deze onheiligheden onmiddellijk zullen ophouden en terstond en op staanden voet vervangen zullen worden door hetgeen volmaakt goed en heilig is.

Hij is te rein van oogen, dan dat Hij het kwade zou kunnen zien.

En eveneens staat het vast, dat de plicht tot wegneming van het onheilige en tot het aanbrengen van heiligheid op een iegelijk van ons rust. Wie schond moet heelen. Wie bedierf weer goedmaken. Wie ontheiligde weer heiligen. Hierover kan onder lieden, in wie het rechtsbesef nog werkt, geen geschil bestaan.

In den diepsten grond rust dus de verplichting om het leven dezer wereld weer te heiligen op den Satan. De Satan heeft invloed ten verderve op deze wereld gehad. Hij druppelde in onze aderen het gif, waaruit de krankheden onzer ziel zijn voortgekomen. De vonk, die alles in zondigen gloed van hartstocht heeft doen uitslaan, is door hem ontstoken.

Al is dus Satan nog zoo reddeloos weg en der verdoemenisse prijsgegeven, dit heft daarom Gods eeuwig recht niet op. Niet tegenover Satan zelven, want ook Satan zelf moest, naar recht, zich op staanden voet bekeeren en weer heilig als weleer voor God staan. En evenmin tegenover de wereld der menschenkinderen, die hij verdierf, want die wereld, die hij bedierf, was niet van hem, maar van God. Daar had hij geen zeggen over. Daar had hij niet aan mogen komen. En nu hij dit toch deed, blijft dus eenvoudig de verplichting op hem rusten, niet enkel, om van nu voortaan geen booze werking meer in deze wereld te doen, maar ook om weder volkomen te heiligen, wat hij zoo bitter en booslijk *ont*heiligd heeft.

Dat Satan dit *niet* doet en deze verplichting niet na *kan* komen, is juist de rechtvaardiging van zijn ontzettend oordeel, maar breekt Gods recht nooit.

Ware nu de mensch in het paradijs als slachtoffer gevallen, d. w. z. had Satan den mensch *tegen* diens wil of *buiten* diens wil zedelijk vermoord en ontheiligd, dan zou deze plicht tot weer heiliging van het leven dezer wereld uitsluitend op Satan, en dus *niet* op den mensch, gerust hebben.

Maar nu de mensch in Eden *willens* viel, nu de zonde zoodanig is,

dat ze wel Satan tot vader, maar tegelijk 's menschen eigen ziel tot moeder heeft, nu is de mensch zelf in deze schuld meê ingewikkeld, zelf onder het oordeel des doods besloten, en dus evenzeer zelf tot herstelling van het geschondene gehouden.

God schiep den mensch heilig, met het vermogen om heilig te blijven, heilig ook bij rijker ontwikkeling uit de heerlijke hem ingeplante kiem.

Maar zie, dit werk Gods in zijn eigen hart schond nu de mensch. Dit smetteloos kleed der heiligheid bezoedelde hij. En hij deed dit tegen recht.

Het zou niet tegen recht geweest zijn, bijaldien de mensch zijn eigen eigendom ware geweest; aan zichzelven had toebehoord; zijns zelfs ware geweest; en van God den Heere een kwijtbrief had ontvangen met den uitroep: »Doe vrij met uzelven wat gij wilt."

Maar dit is niet alzoo geschied.

God de Heere gaf den geschapen mensch niet aan hemzelven, zoodat hij met zichzelven doen kon, wat hij wilde; maar hield den mensch voor zich. De mensch hoorde dus aan God. Was Gods eigendom. Kwam geheel en onverdeeld aan God toe.

Wie den mensch schond, bedierf of ontheiligde, — deed dit booze dus aan iets, dat niet van hem, maar *van God was;* maakte hiermeê inbreuk op het souvereiniteits- en eigendomsrecht van den Heere onzen God; en kwam dusdoende onder de schuld 1°. van straf te moeten lijden voor deze inbreuk op het recht, en 2°. om hetgeen hij bedierf, weer in oorspronkelijken staat te herstellen.

Wel terdege rust dus op een iegelijken mensch, en blijft onafwijsbaar op hem rusten, de zeer stellige verplichting om zichzelven te heiligen.

Niet op God en niet op den Middelaar, maar juist omgekeerd en integendeel op den Satan en op den mensch, die de heiligheid schonden, rust de verplichting om het geschondene weer terug te brengen in den staat, waarin het oorspronkelijk was.

Te bidden: »Heere, heilig mij!" is voor den onbekeerde, is buiten het genadeverbond en zijn belofte dus eigenlijk een gansch onbetamelijke bede.

Eerst het goed van God moedwillig te bederven en te schenden, en dan met dat geschonden creatuur naar God te gaan en van Hem te vergen, dat de Heere, wiens eigendom men schond, het nu zelf dan ook maar weer heele en herstelle, is een eisch, die tegen alle recht indruischt en de ordeningen omkeert.

Neen, neen, wanneer we de mysteriën van het genadeverbond er buiten laten en onszelven voor God stellen, onder verband van natuurlijk recht, dan komt zulk een bede niet tepas, dan is er voor zulk een bede geen plaats te vinden, en staat het niet zoo, dat wij aan God te vragen hebben:

»Heere, heilig Gij ons!" maar omgekeerd zoo, dat God de Heere van ons heeft te eischen: »Heilig gij uzelven!"

»Heilig uzelven!" dat is niet: »Volbreng de wet weder!" Wetsvolbrenging is heel iets anders dan heiliging. Als de zondaar eerst weer geheiligd is, dan zal hij de wet volbrengen. Eer kan hij het niet. Heiliging gaat aan wetsvolbrenging vooraf.

Het is ermeê als met een harp, waar de snaren van gebroken zijn Zeker, doel en bestemming van die harp is, om getokkeld te worden, dat er de volle, hooge tonen van ruischen. Maar toch, het ruischen van die tonen is zelf het herstellen van de harp niet. Neen, eerst moeten die gebroken snaren weer hersteld, en daarna die herstelde snaren onderling gestemd worden, en dan eerst, als dit afliep, kan het weer tot een doen ruischen van de psalmakkoorden komen.

En zoo nu ook staat het met ons menschelijk hart. Om de wet te doen gaf God u een heilig hart. Een onheilig hart kan Gods wil niet volbrengen. En daarom, nu dat hart ontheiligd is en onheilig bestaat, nu moet eerst dat onheilige hart weer heilig gemaakt, en eerst daarna, als dit geschied is, kan dit weer geheiligde hart alsnu wederom tot wetsvolbrenging geraken.

Of om het onderscheid nog duidelijker en klaarder te doen gevoelen, let dan op deze twee feiten, die ieder toestemt.

Vooreerst, als er geen zonde ware gekomen, en de mensch dus niet ontheiligd ware,. zou er nooit sprake van zijn geweest, om hem weer heilig te maken, en dus nooit aan heiligmaking gedacht zijn, — en toch zou de wetsvolbrenging dan juist ongestoord zijn doorgegaan. Een feit, waaraan men op overtuigende wijze bespeurt, hoe heiligmaking en wetsvolbrenging eigenlijk gansch onderscheiden zijn.

En ten tweede: Totdat men den hemel ingaat, wordt men geheiligd. Als men den hemel ingaat en in is, dan *is* men heilig. In den hemel kan derhalve van heiligmaking geen sprake meer zijn. En desniettemin gaat natuurlijk in den hemel het doen van goede werken niet alleen rusteloos door, maar kan er in den hemel zelfs van niet anders dan van goede werken sprake zijn.

Heiliging, heiligmaking, staat dus op zichzelf, is een eigen iets, dat niet bestaat in het doen van goede werken, maar er zijn moet, eer er een goed werk komen kon.

En tot dit heiligen, dit weer heilig maken van ons onheilig hart, is

nu een iegelijk mensch, omdat hij door eigen schuld onheilig wierd, van Godswege gehouden en geroepen.

Niets is er dus op tegen, dat men zegt: »In den *eisch* tot heiligmaking ligt geen zweem van een mysterie."

Dit is ook zoo.

De eisch, die tot elk onheilig mensch komt, om op staanden voet weer heilig, volkomen heilig zelfs te zijn, heeft met de mysteriën niets te maken, en is in het minste geen dogma of leerstuk.

Deze eisch is de natuurlijkste en eenvoudigste uitspraak van het recht Gods in onze conscientie. Reeds het feit zelf, dat we van *on*heilig spreken, sluit in zich, dat we zeer wel weten, hoe we geheel heilig behoorden te zijn en alsnog wezen moeten.

Strijdt dit dan nu niet met elkaar, dat wij eerst er zoo sterken nadruk op legden: »De heiligmaking zelve is een mysterie en kan alleen beleden in het dogma", en dat we nu toch voetstoots toegeven: »De *eisch* tot heiligmaking, die tot elken zondaar uitgaat, heeft volstrekt niets met het dogma gemeen"?

Neen, dit strijdt in het allerminste niet. En dat wel daarom niet, omdat de eisch, om zichzelven te heiligen, wel tot elk zondaar van Godswege uitgaat, maar elk zondaar voor zich en alle zondaren saam volstrekt onmachtig zijn, om ook maar in het allerminste dien eisch na te komen en aan die oproeping tot heiligmaking te voldoen.

Zich tot op zekere hoogte aan den verderflijken invloed van wereldzin en zonden onttrekken, ja, dat kan menigeen en deed menigeen. Loffelijke werken werden door onbekeerde menschen vele gedaan. In meer dan één ontwikkelde zich een beminlijk karakter. Er was veelszins betering van leven en betering van levenstoon uit eigen aandrift, en buiten alle bekeering om, merkbaar. En doordien men nu ten onrechte heiligmaking opvatte, alsof dat beduidde iets minder booze dingen en iets meer goede dingen te doen, en daarbij betere bedoeling dan weleer te hebben, — zoo beeldde men zich metterdaad in, dat een onheilig mensch, nog wel niet geheel meer, maar eenigermate dan toch, aan dien eisch des Heeren voldoen kon.

Die inbeelding rust echter, gelijk we zagen, op een pure vergissing.

En vat en verstaat men eenmaal wel, dat heiliging en heiligmaking heel iets anders is dan betere dingen doen, en aan het doen van alle goed werk moet voorafgaan, dan vervalt die inbeelding geheel.

Al deze betering des levens, deze vrome gedraging en dit doen van loffelijke werken heeft met de heiligmaking niets uitstaande en kan er nog geheel buiten omgaan.

En al moet toegegeven, gelijk we deden, dat menig mensch uit zichzelf zeer wel bekwaam blijkt tot zekere betering in zijn wandel, toch moet ten stelligste ontkend, dat één eenig mensch ooit bekwaam was tot het allerminste stuk der heiligmaking. En of ge dus den onbekeerde al duizendmaal toeroept: »Heilig uzelven toch!" het is al om niet geroepen. Hij *doet* het niet, en hij *kan* het niet.

En als nu de mensch dat *niet* doet en *niet* kan, dan juist ontstaat de vraag: »Maar *hoe dan?*"

Hij moet en kan niet, en toch kan van den eisch niet afgelaten; eilieve, op wat wijs en op wat manier moet die zondaar dan heilig gemaakt worden?

En wijl nu in die vraag de moeilijkheid schuilt, en op die vraag door geen wijze ooit het antwoord is gevonden, en God de Heere alleen zelf het antwoord op die vraag in zijn heilige Openbaring gegeven heeft, daarom is *niet* die eisch, neen, maar *wel* het middel, waardoor het, in weerwil van 's menschen onmacht, dan toch tot heiligmaking komt, een voor ons onbegrijpelijke zaak, een verborgenheid, een mysterie, en moet op dit karakter van een mysterie bij de heiligmaking zoo volle nadruk gelegd.

Wat toch is het geval?

Ontkent gij, dat de heiligmaking in vollen zin een mysterie en dus de inhoud van een dogma is, dan komt dit daarvandaan, dat gij de heiligmaking nog uit den mensch zelf laat uitkomen; dat gij niet gelooft, dat de mensch hiertoe volstrekt onbekwaam is; dat gij dus eigenlijk de heiligmaking laat ondergaan in zekere betering van karakter en leven; en dat gij alzoo feitelijk 1°. de heiligheid neertrekt naar uw laag standpunt en 2°. de heiligmaking, die de Heere zelf werkt, voorbijziet en bestrijdt.

Er mag dus niet overheengeloopen, en helder moet het weer tot ons bewustzijn doordringen, dat »de heiligmaking, zonder welke niemand den Heere zien zal," volstrekt niet door u bereikt is, als gij eenige verkeerde dingen nalaat en aan eenige betere dingen uw ziel gewent.

De *eisch* tot heiligmaking behoort bij het werkverbond, de heiligmaking zelve bij het genadeverbond, en ook hierin komt beider verschil sterk sprekend uit.

Niet, alsof er *in* het werkverbond een gebod om zich heilig te maken bestond. Dit kan en kon niet, om de eenvoudige reden, dat het werkverbond niet aan onheiligen, maar aan heiligen gegeven is. Toen het werkverbond naar Adam en Eva in het paradijs uitging, waren ze niet onheilig, maar heilig en goed door God geschapen. Niet toen ze gevallen waren, maar toen ze daar nog heilig en goed in het paradijs voor hun God stonden, toen wierd hun het werkverbond opgelegd. Wat zin, wat beteekenis zou het dus toen gehad hebben, om tot deze *heilige* personen te zeggen: »Maakt uzelven heilig"? Dat *waren* ze. Dat konden ze zich dus niet meer maken.

En toen ze nu door zonde uit dien heiligen staat waren uitgevallen, toen eerst gaf God de Heere hun het genadeverbond. Want let er scherp op. Het werkverbond is voor heiligen, het genadeverbond voor onheiligen. En slechts inzooverre staat de eisch: »Maakt uzelven heilig!" met het werkverbond in verband, dat het den gevallene, die voor dat verbond bezweek, als schrik van Horeb zijn eisch blijft naroepen. Onheilig te zijn is den grondslag zelf van het werkverbond, de mogelijkheid van zijn vervulling opheffen, en daarom staat de onheilige, gevallene mensch met heel den staat van zijn persoonlijk leven met dit verbond in weerspraak.

Dat verbond moet voor hem weg, of hij moet weg voor dat verbond. Saam kunnen ze geen stand houden. Ze sluiten elkaar uit.

Dit is de bange strijd, die hem dan vragen doet, of God de Heere dan geen onrecht doet, dat Hij in zijn wet van hem eischt, wat hij niet doen *kan*, en ons zoo dikwijls verleidt om in ons boos hart de schuld op den Heere te werpen, dat Hij ons toch zoo schiep en zoo gemaakt heeft.

Voor het zondaarshart *kan* dit zelfs niet anders staan, omdat zijn persoonlijke *on*heiligheid rechtstreeks dit verbond, dat louter *heiligen* onderstelt, uitsluit, en zoo komt het dan, dat de Arminiaan in ons op allerlei manier aan deze klem zoekt te ontkomen, hetzij door te loochenen, dat er ooit een werkverbond bestond, hetzij door de naleving van het gebod voor de heiligmaking in de plaats te schuiven.

Men zie dus wél toe, dat men ook bij dit leerstuk uit de onzuivere vermenging weer tot zuiverheid van inzicht en gelouterdheid van uitdrukking kome.

Gelijk het nu jarenlang toeging, dat in o, zooveler voorstelling of prediking de gerechtigheid en de heiligheid en de goede werken, en zoo ook de rechtvaardigmaking, de heiligmaking en de betering des levens telkens dooreen wierden geward en zonder onderscheiding van begrip gebezigd, mag het niet blijven voortgaan.

De prediking moet niet den chaos bevorderen, maar ons uit dit chaotische en zwevende tot klaarheid en helder inzicht leiden.

We moeten niet maar op het Woord gemoedelijk wiegelen, maar er moet ernstige toeleg zijn om het Woord te verstaan; en zoo ten plattelande als in onze steden moet in alle kerken Gods rusteloos aangehouden en zoolang het Woord Gods in steeds klimmende zuiverheid gepredikt, tot ieder man en vrouw ten leste van eigen onheiligheid overtuigd worde; daardoor versta, dat ze Gods recht weer te herstellen hebben, door zichzelven weer volkomen heilig te maken; inzie, dat dit heiligmaken niet zeggen wil hun leven eenigszins beteren, maar de uitgangen van hun hart weer geheel heilig stellen; bevinde, dat ze dit niet kunnen en hiertoe geheel machteloos zijn; en dat elk, door deze bittere ervaring geleerd, met een verbroken hart naar den Ontfermer moge uitgaan, om van Hem, uit den schat van het genadeverbond, het *mysterie* der heiligmaking te ontvangen.

III.

HEILIGMAKING EN RECHTVAARDIGMAKING.

Om dienstbaar te zijn der gerechtigheid, tot heiligmaking.
Rom. 6 : 19.

Heiligmaking moet heiligmaking blijven, en mag niet willekeurig van haar eigenlijke beteekenis beroofd noch met iets anders verwisseld worden. Het is en moet blijven: iets, dat onheilig of min heilig is, wederom heilig *maken*, of, wil men, het op zulk een wijs bewerken, *dat het weer heilig zij*.

Vooral dient gewaakt, dat men de *heiligmaking* niet verwarre met de *rechtvaardigmaking* van den zondaar, een gevaar, waaraan de onnadenkende Schriftlezer o, zoo spoedig blootstaat, en waar ook in onze dagen maar al te velen inliepen.

Bij sommigen maakt het zelfs den indruk, alsof ze van deze gelijkstelling en verwisseling van rechtvaardigmaking en heiligmaking opzettelijk een systeem maakten, en ze voorbedachtelijk dreven.

Men vindt dit eenerzijds in sommige ethische kringen, waar de rechtvaardigmaking welbezien geheel opgelost wordt in de heiligmaking; en omgekeerd in sommige kringen van de jongere Kohlbrüggianen, die, op hun beurt, en even verkeerd, de heiligmaking feitelijk vernietigen, door ze op te lossen in de rechtvaardigmaking.

Dit komt reeds hieraan het sterkst uit, dat men onder deze ethische lieden bijna *altoos* van heiligmaking verneemt, en bijna *nooit* van rechtvaardigmaking, en in prediking en gesprek steeds merkt, dat men in deze kringen zich, en terecht, volstrekt geen zaligheid denken kan zonder heiligmaking, maar schier *nooit* het besef vindt, dat de rechtvaardigmaking even onverbiddelijk tot onze zaligmaking vereischt wordt.

Terwijl men omgekeerd van lieden, aan wier oprechtheid en juistheid van mededeeling niet te twijfelen valt, gedurig hoort, dat onder het gehoor van enkele jongere Kohlbrüggiaansche predikanten, en zeer terecht, met klem en nadruk de rechtvaardigmaking als ter zaligmaking onmisbaar wordt voorgesteld en aangedrongen, maar dat het gelijkelijk en even dikwijls dringen op de onmisbaarheid van de heiligmaking uitblijft.

Men versta ons te dezen wel.

Er zal niet één enkel ethisch leeraar gevonden worden, die in zijn

dogmatiek ook niet zekere plaats aan de »rechtvaardiging door het geloof" toewijst en nu of dan niet ook wel terdege de beteekenis van deze genadegave zal doen uitkomen. Haar loochenen doet niemand.

Maar terwijl in Gods Woord de rechtvaardiging en de heiligmaking op *gelijken* voet staan; even warm behandeld worden; en gedurig terugkeeren, als *twee even gelijke deelen* van het groote verlossingswerk, is dit bij deze ethische predikers niet alzoo.

Ze spreken van de heiligmaking altoos, bij alle gelegenheid, met bezieling en warmte, zoodat ge merkt: het komt hun uit het hart. Maar van de rechtvaardiging spreken ze zelden, slechts bij een enkele gelegenheid, die er toe noopt, meer koud en afgemeten, zoodat ge merkt: het komt hun uit het boek.

En op dien grond nu wierd gezegd, dat deze ethische predikers de heiligmaking ten koste van de rechtvaardigmaking op den voorgrond schuiven. Waar nog dient bijgevoegd, dat de verder afgedrevenen onder hen hierin nog veel verder gaan en systematisch het begrip van rechtvaardiging zoolang opsmelten en vervormen, tot het in niets meer van heiligmaking verschilt, er in opgaat en er in wegzinkt.

En ditzelfde nu, maar in omgekeerde verhouding, valt waar te nemen bij den linkervleugel der Kohlbrüggianen. Ook onder de Kohlbrüggianen zijn er, en we erkennen dit met dankzegging, die met bedachtzaamheid in de paden wandelen, waarin de prediker der gerechtigheid uit Elberfeld hun is voorgegaan, en die dit doen in den door hem bedoelden zin. En zelfs waar jongere volgelingen afwijken, waardeeren we het in hen ten zeerste, dat ze met zooveel nadruk voor de bestreden en weggecijferde, vervalschte en uitgewischte rechtvaardigmaking opkomen.

Zoolang in de kerk van Christus geen eind nog is gekomen aan de ethische extravagantiën, die op alle stukken der leer een ontbindenden invloed oefenden, is het tegenovergestelde exces der jongere Kohlbrüggianen niet slechts verklaarbaar, maar kan ten deele zelfs nuttig zijn.

We hebben er daarom zelfs niets op tegen, dat deze van Kohlbrügge afwijkende Kohlbrüggianen wat sterker dan gemeenlijk de rechtvaardigmaking in het licht stellen, ook al plaatsen ze onvermijdelijk de heiligmaking daardoor eenigszins in de schaduw.

Maar tot ons leedwezen moet getuigd, dat ze het daarbij niet laten, en valt er te klagen, dat ze de rechtvaardiging zoo bijna uitsluitend, en bij alle gelegenheden, en met zulk een enthousiasme zwellen laten, dat er voor de heiligmaking geen plaats blijft.

Ja, erger nog, dat enkelen hunner, op de tegenpool der ethische extravagantiën verzeild, het begrip zelf van heiligmaking ontbinden, oplossen

en derwijs vervalschen, dat ten leste de heiligmaking zelve op niets anders dan rechtvaardigmaking uitloopt. Wat natuurlijk zeggen wil, dat de heiligmaking alsdan vernietigd is en er niets dan rechtvaardigmaking overblijft.

Op dit tweeledig verschijnsel dient gewezen, want hoe hoog men zijn broeders ook acht en met hoeveel liefde men ze ook wenscht te bejegenen, de waarheid Gods gaat bovenal!

Wie predikt, dient het Woord te prediken, zooals het Woord is en zooals het zich aan ons aanbiedt.

Eigenmachtig een stuk of deel der waarheid ten koste van een ander deel te laten zwellen, staat ons niet vrij. Dat komt ons niet toe.

En waar dus in de Heilige Schriftuur de rechtvaardigmaking en de heiligmaking beide *gelijk* gewicht hebben, elk heur *eigen* plaats in het verlossingswerk innemen en steeds *gelijkelijk* worden aangedrongen, daar voegt het ons niet deze schoone harmonie te verbreken of dit zuiver accoord te vervalschen.

Wie hieraan schuldig wordt bevonden, doet altoos aan het onkreukbaar recht der waarheid te kort. En al zijn we dus van harte overtuigd, dat deze broeders te dezen niet met bewustzijn handelen; ja, al zijn we bereid, het voor hen op te nemen, zoo iemand waande, dat de drang hunner ziel ook maar eenigermate tegen de heiligmaking stond; zoo mag een raadgever en geroepen waarschuwer toch uit geen aanzien der personen zich aan de aanwijzing dezer dwaling onttrekken. Dit zou schade voor henzelven, schade voor de kerke Gods en ons tot zonde zijn.

Alles komt er hier dus in de eerste plaats op aan, dat men het onderscheid tusschen rechtvaardigmaking en heiligmaking beter leere inzien. Ziet men eigenlijk *geen* onderscheid tusschen die twee, of wel blijft dit onderscheid voor ons zwevend, dan *moet* er wel verwarring in de prediking komen, en verwarring leidt, naar de eigenaardigheid van iemands persoonlijkheid, noodzakelijk tot eenzijdigheid. Een eenzijdigheid, die bij mannen van energie en doordenken dan weer onveranderlijk verlokt om hun eenzijdigheid te systematiseeren.

Zoo komen we dan nu tot de vraag, waarin eigenlijk het onderscheid tusschen rechtvaardigmaking en heiligmaking bestaat.

Onze oude godgeleerden waren gewoon hierop te antwoorden, dat dit verschil van vierderlei aard is, in zooverre 1°. de rechtvaardigmaking werkt *omtrent*, de heiligmaking *in* den mensch; 2°. de rechtvaardiging de *schuld* en de heiligmaking de *smet* wegneemt; 3°. de rechtvaardiging

als een *vreemde* gerechtigheid ons wordt *toegerekend*, terwijl de heiligmaking als een *eigene* in ons *kleeft*; en 4°. dat de rechtvaardigmaking opeens *volkomen* is, terwijl de heiligmaking *bij trappen groeit* en derhalve steeds onvolmaakt blijft.

In hoofdzaak is dit antwoord juist, en toch bevredigt het ons niet, noch is het genoegzaam te achten, om de huidendaagsche ingeslopen dwaling te weerleggen en te overwinnen.

Het antwoord is daartoe te ondiep, te uitwendig, en te onvolledig bovendien.

Er is, naar ons wil voorkomen, bij dit antwoord te eenzijdig gelet op het onderscheid tusschen rechtvaardig*making* en heilig*making*, terwijl het verschil tusschen gerechtigheid en heiligheid er te weinig bij tot zijn recht komt.

Beginnen we daarom met deze beide grondbegrippen zelve nader te bezien. Weten we eerst in juister zin wat »gerechtigheid" en wat »heiligheid" is, dan zal vanzelf de weg gebaand liggen, om het onderscheid van het gerechtig maken en heilig maken vollediger te doorzien.

En dan zal men wel doen, met deze gronddenkbeelden eerst te bezien, gelijk ze in den Heere onzen God liggen. En doen we dat, dan springt het vanzelf in het oog, dat we er heel iets anders bij denken als we zeggen: »God de Heere is rechtvaardig!" of dat we aanbiddend roemen: »Heilig, heilig is de Heere!"

Wie zegt: »God de Heere is heilig, heilig, heilig!" voelt voor zijn besef den naam des Heeren Heeren hoog boven zich, alsof hij zich verhief boven dit onreine en zondige leven, en bespeurt juist door dat roemen van Gods heiligheid een afstand tusschen zich en den heiligen God, die, in al zuiverder en onsmettelijker heiligheid voortdringende, ten leste ons als onreine creaturen in onszelven terugwerpt en heerlijk zijn eigen Wezen doet blinken in het ontoegankelijk licht.

Als de serafs in het Jesajaansch visioen het »Heilig, heilig, heilig!" uitroepen, dekken ze met hun vleugelen het aangezicht; en in veel sterker zin nog kan geen zondig creatuur zich in de heiligheid des Heeren Heeren verdiepen, of hij bedekt aanstonds met de handen het onheilig aangezicht, om met vreeze en diep ontzag te bewonderen en te aanbidden die allerzuiverste en gansch smettelooze heiligheid van den Vader der lichten.

Het zoo bekende lied van »God enkel licht!" en het »Der sterren pracht is bij Hem nacht, hoe hel zij schittren mogen," heeft juist daarom zoo diepen indruk op de zielen gemaakt, omdat het in woord en melodie dat wegzinken in starend opzien naar de ons ontvliedende heiligheid des

Heeren waarlijk in de ziel wekt. Het is voor de heiligheid des Heeren te melodieus, er geurt nog te veel bloem in, om Gods kinderen diep genoeg te roeren, maar het heeft juist daardoor voor onbekeerde personen zoo groote aantrekkelijkheid. Dwepen doen we daarom met dit lied niet. Maar de grondtoon ervan is toch zuiver. Het laat den naam des Heeren hoog en zeer hoog rijzen en werpt ons in onze onreinheid neer.

En dat, dat is metterdaad de geheele bijzondere aandoening, die de gedachte aan de heiligheid des Heeren in ons wekt.

Als de Heilige Schrift zegt, dat de Heere te rein van oogen is, om het kwade ook maar te aanschouwen, dan treedt voor onzen geest zulk een teeder besef van de onbeschrijflijk fijne gevoeligheid van 's Heeren goddelijk Wezen, waardoor al wat zonde heet of naar iets zondigs of onreins ook maar van verre zweemt, zoo lijnrecht antipathetisch tegen het innerlijk leven des Heeren overstaat, dat zelfs het zien ervan zijn Wezen pijnlijk aan zou doen en daarom niet kan.

Van schuld is hierbij geen sprake.

Voor de heiligheid des Heeren Heeren voelen we ons niet schuldig, maar overvalt en beklemt ons het gevoel van onze schriklijke onreinheid en innerlijke slechtheid.

Zoo onder menschen verkeerende, zult ge nog tamelijk wel met uzelven voldaan wezen. Wel niet geheel. Soms zult gij u wel door anderer warmer ijver en bezielder liefde beschaamd gevoelen. Doch ge zult zelden iets over u voelen komen, dat naar een walgen van uw eigen ziele zweemt.

Maar als gij u plaatst voor de heiligheid des Heeren en in den tempel van het nieuwe Jeruzalem het »Heilig, heilig, heilig!" door Gods engelen hoort uitjubelen, dan, ja, voelt ge evenals Jesaja, opeens uw diepe onreinheid; dan zoudt ge met den ziener vanouds willen roepen om een brandende kool van het altaar, opdat uw lippen geheiligd wierden; en is walging aan uw eigen ziele volstrekt geen te sterk gekleurde uitdrukking meer voor het gevoel van afschuw, waarmeê gij uzelven voor de heiligheid des Heeren Heeren wegwerpt.

Hiermeê is dus al aanstonds de tegenstelling gevat. De heiligheid van het allerzuiverst heilige in den heiligen God doet ons niet aan met een bangheid voor straf of een angst voor een schuld, waar geen betalen aan is, maar maakt ons met onszelven ontevreden, boezemt ons een afschuw van onze eigen onreinheid in, en eindigt met ons onszelven als gansch onrein, ja, als een wegwerpelijk kleed te doen verachten.

Als gij voor de heiligheid des Heeren Heeren staat, gevoelt gij u niet in uw schuld, maar in uw *zonde;* niet gedoemd in het oordeel, maar in uw slechtheid *onredbaar;* niet bezwijkend onder straf, maar versmeltend

in onreinheden en onzuiverheden; niet overmocht door de gerechtigheid, maar in uw onheiligheid en innerlijk bederf ontdekt.

Maar heel anders wordt dit, als ik spreek van de *gerechtigheid* Gods, of uitroep: »De Heere is *rechtvaardig!*"

Hiervan toch is de uitwerking op mijn besef en op mijn bewustzijn volstrekt niet, dat de naam des Heeren Heeren al hooger stijgt en zich zóó hoog verheft, dat de afstand onmetelijk wordt en mij in wegzinking verkwijnen laat. Dat is wel zoo bij de heiligheid Gods, maar volstrekt niet bij zijn gerechtigheid.

God de Heere met het recht in zijn goddelijke hand is integendeel een God, die op mij aandringt; die mij najaagt; die mij geen rust laat; die mij grijpen wil; en heeft Hij mij gegrepen, mij onder zijn recht breekt.

Bij de *heiligheid* des Heeren Heeren voelt de ziel een innerlijk smachten of ze ook heilig zijn mocht, en ontvlucht de majesteit des Heeren haar tegen haar wil. Maar bij de gerechtigheid onzes Gods staat de ziel er tegenover, verlangt er *niet* naar, maar poogt ze te *ontvlieden.*

Soms schijnt dit wel anders, maar dit is slechts schijn.

Vaak namelijk roepen de Godsmannen in Oud en Nieuw Verbond de gerechtigheid des Heeren in. Want immers de rechtvaardige Rechter zal recht doen.

En in dit »recht doen" des Heeren Heeren ligt de sterkte en het uitzicht en de vertroosting voor zijn verdrukt volk. Waarom onze vaderen in het slotartikel van hun belijdenis dan ook zoo roerend roepen om dien dag des gerichts, als Hij, de rechtvaardige Rechter, eens zijne en onze vijanden verdoen zal.

Toch wijkt dit slechts in schijn van het eerst gezegde af. Want immers, in zulk een geval keert zich het recht Gods eenvoudig naar een anderen persoon, en niet naar ons; maar de uitwerking blijft dezelfde. Ook dan toch is het de bede en de hope van Gods volk, dat de gerechtigheid des Heeren die anderen najage, ze aangrijpe en ze doe naardat hun schuld was.

De eerste indruk van de gerechtigheid Gods, van het belijden, dat God de Heere gerechtigd is en recht doet, is daarom altoos, dat die God over ons te zeggen heeft, dat Hij, niet wij, te bepalen hebben, hoe het zijn moet en hoe ook wij moeten wezen; dat het ons niet helpt of we hier al tegen ingaan, want dat zijn mogendheid het recht toch doorzet; en dat wij alzoo de uitwerking van die gerechtigheid ondergaan moeten.

Niet énkel macht intusschen spreekt zich hierin uit.

Wie van de gerechtigheid des Heeren Heeren gewaagt, staat niet enkel onder den indruk, dat hij wordt aangegrepen en geoordeeld; maar ook en zelfs dieper nog, dat hij wordt aangegrepen en geoordeeld naar recht.

Hij wordt aangegrepen en overweldigd, maar niet als een, die eigenlijk voelt, dat die macht van hem af moest blijven. Integendeel, hij voelt in het diepst van zijn wezen, dat die goddelijke mogendheid hem overweldigen *mag* en *moet*.

Er zit dus in de gerechtigheid Gods wel terdege in, dat het schepsel erkent: »Niet ik, maar de Heere God alleen heeft recht om te zeggen hoe het zijn moet.” Ja, meer nog, niet alleen, dat de Heere God alleen recht heeft om te bepalen hoe het zijn moet, en dus ook het recht om te veroordeelen en te verdoemen wat anders is, maar nóg dieper leeft ook in onze ziel een besef, dat het, gelijk God de Heere het bepaalt en regelt, niet alleen goed, maar *absoluut* goed en dus volkomen *het beste* is.

We staan dus bij de gerechtigheid eigenlijk voor niets anders dan voor de rechtstreeksche werking van Gods souvereiniteit.

Een souvereiniteit, waarvan alle aardsche souvereiniteit wel slechts een zwak en flauw afschijnsel is, maar die toch ook zelfs in dat gebrekkige zich nog duidelijk genoeg afspiegelt, om er ons de grondtrekken van te doen kennen.

Een souverein wordt geacht *wijsheid* te bezitten om te zien hoe alles zijn moet; *bevoegdheid* te hebben om te bepalen dat het zoo zijn zal; en *macht* om wat anders waagt te zijn, tegen te staan.

En zoo nu ook, maar dan natuurlijk in ongeschonden volkomenheid, is het ook met den Heere onzen God, aller koningen Koning. Of liever nog, in Hem is het niet *óók* zoo, maar eigenlijk is het zoo in Hem *alleen*.

Hij alleen *is* de *Wijsheid* om met absolute gewisheid te kiezen en naar goddelijke keuze te zien, hoe alles zijn moet om het beste te zijn. Hij alleen is de heilig *Bevoegde*, om dienovereenkomstig te bepalen, hoe alles zijn moet. En Hij is evenzeer alleen de eenig *Machtige* om al wat anders waagt te zijn, te verdoemen en te verderven.

En hiermeê is de diepste trek van de tegenstelling dan ook gevonden

De *heiligheid* Gods ziet op zijn Wezen, de gerechtigheid op zijn goddelijke *Souvereiniteit*.

Of, wil men, de gerechtigheid raakt slechts de *verhouding* en *betrekking* van God tot zijn schepsel, de heiligheid doelt op zijn innerlijk *Zijn*.

IV.

HEILIGMAKING EN RECHTVAARDIGMAKING.

(Vervolg.)

Die heilig is, dat hij nog geheiligd worde.
Openb. 22 : 11.

Zoo doelt dan *heiligheid* op iemands wezen, *gerechtigheid* daarentegen op *den stand* en de *verhouding*, waarin iemand zich bevindt. Bij God den Heere beteekent zijn »heiligheid" de hooge verhevenheid van zijn wezen boven alle onreins en besmets, en daarentegen zijn »gerechtigheid" de souvereine bevoegdheid des Heeren, om aan alle ding de wet te stellen.

Tot op zekere hoogte zou men dus kunnen zeggen, dat de »rechtvaardigheid" Gods eerst openbaar wordt ten opzichte van zijn schepsel. Eerst als er schepselen zijn, voor wie Hij de wet stelt en tegenover wie Hij zijn goddelijke ordinantiën doorzet en handhaaft, komt er sprake van »recht doen", van »gerechtigheid oefenen", van »rechtvaardig zijn".

Het eeuwige Wezen, gedacht in de eeuwigheid, die aan de schepping voorafging, miste nog de voorwerpen, aan wie zijn gerechtigheid zou uitkomen. Wel schitterde van eeuwigheid af zijn heiligheid; want zijn Wezen is door het ontstaan der schepselen niet gewijzigd; maar zijn gerechtigheid kon nog niet uitkomen, omdat »recht" altoos twee wezens onderstelt, tusschen wie de regeling van eenig recht plaats heeft.

Een eenig schipbreukeling, op een onbewoond eiland aangekomen, kan niet rechtvaardig zijn, kan niet naar recht doen, kan geen gerechtigheid oefenen, ja, kan zich zelfs niet in een rechtsbetrekking indenken; eenvoudig omdat er niemand om of bij hem is, ten opzichte van wien eenig recht zou kunnen gelden of door wien hem eenig recht kon worden betwist.

En eerst als later van elders andere lieden naar zulk een eiland komen stevenen, die met hem daar willen wonen en op een stuk van het eiland aanspraak maken, ontstaat er vanzelf en met noodwendigheid een rechtsbetrekking, die om regeling vraagt en handhaving.

Zulk een eenzaam persoon op een onbewoond eiland is wel heilig of onheilig in zijn wezen; maar rechtvaardig is zoomin als onrechtvaardig iets, wat men van zulk een eenling, die buiten allen samenhang met menschen leefde, zou kunnen zeggen.

En in gelijken zin nu zou men ook kunnen zeggen, dat het eeuwige Wezen in de eeuwigheid, die achter de schepping ligt, wel *heilig* was, maar zijn *rechtvaardigheid* nog niet kon laten uitkomen, eenvoudig omdat er nog niemand was of bestond, ten opzichte van wien deze gerechtigheid zou gelden. En dat eerst daarna, toen de schepselen in het aanzijn waren geroepen, ook die andere volmaaktheid Gods, die in zijn gerechtigheid uitblinkt, mogelijk was geworden.

Toch geldt dit bij God den Heere slechts ten deele.

Immers, God de Heere is in zichzelven nooit alleen, maar van alle eeuwigheid af drievuldig in de Personen; zoodat er reeds onder deze drie Personen van Vader, Zoon en Heiligen Geest metterdaad van onderlinge verhouding, van wederzijdsche betrekking en van onderlingen stand tegenover elkander kan gesproken worden. En overmits de verhouding en onderlinge betrekking van Vader, Zoon en Heiligen Geest de hoogste, fijnste en teederste betrekking uitdrukt, die zich denken laat, zoo ligt in zooverre juist in déze betrekking van alle eeuwigheid reeds het volmaakste begrip van gerechtigheid uitgedrukt.

En ook wat de schepselen betreft, is de gerechtigheid des Heeren volstrekt niet pas na de schepping ontstaan, maar ligt deze heerlijke goddelijke deugd reeds van eeuwigheid af uitgedrukt in zijn Raad. Die Raad is niet pas met de schepping ontstaan, maar is eeuwig. En in dien Raad nu liggen niet alleen alle rechtsverhoudingen der schepselen tegenover hun God en onder elkander bepaald, maar zijn ook tevens alle middelen aangewezen, om dit recht, zoo dikwijls het gekrenkt mocht worden, te herstellen.

Feitelijk is dus de gerechtigheid Gods eeuwig als zijn Wezen; maar dit belet niet, dat wij, om scherp en streng het onderscheid tusschen zijn heiligheid en gerechtigheid uit te drukken, constateeren mogen, dat zijn »heiligheid" van *eeuwigheid* blonk, maar dat zijn »gerechtigheid" eerst *in den tijd*, toen het schepsel kwam, openbaar wierd en in werking trad. Niet dat ze toen pas ontstond, maar eerst toen viel ze onder het bereik van waarneming. En hoe diep men de zaak ook indenke, altoos blijft dit diepgaand verschil bestaan, dat God de Heere een *heilig* God is, ook al denkt gij u Hem alleen en geheel op zichzelf, en dat daarentegen *de gerechtigheid* Gods pas haar stralen begint te spreiden, als gij Hem, den Heere uwen God, niet alleen op zichzelven denkt, maar in verband met de creaturen.

Krachtens zijn Wezen *is* Hij de Heilige in zichzelven, die, ook eer er nog eenige de minste onreinheid bestond, den goddelijken levensdrang in zichzelven had, om alle vreemde inmenging van zijn Wezen af te weren; maar eerst krachtens zijn souvereiniteit kon Hij het recht bepalen, het geschonden recht handhaven en over den schender van zijn recht gerechtigheid doen.

En ditzelfde nu geldt in zijn grondtrek ook voor ons, menschen. Ook bij ons is gerechtigheid heel iets anders dan heiligheid; en ook bij ons ziet onze gerechtigheid uitsluitend op de *betrekking* en *verhouding*, waarin we tot God en mensch en engel staan, terwijl de heiligheid bij ons doelt niet op eenige betrekking, maar op de hoedanigheid *van ons innerlijk wezen*.

Ook bij ons komt van gerechtigheid eerst sprake, als men let op onze verhouding, waarin we hetzij tot God, hetzij tot andere schepselen staan. Als van Noach geschreven staat, dat hij rechtvaardig was, staat er bij: »in zijne geslachten", als ter aanduiding, dat niet een innerlijke hoedanigheid van zijn *wezen*, maar zijn *betrekking* tot anderen in het oog wierd gevat.

Gerechtigheid onderstelt recht, en recht is ondenkbaar tenzij tusschen twee, in verband met de bevoegdheid van één dier twee of van een derde, om dat recht vast te stellen.

Gerechtigheid in den mensch ten opzichte van God heeft dus een dubbele zijde. Er ligt toch vooreerst in: de erkenning van de souvereine bevoegdheid, die God de Heere heeft, om te bepalen, in welk een betrekking de mensch tegenover Hem en andere creaturen staan zal; en er ligt ten tweede in: het eerbiedigen van alle bepalingen en ordinantiën, die God de Heere gemaakt heeft, om van den mensch gediend te worden.

Die twee dienen streng onderscheiden. Men kan toch iemand hebben, die zeer stipt is in het opvolgen der enkele geboden, maar die ze opvolgt, niet wijl God de Heere ze hem oplegde, maar omdat hij ze zelf goedkeurt. Dan is er dus wel een geven aan God van zijn recht in de enkele gevallen, maar de stand van den mensch tegenover God staat dan verkeerd. Er ontbreekt dan een eeren van God als souverein Gebieder, een erkennen van God als God, een zich buigen voor zijn hooge majesteit.

En zoo nu kan er ook omgekeerd iemand zijn, die wel in den wortel des rechts de goddelijke bevoegdheid van den Souverein in de hemelen eerbiedigt, maar die Hem in bijzondere omstandigheden gedurig zijn goddelijk recht onthoudt.

Oorspronkelijke gerechtigheid, doelende op heel den stand, waarin we als creaturen tegenover onzen God staan, en afgeleide gerechtigheid, die op het eeren van Gods ordinantiën in het bijzonder ziet, vallen dus metterdaad uiteen.

Beide is het gerechtigheid, dat wil zeggen: een zich stellen tegenover God in die verhouding, die Hijzelf voor ons bepaald heeft. Maar in het eene geval is het een stellen van onzen *persoon* op het door God bepaalde standpunt, en in het tweede geval is het een conformeeren van onze *gedachten, woorden* en *daden* met wat God van ons eischt.

Van onze gerechtigheid tegenover menschen behoeft daarom eigenlijk niet meer afzonderlijk gesproken te worden. Alles toch wat wij in onze betrekking tot onze medemenschen doen, is recht of onrecht, naar gelang het met de ordinantiën Gods strookt of er tegen ingaat; en elk vergrijp tegen onzen naaste wordt dan ook eerst dáárdoor zonde, dat het een ingaan is tegen het recht Gods.

Kortaf kan men dus zeggen, dat 's menschen gerechtigheid in deze twee stukken bestaat, dat *zijn stand* tegenover God overeenkome met wat God desaangaande bepaald heeft, en dat zijn *levensuiting* in gedachten, woorden en werken overeenstemme met de ordinantiën Gods.

Iets, waar dan ook uit voortvloeit, dat onze gerechtigheid niet iets is, dat product van den arbeid onzer eigene ziele behoeft te zijn.

Toen Adam en Eva in het paradijs in hun oorspronkelijke gerechtigheid stonden, ontbrak er niets aan het recht, ook al hadden zij persoonlijk er niets aan af- of toegedaan. Het feit was eenvoudig, dat ze in zuiveren, juisten stand voor God stonden; niet omdat ze zelven in dien juisten stand waren gaan staan, maar omdat God de Heere ze in dien zuiveren stand gezet had.

En evenzoo kan, na verstoring en schending van het recht, dit geschonden recht weer door een derde buiten hem om hersteld worden; eenvoudig wijl het bij recht nooit de vraag is, *hoe* de verhouding goed is gekomen, maar eenvoudig of ze goed en stipt beantwoordt aan wat door Gods souvereinen wil was bepaald.

Wie de schulden voor een gegijzeld persoon betaalt en hem daardoor uit de gevangenis verlost, maakt dat deze persoon weer recht tegenover zijn vroegere schuldeischers staat, ook al heeft de gegijzelde zelf geen penning tot de schulddelging bijgedragen.

Juist wijl gerechtigheid op wederzijdsche verhouding en onderlinge

betrekking ziet, is aan het recht naar eisch der gerechtigheid voldaan, bijaldien deze gestoorde verhouding maar weer hersteld en deze geschonden betrekking maar weer terechtgebracht is.

Hoe, doet er niet toe. De zaak is alleen maar, dat het weer tot recht kome.

Had men dit duidelijker en klaarder steeds voor oogen gesteld, dan zou de diepe zin van het kruis er beter in zijn gegaan, en door elk kind van God gevat en begrepen zijn, dat hij aan zijn gerechtigheid in alle eeuwigheid nooit iets meer kan af- of toebrengen, maar dat dit afgerekend zijn met zijn gerechtigheid nog niets beslist voor zijn wezen.

Want zie, tegenover deze gerechtigheid, die uitsluitend op de verhouding tegenover en de betrekking tot God ziet en dus met de gesteldheid van zijn innerlijk wezen niets te maken heeft, staat nu *de heiligheid* der ziele, als juist niet doelende op die wederzijdsche betrekking, maar op de hoedanigheid van zijn persoon en zijn karakter. Iets wat onze oude godgeleerden zoo zuiver uitdrukten door te zeggen: »De rechtvaardigmaking gaat *omtrent* den mensch, maar de heiligmaking *kleeft in* den mensch.''

Een goddelooze wordt gerechtvaardigd, d. w. z. op hetzelfde oogenblik dat het licht des geloofs in zijn ziel doorbreekt en terwijl aan zijn inwendig wezen nog alle heiligmakende bewerking ontbreekt, weet zulk een zich volkomen recht in zijn stand voor God.

Niet bij aanvang, nu ten deele gerechtig, om morgen iets meer gerechtig te zijn, en eerst in den hemel volkomen gerechtvaardigd te worden.

Neen, dat in het allerminste niet.

De goddelooze, in wiens ziel de vonk des geloofs slaat, is van datzelfde oogenblik af nu en voor altoos gerechtig. Gerechtig niet alleen voor nu en voor alle eeuwigheid, maar ook voor heel zijn verleden. En zijns is de zekerheid van in zuiver recht voor God te staan, even alsof hij nooit feil ware gegaan en in der eeuwigheid nooit feil gaan zou.

De zalige bewustheid van gerechtvaardigd te zijn slaat dus op eenmaal in het hart en is op eenmaal gansch volkomen, voor vermindering evenzeer als voor vermeerdering onvatbaar.

En dit kan, juist overmits deze gerechtigheid buiten alle verband staat met zijn *wezen* en uitsluitend ziet op de *betrekking*, waarin hij zich geplaatst ziet.

Die betrekking nu was geheel ellendig en was ganschelijk ongerechtig; maar een ander heeft buiten hem om die betrekking voor het verleden,

voor het heden en voor de toekomst, tot in alle eeuwigheid, weer recht gezet; en zoo staat hij dan nu recht, en is gerechtig, geheel afgescheiden van wat omgaat in zijn persoon.

Dit is de diepe en rijke beteekenis van ons belijden, dat de persoon, die gerechtvaardigd wordt, — en wel opeens en voor altoos en ganschelijk gerechtvaardigd wordt — altijd is *een goddelooze.*

Maar alzoo staat het met de heiligheid des menschen volstrekt niet. De heiligheid des menschen raakt *zijn persoon* en kan niet omgaan buiten zijn inwendig wezen.

V.

EEN HEILIG KLEED VAN EIGEN WEEFSEL.

Ik woon in de hoogte en in het heilige.
Jesaja 57 : 15.

De *heiligheid* kleeft aan iemands wezen.

Er is wel een soort heiligheid, die *buiten* iemands innerlijk wezen omgaat. B. v. de heiliging door wassching of besprenging met offerbloed, gelijk die ceremonieel bij Israël de Levietische reinheid uitmaakte. Of ook de ambtelijke afscheiding en afzondering voor 's Heeren dienst, in welken zin gesproken wordt van de *heilige* apostelen en profeten, en ook de kerkleden »heiligen en beminden" worden genoemd. Maar noch deze Levietisch-ceremonieele, noch deze ambtelijke heiliging komt bij de heiligmaking ter sprake.

Zoo dikwijls van heiligmaking sprake is als gave van het genadeverbond, wordt bedoeld *niet* de Levietische en *ook niet* de ambtelijke heiliging, maar de heiligheid van iemands persoon.

Gelijk nu bij God den Heere de heiligheid is zijn verhevenheid boven alle onreins en besmets, zoodat heel het Wezen Gods met ontzaglijken toorn tegen al wat zondig of onrein is vanzelf reageert, zoo is ook de heiligheid des menschen zúlk een hebbelijkheid van zijn wezen, waardoor zijn persoon het reine uit eigen aandrift mint en het onreine uit eigen aandrift haat.

Na langen, bangen strijd in een verzoeking, ja, eindelijk dan toch te overwinnen, maar zoo, dat onze voeten bijna waren uitgegleden, is nog niet het heilige in den mensch. Dat heilige is dán eerst aanwezig, als er vanzelfheid ontstond om het goede te doen. Als het goddelijke onzen lust en onze liefde kreeg en we tegen het zondige en onreine een ongedwongen afkeer en weerzin begonnen te gevoelen.

Het »heilige", de »heiligheid", het »heilig zijn" in den mensch is een hebbelijkheid, een hoedanigheid, iets inklevends, of, bij manier van spreken, een kleur of tint, die onze ziel aanneemt, en die uitwerkt, dat de booze openbaringen van ons hart of de booze inblazingen van Satan ons niet meer lieflijk schijnen, maar integendeel verfoeiing bij ons ontmoeten.

Gelijk het muzikaal verfijnde oor van den muziekliefhebber pijnlijk wordt aangedaan door een dissonant en die valsche toon hem schril en

griezelig in de gehoorzenuwen klinkt, terwijl een ongeoefende lompert niet eens merkt, dat er tegen de zuiverheid van toon gezondigd wierd, zoo ook is het verschil tusschen een geheiligde of ongeheiligde persoonlijkheid.

Wat zedelijke dissonanten er ook om hem weerklinken, een goddelooze merkt het niet, of looft het zelfs nog. Terwijl daarentegen een geheiligde persoonlijkheid van die zedelijke dissonanten hinder heeft en ze niet velen kan, maar omgekeerd geniet bij het beluisteren van heilige accoorden.

Deze hebbelijkheid nu van heilig of onheilig te zijn, strekt zich uit over *heel* de uitgebreidheid van ons innerlijk wezen en over *heel* de instrumenteering, die God de Heere in ons innerlijk wezen inschiep.

Die qualiteit of hoedanigheid kleeft aan ons gemoed en geweten, aan ons verstand en aan onzen wil, aan ons gevoel en aan onze neigingen.

Men kan, als men iets dat boos en gemeen is hoort, én in zijn gemoed, én in zijn geweten, én in zijn verstand, én in zijn wil, én in zijn gevoel, én in zijn neigingen *genieten*, — of men kan er *leed* over hebben.

Toch mag ook dit nog niet als laatste kenmerk van heilig of onheilig zijn doorgaan.

Er hoort nóg iets toe.

Immers, ook veel onwedergeborene en dus innerlijk ongeheiligde menschen gruwen van veel dat slecht is en roemen in veel dat goed is. En daarom, het vaste kenmerk, dat er nog bij moet komen, om de sympathie voor het goede in onze borst tot *heiligheid* te stempelen, is, dat we het goede willen *om God* en om *Hem alleen*.

Hij is de Heilige.

De *alleen* Heilige.

Er is geen heiligheid dan die uit Hem (de Fontein van *alle* goeden en dus ook van alle *heiligheid*) afdaalt.

Al wat dus *uit zichzelf* heilig poogt te zijn, is slechts namaak, valsche imitatie, een aanranden van God in zijn eere. In de eere namelijk, van alleen en voor alle schepsel de Fontein van *alle* goeden te zijn.

God is *de* Heilige, en alle heiligheid in zijn schepsel mag dus nooit zijn de poging, om buiten Hem om zijn eigen wezen Gode evengelijk te maken. Dit ware veeleer het diepe wezen der zonde. Neen, maar alle heiligheid in den mensch moet zijn *een uit God ontvangen* van een neiging, die heel ons wezen doortintelt, om wat God de Heere lieft met Hem te lieven, niet ter oorzake van onzen smaak, maar om *zijns naams wille*.

Bij Adam en Eva *was* die heiligheid aanwezig; overmits God de Heere zijn schepsel op zichzelven had aangelegd en er dus geen wanklank tusschen hun God en hun hart *kon* bestaan. Ze bezaten die heiligheid niet slechts in kiem, maar *volkomen;* want er was niets in hen, dat niet volkomen saamstemde met de uitingen van het Wezen Gods.

Ook in den hemel zullen de gezaligden deze heiligheid volkomen deelachtig wezen, overmits zij in hun sterven van de sprinkader der ongerechtigheid in hun hart geheel zullen worden afgesneden, en alzoo heel hun wezen daarboven niet anders zal *kunnen* uitademen dan rijke, volle, warme, algeheele sympathie met 's Heeren heiligheid.

Er zal dan niets meer in die heiligheid zijn, dat hun de nieren prikkelt, maar alles, alles in die heiligheid des Heeren zal hen aantrekken. En de hebbelijkheid, de hoedanigheid, de uitdrukking van hun wezen zal dan niets anders zijn dan overeenstemming, vanzelf en uit eigen aandrift, met den wille Gods.

Bij den zondaar daarentegen is die heiligheid weg.

Zondaar te zijn is juist die schrikkelijke ellende, dat alle uiting van ons wezen, vanzelf en uit eigen aandrift, met den wille Gods *in botsing geraakt*, en zich tot het heilige Wezen Gods niet voelt getrokken, maar erdoor wordt *afgestooten*.

En als het nu God den Heere belieft, om in zulk een zondaar de kiem des levens te planten, dan is hij door die wedergeboorte nog volstrekt niet *heilig* in zijn neigingen en gezindheden geworden, noch kan ook zonder meer vanzelf uit dit zaad der wedergeboorte de hebbelijkheid van *heilig* te zijn in hem kiemen; maar wordt er in onderscheiding van de *wedergeboorte*, en zoo ook in onderscheiding van de *bekeering*, van de *geloofsinwerking* en van de *rechtvaardigmaking*, nog een geheel eigene en bijzondere daad des Heiligen Geestes vereischt, om nu ook deze omzetting *in zijn gezindheden* tot stand te brengen. En déze werking van den Heiligen Geest nu, waardoor in den wedergeboren en bekeerden zondaar de hebbelijkheid van zijn wezen trapsgewijze in beter accoord met den wille Gods komt, dát is de heerlijke genadegave der *heiligmaking*.

Toch mag dit niet opgevat, alsof iemand, die plotseling na zijn bekeering stierf, dan ook den hemel zonder heiligmaking inging.

Dit ware een gansch troostelooze leer en die, zonder het te bedoelen, het Antinomianisme in de hand zou werken.

Als een kind van God den hemel ingaat, dan heeft en bezit zulk een

uitverkorene zijn *volkomen* heiligmaking. Niet *in* dit leven, maar *na* dit leven.

Er zal, dit toont de Heilige Schrift duidelijk, ook in den hemel onder de gezaligden onderscheid van geest en geest zijn, en niemand mag zich inbeelden, dat in den hemel ieder als een drup water op zijn naaste zal gelijken. In de gelijkenis van de talenten leert de Heere Jezus met volkomen duidelijkheid, dat het onderscheid in bedeeling van talenten ook hiernamaals blijft bestaan. Wie dit poogt weg te cijferen, neemt dan ook weg al wat de Heere Jezus zoo stellig en beslist beloofd heeft, dat de Vader, die in het verborgen ziet, in het openbaar eens zal *vergelden*.

We prediken dus volstrekt geen hemelstaat, waarin de beginselen der Fransche revolutie rijkswet zouden zijn.

Integendeel, ook in de vergadering der volmaakt rechtvaardigen zult gij nooit opklimmen tot den rang der apostelen of profeten, en naar het zich laat aanzien, tot dien der martelaren evenmin.

Maar hoe sterk wij er ook nadruk op leggen, dat de gelukstaat in den hemel niet afmattende eenvormigheid, maar rijke, schitterende veelvormigheid zal vertoonen, toch mag dit nooit zóó opgevat, alsof er in den hemel aan iemands heiligmaking nog iets ook maar zou kunnen ontbreken.

Ontwikkeling, ontplooiing zal er daarom nog zeer goed zijn kunnen. Want al is heel mijn ziel en heel mijn lichaam, dus heel mijn persoon, derwijs heilig gemaakt, dat er nooit meer één enkel zweempje van toegeven aan eenige zondige gedachte meer in mij kan opkomen; en daarentegen al het heilige Gods mijn vurige liefde heeft; daarom is die heilige hebbelijkheid van mijn wezen nog volstrekt niet met alle heiligheden Gods in toepasselijke aanraking gekomen. De oneindige diepten van het leven Gods bieden dan veeleer een eeuwige stoffe, om, van heerlijkheid tot heerlijkheid opklimmende, altoos rijker, altoos voller in de heerlijkheden des Heeren volzalig te genieten.

Gelijk Adam en Eva in het paradijs *volkomen* heilig waren; heilig niet *gemaakt*, maar *geschapen;* en desniettemin de bestemming hadden, om door gestadige ontwikkeling en ontplooiing steeds voller en rijker in het liefdeleven van hun God in te leven, evenzoo zal het met de gezaligden in den hemel eens blijken. Volkomen heilig gemaakt zullen ze van meet af reeds bij hun ingaan in de poort van het nieuwe Jeruzalem zijn; maar, alzoo heilig gemaakt zijnde, zullen ze zich eindeloos verrijken en verdiepen in de heerlijkheden van den Heere hunnen God.

Alle tegenwerping van dien kant zij dus afgesneden. Bij niemand die

ten hemel ingaat, ontbreekt op het oogenblik van zijn binnentreden van den hemel aan die heiligmaking *ook maar iets.*

Althans niets meer bij het ingaan van het rijk der heerlijkheid na den oordeelsdag, overmits de gezaligden dan eerst opstaan en dan eerst, met het heerlijk lichaam der heerlijkheid bekleed, hun verschijning in het rijk der heerlijkheid zullen maken.

Tot op die ure verkeeren ze in den staat van afscheiding van hunne lichamen, rusten ze in vrede, en beiden ze den dag der toekomste Christi. En overmits nu de heiligmaking ziel *en lichaam* omvat, eischt derhalve de volledigheid, dat ook op dit punt de aandacht worde gevestigd. Niet alsof dit een soort van zondigen tusschentoestand zou opleveren, bij manier van een vagevuur; want de duidelijke leer der Schrift is, dat men in den dood van zijn lichaam wordt *gescheiden.* Ook al blijft dus het lichaam tot op den dag der verheerlijking nog onrein, dit mindert in niets den heiligen staat van het afgestorven kind van God; want van dat lichaam is hij af, dat kan niet meer op hem werken, en als hij het terugkrijgt in den dag der doorluchtige glorie, dan ontvangt hij het volkomen heilig, verheerlijkt en rein.

Niets, volstrekt niets is er dus op af te dingen, niets wat van Jezus is, gaat den hemel binnen, anders dan volkomen heilig gemaakt.

Ontbrak hieraan ook nog maar iets, dan zou dit onmiddellijk een zekere zondige gesteldheid des harten in den afgestorvene overlaten; alzoo de heerlijke belijdenis vernietigen, dat de dood voor ons een afsterving van onze zonde is; en tenietdoen de stellige uitspraak der Heilige Schriftuur, dat niets, dat nog eenigszins ook maar onrein is, door de poorte van het nieuwe Jeruzalem kan ingaan.

Hoe men het geval dus ook stellen wil, vast en onveranderlijk gaat altoos deze stellige regel der heiligmaking door, dat elk verloste, die ten hemel ingaat, alsdan heilig, *volkomen heilig gemaakt is.*

Dit gaat door bij een klein wicht, dat, wedergeboren in de wieg, uit de wieg naar het graf wordt gedragen, en bij hetwelk dus op bewuste wijze geen sprake van oefening in heiligmaking zijn kon.

Dit gaat door van elk bekeerde, wien plotseling na zijn bekeering een ongeval overkomt, dat hij sterft.

En dit gaat ook door van een persoon, die tot op zijn sterfbed hard tegen God bleef, maar nog in zijn jongsten snik tot bekeering komt en dus toch als een gezaligde afsterft.

Dit lijkt nu natuurlijk volkomen onmogelijk en ondenkbaar voor hen, die aan de gewone Arminiaansche voorstelling van »heiligmaking" vasthouden, en zich nog altoos inbeelden, dat de heiligmaking een resultaat en uitwerksel is van hun eigen inspanning, oefening en strijd.

Voor dezulken namelijk is de heiligmaking een soort fijn lijnwaad, waarin ze wandelen willen, *maar dat ze zelven weven moeten.*

Daar beginnen ze dan aan terstond na hun bekeering. Dan zetten ze zulk een heilig gewaad voor zich op, en beginnen er aan te weven. Met tusschenpoozen zetten ze dien geestelijken arbeid dan door. Allengs begint het stuk fijn lijnwaad onder hun hand te groeien. Er komt van lieverleê eenige vorm aan. En als zij nu maar hard doorweven en God de Heere laat hen niet te vroeg sterven, dan leven ze in de blijde verwachting van nog vóór hun dood gereed te zullen komen.

Deze voorstelling nu van de heiligmaking, die niet uit Arminius' boeken, maar uit het booze menschenhart, zich aanvankelijk in ieders bewustzijn dringt, dient door de prediking des Woords bestreden, en mag er volstrekt niet door worden aangemoedigd.

Deze leer toch is volkomen troosteloos en goddeloos bovendien.

Troosteloos.

Want gaat die leer op, dan zijn ze verloren, al onze lieve wichtjes, die uit de wieg wegstierven, zonder dat ze ook maar één steek aan dit fijne lijnwaad hunner heerlijkheid weven konden.

Troosteloos.

Want rampzalig is dan het kind van God, dat met zijn weverij ten achter raakt of zoo vroeg in het midden zijner dagen wordt weggenomen, dat zijn kleed op verre na niet af is.

En troosteloos niet minder voor hem, die op zijn sterfbed bekeerd wordt; want die bekeering helpt hem dan niets voor zijn zaligheid. Immers, voor het weven van het fijne lijnwaad der heiligmaking komt deze ongelukkige te laat.

En goddeloos bovendien.

Want op die manier is Christus geen *volkomen* Zaligmaker. Wel een Zaligmaker, die onze rechtvaardigmaking teweegbrengt, ons de poorte ontsluit en ons noodt om in te gaan; maar die het op óns laat aankomen, om het bruiloftskleed zelf te weven, zonder zweem van waarborg, dat ons de tijd hiervoor gelaten wordt.

En goddeloos niet minder, overmits dit fijne lijnwaad dan *ons* weefsel en onze heiligmaking *ons* werk wordt, en alzoo God de Heere niet langer de Fontein is, waaruit *alle* goederen onzer zaligheid gevloeid zijn.

De genade valt dan, en het eigen werk des menschen komt weer op de been.

Onnadenkende ethischen, die dit soms zoo kras prediken, mogen dan ook waarlijk wel bedenken, wat verwoesting ze met deze ziekelijke prediking in de gemeente Gods aanrichten.

Ze keeren de fundamenten der heiligheden om.

Onze vaderen hebben deze valsche leer van de heiligmaking dan ook nooit geloofd, maar steeds ten ernstigste bestreden.

Dat was, zoo riepen ze, geen Evangelie meer.

Zoo versneed men het genadeverbond, en traden Gods heiligen weer onder de bange vreeze van het verbond der werken.

Niet dankbaar genoeg kunnen we daarom Dr. Kohlbrügge zijn, dat hij deze giftige leer bij de keel gegrepen en buiten het heilige erf geworpen heeft; en kan omgekeerd niet diep genoeg het roekeloos bedrijf van velen zijner zoogenaamde volgelingen worden betreurd, die, wanende te dezen herauten van Kohlbrügges bedoelen te zijn, zich omgekeerd schuldig maken aan een wegcijferen van alle trapsgewijze heiligmaking en daardoor aan een wegredeneeren van het werk des Heiligen Geestes in den wedergeborene.

Deze broeders hebben natuurlijk dit oogmerk volstrekt niet.

Integendeel, ze wanen niets minder te doen, dan nog altoos den demon te knevelen, dien Kohlbrügge met zijn reuzenhand op den grond wierp.

Maar ze vergeten, dat Kohlbrügges strijd nooit tegen *de* heiligmaking, maar alleen tegen haar *caricatuur* ging, en merken zelven niet, hoeveel heerlijks ze in de gemeente Gods door hun eenzijdigheid verwoesten.

Kohlbrügge heeft nog bij zijn leven voorzien, hoe dit gevaar van den kant zijner jongere volgelingen dreigde.

Hij heeft er schrijver dezes herhaaldelijk over geklaagd, hoe hij dit gevaar duchtte.

En het is uit dankbare erkentenis voor wat hij van Kohlbrügge ook voor dit stuk der leere te danken heeft, dat hij zich hiermeê kwijt van den hoogernstigen plicht om zijn jongere volgelingen te waarschuwen.

VI.

CHRISTUS ONZE HEILIGMAKING.

Christus Jezus, die ons geworden is van God. . . . . *heiligmaking.*
I Cor. 1 : 30.

In den Heere Jezus Christus bezit een verloste *alles*. Immanuël is een *volkomen* Zaligmaker. Aan dezen Verlosser ontbreekt *niets*. Heb Hem, en ge zijt in volstrekten zin gered. Mis Hem, en ge derft alles.

Aan dit cardinale stuk van onze belijdenis moet nu natuurlijk ook bij de heiligmaking stipt en streng vastgehouden; en daarom kan nooit duidelijk en klaar genoeg het besliste woord van den heiligen apostel Paulus herhaald worden, dat Christus ons van God gegeven is, niet alleen tot wijsheid, en niet alleen tot rechtvaardigheid, maar ook evenzeer en wel terdege tot onze *heiligmaking.*

Het staat er zoo overduidelijk. Het apostolisch woord laat geen andere uitlegging toe.

Let wel, er staat niet, dat de Heere Christus onze rechtvaardig*heid* en heilig*heid* is; en er staat ook niet, dat de Immanuël onze rechtvaardig*making* en heilig*making* is; maar er staat zeer duidelijk en onderscheidenlijk, dat de Heere ons geworden is van God tot wijsheid, rechtvaardig*heid* en heilig*making.*

En deze vertaling is volkomen juist. Er staat metterdaad in het oorspronkelijke niet *Dikaiosis*, wat rechtvaardig*making* zou aanduiden, maar *Dikaiosyne*, iets wat allerwegen niet de daad van rechtvaardig*making*, maar zeer stellig de *gesteldheid* van rechtvaardig zijn, en dus rechtvaardig*heid* beteekent.

En evenzoo staat er niet *Hagios* of *Hagiosyne*, wat op heilig*heid* zou kunnen doelen, maar zeer bepaaldelijk *Hagiasmos*, welk woord op de daad, de werking, de actie van het heilig*maken* heenwijst.

Men verwarre in I Cor. 1 : 30 dus niet, wat de heilige apostel zoo juist onderscheiden heeft.

Paulus gelooft, en de kerk te Corinthe, waaraan hij schrijft, gelooft ook, en ze *zijn* dus in Christus gerechtvaardigd. Ze moeten niet nog pas rechtvaardig *gemaakt* worden, maar ze *zijn* dit reeds. Ze zijn in Christus gerechtig. Ze bezitten in Hem de gerechtigheid reeds. En alzoo is Hij hun van God gerechtigheid of rechtvaardigheid geworden.

Maar zoo staat het met de inklevende heiligheid nog niet. Van deze

nieuwe gehoorzaamheid is, gelijk onze Catechismus zegt, wel een *klein beginsel* in hen, zoodat de heilige lust en liefde om naar al Gods geboden te leven, hen metterdaad perst en dringt; maar het is nog slechts een werk *ten deele*.

Vergeleken bij vroeger, is er heiliger geest en liefde in hen ontwaakt; maar toch zijn ze daarom nog op verre na niet heilig gemaakt.

Ze zijn bij Hem, die *bezig is* hen heilig te maken, in bewerking. Ze worden, gelijk de Catechismus het in vr. 115 zoo juist uitdrukt, »zoo langs zoo meer naar het evenbeeld Gods vernieuwd"; en zoo zijn er onder hen ook graden van heiliger zin.

Er zijn er, die pas zich op den weg bevinden, en bij wie het werk der heiligmaking nog slechts weinig vorderde; maar ook anderen, bij wie dit heilig werk reeds heerlijk voortschreed; zoodat er heilige, heiliger personen, en ook *allerheiligsten*, gelijk de Catechismus in vraag 114 zegt, in de kerke Gods zijn.

En zie, overmits nu de *rechtvaardig*making van den goddelooze *opeens* geheel voleind en afgeloopen is, maar de *heilig*making van den wedergeborene daarentegen slechts *trapsgewijs* en langzaam voortschrijdt, deswege staat er nu in I Cor. 1 : 30 zoo volkomen juist en naar recht, dat de Heere Christus voor Paulus en zijn medebekeerden niet meer rechtvaardig*making*, maar reeds rechtvaardig*heid* was; maar dat omgekeerd dezelfde Heiland en Zaligmaker hun nog geen heilig*heid* was geworden, maar pas heilig*making*.

Wie dit eens goed gevat heeft, zal zich nooit meer op dit punt vergissen.

Iets waar met nadruk op dient gewezen, omdat in de 18de vraag van onzen Catechismus de zaak metterdaad anders staat: namelijk »rechtvaardig*makinge* en heiligmakinge". Dit stond er oorspronkelijk niet. Ursinus en Olevianus schreven: »onze volkomene verlossing en gerechtigheid", en citeerden dus I Cor. 1: 30 volstrekt niet. Maar later trachtte men er I Cor. 1 : 30 in te brengen, en citeerde toen uit Utenhoves vertaling fout.

Uit deze fout van den Catechismus is deze verkeerde manier van zich uit te drukken nu ook in veler geheugen ingeslopen. En als men thans vraagt wat in I Cor. 1 : 30 staat, zeggen velen u deze plaats op, niet uit I Cor. 1 : 30 zelf, maar uit het antwoord van den Catechismus, zóó zelfs, dat ze voor het apostolisch woord: die ons »geworden" is, in de plaats stellen: die ons »geschonken" is, gelijk in den Catechismus dan ook staat. 1)

1) Tot kort vóór de Synode van Dordt is de oude lezing ten onzent bijgehouden.

Had de apostel in I Cor. 1 : 30 in het afgetrokkene willen opsommen, wat een verloren zondaar in zijn Heiland bezit, dan natuurlijk zou hij gezegd hebben: Wijs*making*, rechtvaardig*making* en heilig*making;* want een verloren zondaar wandelt nog in zijn dwaasheid, is nog niet gerechtvaardigd, enz.

Maar dit doet Paulus *niet.* Hij spreekt van zichzelven en van de kerke Gods, aan welke hij schrijft. En nu betuigende, wat de ervaring zijner ziel is geweest, spreekt hij uit: 1°. dat de wijsheid Gods hem als een morgenster in de donkerheid zijner ziele is opgegaan; 2°. dat hij door het plaatsbekleedend lijden en sterven Christi volkomen pardon en voldoening ontving, en alzoo nu ganschelijk gerechtvaardigd voor God staat; en ten 3°. dat hij tevens ervoer en ervaart, hoe hij sinds zijn toebrenging is op weg om heilig gemaakt te worden. En terwijl hij nu deze drie heerlijke genadegaven indenkt en dankzeggend verheerlijkt, roemt en jubelt hij, dat hij deze drie heerlijke dingen eeniglijk en alleen in, uit en door den Christus heeft, zoodat metterdaad die Christus hem *geworden* is én wijsheid van God én rechtvaardigheid én heiligmaking én verlossing. Ook dat laatste niet in dien zin, alsof hij reeds geheel verlost ware. Volstrekt niet. Ook hier staat in het Grieksch een woord *Apolutrosis*, dat een voortgaande actie, een voortdurende werking beteekent, en wat men dus vertalen kan door vrij*making.* Vrijmaking van de ellende en mitsdien des inwendigen en uitwendigen levens.

Toch dient hiervan nog meer gezegd, om aan alle verwarring en Schriftverdraaiing, die op dit punt zoo schriklijk insloop, een einde te maken.

Slaat men namelijk vraag 60 van onzen Catechismus op, dan vindt men daar zoo schoon als zuiver déze prachtige, troostvolle en roerende omschrijving van den rechtvaardigen stand eener ziele voor God.

Er wordt gevraagd: »*Hoe zijt gij rechtvaardig voor God?*" En hierop nu antwoordt de Heidelberger:

»Alleen door een oprecht geloof in Jezus Christus; alzoo dat, al is het, dat mij mijn conscientie aanklaagt, dat ik tegen al de geboden Gods zwaar gezondigd en van dezelve geen gehouden heb, en nog steeds tot alle boosheid geneigd ben, nochtans God, zonder eenige mijner verdienste, uit loutere genade, mij de volkomen genoegdoening, gerechtigheid *en heiligheid* van Christus schenkt en toerekent, evenals had ik nooit zonde gehad noch gedaan, ja als had ik zelf al de gehoorzaamheid volbracht, die Christus voor mij volbracht heeft, zoover ik zulke weldaad met een geloovig hart aanneem."

Let er nu op, dat hier, wat ge niet vermoeden zoudt, opeens de *heiligheid* in de rechtvaardigheid besloten wordt; en vind het niet vreemd meer, dat minder nadenkende geesten hieruit de valsche slotsom trokken, dat dus heiligmaking en rechtvaardigmaking eigenlijk één zijn.

Toch is niets minder waar.

Het geldt hier dezelfde quaestie, die reeds op de Synode van Dordrecht aanleiding tot dispuut gaf, en tot beslissing werd gebracht door in Art. 22 van onze belijdenis te schrijven: »Jezus Christus, ons toerekenende alle zijne verdienste en zoovele heilige werken, die Hij voor ons en in onze plaats gedaan heeft, is onze rechtvaardigheid."

Wat sluit de rechtvaardigheid dus in? De heiligmaking van onzen persoon? In het allerminste niet. Neen, maar wel en ten volle de somma van onze heilige, aan God naar de wet verschuldigde werken. En dat nu heet in vraag 60 onze »heiligheid".

Het verschil tusschen deze beide is zeer licht te vatten, indien men maar aan Adam en Eva in het paradijs denkt.

Waren dezen, toen God ze schiep, in hun *persoon* heilig? Antwoord: *Ja, volkomen*, want niets onheiligs was aan hen. Maar hadden ze daarom de wet reeds volbracht? Hadden ze reeds heilige *werken?* Bezaten ze reeds een schat van verworven en betoonde heilig*heid?* Antwoord: *Neen, in geen enkel opzicht.*

Zoo ziet men dus, dat men volkomen heilig in zijn persoon kan zijn, zonder nog één enkel korrelke volbrachte of verworven heiligheid te bezitten; en omgekeerd, dat men een volkomen volbrachte wet kan bezitten, zonder nog een enkele zalving der heiligheid in zijn persoon te hebben ontvangen.

Christus de Heere was in zijn persoon, toen Hij in de kribbe lag, volkomen heilig, maar op dat oogenblik had Hij nog *geen* wet volbracht, nog *geen* heilig werk verricht en dus nog *geen* verworven heiligheid, om ons in onze plaats aan te bieden.

Een kind van God daarentegen verkeert in de ure zijner rechtvaardigmaking in dezen toestand, dat hij van zijn God ontving: 1°. het volledig pardon zijner straf om de *verzoeninge* Christi; en 2°. het volledig kwijtschelden van zijn schuld aan de wet, om de *voldoeninge* Christi.

En deze voldoening nu is niets anders dan een volkomene vervulling van de wet; een volledige praestatie van alle heilige werken; en alzoo een volledige, geheel complete betooning en openbaring van *heiligheid.*

En is hiermeê deze zaak nu volledig toegelicht, dan blijkt metterdaad, dat er tusschen vraag 60 en vraag 114 en 115 geen zweem van strijd bestaat.

Heilig*making* toch en heilig*heid* zijn twee.

Heiligheid in de 60ste vraag ziet niet op den heiligen zin en lust, die in den persoon kleeft, maar beduidt *de volle som van alle heilige werken, die de wet eischt.*

Heiligmaking daarentegen ziet op geen enkel verdienend wetswerk, maar doelt uitsluitend op het inbrengen in uw persoon van *heilige gezindheid.*

Vraagt dus iemand u: »Is Christus uw heiligheid evengoed en in gelijken zin als Hij uw rechtvaardigheid bij God is?" antwoord dan toch zonder zweem van aarzeling, terstond en uit warme overtuiging: »Ja, waarlijk, God zij lof, evenzeer en even beslist mijn volkomene heiligheid bij God als Hij bij God mijne volkomene rechtvaardigheid is. Het een even volstrekt en ten volle zeker als het andere!"

In het opleveren, als we zoo zeggen mogen, van de som der heilige werken, die de wet Gods naar luid het werkverbond van elken mensch eischt, is de Christus in vollen zin *plaatsbekleedend.*

En zonder er iets op af te dingen, moet erkend en beleden, dat de heiligheid, d. i. de som der heilige werken, die Christus, gelijk de Confessie zegt, »voor ons volbracht heeft", even stellig een *toegerekende* heiligheid is, als we recht voor God staan door een *toegerekende* »rechtvaardigheid".

Aan deze heiligheid kan dan ook niets meer toegevoegd worden. Ze is volkomen volmaakt, compleet en in alle opzichten volledig.

Al dat heilige, hetwelk de wet Gods in het werkverbond eischt, omdat de volbrenging van die wet door God naar stipt recht van elk menschelijk creatuur gevergd wordt, — is door den Heere Jezus Christus voor ons en in onze plaats volbracht.

Wat nu voor ons en in onze plaats volbracht is, hebben wij niet nog eens te doen.

Dit ware een zedelijke ongerijmdheid.

Naar het werkverbond heeft dus noch de wet, noch Hij, die deze wet gaf, ook maar iets meer van ons te eischen.

Dat is alles volbracht, dat is alles afgedaan.

De straf is geleden, en de heiligheid, die de wet eischt, gepraesteerd.

Zoo zijn we dan volkomen rechtvaardig.

Volkomen rechtvaardig voor God, en gerechtvaardigd ook voor ons eigen bewustzijn, voorzoover we zulk een onmetelijke weldaad met een geloovig hart aannemen.

Maar bijaldien ge dit nu nauwkeurig en volkomen en zonder eenig beding alzoo belijdt, weet dan wel, dat er in dit alles dan nog met geen woord verhandeld is van uw *heiligmaking*. Dat dit alles nog niets met uw *heiligmaking* uitstaande heeft. En dat er nu, geheel afgescheiden van deze toegerekende gerechtigheid en heilige werken, nog een geheel andere zaak aan de orde komt, als er nu dan ten leste gevraagd wordt ook naar uwe *heiligmaking*.

Er komt uit de zonde schuld, straf en smet.

Van drie dingen moet ge dus af. Van uw schuld en uw straf, maar ook van die smet.

Nu gaat de »straf" van u af in de *verzoening*, uw »schuld" in de *voldoening;* maar uw »smet" wijkt eerst voor de heiligmaking.

Nadien namelijk de Heere uw God, u, armen, verloren zondaar, uit den doem, waaronder gij eeuwiglijk zoudt bezweken zijn, door de verzoening en voldoening Christi volkomen gered heeft, blijft gij daar nog *on*heilig liggen. Nog altoos gewenteld in het *on*reine bloed.

En nu is er pardon! Het oordeel des doods is van u af! Van het werkverbond zijt ge vrij geworden. De wet Gods *eischt* niet meer.

Maar met dat al zijt *gij* nog de *on*heilige.

Innerlijk hebt gij de heilige gezindheid, den inklevenden heiligen lust, die een Adam bezat, nog niet terug.

Integendeel, de smet zit er nog. Ge vindt in u een vermaak in de wet Gods naar den inwendigen mensch, maar tevens, dat de zonde u allerwegen nog in de zondesmet van uw ziel en lichaam bijligt.

En dat nu laat de Heere uw God zoo niet zitten.

Voor die smet wil Hij den glans van heiligen zin weer insteê brengen.

Hij besluit u te vervormen en ook inwendig te vernieuwen naar het evenbeeld zijns lieven Zoons.

En nú pas, nú komt het aan de »heiligmaking" toe.

Nu maakt de Heere zich op, om u heilig, ook *persoonlijk* heilig te maken. En dat doet Hij, o neen, in het allerminste niet, opdat gij dan weer heilige werken zoudt voortbrengen, en voorts deze heilige werken zouden meerekenen bij de afrekening over uw doem of uw zaligheid. Neen, maar uitsluitend om u heilig te hebben.

Omdat ge zijn kind zijt, omdat Hij u liefheeft als het zwart zijns oogs, omdat gij in zijn handpalmen gegraveerd ligt.

Iets wat u niet schelen kan, dat laat ge vuil liggen, maar een keurig sieraad, dat uw liefde heeft, dat poetst ge zorgvuldig op. Een ruwen overjas werpt ge zoo maar neer; maar een fijn zijden gewaad kunt ge niet met de spetten zoo vuil laten liggen; dat reinigt en dat zuivert ge.

Wat ons onverschillig is, dat laten we aan zijn lot over, maar wat ons hart boeit en onze liefde kreeg, dat reinigen we zorgvuldiglijk. Zie maar, hoe een goede huisvrouw haar huis met bezemen keert, en een goed warmoezenier zijn broeibedden uitwiedt.

En zoo nu is het ook bij den Heere onzen God.

Zijn kind is Hem volstrekt niet onverschillig. Zijn kind op aarde heeft de liefde van zijn hart.

En daarom is de Heere onze God er maar niet meê tevreden, dat nu in Christus de *schuldzaak* vereffend is, en *schuldsom* en boeten zijn afgedaan, en wij dus gerechtvaardigd voor zijn oog staan; maar Hij wil ook bovendien, dat onze ziele en ons lichaam zoolang zullen gepolijst worden, tot eindelijk de oude smet eruit ga.

En dit groote goddelijke werk nu, dit wegnemen van de zondesmet uit ziel en lichaam, dat is de *heiligmaking*.

Met wetsvolbrenging heeft de heiligmaking dus niets gemeen. Ze bestaat volstrekt niet uit eenige goede werken, die wij doen, of lieve betuigingen, die we afleggen, en veel minder nog uit eenige overtollige werken, die we boven de wet doen, want boven de wet kan niemand gaan.

Neen, alle voorstelling, die met deze groote fout saamhangt, moet er veeleer met tak en wortel bij ons uit.

De heiligmaking ziet niet op ons werk en vooral niet op eenig werk krachtens het werkverbond, maar doelt eeniglijk en uitsluitend op het heiligmaken van onzen persoon, teneinde ons weer feitelijk in te brengen in dienzelfden toestand van heilig zijn, waarin Adam en Eva stonden, eer ze nog een eenig heilig werk hadden gedaan.

Ging nu bij Adam het heilig zijn van zijn persoon voorop, en had eerst daarna de heiligheid, in zijn wetswerk bestaande, moeten *volgen,* — bij het kind van God is dit juist omgekeerd het geval. Bij een kind van God gaat de heiligheid, in zijn wetswerk bestaande, voorop, want dat praesteert de Christus voor hem en dat wordt hem op eenmaal geschonken en toegerekend; maar het heilig *zijn* van den persoon komt eerst later.

Waar nu Adam heilig *geschapen* was, daar moet de wedergeborene heilig *gemaakt* worden.

En *deze* arbeid, *dit* heerlijke werk, om den zondaar, die bekeerd wierd, en dus gerechtvaardigd is, nu ook zelf heilig te *maken*, begint na de geloofsverwekking; gaat met zekere kortere of langere tusschenpoozen door, al de dagen des levens; maar wordt eerst voleind, wat aangaat de ziele in het sterven, en wat aangaat het lichaam in 's Heeren wederkomst.

En overmits nu dit werk, deze goddelijke bezigheid, om den verloste nu ook heilig te maken, een werk is, hetwelk de Christus door den Heiligen Geest werkt en werkende is, daarom nu belijdt de Heilige Schrift, dat de Christus niet alleen onze rechtvaardigheid is, maar ook onze heiligmaking.

Toch ook nog in dieper zin.

Doch daarover in een volgend artikel.

VII.

TOEPASSING DER HEILIGMAKING.

Die Hij tevoren gekend heeft, dezen heeft Hij ook tevoren verordineerd, den beelde zijns Zoons gelijkvormig te zijn, opdat Hij de eerstgeborene zij onder vele broederen. Rom. 8 : 29.

Met onwederstandelijke genade zet God de Heere te zijner tijd elkeen van zijn uitverkorenen uit den dood in het leven over; begaaft ze met het geloof; schenkt hun bewustzijn van hun rechtvaardiging in Christus; en stelt ze alzoo door bekeering in den weg des nieuwen levens.

Reeds zonder meer zijn zulke door God bewrochte personen dan af van alle schuld, want daarvoor heeft Christus in hun plaats geleden; en af van alle eischen der wet, want daaraan heeft Christus voor hen voldaan.

Ze zijn daarom niet meer te verdoemen.

Niet om het *verleden*, want dat is verzoend. Noch om de schuld van de *toekomst*, want die is afgedaan.

Noch hel noch Satan kan ooit meer iets tegen hen vermogen.

Vandaar de triumfeerende jubelkreet van den heiligen apostel: »Wie zal beschuldiging inbrengen tegen de uitverkorenen Gods? God is het, die rechtvaardig maakt! Wie is het, die verdoemt? Christus is het, die gestorven is, ja, wat meer is, die ook opgewekt is, die ook ter rechterhand Gods zit, die ook voor ons bidt!"

Een bekeerd kind van God heeft dus niet alleen een formeel bewijs in het Woord, dat hij in Christus gerechtvaardigd is, maar hij heeft ook den Christus zelven in den hemel, die van oogenblik tot oogenblik zijn offerande voor den troon draagt, en voor zijn verlosten bidt.

Wat zulk een kind van God hiervan geniet of niet geniet, doet er voor de zaak als zaak niets toe. Als iemand slaapt, weet hij er niets van, en toch gaat ook in den slaap zijn kindschap door. Als hem een typhusziekte overvalt, die dagenlang zijn bewustzijn opheft, houdt hij daarom toch niet op een kind van God te zijn. Ja zelfs, als hem het vreeselijke overkomt, dat door lichamelijke oorzaken zijn verstand weggaat en hij verbijsterd wordt, is en blijft het toch altoos het kind van God, dat in dien krankzinnige schuilt.

Geheel afgescheiden van zijn eigen gewaarwordingen, ervaringen en

gemoedsbevindingen, ja, al ware er nooit één enkele traan geweest, dien hij voor God had geschreid, zijn schat is en blijft zijn schat, wat er ook gebeure.

Iets wat zelfs zóóver gaat, dat er geen enkele reden is, waarom men niet de mogelijkheid zou toelaten, dat er ook onder de idioten, die opwassen, leven en sterven, zonder ooit iets van het heil des Heeren gevat te hebben, niet ook kinderen van God zouden zijn, die gansch den genadeschat als het hun toekomend erfdeel in eigendom ontvingen.

Wel is het regel, en komt het er onder normale omstandigheden dan ook toe, dat God zijn kind met bewust geloof begaaft en drenkt met de wateren des heils, — maar aan die ervaring der ziele hangt het niet.

Als de zon schijnt, kunt ge niet op den weg loopen, of uw schaduw is waarneembaar, maar daarom hangt het bestaan van uw persoon toch niet aan uw schaduw.

Wat er ook in of om ons zij, een kind van God is dus geborgen en heeft alles, voor tijd en eeuwigheid. Er kan niets af en er komt niets bij. Het ligt onschendbaar en onaantastbaar geborgen en veilig in de hand van den Middelaar.

En in dezen rijken genadeschat is nu, gelijk we zagen, volstrekt niet alleen schulddelging door *ondergaan* plaatsbekleedend lijden, maar evenzoo een volbrachte wet, door het *doen* van plaatsbekleedende heilige werken.

Niet enkel »gerechtigheid", maar ook voltooide, volkomene en volledige »heiligheid" heeft de Middelaar voor ons verworven. Strafschuld en wetschuld zijn beide voor eeuwig voldaan.

Dit sta dus wel en duidelijk op den voorgrond, opdat men toch nooit bij de »heiligmaking" in het valsche begrip vervalle, als ware de heiligmaking een soort werk of inspanning van onze zij, waardoor wij het werk van Jezus moesten aanvullen.

Zulk ongerijmd denkbeeld mag geen oogenblik toegelaten. Dat is dwaasheid. Wie zoo iets zegt, oordeelt, dat Jezus geen *volkomen* Zaligmaker is, en wordt dus in zijn hart weer Roomsch.

Neen, de zaligheid, die Christus door zijn plaatsbekleedende verzoening en voldoening, d. i. zoo door zijn lijdende als daadwerkelijke gehoorzaamheid, heeft aangebracht, is gaaf en afgewerkt.

Ze is een nooit eindende volmaaktheid.

Maar als dan nu een kind van God er zoo aan toe is, en hij staat in

dit geloof, en heel de ongerechtigheid is weggenomen, en de wet is tot zwijgen gebracht, dan schenkt God de Heere aan zulk een toch nog een meerdere genade, door hem nu ook op bovennatuurlijke wijze in te storten een *heilige hebbelijkheid*.

De zonde gaf smet af. Wat zeggen wil, dat er nooit ergens zonde zijn kan, of ze teelt zonde. Zonde baart zonde. Zonde geeft zonde af. Zonde is altoos de moeder van zonde.

Wierd dit inklevend telingsproces van de zonde nu niet gestuit, dan zou dus ook in het kind van God de zondeketen ongebroken blijven doorgaan, van schalm op schalm, en niets dan zonde zou eruit kunnen komen.

Dit nu is echter het bedoelen des Heeren niet.

Wel sterft een Christenmensch zijn zonde pas volkomenlijk in den dood af, maar desniettemin is het de wil des Heeren, dat de menschen zijn goede werken hier, bij zijn leven zien zullen, en dies den Vader, die in de hemelen is, zullen verheerlijken.

Er zijn goede werken, die God de Heere bereid heeft, opdat wij daarin wandelen zouden.

Hiertoe echter zou het nu nooit kunnen komen, bijaldien de smet der zonde rusteloos en ongebroken bleef doorwerken. Dan toch zou zonde in hem altoos zonde telen, en niet één eenig kind van God zou ooit één eenig goed werk doen. Er zou nooit licht uit de kinderen des lichts uitstralen, en nooit zou er oorzaak zijn om den Vader, die in de hemelen is, te verheerlijken.

Want of nu al de Heilige Geest in iemand indaalde, en buiten hem om eenige heilige dingen zien liet en wrocht, dit zou nog volstrekt niet iets zijn, waarom men den Vader verheerlijken zou.

Dat die Heilige Geest nooit anders dan *heilige* werken doet, spreekt toch wel vanzelf. Daar ligt niets wonders in. Dat baart geen opzien. Voor prijs en lof in den door Jezus (zie Matth. 5 : 16) bedoelden zin ontstaat dus dán eerst oorzaak, als de Heilige Geest dit heilige aldus werkt in het kind van God, *dat het een goed werk van dit kind zij.*

Dan eerst ontstaat er reden voor verbazing. Als een *zondaar* zulk een *heilig* werk uitgeeft, dan gaat men vragen : »Wie wrocht dit in hem?" en zoo wordt men hooger opgeleid en komt men er toe, om den Vader te verheerlijken.

De schrikkelijke, ontzettende continuïteit, die smet heet, omdat zonde altoos zonde afgeeft en altoos in zonde aanstekelijk is, wordt dan gebroken ; en voor de bange zondewet van de smet, dat zonde altoos zonde teelt, d. w. z. zondige *hebbelijkheid* kweekt, moet dan in de plaats komen

een andere wet, die hiertegen ingaat, en van lieverleê voor de zondige een heilige *hebbelijkheid* insteê brengt.

Dit nu kan nooit uit den mensch komen; ook niet al is hij kind van God en dus wedergeboren en zelfs bekeerd.

Uit de wedergeboorte komt op zichzelf die heilige hebbelijkheid niet. Deed God dus niets meer en niets anders dan zulk een persoon weder te baren, en liet de Heere het hierbij, zoo zou het met zulk een nooit tot *heiligmaking* komen.

Evenals een kind, dat geboren is en leeft, toch, wierd het aan zichzelf overgelaten en niet gevoed, nooit tot wasdom zou komen, zoo ook zou een kind van God, dat wedergeboren is, toch, wierd het aan zichzelf overgelaten, nooit tot den wasdom der heiligmaking gedijen.

Wel hangt die wasdom met de kiem van het ingeplante leven saam; organisch saam zelfs. Maar toch, het is geen leven, dat bestemd is, om spontaan (d. i. eigener beweging), om uit zichzelf te kiemen.

Integendeel, de aard van dit leven is, dat het alles kiemt door gestadige nederdruppeling van den malschen regen van genade.

En onder die genadegaven nu, die daartoe van den Vader der lichten afdalen, daaronder hoort nu ook de genadegave der *heiligmaking*, d. w. z. die ontfermende daad, waardoor God de Heere uit den hemel ons allengs heilig maakt, ons heiligen zin inplant, en een heilige hebbelijkheid, die de gevolgen van de smet stuit, in ons kleven doet.

Dit kostelijke werk nu doet de *Heilige Geest*. Het is zijn *bijzonder* werk zelfs. En het is dit groote werk, hetwelk Hij, inwonend in zijn tempel, volbrengt.

God de Heere volbrengt dit kostelijke werk der heiligmaking in *al* zijn kinderen, niet ten deele, maar geheel.

In het nieuw Jeruzalem zijn ze allen heilig van zin. Daarboven is bij allen het werk der heiligmaking afgeloopen.

En dit gaat zóó toe, dat God de Heere dit werk óf deels in het *leven*, deels in het *sterven* werkt, óf ook wel in het sterven *alleen*.

In het sterven alleen werkt de Heere deze heiligmaking: 1°. bij jong stervende kinderkens, die uitverkoren zijn; 2°. bij personen, die pas op hun sterfbed bekeerd werden; en 3°. bij idioten of krankzin-

nigen, bij wie gedurende hun leven nooit van zoo iets sprake kon zijn.

Bij de overige personen daarentegen volvoert de Heere onze God dit wondere werk in *twee* deelen, waarvan het eene gedurende het *leven*, het andere pas in het *sterven* gewrocht wordt; en wel zóó, dat in het sterven altoos pas de voleinding en voltooiing komt.

Dit nu gaat bij de onderscheidene personen onderscheidenlijk toe.

Er zijn er, bij wie de Heere dit heerlijk werk reeds aanvangt op een leeftijd van acht à negen jaren; en er zijn er anderen, bij wie Hij dit uitstelt, tot ze mannen en vrouwen zijn geworden.

En ook dan, als de Heere deze genadegave in begint te planten, is er nog altoos een machtig onderscheid in de mate van voortgang bij den een of bij den ander.

Er zijn er, bij wie dit werk schier onafgebroken voortgaat; en er zijn er, bij wie het soms jarenlang door aanvechting of afval gestoord wordt.

Een vrijmachtig werk is het.

De Heere doet het naar zijn welbehagen.

Het is een kunstig borduurwerk, dat Hij in uw ziele borduurt; en Hij zorgt ervoor, dat het op het vereischte oogenblik van uw ingang in het nieuw Jeruzalem af is; maar voor de wijze en den gang van het werk moet gij Hem geen perk noch wet willen stellen. Daarin blijft Hij vrij.

Nu gaat echter ook dit werk van de heiligmaking volstrekt niet *buiten den Christus* om, maar is zelfs in zoo volstrekten zin aan den Christus gebonden, dat de heiligmaking wel terdege tot de borggenade behoort, die ons in het borgschap van den Middelaar gewierd.

Zelfs is de heiligmaking niet iets wat slechts als een *werk* van den Christus moet beschouwd worden, maar het is een genade van het borgschap des Middelaars, die in *den persoon* van den Middelaar zelven kleeft, en zoozeer met zijn persoon vereenzelvigd is, dat de apostel juicht: »Die ons wijsheid van God, gerechtigheid, *en heiligmaking* geworden is."

Dit nu hangt aan de *unio mystica*, d. w. z. aan die gansch geheimzinnige, geheel ondoorgrondelijke gemeenschap, waarin een kind van God met zijn Immanuël bestaat.

Eéne plante met Hem. Hij in ons en wij in Hem. Hij de Wijnstok en wij de ranken. Niet meer ik leef, maar Christus leeft in mij. Hij het hoofd en wij de leden. Of wat anderen vorm van uitdrukking gij uit de Heilige Schriftuur nemen wilt! Het is al aanduiding van dat

éene wondere onbegrijpelijke mysterie, dat een kind van God één leven met zijn Middelaar leeft.

Gelijk een kind in den moederschoot, zou men zeggen kunnen, ademt door moeders adem en moeder ademt in het kind, en één hartebloed beider leven draagt, zoo ook is het hier; mits men maar wel versta, dat dit voorbeeld de zaak volstrekt niet uitput, maar hoogstens eenigermate toelicht.

Een kind van God kan als kind van God dus nooit anders gevonden worden dan *in Christus Jezus.*

Maar helaas, en hieruit ontstaat nu de moeielijkheid, voor zijn bewustzijn staat hij lang niet altoos op dat zalige standpunt.

Voor zijn bewustzijn is hij vaak verre van zijn Jezus af, en door dit bewustzijn kan hij ook in zijn levens*uiting* zoover van den Middelaar afdolen, dat er geen band meer voor hem bestaat.

Dan bestaat die band nog wel innerlijk en in het verborgen, want Jezus laat nooit los; maar hij weet er dan niet meer van, en doet er dan ook niet meer naar.

Nu, in zulk een toestand neemt hij niets meê dan zijn zondige natuur, en laat al zijn genadeschat bij Jezus.

Vandaar dat ons Avondmaalsformulier zoo schoon betuigt, dat we »buiten Christus nog midden in den dood liggen."

En die regel moet dan ook streng en onverbiddelijk worden vastgehouden. Gaat ge met Dina uit de patriarchale tente naar Sichem op weg, dan doolt ge voor eigen rekening en op eigen risico en bezit ge niets dan wat ge van Adam ontvingt, d. w. z. een doode ziel en een natuur, die bedorven is. Ge zijt dan *midden* in den dood. En u in te beelden, dat ge ook op die doolreizen en omdwalingen, verre van Christus af zijnde, ook nog maar iets in u zoudt hebben, dat voor God kan bestaan, is verloochening van Immanuël.

Buiten den Middelaar gerekend, ja, dán is het krasse woord van Kohlbrügge niets dan de uitdrukking der zuivere waarheid, dat een bekeerde of onbekeerde dan precies eender is.

Mits, en dit versta men nu wel, mits maar goed worde ingezien en begrepen, dat al laten *wij* Immanuël los, toch *Immanuël* óns nooit loslaat, en er dus altoos, ook bij den diepsten val, tusschen den bekeerde en den onbekeerde dit oneindige en onmetelijke verschil bestaat, dat de ziel van den bekeerde met een onverbrekelijken band feitelijk aan Jezus vast ligt en door Jezus gehouden wordt, en de onbekeerde *niet.*

Ook de heiligmaking is dus nooit één enkel oogenblik buiten den Heere Jezus Christus in één eenig kind van God denkbaar.

Immers als de heilige hebbelijkheid in ons door den Heiligen Geest wordt ingewrocht, heeft er niets anders plaats, dan dat we, gelijk de Catechismus zoo heerlijk zegt in vraag 115: »Zoo langs zoo meer naar het evenbeeld Gods vernieuwd worden, totdat wij tot deze voorgestelde volkomenheid na dit leven geraken." En dit »evenbeeld Gods" nu, is het niet de Christus?

Heilig gemaakt te worden is dus, dat de Christus *een gestalte* in ons verkrijge.

Het is een geheele *gestalte*, die daarmeê in ons komt. Niet eenige verwarde teekenen van heiligheid zijn het, maar het is een *organisch geheel* van heiligen zin en heilige hebbelijkheid, dat in onze ziel wordt ingedrukt; en wel zulk een volkomene, heilige gestalte, dat elk der vermogens van onzen geest en geheel onze menschelijke aanleg er in is opgenomen.

Het gaat dus niet bij manier van tal of maat, zoodat men het becijferen kan. Het is niet heden tien graden heiligmaking en een jaar later vijftien graden heiligmaking.

Die in zulke gedachten leeft, doorgrondt de zaak niet.

Neen, het is *de gestalte Christi*, die zich afschaduwt op het spiegelvlak onzer ziele. Een gestalte, die er eerst slechts zeer flauwelijk in enkele trekken op te bespeuren is; daarna eenigszins duidelijker zich begint te teekenen, zoodat de kenner het er reeds in ziet, dat het Jezus is; maar een gestalte, die toch zelfs bij den allerheiligste nog nooit verder komt dan tot een *daguerreotype*, en eerst in en door het sterven tot een *vol beeld* van den Immanuël in ons worden kan.

De heilige hebbelijkheid, die in ons door den Heiligen Geest gewrocht wordt, is »een volkomen man", d. w. z. een gestalte, die de *geheele persoonlijkheid* omvat; uitdrukking van *heel* het beeld Christi is en die daarom dus *heel* ons menschelijk wezen dekt.

Zoo ziet men derhalve, hoe ongerijmd het is, om van eenige heiligmaking te spreken, die *wij* kweeken zouden, of waarmeê *wij* tot God zouden gaan.

Gaat dan, als de persoon weggaat, ook zijn schaduw niet weg? En hoe zoudt gij dan, als de Christus van uw ziele was afgescheiden, de gestalte, of het beeld, of de schaduw van den Christus in u behouden kunnen?

Als het licht weggaat, gaat vanzelf ook zijn glans weg.

Een schaduw kunt gij niet vasthouden.

En daarom nu juist *is* de Immanuël zoo in vollen zin ook onze heiligmaking, omdat het inschijnen van zijn gestalte en het kleven van dat inschijnsel in onze ziel heel het werk der heiligmaking is.

En vraagt men nu ten slotte, hoe de heiligmaking dan een heilige hebbelijkheid kan inplanten, als ze steeds aan het inschijnen van Jezus in onze ziel hangt, overmits toch immers verloochening en afval tijdelijk ons van den Immanuël verbannen kunnen, — dan ligt het antwoord niet verre.

Immers een inklevende hebbelijkheid kan zeer goed bestaan en voortduren zonder te werken.

Men kan zich de hebbelijkheid hebben aangewend om vlot Engelsch te spreken, dat men toch een jaar lang *het niet doet*.

En zoo dus kan ook de hebbelijkheid van heiligen zin zeer wel in onze ziel blijven kleven, ook al werkt de stroom van onheiligheid er weer *tijdelijk* overheen.

Dat voelt een ziel dan aan de innerlijke worsteling der conscientie wel.

Kon Jezus ons ooit loslaten, dan ja, kon ook die hebbelijkheid niet ongemerkt voortduren.

Maar nu het vaststaat, dat onze ziel, ook te midden van de diepste inzinking ongemerkt toch in Jezus' hand blijft, nu vervalt dit bezwaar geheel.

VIII.

HEILIGMAKING IN GEMEENSCHAP MET IMMANUEL.

Maar nu hebt gij uw vrucht tot heiligmaking, en het einde het eeuwige leven.
Rom. 6 : 22.

Er is nog een derde reden, waarom de Middelaar zelf in zijn eigen persoon onze heiligmaking is. Te weten, Hij verwierf ze voor ons, uit Hem vloeit ze ons toe en door Hem is ze ons gewaarborgd.

Drijf eerst maar goed en terdege het valsche denkbeeld uit, alsof de heiligmaking een borduursel van uw eigen hand ware, en sta maar vast in de heldere, klare belijdenis, dat ook de heiligmaking een *genadegave* is, en ook dit derde stuk zal u toespreken.

Is de heiligmaking een gift, een gave, een geschenk, een gunstbetoon, een toebedeeling van genade aan u, dan ontstaat de vraag: Om wat reden wordt u die gunst betoond? Is dat als loon voor den arbeid uwer ziel? Is dat als vrucht op uw gebed? Is dat ter aanmoediging voor uw verder pad? Is het, omdat ge zoo lief zijt, zoo vroom, zoo godvruchtig? Kortom, is het om eenige oorzaak, welke dan ook, die *in u* zou liggen? En het antwoord luidt natuurlijk: *Neen.*

En toch, een beweegreden moet er zijn. Immers, op zichzelf is het tegenstrijdig, dat God de Heere het fijn en duurzaam goed van zijn heiligmaking geven gaat aan personen, die met beî de handen tegen al het heilige ingaan, of althans het fijne verglaas er met hun ruwe vingers doen afspringen.

Wat bewoog dus den Heere onzen God om met die gunste over u te komen en u die kostelijke genade der heiligmaking in de ziel en in het lichaam in te brengen?

Zijn ondoorgrondelijk welbehagen, zegt ge, en voorzeker, dat is ook de diepste grond van deze heilsbeschikking, gelijk van heel onze zaligheid. Maar dat eeuwig raadsbesluit Gods is toch geen tooverformule, waaruit door magische werking allerlei wonderbare verschijnselen voortkomen. Al wat uit dat besluit komt, heeft toch zijn gangen en wegen en toont u de onderscheidene schakels, waardoor het saâmhangt.

En zoo moet dus ook hier gevraagd: Wie verwierf u die genadegave der heiligmaking? Als gij er zelf niets aan toebracht, eer er tegen in sloegt, wie verwierf ze u dan?

En op die vraag nu, moet met stille dankverheffing der zielen geantwoord: Ook die genadegave dankt ge aan uw Verlosser. Ook de heiligmaking is een vrucht van het kruis.

Het staat niet zóó, dat de Heere de groote taak met u gedeeld heeft in dier voege, dat Hij op het kruis de gerechtigheid verwierf, en gij nu voorts in uw strijd en zelfverloochening de heiligmaking u verwerft.

Neen, er is geen verdeeling van den arbeid in gansch het werk uwer zaligheid.

Er is er hier maar één, die werkt, en al de overigen gaan in zijn ruste in. Hij heeft den wijnpersbak alleen getreden en niemand van de volken was met hem.

Beide, zoowel uw rechtvaardigheid als uw heiligmaking is dus door uw Middelaar verworven. En niets, volstrekt niets is er in deze heerlijke genadegave, of Hij, uw Heiland, heeft het in den arbeid zijner ziele als een gunste Gods voor u beschikt en besteld.

En dat wel beschikt niet als iets, dat buiten Hem omging, of ergens van buiten Hem, uit geheel andere bron aan zijn verlosten zou toevloeien; neen, maar zóó beschikt, dat Hij uw heiligmaking *in zich* draagt, en dat ze *uit Hem* u toekomt.

De Heilige Geest is de werker van de heiligmaking, natuurlijk. Maar de Heilige Geest neemt nooit iets voor Gods kinderen dan uit Jezus. »Hij zal het uit het mijne nemen." »Hij zal Mij verheerlijken."

En ook dit moet niet als een phrase opgevat, maar verstaan in zeer eigenlijken zin.

Wat een verloste hebben moet, is namelijk *menschelijke* heiligheid. Er moet een mensch heilig gemaakt, niet een engel. Een engel kan nooit heilig gemaakt. Een engel, die eens viel, verviel in datzelfde oogenblik voor altoos, en is onredbaar en voor eeuwig verloren. Bij een engel staat het dus zoo, dat hij heilig geschapen was evenals Adam; dat hij ook evenals Adam vallen kon; maar dat hij, eenmaal tot dien val gekomen, niet als Adam weer kon opstaan.

Opstanding kent de engelenwereld niet. Vandaar, dat de engelen zoo begeerig zijn om in het verlossingswerk in te zien. Want ze bedienen er wel allerlei gaven van, maar ze kennen het zelven niet. Het gaat buiten hen om.

Als Adam valt, valt heel de menschheid; maar zoo is het in de engelenwereld niet. Al valt de ééne helft van deze geestenheiren, dan kunnen de anderen toch staande blijven.

En zoo is dan de uitkomst, dat God de Heere én uit de engelenwereld én uit de menschenwereld, in weerwil van de zonde, een schare ten eeuwigen leven brengt, die niemand tellen kan, maar bij beide deze werelden bereikt de Heere dat heerlijk doel op geheel verschillende manier.

Bij de engelenwereld, doordien een deel der engelen nooit onheilig wierd, maar aldoor heilig bleef. Bij de menschenwereld daarentegen, doordien allen onheilig wierden, maar Hij een deel van die onheiligen weer heilig *maakt*.

Onheilige wezens weer *heilig te maken*, is derhalve iets, dat alleen en uitsluitend bij *menschen* te pas komt. Heiligmaking is dus een in zeer bijzonderen zin *menschelijke*, d. i. voor den mensch alleen bestaande, voor den mensch alleen mogelijke, en den mensch alleen toebeschikte heiligheid.

Deze heilige zin, die door de heiligmaking wordt aangebracht, moet uit dien hoofde een door en door *menschelijken* vorm bezitten, een geheel *menschelijk* karakter dragen, en op de eigenaardigheden van een *menschelijk* hart zijn ingericht.

En in dien vereischten vorm vindt nu de Heilige Geest den heiligen zin niet in den Vader, noch ook in zichzelven, maar immers uitsluitend in den Immanuël, die als Zone Gods, maar ook Zone des *menschen*, juist in dien *menschelijken* vorm de heiligheid bezit.

Zoo is het dus de Christus, die ons deze genadegave verwierf; de Christus, uit wien de Heilige Geest ze neemt om ze ons toe te brengen; maar zoo dan ook de Heere Christus, die ze ons duurzaam borgt. En ook op dit punt dient gelet.

Zulk een duurzame waarborging toch is *niet* noodig bij de »rechtvaardigmaking", eenvoudig, omdat deze *op eenmaal* voleind is.

Maar ze is onmisbaar bij de heiligmaking, juist overmits dat heilig maken van Gods kinderen niet opeens, maar *trapsgewijs* toegaat, of, gelijk onze Catechismus zegt: »*allengs zoo meer* worden we naar zijn evenbeeld vernieuwd".

Want immers greep dit trapsgewijze, allengs zoo meer in ons inbrengen van een zin en genegenheid, die het heilige mint, plaats zonder zulk een waarborg, zoo zou de angst in onze ziele moeten slaan en alle troost der ruste ons worden ontnomen. Er zou dan geen volbracht werk, geen nederliggen in grazige weide zijn. Maar integendeel zou gestadige onzekerheid ons rusteloos folteren.

Dan toch zou men bij kleine vordering zich bekommerd moeten af-

vragen, of deze werking der heiligmaking wel doorging? Zich moeten afvragen, wat men nu aan dit kleine beginsel van heiligmaking had, als het toch misschien nooit tot een »volkomen man in Christus Jezus" kwam? Ja, zich moeten afvragen, hoe een jong kind, dat vroeg sterft, deze heilige gezindheid verwerft. Ook, hoe bij een laat bekeerde deze werking nog gereed komt. Ja zelfs, wat ons dit kleine beginsel van heilige gezindheid baat, indien dat stukske op zichzelf staat, en we de *volle* gestalte derven. Voor God kan alleen de *volkomen* heilige bestaan, en hoe besta ik dan voor den Heilige, indien ik nog slechts een klein beginsel van deze genadegave bezit?

Deze en soortgelijke bedenkingen kruipen en sluipen dan door de ziel; en zoo komt het nooit tot dat volle, klare, onverdeelde rusten van onze ziel in het volbrachte werk, en ons hart blijft ongetroost.

Dan leert men wel en men zegt het wel na, dat de Heiland staat en roept: »Komt tot Mij, gij allen, die vermoeid en belast zijt, en Ik zal u ruste geven!" maar proefondervindelijk blijft men in de ziel die rust derven; want nog altoos worden we door het onheilige hart gejaagd.

En of ge nu zulkeen dan al antwoordt, dat hij in Christus toch zijn volkomen gerechtigheid heeft ontvangen, en dat de Heere Jezus heel de wet voor hem volbracht heeft, dat baat hem niet en dat troost zijn ziele niet, want het: »Zijt heilig, want Ik ben heilig", blijft toornen tegen zijn onheilige ziel.

Stond er nog maar: »*Doe* heilig", hij zou het nog in zijn Jezus vinden, die volkomen voor hem *voldaan* en de wet *voldragen* heeft; maar er staat: »Wees, zijt heilig", en heilig *zijn* dat geldt mijn eigen ziel.

Ware het nog: »*Word* heilig", er zou nog hope zijn; want dan kon hij allengs en van lieverleê nader komen; maar neen, het »*wees, zijt* heilig", het »*weest* dan gijlieden volmaakt," staat er zoo onverbiddelijk en onherroepelijk, dat hij nog altoos met zijn gewonde ziel bezwijkt.

Natuurlijk niet, alsof elk geloovige last en onrust over dit punt had. Helaas, er zijn er zoovelen, die nauwlijks over deze zaak ooit nadenken. En in massa vindt ge ze zelfs, die elken kommer uit het hart bannen, zoo ge hun maar gepredikt hebt, dat er verzoening en voldoening is en dus ook de heilige werken voor hen volbracht zijn.

Min teeder en fijn van geweten, als deze massa is, legt ze zich daarbij neder, denkt niet verder, en sluimert op dit oorkussen in. Zoo wil het vleesch in den geloovige het wel.

Maar zoo zijn toch niet allen.

Er zijn er, God lof! ook nog anderen, die de zake Gods dieper indenken, de zake hunner ziel teederder en nauwer opnemen, en die, als er eenmaal geschreven staat van een *enge* poort en een *nauwen* weg, dan ook geen vrede hebben met den breeden weg en ruimen ingang, die men op die wijs aan hun zielen opent.

Voor hen staat ook dat: »*Zijt* heilig" er wel terdege; en troost noch ruste kan er voor hun conscientie komen, tenzij ze ook voor dát woord in vrede en stilheid kunnen nederknielen.

En daarom nu zeiden we, dat het niet genoeg is voor een kind van God, dat Christus zijn heiligmaking *verwierf*, en dat ze als *menschelijke* heiligheid hun door den Heiligen Geest *uit* den Christus wierd aangebracht; maar dat ze ook in den Christus hun moet *gewaarborgd* zijn. Niet slechts voor eens, maar *duurzaam* gewaarborgd! Zóó gewaarborgd, dat een geloovige elk oogenblik, dat zijn ziel voor den Heilige verschijnt, feitelijk in Christus Jezus heilig *is*.

En dit nu biedt Gods Woord hem door de zalige vertroosting, *dat Christus zelf zijn heiligmaking is*.

Evenals namelijk in Adam, toen hij viel, voor al zijn nakomelingen de schrikkelijke zekerheid lag, dat ze allen van nature geheel onrein zouden zijn, zoo ook lag in Christus, doordien Hij opstond, voor al zijn verlosten de heerlijke waarborg, dat ze allen in Hem heilig, geheel heilig zouden zijn.

Dit is het mysterie van den Wijnstok en de ranken, en van het zoo diepe zeggen des Heeren: »Gijlieden *zijt* nu rein om het woord, dat Ik tot u gesproken heb."

Ontleed en aan ons bewustzijn nadergebracht, wil dit zeggen, dat Christus 1°. ons ten borge strekt, dat de eenmaal in ons ingebrachte heilige hebbelijkheid, ook al wordt ze soms weer overvloeid, toch nooit weder uit ons weg kan gaan; 2°. ons ten borge is, dat de gestalte Christi, waarvan hier nog slechts een klein beginsel in ons doorschemert, eer we het nieuwe Jeruzalem ingaan, volkomen en zuiver in ons zal zijn uitgewerkt; en 3°. ons als borg bij den Vader voortreedt, doordien Hij reeds nu in den schat van zijn kruisverdiensten op onzen naam gereed heeft liggen, al wat in ons nog gebreekt.

En dit wetende, heeft nu de fijngevoelige en teederlijk zuchtende ziel van Gods kind metterdaad de volle ruste.

Vergeven is zijn schuld.

Volbracht is ook voor *hem* de wet.

Reeds nu is er een klein beginsel van heilige gehoorzaamheid in hem.

Allengs zoo meer wordt hij door genade naar het evenbeeld des Heeren vernieuwd.

En eindelijk, in zijn Middelaar bezit hij den voldoenden en volkomen waarborg, dat het onheilige in hem elk oogenblik gedekt is, en de volkomenheid zijner heiliging vaststaat in zijn Heer.

Zoo gaat er dus niets af van de volstrekte belijdenis, dat Christus óók onze heiligmaking is.

Dien troost mogen we onze zielen niet ontrooven laten.

En de duizenden bij duizenden, die deze heerlijke waarheid onder den geur hunner heilige offeranden verstikken laten, mogen wel toezien, hoe ze dezen roof aan de zielen der gemeente goed maken.

Christus volbracht niet alleen voor ons de wet, om voor ons een voltooid heilig werk te leveren. Christus maant ons niet alleen tot heiligen zin door zijn woord en is ons niet alleen door heiligen zin voorgegaan, opdat wij in zijn voetstappen wandelen zouden. Christus is niet alleen een helper, die ons kracht tot heiligheid instort als wij bezwijken zouden. Neen, maar boven dat alles is Hij het ook, die voor ons *is* onze heiligmaking, en aan wien wij het danken, elk oogenblik en voor eeuwig danken, dat we ook *onder*werpelijk, ook wat den zin en de neiging van onze ziele en de gesteldheid en hebbelijkheid van ons hart aangaat, ontkomen aan de zondesmet en tot inklevende heiliging geraken.

Men zie dus wel toe, dat men geen schilfer van deze kostelijke schaal, waarop God de Heere ons de genade toereikt, late afspringen; want met niets minder kan een zondaar toe.

Maar evenmin ga men het pad op dier andere doling, die juist onder het roemen, dat Christus onze heiligmaking is, het werk van den Heiligen Geest in het centrum van ons zieleleven loochent.

Het heet dan, dat wel Christus onze heiligmaking is, en dat wel de Heilige Geest in ons werkt, en dat de uitkomst ook wel is, dat er goede werken tot stand komen, maar op een wijs, waarbij de persoon zelf altoos even goddeloos, vuil, onrein en tot niets deugend blijft als vroeger.

Of men wedergeboren is of niet wedergeboren, heet dan geen verschil te maken. Een geloovige en een ongeloovige is precies een.

En al het onderscheid, dat er tusschen beiden merkbaar is, zal dan hierin bestaan, dat de Heilige Geest buiten onzen persoon om en tegen onzen wil en dank ons onbewust en ongemerkt tot daden brengt, die toch goed zijn.

Dit nu is, zoo opgevat, een verderfelijke leer, die door en door onwaar is, het werk des Heiligen Geestes op de spil onzer ziele loochent, en in lijnrechten openbaren strijd is én met Romeinen VII én met hetgeen op grond van Gods Woord, steeds door onze gereformeerde kerken is beleden.

In Romeinen VII toch zegt de heilige apostel *niet*, dat zijn zin en genegenheid nog goddeloos is, en dat desniettemin de Heilige Geest buiten hem om velerlei goed werk door hem tot stand brengt; maar juist omgekeerd klaagt het uitverkoren kind van God hier, dat wel zijn zin en genegenheid naar den inwendigen mensch met de wet en den wille Gods sympathiseert, maar dat als *hij* het goede *wil* (let wel: het kind van God *wil* dus wel terdege het goede) het kwade hem bijligt.

In gelijken zin belijdt onze Catechismus, dat een mensch »geneigd is tot alle kwaad", zoolang hij niet »door den Geest Gods wedergeboren is", maar ook langer niet. Want dat de opstanding van den nieuwen mensch juist hierin bestaat, dat in hem komt »een hartelijke vreugde in God door Christus, en lust en liefde om naar den wille Gods in alle goede werken te leven."

En alzoo nu staat het met de ziel van een onbekeerde *niet*.

Er is derhalve tusschen een bekeerde en onbekeerde wel terdege een onderscheid, en wel een onderscheid, dat zoo geducht groot is, dat er de klove van hel en hemel tusschen gaapt.

Het kan daarom zijn nut hebben nog eens aan onze lezers voor te leggen, wat de gereformeerde godgeleerden van alle kerken van Zwitserland, Duitschland, Engeland en Nederland desaangaande in 1619 voor Gods aangezichte beleden hebben.

Zij beleden, dat de Heilige Geest »indringt tot in de binnenste deelen des menschen; het hart opent, dat gesloten was; vermurwt, dat hard was; besnijdt, dat onbesneden lag; in den wil *nieuwe hoedanigheden* instort, en maakt, dat dezelfde wil, die dood *was*, levendig wordt; die boos *was*, goed wordt; die niet *wilde*, nu metterdaad wel wil; die wederspannig *was*, gehoorzaam wordt; en Hij beweegt en sterkt dien wil alzoo, dat hij (wel te verstaan: *die wil*), als een goede boom goede vruchten kan voortbrengen".

En dit heerlijk werk nu gaat, naar luid het eenparig gevoelen van al onze gereformeerde kerken alzoo toe, »dat de Heere den wil en zijne eigenschappen *niet* vernietigt, noch dwingt tegen hun wil en dank, maar zoo, dat de Heere zijn geroepenen geestelijk levendig maakt, heelt, verbetert en liefelijk en krachtiglijk buigt; en dat met zoo afdoend gevolg, dat, waar te voren de zonde en de weerspannigheid de overhand had, nu een gewillige en oprechte gehoorzaamheid des geestes de overhand begint te krijgen; iets waarin de waarachtige en geestelijke wederoprichting en vrijheid van onzen wil gelegen is."

Aldus staat het letterlijk in Catechismus en Canones, en dat wel op grond van den Woorde Gods.

Geheel in dienzelfden geest kan men het ook vinden bij alle goed-Schriftuurlijke godgeleerden uit vroegeren en nieuweren tijd.

Op die wijs wordt het nog altoos door 's Heeren volk en zijn trouwe herders verstaan, gepredikt en toegepast.

En het is slechts door onbekendheid met de leidingen des Heiligen Geestes in de historie en door het gebrek aan kennisse van de zake des Heeren, hetwelk weer zoo schromelijk bij de kerken insloop, dat de onschriftuurlijke en ongereformeerde meening, als wrocht de Heilige Geest in de heiligmaking *geen* trapsgewijze omzetting van zin, genegenheden en hoedanigheden, weer in enkele streken van ons land gehoor en ten deele ingang vond.

IX.

INGEPRENTE HEBBELIJKHEDEN.

Voleindigende de heiligmaking in de vreeze Gods. 2 Cor. 7 : 1.

Te ontkennen, dat de Heilige Geest ons nieuwe *hebbelijkheden* in den wil inprent, is niets dan een terugbrengen in de Gereformeerde kerke van een Roomsche dwaalleer; zij het ook, dat deze dwaalleer door Rome op eenigszins andere wijze bepleit wordt.

Rome ontkent namelijk, dat door de zonde 's menschen wil als zoodanig ganschelijk verdorven is geworden. Ze stemt niet toe, dat de hebbelijkheid van den wil van goed ganschelijk *kwaad* wierd. En overmits alzoo, naar zij leert, de hebbelijkheid van den wil ook bij een onbekeerd zondaar nog bruikbaar is, zoo volgt hieruit, 1°. dat er bij den wedergeborene geen nieuwe hebbelijkheid behoeft te worden ingeplant, overmits de reeds aanwezige nog goed is, en 2°. dat er op het punt van de hebbelijkheid van den wil *geen* absoluut onderscheid bestaat tusschen den wedergeborene en niet wedergeborene.

Zij, die in onze dagen soortgelijke, of althans een verwante leer in de Gereformeerde kerken drijven, mogen dus wel eens bedenken, hoe zij met deze onwaarachtige voorstelling één van de fundamenten zelve der Reformatie aantasten en ons ongemerkt, en zeker tegen hun bedoelen, naar Rome terugleiden.

Immers de kracht van ons verweer tegen Rome ligt volstrekt niet in een fel antipapisme, noch in een schelden op al wat Roomsch heet. Och, dit soort bestrijding schaadt haar geen zier. Maar wel ligt die kracht in het bewaken van de uitgangen der wegen, en het pleiten voor de waarheid daar, waar het de beginselen des levens geldt.

Niet ernstig genoeg kan er daarom tegen gewaarschuwd, dat eenige predikanten onzer kerken (en dat nog wel voorgevende dit onder Kohlbrügges naam te mogen doen) natuurlijk met de uitnemendste bedoeling en wijl zij het gevaar niet inzien, in de leer van 's menschen schepping, van de verdorvenheid door de zonde, en, daarmeê samenhangend, in de leer van de heiligmaking, feitelijk weer met soortgelijke dwaling voor den dag komen als onze vaderen met zoo kloeken moed in Rome bestreden hebben.

Want wel weten we, en gaarne geven we aan deze onze broederen

dit getuigenis, dat zij uit deze valsche premissen niet als gevolgtrekking tot de leer der verdienstelijke goede werken komen, maar eer omgekeerd op alle goed werk den ban leggen.

Doch ook hierbij gaan ze weder niet vrij uit, maar stappen met hun voorgeven, alsof »de gansche Christenvergaderinge, zooals ze daar onder de prediking van het Woord nederzit", als zoodanig reeds heilig door het Woord zou zijn, te kwader ure weer op het bedenkelijke erf onzer Wederdoopers over, die juist deze zelfde dwaling met opzicht tot de »vergaderde geloovigen" tegenover onze vaderen staande hielden.

Zoo vervallen ze van de éene dwaling in de andere, en ten leste wordt geheel het samenstel hunner godgeleerdheid zoo geheel iets anders dan hetgeen onze gereformeerde vaderen beleden, dat ze, eer ze dit zelven vermoeden, met geheel hun denk- en zienswijze buiten het gemeene erf der gereformeerde belijdenis zullen staan.

Het is hier de plaats niet, om dit breeder uiteen te zetten. Het oogenblik daarvoor zal dan eerst gekomen zijn, indien de Dogmatiek van Prof. Dr. Böhl het licht zal hebben gezien. Deze uitnemende geleerde toch heeft het ondernomen, om het geheele samenstel der Christelijke godgeleerdheid in den trant dezer jongere Kohlbrüggianen ineen te zetten. Hij had de voorkomendheid ons enkele proefbladen hiervan toe te zenden. En het is uit deze proefbladen, dat ons nu reeds overtuigend bleek, hoe teleurgesteld zij zich zullen vinden, die waanden, dat ons door dezen kundigen geleerde geleverd zou worden een waarlijk *gereformeerde* Dogmatiek.

Eer integendeel zal men op tal van hoofdpunten tegen de deels Luthersche, deels Zwingliaansche, deels Roomsche, deels Cocciaansche opvattingen van deze school weer de eenvoudige, sobere en zuivere belijdenis der Gereformeerde kerken hebben over te stellen.

Voorshands echter volstaan we met er op te wijzen, hoe wij waarlijk te dezen in onze opinie, dat dit Neo-Kohlbrüggiaansche stelsel oude Roomsche dwalingen herleven doet, niet alleen staan.

Immers de pas overleden Dr. Pünjer, een man, die waarschijnlijk niet eens wist, dat er een *Heraut* bestond, is geheel buiten ons om en zonder van ons gehoord te hebben, tot geheel gelijke slotsom gekomen. Hij schrijft toch in zijn *Jahresbericht*, IV p. 303, dat Böhls »leer van den staat der rechtheid, van den val en van de erfzonde slechts met onbeduidende wijzigingen de oude leer van Rome desaangaande weer ter bane brengt."

De hoofdvraag, waarom zich deze strijd beweegt, is in den grond geen andere dan deze, of een mensch *iets* of *niets* is.

Is een mensch in absoluten zin, gelijk men van dien kant met voorliefde verkondigt, *niets*, nu dan kan er natuurlijk ook geen sprake van zijn, dat er door God *in* den mensch eenig werk worde gewrocht. In *niets* kan men *niets* maken. Aan *niets* kan dan ook *niets* kleven. In *niets* kunt ge niets inprenten. *Niets* kan nooit een kanaal zijn, waardoor *iets* loopt of vloeit.

Moest dit dus toegegeven, dat de mensch *niets* is in dien volstrekten zin, dan konden we veilig elk spreken over heiligmaking staken. *Niets* kan niet wedergeboren, *niets* kan niet bekeerd worden, *niets* kan nooit verheerlijkt worden tot een kind onzes Gods.

Ja, we gaan verder, bijaldien de mensch in dien volstrekten zin *niets* is, dan vervalt ook én de zonde én de rechtvaardigmaking. Immers het is onmogelijk, dat *niets* zondigen zou. De zonde van *niets* kan nooit anders dan *niets* zijn, en niets *is* geen zonde. En evenzoo voor *niets* kan de Middelaar geen verzoening aanbrengen, want de verzoening van de zonde van *niets* zou zelve geen verzoening wezen.

Reeds uit deze korte uiteenzetting blijkt dus ten duidelijkste, dat het zeggen: »De mensch is *niets*" door niemand in dien volstrekten zin ooit mag bedoeld worden.

Ieder ziet, tast en voelt, dat een mensch, reeds overmits hij een *wezen* heeft, wel terdege *iets* is; en zij die zoo sterk voor het *niets*-zijn van den mensch opkomen, toonen immers zelven gedurig door hun weerspraak en actie bij elke voorkomende gelegenheid, hoe verre ze feitelijk van dit *niets*-zijn afstaan.

Dat een mensch *niets* is, is dan ook een uitspraak, die, om verstaanbaar te worden, nader bepaald moet, en wel nader bepaald in dien zin, dat men het aanvulle door te zeggen: »De mensch is niets *voor en tegenover God!*"

En in dien zin onderschrijft natuurlijk elk goed Christen dit onvoorwaardelijk; en betreurt het slechts diep in zichzelven, dat hij tot dit *niets*-zijn voor God nog zoo moeielijk komen kon; en smeekt met alle heiligen, dat de genade zijns Gods hem toch almeer tot oprechte verloochening, tot een waarachtig afsterven van zijn ik en tot een eerlijk *niets*-zijn tegenover zijn Heer en zijn God brengen moge.

Bij den Heere onzen God gemeten, is de mensch in *geenerlei* waardij. Tegenover den Almachtige, is al zijn pogen om *iets* te zijn, belachelijke dwaasheid. En niet luid en duidelijk genoeg kan van alle predikstoel telkens weer de bazuin uitgaan, die alle hoogheden in 's menschen hart nederwerpt, hem voor God in het stof legt, hem weer tot een druppel

aan den emmer verlaagt, en eerst in het *minder* nog dan niets zijn de ruste der aanbidding voor Gods majesteit doet vinden.

En nu wordt ons alles duidelijk. De mensch *niets* tegenover God, maar daarom wel terdege een *iets* in de hand van zijn God, door diens bestel; in diens goddelijke schatting.

In *niets* kan nooit de vermakinge des Heeren zijn, en toch zegt de Heilige Schrift, dat 's Heeren vermakingen waren met de menschenkinderen. In *niets* kan de Heere het zwart van zijn oog niet minnen. Voor *niets* kon Hij zijn eeniggeboren Zoon niet overgeven. Naar *niets* gaat geen barmhartigheid uit.

Maar als eerst goed vaststaat, dat ook de wedergeboren mensch *niets* tegenover of voor of naast God is; doch nu even beslist daarbij beleden wordt, dat diezelfde mensch in *in Gods hand* naar zijn *bestel* als zijn *instrument* een zoo groot »iets" is, dat God hem »kroont met eere en heerlijkheid", hem als zijn kind mint, hem de zaligheid des hemels als zijn erfdeel toebeschikt en hem voor een eeuwig aanzijn bij zich roept, — dan vervalt al deze ondenkbaarheid.

Maar deze beide mogen dan ook nooit verward. Het volkomen *niets* van de waardij *tegenover* God mag nooit op het *instrument* in 's Heeren hand worden overgebracht. En omgekeerd, de gewichtige beteekenis van den mensch als instrument *in Gods hand* mag nooit of nimmer strekken om uit den mensch ook maar het allergeringste iets als een wezen *tegenover* God te willen maken.

De pantheïstische Mystiek en het doodelijk Pelagianisme zijn de twee euvelen; die hiermeê bestreden en uitgeworpen zijn.

Uitgeworpen het Pelagianisme, welks grondfout juist daarin ligt, dat het aan den mensch als wezen *tegenover* God een zeker bestand geeft en weigert te erkennen, dat de mensch, zelfs de allerkundigste en alleruitnemendste mensch, tegenover God *minder dan niets* is, een wezen, wiens adem in zijn neusgaten is, ja, waarin is hij te achten?

Maar ook de valsche Mystiek, d. w. z. die schadelijke geestesrichting, die door alle eeuw en onder alle volk om dit *niets* zijn tegenover God ook de beteekenis van den mensch als instrument in Gods hand loochende. In de geschriften van deze Mystieken leest men aldoor van »een verzinken voor God", een »verdwijnen in God", een »niet meer zijn in God", een »opgaan in God"; en dit verdwijnen wordt dan ook ten leste zooverre gedreven, tot er metterdaad niets meer in den mensch overblijft,

waaraan men schuld of zonde zou kunnen toerekenen. Alle besef van verantwoordelijkheid, alle begrip van toerekenbaarheid ging op die manier teloor. En er zijn Christenen te over geweest, die door de bekoring van dit *niets*-zijn meêgesleept, zangen hebben gezongen en predicatiën gepredikt hebben, die uitnemend goed onder de Buddhisten in Indië zouden thuis hooren, maar die geheel staan buiten het Christelijk erf.

Neen, de mensch is wel terdege een zeer beteekenend *iets*, mits ge hem maar altoos als volstrekt afhankelijk instrument in de hand van zijn God aanziet. Toen God den mensch schiep, schiep Hij niet een »niets" uit »niets", maar juist uit het niet een *iets*. En dat iets zoo vol beduidenis, dat al de voorafgaande schepping op dien mensch doelde, en het de mensch alleen onder alle wezens was, dien Hij zóó schiep, dat hij daar in het paradijs stond als zijn beeld, dragende Godes eigen gelijkenis.

Wel verre van als instrument in Gods hand *niets* te zijn, is de mensch dan ook naar heel het bestel en bestek der Heilige Schriftuur juist veeleer het *meest beduidende iets* onder alle schepselen. De mensch is naar Gods beeld geschapen. De mensch zal eens de engelen oordeelen. Aan den mensch is de heerschappij over alle ander schepsel op aarde verleend. Niet der engelen natuur, maar onze menschelijke natuur heeft de Zone Gods aangenomen.

Dit nu te willen verklaren, alsof de mensch alleen een soort *spiegel* ware, waarin God de Heere zijn eigen deugden afkaatste, is een mislukte poging der kranke Mystiek, om de hooge beteekenis van den mensch met haar theoriën van verdwijning te verzoenen.

Er wordt ons in de Heilige Schrift niet geleerd, dat God de Heere iets in ons *afkaatst*, maar wel terdege, dat Hij ons iets *instort*. De liefde Gods is door den Heiligen Geest *uitgestort* in ons gemoed. De Heilige Geest schijnt niet uit de verte in den spiegel onzer ziel, maar wordt in ons *uitgestort*. De Heere vormt ons tot zijn *tempel*. In dien *tempel* gaat Hij in en woont Hij. Er wordt »een *zaad* Gods" in onze ziele ingedragen. Er wordt rein water op onze ziele *uitgegoten*. En wat tal van andere beelden de Heilige Schrift bezigt, om ons duidelijk te waarschuwen tegen de valsche theorie, die alle inklevende hebbelijkheid in den mensch loochent, en niets dan een *spiegel* in hem overlaat.

Een *rank* is in het allerminst niet een spiegel van den *wijnstok*, maar wel terdege een spruit of loot van den stam met sap en blad en tros. Een *kind* is niet bloot een spiegel van zijn vader, maar wel terdege een wezen met een leven en een qualiteit. En zoo ook een *vijand* is niet maar een wezen, dat niet meer zuiver spiegelt, maar wel terdege een iets, dat een zeker eigen bestand van zijn God ontving. En overmits er nu

nergens in de Heilige Schrift van zulk een *spiegel*, maar wel allerwegen van een *rank* in den wijnstok, van *kinderen* of *vijanden* Gods gesproken wordt, zoo dient in naam der waarheid, die naar den woorde Gods is, deze mystieke theorie verworpen.

Dat zeggen, dat de mensch ook als instrument in Gods hand niets dan een spiegel zou zijn, o, dat men het toch bedenke, heft in beginsel alle zonde op, vernietigt het gevoel van verantwoordelijkheid, en zet heel het leven der werkelijkheid om in een gedachtenbeeld van onzen droom.

De mensch niets *tegenover* God; geen enkel oogenblik iets dan *door* zijn God; en niets goeds in, aan of bij hem dan hetgeen in hem geweld en gevloeid is uit de *Fontein aller goeden*, — dát en dát alleen is de leere der Heilige Schrift, waarbij we op het voetspoor onzer Gereformeerde vaderen blijven moeten. Maar het wezenlijke, het zeer eigenlijke, het wel terdege waarachtige van een eigen menschelijk aanzijn in 's menschen geest te willen loochenen, is zoowel met die Heilige Schrift als met de belijdenis dier vaderen onvereenigbaar.

En ziet men dit eenmaal in; komt er een einde aan de verwarring; klimt men uit den chaos der valsche mystiek weer tot de gezuiverde en geordende waarheid onzes Gods op; en wordt alzoo weer erkend, dat er ook hier onderscheiden dient te worden tusschen dien éénen zin, waarin de mensch »niets" en »minder nog dan niets" is, en dien anderen, waarin de mensch als instrument in 's Heeren hand juist *de hoogste* beduidenis, en dies ook verantwoordelijkheid, onder alle creaturen heeft, — oordeel zelf, of dan de strijd over de heiligmaking niet vanzelf tot klaarheid komt.

Want natuurlijk, dáár hebben de bestrijders van een inklevenden heiligen zin volkomen gelijk aan, als een kind van God *niets* dan een blank geschuurde spiegel is, dan *kan* er ook niets in kleven. Als een kind van God ook als instrument in 's Heeren hand volstrekt *niets* is, dan *kan* er van een inklevende heilige neiging ook geen sprake zijn. Het blijft dan dood en nog eens dood in dit niets, tot een enkel maal de Heere voorbijgaat, en ongemerkt onder dit voorbijgaan iets van de gestalte des Heeren in den spiegel gezien wordt.

Maar is de mensch als instrument in Gods hand wel een *wezen* van een eigen soort, dus wel terdege een *iets*, dan spreekt het ook evenzeer vanzelf, dat God de Heere aan dit »iets" niet alleen een *wezen*, maar ook zekere *hoedanigheden* heeft toebedeeld. Een wezen zonder eenige hoedanigheden bestaat niet.

En is dit zoo, heeft God de Heere den mensch alzoo geschapen, dat hij een zeker eigenaardig *wezen* met zekere aanklevende of inklevende *hoedanigheden* is, dan kunnen die hoedanigheden natuurlijk betrekking hebben op allerlei levenssfeer. Of op het *zichtbare*, inzoover de mensch een wezen is, dat eet, drinkt, loopt en slaapt. Of op het *verstandelijke*, overmits de mensch een wezen is, dat denkt, oordeelt en besluit. Of op het gebied van den *smaak*, inzoover de mensch een wezen is, dat iets schoon of onverschillig of leelijk vindt. Of eindelijk op *zedelijk gebied*, inzooverre de mensch zin heeft voor gerechtigheid of ongerechtigheid, voor edel of onedel, voor goed of kwaad.

Naar elk dezer hoedanigheden bestaat er dus onderscheid tusschen mensch en mensch.

De een heeft trek, den ander walgt de spijs. De een is dom, de ander scherp van oordeel. De een vindt mooi, wat de ander verwerpt als onooglijk. En zoo ook, de een keurt goed, wat de ander kwaad acht.

Hieruit volgt, dat er dus in den mensch, in zijn wezen, in zijn zielsbestaan zekere *gesteldheid* moet wezen, die bij den een anders is dan bij den ander.

Dit nu kan voortkomen uit persoonlijke verschillen van temperament, opvoeding, bezigheid en wat dies meer zij. Maar ook loopt er onder die verschillen iets algemeens.

Een heele groep van menschen heeft lust in vloeken, en vindt in vloeken geen kwaad, ja, geniet erin. Maar een andere groep van menschen vindt het afschuwelijk, kan het niet met ruste aanhooren, en ijvert ertegen.

Iets, wat dan ook, moet er dus in die eene groep menschen anders zijn dan in die andere, want zonder verschil in oorzaak heeft er nooit een verschil in de gevolgen bestaan.

En dit iets nu, wat in den eenen mensch anders is dan in den anderen, en alzoo tengevolge heeft, dat de een in »vijandschap tegen God" geniet, terwijl de ander een siddering over de ziel voelt gaan, als zulke vijandschap het uitgilt, — dat is het nu, wat men onder die *hebbelijkheid* van 's menschen persoon verstaat.

Deze *hebbelijkheid* nu kan een *on*heilige, maar ze kan ook een *heilige* zijn.

Onverschillig is ze nooit.

En overmits nu in den onwedergeboren zondaar deze hebbelijkheid van heel zijn natuur verdorven en dus onheilig is, zoo kan er ook in den wedergeborene geen heiliger hebbelijkheid inkomen, tenzij het God den Heere believe, die in hem aan te brengen.

Uit vleesch komt nooit iets anders dan vleesch.

Heilige hebbelijkheid kunt gij dus met al uw loopen en rennen, met al uw sloven en slaven, nooit in uzelven inbrengen.

Maar God de Heere kan dit wel. Evenzeer als Hij macht bezit, om in de wedergeboorte den *wortel* van uw leven om te zetten, evenzoo bezit uw God ook de mogendheid om de *hebbelijkheid* van uw genegenheden te veranderen, en van onheilig, dat ze waren, heilig te maken.

En dit nu had Hij zeer zeker kunnen doen, door plotseling, door opeens, even plotseling als in de wedergeboorte, heel uw natuur in haar hebbelijkheden volkomen te maken, maar dit heeft Hem, die niet antwoordt van zijn daden, nu eenmaal niet beliefd.

Wel ontnam Hij aan de zonde terstond de *heerschappij* over zijn kind, zoodat een kind van God geen slaaf van de zonde is, maar het werk der heiligmaking van zijn hebbelijkheden voltooide Hij in den regel slechts over zeker verloop van tijd.

Dit verloop van tijd sloot de Heere wel uit bij de jong wegstervende wichtjes, zoo ze in zijn welbehagen verkoren zijn; en ook uit bij hen, die eerst in den allerjongsten snik tot bekeering komen; maar voor allen en een iegelijk, over wie God de Heere bepaald heeft, dat ze na hun bekeering nog eenige jaren als pelgrims hier op aarde zouden voortwandelen, geldt de regel der langzame vorming.

Bij al dezen gaat de inprenting van deze heilige hebbelijkheden van schrede tot schrede, van minder tot meer, soms zelfs met tijdelijken teruggang. En waar dit wassen in Christus uitblijft, daar *is* dan ook geen heiligmaking, en wie in zijn ziele de heiligmaking mist, wat grond heeft zulk een om te roemen in zijn verkiezing?

X.

IN DEELEN VOLMAAKT, ONVOLMAAKT IN TRAPPEN.

En de God des vredes heilige u geheel en al, en uw geheel oprechte geest en ziel en lichaam worde onberispelijk bewaard in de toekomst van onzen Heere Jezus Christus.
I Thess. 5 : 23.

Niet half, maar heel, duidelijk en met heldere bewustheid moet derhalve ook in onze dagen de klare waarheid der Heilige Schrift weer gehandhaafd, dat de heiligmaking geheel anders dan de rechtvaardigmaking loopt, en *niet* opeens, maar *trapsgewijze* tot stand komt, om eerst *voleind* te worden in den dood.

Dit moet vastgehouden tegenover den perfectionist, die »heele heiligen" reeds in dit leven zegt gezien te hebben; maar ook anderzijds tegenover de feitelijke loochenaars der heiligmaking, die staande houden, dat er ganschelijk geen inklevende heilige zin in Gods kinderen komt.

Men lette er daarom wel op, dat in de Heilige Schrift tegenover de onvolkomenheid der heiligmaking *in trappen* de volkomenheid *in haar deelen* staat.

Een kind, dat bij zijn geboorte geen gebrek vertoont, wordt een welgeschapen wicht genoemd, en is, hoe klein het ook nog zij, toch een onverminkt en ongebrekkig menschelijk wezen. Niet omdat het niet nog groeien moet, maar omdat *alle deelen* er toch aan zitten en er reeds aan zijn, die een menschelijk lichaam saamstellen. Over de geestvermogens kan men dan nog niet oordeelen, maar van de lichaamsdeelen ziet men terstond, of alles normaal en volledig aanwezig zij. En dan doet het er niets toe, al zitten er op het hoofdje nog maar enkele vlashaartjes, en al is bij een vrouwelijk wichtje het borstje nog niet bekwaam tot zogen. Want al is van dit alles nog slechts een *klein beginsel* aanwezig, de *deelen*, de samenstellende *ledematen* zijn er dan toch. En overmits zulk een kind, wat de ledematen betreft, alles vertoont, wat een gewoon menschelijk wezen hebben moet, daarom noemt men zulk een kind dan *welgeschapen* en heet het volmaakt *in de deelen* te zijn.

Maar hierom is het nog volstrekt niet volmaakt *in de trappen*. D. w. z. het heeft daarom bij lange na *zijn maat* nog niet. Het moet nog uitgroeien, nog wassen, nog grooter worden. En dit nu gaat zeer langzaam en ongemerkt toe. Nooit komt het voor, dat een gewaad, dat 's avonds,

toen we naar bed gingen, ons nog paste, 's morgens bij het ontwaken plotseling te klein blijkt geworden te zijn. Zelfs in heel een nacht blijft dus dat groeien, die wasdom altoos derwijs onbeduidend, dat we er zelven nooit iets van bespeuren, dat we metterdaad toenemen in lengte en breedte. Toch groeien we en wassen we, en ondergaat ons lichaam gestadige verandering tot aan onzen dood toe. En bij dat wassen en toenemen en weer afnemen op den ouden dag strekt zich nu die verandering in den regel gelijkelijk *tot alle deelen* uit. Het komt niet voor, dat iemands beenen wel, maar zijn armen niet groeien, of ook wel zijn nek zich uitzet, maar zijn hoofd blijft, wat het was. Neen, er is in dit *trapsgewijze* toenemen de stuw- en drijfkracht merkbaar van een innerlijk werkend levensbeginsel, hetwelk in alle ledematen en deelen van het lichaam invloeit.

Zoo is er dus bij het lichaam van een nog groeiend kind wel terdege een volkomenheid *in de deelen,* terwijl er nog *on*volkomenheid *in de trappen* bestaat, en zoo nu staat het met een kind van God in de tweede geboorte ook.

Zelfs gaat het in de tweede geboorte nog sterker door, omdat er in het koninkrijk van God nooit misgeboorten kunnen voorkomen, en alle kinderen Gods in de tweede geboorte, zonder één enkele uitzondering, altoos welgeschapen en welgeboren uit Gods hand voortkomen.

Al Gods kinderen zijn dus in de tweede geboorte geheel volmaakt *in de deelen*, d. w. z. al wat tot het wezen van een kind van God behoort of ooit behooren zal, zit in zulk een kind reeds in, ook al komt het nog niet uit. Al de deelen van een kind van God zijn in zulk een geheiligde aanwezig. En meer nog, al de deelen van zulk een kind van God worden van binnen uit, uit één levensbeginsel, door den Heiligen Geest op zulk een wijze bezield en bewerkt, dat elke werking van dat levensbeginsel zich vanzelf over *al zijn deelen* uitspreidt.

Ook waar het aan de heiligmaking toekomt, kan het derhalve niet anders, of deze heilige zin, de heilige genegenheden en gezindheden, kortom deze hebbelijkheid *om naar God te neigen*, welt uit dat diepste levensbeginsel in de deelen op en moet zich dus wel naar *alle* uitstrekken.

In dien zin is dus ook de heiligmaking een werk, dat altoos *volmaakt* is. Volmaakt, wel te verstaan, niet in onze uitingen. Dat zij verre. Neen, maar volmaakt van Gods zijde, doordien Hij dit heiligend beginsel altoos gelijkelijk *op alle deelen* laat werken. Hij heiligt niet eerst uw wil, tot

die gereed zij, om eerst daarna met heiliging van uw verstand aan te vangen; óf ook, Hij heiligt niet eerst uw ziel, tot die af zij, om eerst daarna de heiliging van uw lichaam te beginnen; maar strekt dit goddelijk werk der heiligmaking op eenmaal en aldoor naar uw geheelen nieuwen mensch uit.

Maar evenals nu een kind, dat volmaakt *in zijn deelen* is, daarom toch onvolmaakt *in de trappen* van zijn groei en wasdom blijft, zoo ook is het hier. Ook toch bij de heiligmaking is een kind van God wel volmaakt, wat de stukken en deelen en ledematen betreft, maar nochtans onvolmaakt in de trappen. Wanneer God de Heere na uw bekeering tien jaren lang het heerlijk genadewerk in u gewrocht heeft, om u op bovennatuurlijke wijze heiligen zin in te prenten, dan is de hebbelijkheid van uw persoon om niet meer naar Satan, maar naar God te neigen, grooter in u dan in den aanvang. Er is dan groei geweest. Er is wasdom tot stand gekomen. En dit wel niet op eenmaal, niet door een plotselijken schok, maar onder vallen en opstaan door, schier ongemerkt. Hier waren dus wel terdege trappen. Een *opklimmen* van minder naar meerder, zoo men op de opstanding van den nieuwen mensch ziet; en dus voorafgaande een *afklimmen* van meerder naar minder, zoo ge let op het afsterven van den ouden mensch. Doch beide malen én in dat *af*klimmen én in dat *op*klimmen een trapsgewijze verandering, altoos van Satan meer af en naar God meer toe.

Volmaakt in *de deelen*, maar onvolmaakt in *de trappen*, is en blijft dus de onverbeterlijke zegswijze onzer oude vromen, die, de tweede geboorte uit God in het beeld der eerste geboorte uit de natuur teekenend, juist doet, wat de Heilige Schrift doet, door naast de *volkomenheid* der gave Gods een nog altoos *onvolkomen*, gestadig toenemenden wasdom in ons te plaatsen.

Een dubbele uitspraak, die onze Catechismus zoo juist en zoo uitnemend saamvat in het éene zeggen, dat »zelfs de allerheiligsten in dit leven nog nooit meer dan *een klein beginsel* van deze gehoorzaamheid hebben, maar alzoo, dat zij lust en liefde hebben om naar *alle* Gods geboden te leven."

Christus, ons verheerlijkt Hoofd, zegt Paulus, heeft gegeven herders en leeraren, en dat wel *tot de volmaking der heiligen*, tot het werk der bediening, tot opbouwing des lichaams van Christus, tot wij allen zullen komen tot de eenigheid des geloofs en der kennisse van den Zoon van God, tot eenen *volkomen* man, tot de *mate* der grootte van de volheid van Christus (Ef. 4 : 12).

In 2 Cor. 10 : 15 spreekt hij de hoop uit, dat hij overvloediglijk

onder hen zal vergroot worden, »als hun geloof zal *gewassen* zijn".

Aan de Colossensen schrijft hij (1 : 10): »Opdat gij moogt wandelen waardiglijk den Heere, tot *alle* behaaglijkheid, in *alle* goed werk vrucht dragende, en *wassende* in de kennisse van God."

Aan die van Thessalonica betuigt hij (1 : 3), dat »hun geloof *zeer wast* en dat de liefde eens iegelijken overvloedig *wordt*."

»De rechtvaardige", jubelt de psalmist, »zal groeien als een palmboom!" en aan Timotheüs zegt zijn vader in Christus, dat hij alzoo bezig behoort te zijn »dat zijn *toenemen* openbaar worde aan allen."

Uit zijn eigen zielservaring betuigt de apostel: »Niet dat ik alreede volmaakt ben, maar ik jaag ernaar, of ik het grijpen mocht."

En als hij (om dit er nog bij te voegen) de heerlijke vrucht van de genade der heiligmaking aan die van Corinthe wil teekenen, roept hij jubelend uit, »dat zij en hij naar het beeld des Zoons in gedaante veranderd worden, van heerlijkheid tot heerlijkheid, als van des Heeren Geest."

Toch bega men niet de fout, die maar al te vaak ook onze vragenboekjes begingen, om op de heiligmaking toe te passen, wat de Heilige Schrift zoo herhaaldelijk van de »kinderkens" en de »volmaakten" leert.

Wie dat doet, raakt noodzakelijk in de war.

De zaak is namelijk deze, dat er herhaaldelijk in de Heilige Schrift onderscheid gemaakt wordt tusschen *soorten* van geloovigen; en dat wel op zulk een wijs, dat ze trapsgewijze van elkaar verschillen, de een onder den ander en de ander onder den een wordt gesteld.

Het sterkst doet dit de heilige apostel Johannes in het tweede hoofdstuk van zijn eersten zendbrief, waar hij twee soorten van geloovigen onderscheidt, die hij achtereenvolgens aanspreekt, als »jongelingen" en als »vaders", en dit wel zoo in verband met hun leeftijd, dat hij kennelijk de ouden van dagen als rijper in geestelijke ervaring bovenaan plaatst.

Niet minder duidelijk maakt de apostel Paulus een dergelijk onderscheid in Hebr. 5 : 13, 14, waar hij tegenover de »volmaakten", voor wie de vaste spijze is, anderen overstelt, die nog als »kinderkens" der melk deelachtig zijn.

Op gelijke wijs schreef hij aan die van Corinthe, (1e brief 3 : 1 vv.) dat hij aan hen nog niet kon schrijven als aan »geestelijken", maar nog aan hen moest schrijven als aan »vleeschelijken", d. i. als aan de zoodanigen, die, voor »vaste spijs," gelijk het ook hier heet, nog ongeschikt, nog altoos »met melk" moesten gevoed worden. Een zeggen, dat ook

hier klaarlijk met de »heiligmaking" in verband staat, blijkens hetgeen onmiddellijk in vs. 3 volgt: »Want gij zijt nog vleeschelijk, dewijl onder u nog nijd en twist en tweedracht is."

Ook van zichzelven getuigt hij dit, als hij zegt: »Toen ik een kind was, sprak ik als een kind, was ik gezind als een kind, overlegde ik als een kind, maar wanneer ik een man geworden ben, zoo heb ik tenietgedaan hetgeen eens kinds was."

Zoo vermaant hij die van Efeze alzoo te staan, dat ze »niet meer kinderen mogen wezen", en onderscheidt hij in Fil. 3 : 15 »de volmaakten" in de gemeente van de »nog niet volmaakten", als hij zegt: »Maar zoovelen als wij volmaakt zijn, laat ons dit gevoelen."

Duidelijk en klaarlijk wordt er dus door de heilige apostelen onderscheiden tusschen *tweeërlei soort* geloovigen, en dat wel tusschen de zoodanigen, die zijn, waar ze wezen moeten, en dezulken, die nog slechts in een voorloopigen toestand verkeeren. En het zijn nu deze twee soorten, die in de Heilige Schriften genaamd worden, *eenerzijds:* de volmaakten, de volwassenen, die mannen zijn geworden, de vaders, zij die vaste spijzen bekomen; en *anderzijds* de onvolmaakten, de kinderkens, de jongelingen, zij, die nog der melk deelachtig zijn.

Nu echter ontstaat de vraag, of men den overgang van een geloovige uit de lagere dezer twee soorten in de hoogere van die beide op één lijn mag stellen met de trapsgewijze toeneming van het gewrocht der heiligmaking.

En hierop nu wordt in allerlei predicatiën en geschriften telkens bevestigend geantwoord; maar mag met de Schrift in de hand, niet anders dan een *ontkennend* antwoord gegeven worden, om redenen, die zoo klaar als de dag zijn.

Het best ziet men dit aan Filippensen 3 : 15. Daar toch zegt de apostel zeer duidelijk: »Wij dan, *zoovelen als wij volmaakt zijn,* laat ons dit gevoelen"; en dat wel, terwijl er onmiddellijk in vs. 12, 13 en 14 de even besliste betuiging van den apostel aangaande zichzelven voorafgaat: »*Niet*, dat ik alreede volmaakt ben."

In vs. 12 zegt hij dus: »Ik ben nog *niet* volmaakt", en vlak daarop in vs. 15 rangschikt hij zichzelven even pertinent, en nog wel in hetzelfde redeverband, onder degenen, die *wel* volmaakt zijn; ja, stelt hij zich in vs. 17 aan de volmaakten nog wel tot een *voorbeeld.*

En nu spreekt het toch wel vanzelf, dat, waar een man als Paulus, onder de leiding van den Heiligen Geest op hetzelfde oogenblik verklaart én dat hij nog *niet* volmaakt is én dat hij *wel* volmaakt, ja, der volmaakten *voorbeeld* is, dit »volmaakt" *niet* beide malen in gelijken

zin mag noch kan worden opgevat, en dat het de eene maal iets geheel anders dan de andere maal beteekenen moet.

Zij, die met ons de trapsgewijze toeneming van heilige gezindheid en neiging in Gods kinderen bepleiten, mogen dan ook wel toezien, dat ze ophouden zich op al soortgelijke uitspraken in zake de heiligmaking te beroepen. Want men wete wel, dat deze vervalsching der Heilige Schrift koren naar den molen der perfectionisten kruit, die dan zeer natuurlijk en zeer terecht zeggen: »Ziet ge wel, dat de apostelen, evengoed als wij, volmaakte heiligen in de gemeente gekend hebben!"

Wat is dan het onderscheid tusschen deze twee soorten van volmaaktheden?

Ons dunkt, het voorbeeld van het natuurlijke leven kan ook hier de zaak het best ophelderen.

Een *kind* en een *man* is niet hetzelfde. Een kind heeft de maat nog niet en een man wel. Volstrekt niet in dien zin, alsof iemand, die nu eenmaal man was geworden, er nu dan ook was en voorts geen verandering, geen verfijning, geen veredeling, geen innerlijke sterking meer te ondergaan hadde. Maar alzoo, dat het proces om op de volle maat te komen, nu is afgeloopen, en eigenlijk pas na afloop van dit eerste proces »om tot de maat te komen", nu het tweede proces van de *innerlijke sterking* kunne beginnen.

Zoo heeft ook een eikeboom een zeker aantal jaren, dat hij nog aldoor groeit. Dat is het proces voor dien eik om *tot de maat* te komen, die zijn lengte krijgen zal. Maar als de eik nu eenmaal die hoogte bereikt heeft, dan is daarom de ontwikkeling van dien eik nog volstrekt niet afgeloopen; eer integendeel is het, of het eigenlijke zetten van den stam en de ontwikkeling van de ijzeren kracht, die in den eikel school, dan pas recht begint.

Eerst gaat een kind naar school. Dan leert het, dan luistert het af, dan wordt het geoefend. En als het eindelijk alle scholen tot de hoogste school toe doorloopen heeft, dan krijgt het een diploma, een doctorsbul of examenbewijs, waarbij nu verklaard wordt, dat dit kind *volleerd* is en nu van de school af het leven ingaat.

Voor wat de school aangaat, is zulk een dan ook *volleerd* en *volwassen*. Het kan op school niet meer blijven. Op school kan zulk een niet meer groeien. Wat de school aangaat, is zijn ontwikkeling *voleind*.

Maar daarmeê is nu nog volstrekt niet gezegd, dat zulk een volleerd

persoon nu niets meer zou kunnen leeren. Integendeel, eerst dan is eigenlijk het oogenblik gekomen, waarop zijn oogen pas helder opengaan en hij nu voor het eerst de wezenlijkheid en den werkelijken stand der dingen gaat inzien.

*Vol*leerd, en toch *begint* hij pas te leeren.

En zoo nu ook is het met dat tweeërlei »volmaakt" en »volwassen" in de Heilige Schrift.

Een pas beginnend bekeerde moet nog eerst de school in en moet volstrekt niet, gelijk het methodisme doet, reeds terstond als een volmaakt geloovige aan het werk gezet om anderen te bekeeren.

Een pas beginnend bekeerde is nog een »zuigeling", — zegt de apostel — die nog der melk deelachtig is, en kleine kinderkens, die nog aan de melk zijn, zullen toch wel door een ieder volmaakt ongeschikt worden geoordeeld, om reeds voor vroedvrouw of baker bij de geestelijke geboorte van andere wichtjes op te treden.

Dat is dan ook de groote fout van vele zondagsscholen, dat men de lammerkens, die nog zuigen moesten, reeds tot zoogende ooien maakt. De schromelijke fout, dat men pasgeboren kinderkens onverzorgd liggen laat, en ze niet voedt met kennisse en geestelijke tucht. Ja, de verwoesting der gemeente, dat men het onzinnig denkbeeld al meer wortel laat schieten, alsof een jongmensch, in wiens of wier hart eenige ritseling des beteren levens kwam, nu reeds op eenmaal promoveeren moet tot den staat, waarin de volwassen geloovige zich bevindt.

Vandaar komt het, dat thans zoo weinigen meer onderzoeken; zoo bijna niemand meer zich inspant om zijn geestelijke kennisse te verrijken en schier alles neerkomt op een loopen en draven, tot men eindelijk, geestelijk moê, aan de ziel verarmd en in zijn hope teleurgesteld, inzinkt.

Dit geeft *ongezonde* Christenen.

Christenen, die de tering hebben, ijl en hoog opgeschoten, glinsterende oogen, een sterken blos op de kaken, maar geen mannelijke spierkracht, geen mannelijke klop in het bloed.

En natuurlijk, dan is men niet bestand tegen stormwind en vlagen. En als dan de dwarlwinden van allerlei leer waaien gaan, dan kunnen zulke ijle, spichtige, broodmagere en tengere Christenen niet staande blijven, maar drijven ze met allerlei wind van leering meê.

Daarom herhalen we, wat we straks stelden: Een pas geboren kindeke moet in de kerke Gods eerst *met melk gevoed;* en dan *naar school*, niet om er te onderwijzen, maar om er onderwezen te worden. En de bedienaars des Woords op den predikstoel, de ouders in huis en de onder-

wijzers op onze Christelijke scholen mogen er wel eens aan denken, of ze de kunst om deze melk toe te dienen, wel verstaan, en of ze, aan de onderwijzing toegekomen, aan de kinderkens niet te hard brood voorzetten, of ook ganschelijk vergeten, dat er nog zooglammerkens bij de kudde zijn.

Maar natuurlijk, in dezen staat *blijft* het geestelijk pas geboren kindeke niet. Er komt een tijd, dat het eerst zoo teedere wichtje, dat nog alleen zuigen kon, zelf tanden krijgt en nu ook *vaste spijs* vermalen kan. Eerst wordt het onderwezen, maar er komt een tijd, dat het de schoolkennisse opgegaard heeft en nu, voor wat de school aangaat, *volleerd* is.

En dan, dit spreekt vanzelf, is het onuitsprekelijk laf, als men dan niet »voortvaart tot de volmaaktheid", het stevige brood en de vaste spijs weghoudt, en de geheele gemeente Gods nog altoos met de melk wil voeden.

Dan loopt de kerk leeg.

Daar kan iemand, die in het geestelijke tanden kreeg, het niet bij uithouden.

Een prediking, die altoos weer de eerste beginselen wil leggen, predikt én het gehoor én den prediker dood.

Zoo komt er dus een tijd, dat ook bij het kind van God dit eerste proces, deze eerste ontwikkeling afliep, en de geloovigen, wat dit punt aangaat, dus van kinderen »mannen" zijn geworden en alsnu als »volwassenen" en »volmaakten" staan.

Maar wel verre er vandaan, dat ze er dan nu zijn zouden, beginnen ze eigenlijk pas van die ure aan in te zien, hoe hun eigenlijke ontwikkeling nog niets te beduiden heeft en de eigenlijke geestelijke voeding nu nog pas gaat komen.

En zie, in dien zin nu is het, dat de heilige apostel in eenzelfde redeverband zeggen kan, eenerzijds: »Ik behoor niet meer tot de kinderkens op moeders schoot of in het schoolvertrek, maar tot de volleerden, volwassenen en volmaakten," en tegelijk anderzijds: »o, Broederen, meent nu toch nooit, dat ik innerlijk volmaakt ben, want ik heb het nog niet gegrepen, maar jaag er aldoor naar, of ik datgeen in Christus grijpen mocht, waartoe ik gegrepen ben van Hem!"

Zoo is het dan bij plant en dier, bij de natuurlijke en bij de geestelijke geboorte altoos eenzelfde onderscheid.

Eerst is er een ontwikkeling om *op zijn maat* te komen. En is die eerste ontwikkeling afgeloopen, dan eerst vangt de eigenlijke ontwikkeling aan, en wel voor Gods kinderen de ontwikkeling in hun persoon van heiligen zin.

XI.

TEGEN DEN PIËTIST EN PERFECTIONIST.

Deze kastijdt ons tot ons nut, opdat wij zijner heiligheid zouden deelachtig worden.
Hebr. 12 : 10.

'sChristens heiligmaking bleek alzoo te zijn, niet een werk van *ons*, maar van *God;* en wel zúlk een werk, waardoor de Heere uit loutere en ongehoudene genade, en dat op bovennatuurlijke wijze, in zijn wedergeboren kind de neiging en de hebbelijkheid trapsgewijze ontdoet van het zondige, en met het heilige bekleedt.

Hierbij echter stuit het vroom gemoed nu op een zeer ernstige bedenking, die waard is, dat we haar met heur volle wicht wegen laten. Zoo oppervlakkig bezien, schijnt het natuurlijk, alsof de zielservaring van Gods kinderen lijnrecht tegen deze beweerde gave der heiligmaking indruischt.

»Hoe," zoo vraagt men zich dan in zijn verlegenheid af, »ik, die nu reeds tien en meer jaren op den weg ben, ik zou aldoor voorwerp geweest zijn van een goddelijke bewerking, waardoor de gezindheid, de neiging, de hebbelijkheid van mijn persoon van zonde ontdaan en met heiligheid bekleed wierd! o, Als dát het waarachtig Evangelie is, reken dan mij althans niet langer onder de verlosten des Heeren; want, helaas, van vooruitgang merk ik o, zoo weinig; wel, dat de eerste liefde bekoelde. En voorts, o, als ge mijn hart van binnen kondt bezien, hoe zoudt ge terugschrikken van zulk een diepte der verdervinge! Van vooruitgang droomdet ge, maar ik zeg u, dat het bij mij eer al »achteruitgaan" is geworden. Neen, niet gewonnen, maar verloren aan mijzelven is het droeve slot der rekening. En mijn eenige hope is nu maar, dat Immanuel, mijn Zoenborg, al dit schriklijke en bovenal dat booze hart voor mij bedekke!"

En terwijl op dien toon zich de zielservaring van den verbrijzelde lucht geeft, maant men van een andere zijde, om toch geen voedsel te geven aan de geestelijke hoovaardij.

»Voed," zoo roept men ons dan toe, »voed toch het hooge hart onder de kinderen des Heeren niet. Ze zijn tóch reeds van nature zoo tot hoogheden en zelfinbeeldingen geneigd. En wat, wát is er nu, hetgeen sterker dat vuurtje van de hoovaardij der ziele aanblaast, dan die geforceerde

inbeelding van een steeds toenemende heiligheid? Heiligheid is zoo het heerlijkste en hoogste. *Zijner* heiligheid deelachtig te zijn, is zoo het inbegrip van al wat een kind des Heeren afbidt. En nu zoudt gij aan de bekeerde zielen de inbeelding willen aanbrengen, alsof ze, zoo er maar zeker tal van jaren na hun bekeering verliep, reeds tot een tamelijk hoogen trap in deze allergoddelijkste volmaaktheid waren opgeklommen. Ge zoudt aan de ouderen onder de geloovigen een vrijbrief willen uitreiken, om zich geestelijk boven de jongeren te verheffen. En overmits heiligheid ook wil *gezien* worden, prikkelt ge zoodoende immers tot een jagen naar *vertoon* van vrome werken, en kweekt dus eigenlijk *Farizeïsme!*"

Op deze zeer ernstige bedenking der teederder consciëntie nu dient zeer scherpelijk acht geslagen, en er mag niet gerust, eer ze volkomenlijk is weggenomen.

Niet alsof we ooit álle gevaar voor Farizeïsme konden mijden. Dit te willen komt op hetzelfde neer als te willen, dat alle vermaan tot godvruchtigheid en godzaligen wandel wegviel. Want dit spreekt wel vanzelf, zoolang er licht schijnt, zal er ook schaduw wezen, en dán eerst houdt de schaduw geheel op, als alles om u heen duisternis en donkerheid is geworden. Juist te Jeruzalem, waar de vreeze Gods dan nog vergelijkenderwijs beter was dan te Rome en te Athene, vond men oudtijds den Farizeër. Nooit stak het Farizeïsme zoo sterk den kop op als in Jezus' dagen. En ook in het later verloop der kerk vindt ge het gevaar voor Farizeïsme altoos het minst in de Roomsche, en altoos het meest in de Gereformeerde kerken; en in die kerken altijd het sterkst juist in die kringen, waar de name des Heeren het hoogst en het heerlijkst staat.

Nergens op aarde bestaat eenige godsvrucht, of de Farizeesche schaduw valt er naast. Hoe scheller het licht en de glans der godzaligheid, hoe donkerder die Farizeesche schaduw getint wordt. En wilt ge aan dit gevaar voor Farizeïsme geheel ontkomen, dan moet ge afdalen, al lager en al dieper, tot in de pestholen van het maatschappelijk leven, waar gevloekt en getierd, geraasd en gelasterd wordt, en daar, in die kringen, neen, daar vindt ge het gevaar voor Farizeïsme zeker niet.

Dit is natuurlijk.

Farizeïsme is nu eenmaal de beschimmeling en verrotting van de edelste vrucht, die ooit op aard geplukt wierd, namelijk van die der godzaligheid. Het is niet maar een gewoon bederf, maar het bederf van het *allerbeste*, dat op aarde is.

Ontmoet ge dus kringen, waarin *geen* gevaar voor Farizeïsme aanwezig is, dan is dit een bewijs, dat in deze kringen ook *het allerbeste ontbreekt*, en er daarom niet beschimmelen *kan*.

En omgekeerd, als ge in een kring op sterk gevaar voor Farizeïsme stuit, dan blijkt hieruit dit tenminste, dat de allerbeste vrucht er *bekend* en *geëerd* is.

Doch zetten we dit doelloos schermen met het Farizeesche spook opzij, dan ja, is er in de boven geuite scrupel der consciëntie iets uitgesproken, waar heel onze ziel bijvalt, en dat we zelven o, zoo van heeler harte overnemen.

Want, ja, ware dát metterdaad zoo, dat het werk Gods, waardoor Hij zijn kind trapsgewijs van zondige hebbelijkheid ontdoet en aan heiliger hebbelijkheid went, op onze eigen ziel een indruk maakte, die tot hoovaardije opboog, dan, dit geven we gul toe, dan kon ze geen waarachtige heiligmaking zijn, want hoovaardij is onder alle onheiligheden de verfoeilijkste.

Zoo heerlijk en zoo naar waarheid smeekt de psalmist: »Verlos mij, o God, van trotsche hoovaardij, want, leeft die in mij niet meer, dan leef ik vanzelf tot uw eer van groote zonden vrij!"

Het allereerst begrip van alle genade ligt zoozeer in het worden van een *kindeke*, in het *klein* en stil als een »gespeend kindeke" bij zijn God zijn, en de toevloeiing van alle genade is zoozeer en derwijs aan »nederigheid van zin" gebonden, dat zonder aarzelen dit voetstoots moet worden toegegeven: »Een gave, die u geestelijk hoogmoedig zou maken, kan geen gave der genade zijn!"

Maar voegen we er dan ook aanstonds ter geruststelling bij, dat de heiligmaking, gelijk die door ons uit de Heilige Schrift op het voetspoor onzer ouden ontwikkeld wierd, in geen enkel opzicht ook maar iets met de geteekende caricatuur te maken heeft.

Zie, waar eenmaal in het paradijs alle zonde uit den eersten duivelschen prikkel der hoovaardij is voortgekomen, en alle onheiligheid, zoo van geest als vleesch, welbezien altoos nog uit die giftigste aller giftige wortelen opschiet, daar spreekt het toch wel vanzelf, dat alle inprenten in de verlosten van heiliger zin dan ook allereerst tot uitwerking heeft, dat juist door de heiligmaking deze hoovaardij in hem *geknakt*, deze hoogheid in hem *geslecht*, deze trots in hem *neergeslagen* wordt, en dat tegelijk met het verbrijzelen in hem van deze onheiligheid der hoo-

vaardij, de zachter en teederder zin van een nederigen, kinderlijken en zachtmoedigen geest in hem wordt opgewekt.

Te denken derhalve, alsof de heiligmaking, die God in zijn verlosten werkt, wel zou bestaan in een inboezeming van afkeer van sterken drank, zinnelust en gierigheid, maar niet, daaraan voorafgaande zelfs, *het hooge* in den mensch zou afbreken, is een onschriftuurlijke voorstelling, die onze kerk steeds bestreden en fel afgekeurd heeft.

Heiligmaking komt, zoo leert de Schrift, zoo leerde steeds onze kerk, en zoo leeren ook wij, heiligmaking komt nooit door den Heiligen Geest in Gods kind tot stand, of ze tast *alle* zonden *tegelijk* aan, en prent evenzeer tegelijk zin voor *al* Gods geboden in. »Lust en liefde, om niet slechts naar enkele, maar naar *al* Gods geboden te leven," gelijk onze Heidelberger spreekt.

En is het nu buiten kijf, dat onder alle zonden *de hoovaardij* van God het sterkst vervloekt wordt, omdat alle hoovaardij zonde tegen het *eerste* gebod is, dan ligt het immers in de zaak zelve in, dat zich nooit, bij wien ook, echte, oprechte en waarachtige, door God zelven gewerkte heiligmaking denken laat, of ze snijdt allereerst ook de rank der hoovaardij af en prent allereerst in ons dien nederigen, dien stillen, dien zichzelven wegwerpenden kinderzin.

Reeds hiermeê valt dus eigenlijk weer heel deze bedenking weg. Alle ziel, die vreest, dat de trapsgewijze heiliging tot hoovaardij en hooge inbeelding zal leiden, verwart toch blijkbaar de menschelijke *namaak* van de heiligmaking met het echte door God zelf gewrochte werk, en keere dus zijn bedenking niet tegen ons, maar tegen dezen falsaris op het heilige erf.

Echte, oprechte en waarachtige heiligmaking, gelijk wij die, niet als een werk van het kind ten behoeve van zijn Vader, maar als een goddelijk werk van den Vader, die in de hemelen is, *in* zijn kind, loven, eeren en aanprijzen, bestaat allereerst en allermeest juist in het uitroeien van alle hoogheid des harten en in het inprenten van nederigen kinderzin, en kan dus reeds daarom nooit aan het verwijt blootstaan, dat ze hoovaardij zou bevorderen.

Dat is wel zoo, als men zich een valsche voorstelling maakt van wat de Heilige Schrift »vleesch" noemt.

Beeldt men zich in, dat »vleesch" is onze *zinlijke* neiging en *lichamelijke* lust, en doet men het nu voorkomen, alsof de heiligmaking schier uitsluitend bestond in het bestrijden en te keer gaan van deze zonde *der zinnen*, dan ja, ligt het voor de hand, dat een aldus begrepen heiligmaking met *stijging* van geestelijke hoovaardij zou kunnen gepaard

gaan. Maar weet men eenmaal, hoe in de Heilige Schrift »vleesch", in den zin van zonde gebezigd, steeds op den *geheelen* mensch naar ziel en lichaam ziet, en dus evenzeer zijn *geestelijke* als zijn zinlijke zonde omvat, dan volgt er ook vanzelf uit, dat heiligmaking tegelijk op de geestelijke en zinlijke omzetting van 's menschen neiging doelt, en dus allereerst ook omzet zijn neiging tot hoovaardij.

Doch er is meer en deze zaak gaat nog dieper.

Reeds in ons vorig artikel wierd er op gewezen, dat in dit trapsgewijze werk der heiligmaking zoowel een *af*klimming als een *op*klimming is. Met dat de Heere ons hooger optrekt, dalen we tegelijk al meer in de diepte. Opstanding van den nieuwen mensch is er niet, of moet tegelijk zijn *afsterving van den ouden.* En alle leer der heiligmaking, die slechts één van deze twee, en niet deze beide tegelijk, tot hun recht laat komen, is onbestaanbaar voor Gods heilig Woord en wordt deswege door onze kerk verworpen.

Afgewezen als kettersch moet dus het streven van den Piëtist en Perfectionist, die acht, dat met den ouden mensch nu eenmaal afgedaan is, dat er niets meer valt af te breken, en dat al het werk, dat rest, uitsluitend bestaat in een soort opstoomen van den nieuwen mensch.

Maar ook, en even beslist als kettersch afgewezen, het streven van de tegenovergestelde en niet minder eenzijdige richting, die wel komen wil in een afsterven van den ouden mensch en van een stukslaan en verbrijzelen van wat er was, maar nooit iets hooren wil van een opstaan van den nieuwen mensch en van een inbrengen in de ziel van wat ontbrak.

Alle waarachtige, alle doorgaande bekeering moet zich, naar luid van onzen Catechismus, nu eenmaal in deze *twee* stukken gelijkelijk betoonen, dat er tegelijk en naar gelijkmatige evenredigheid én een afsterven van den ouden mensch én een opstaan van den nieuwen merkbaar zij.

En als men nu aan den Heidelberger vraagt, waarin dit afsterven van den ouden mensch bestaat, dan antwoordt hij: In een trapsgewijs *afklimmen;* want, zegt hij, het is een »hartelijk leedwezen, dat we God door onze zonden vertoornd hebben, en *die hoe langer hoe meer* haten en vlieden." En vraagt ge hetzelfde van de opstanding des nieuwen menschen, dan luidt zijn antwoord even beslist: »In een hartelijke vreugd in God en Christus, en lust en liefde om naar den wille Gods in *alle* goede werken te leven."

Een uitspraak, die nogmaals herhaald wordt in het antwoord op de 115de vraag, dat de afsterving aldus omschrijft: »Ons leven lang onzen zondigen aard *hoe langs hoe meer* leeren kennen;" en de opstanding van den nieuwen mensch uitlegt als »een *langs zoo meer* naar het evenbeeld Gods vernieuwd worden."

Twee stukken dus: 1°. verbrijzeling van onzen ouden mensch, en 2°. nieuw-vorming naar Gods evenbeeld. Of liever, niet twee stukken, maar één zaak met twee zijden, want één en niet twee is het, tegelijk en door dezelfde genade Gods onzen ouden mensch op den mond slaan en Gods beeld meer in ons komen laten.

Doen *afsterven* en doen *opstaan*, »dooden" en »levendmaken", en dat beide »*hoe langs zoo meer*", ziedaar dan wat naar luid der belijdenis onzer vaderen het heerlijk werk van God Drieëenig in het stuk der heiligmaking is.

De *zonde* is niet, gelijk sommigen ook nu ons weer dietsmaken, uitsluitend een »ontstentenis van de gerechtigheid." Neen, neen, maar zoodra als uit de ziel de gerechtigheid, de goedheid en de wijsheid weggaat, komt er de *on*gerechtigheid, de slechtheid, de verdwaasdheid voor insteê. Ziek zijn is niet enkel gemis aan gezondheid, maar een actief kwaad. En waar nu God in het paradijs den mensch had ingeprent: gerechtigheid, heiligheid en wijsheid, daar rooft de zonde niet maar deze drie, maar stelt er ongerechtigheid, boosheid en dwaasheid voor in de plaats.

En vat men dit nu wel, en ziet men dus in, dat de zonde niet alleen het wegsterven in Adam van den mensch Gods was, maar ook het opstaan in Adam van den boozen mensch; ziet en doorschouwt men, dat de dood, als gevolg en straf der zonde, niet alleen doodde „den mensch naar Gods beeld", maar ook tegelijk op deed komen den schriklijken mensch der zonde; — nu, dan zal men ook verstaan, hoe bij het heerlijk werk Gods, om door heiligmaking de zonde teniet te doen, nu ook juist het tegenovergestelde in ons moet plaatsgrijpen.

Wat door de zonde *leven* ging, gaat door de heiligmaking weer *dood* en wat door de zonde *dood*ging, *leeft* door de heiligmaking weer *op*.

Houdt dezen regel vast en geen duisternis zal over dit stuk meer voor u zweven kunnen.

Ge zult dan ook vinden, dat deze twee altoos ook in de onderwijzinge saamgaan. Naar uw opvatting van de *zonde* is, moet ook uw voorstelling van belijdenis der *heiligmaking* zijn.

Zij, die zonde als een soort boos gif in den mensch zich denken, en geen oog hebben voor het wegzinken van de oorspronkelijke gerechtigheid, worden in het stuk der heiligmaking Piëtisten, en weten van het afsterven van den ouden mensch niet, maar zijn altoos bezig aan het opsieren van den nieuwen.

En omgekeerd zij, die wel in de zonde een wegvallen van de oorspronkelijke gerechtigheid zien, maar er niet op merken, dat zich hieruit een *positief* kwaad ontwikkeld heeft, vervallen altegader in zeker antinomianisme, en herleiden heel het werk der heiligmaking tot het zich los gelooven van den ouden mensch, zonder, wel bezien, ook maar iets van de opstanding van den nieuwen mensch te willen weten.

Dit nu komt, gelijk men gevoelt, op de leer van den ouden en nieuwen mensch neer.

De onware en onjuiste voorstelling, alsof de ziel van een bekeerd mensch een soort speelplaats ware, waarin die oude en nieuwe mensch lustig met elkander stoeien, rust natuurlijk op geen enkelen aannemelijken en Schriftuurlijken grond, en ook hier komt het wel terdege aan op juiste formuleering.

Twee kettersche voorstellingen moeten ook hier afgewezen.

Vooreerst die van den Antinomiaan, die zegt: »Mijn ik door het geloof, dat is mijn nieuwe mensch in Christus Jezus, en die oude mensch, die ik in mijzelven nog ben, is iemand, waarvoor ik geen verantwoording meer heb; die zondige zooveel hij wil!"

Maar afgewezen ook de voorstelling van den Piëtist, die zichzelven nog altoos voor den ouden mensch houdt, maar nu reeds drie kwart of vijf achtsten vernieuwd, en daarom altoos vlijtiglijk doende, om het van vijf achtsten op zes achtsten te brengen; en zoo aldoor, steeds iets meer van den ouden mensch in een nieuwen mensch te vervormen.

Deze Antinomiaan en deze Piëtist nu hooren beiden in Jezus' kerk niet thuis.

Neen, leer der Schrift is het, niet dat onze oude mensch geheiligd wordt, of omgeschaafd wordt in een nieuwen mensch; maar wel, dat de oude mensch *dood* moet, geheel dood, tot er niets van hem overblijve. En evenzoo niet, dat in de wedergeboorte deze oude mensch alvast voor één honderdste vernieuwd wordt en nu gaandeweg wordt opgekalfaterd; maar heel anders, dat ons in de wedergeboorte een *geheele nieuwe mensch* wordt ingeplant.

Daar en daar komt het voor het recht verstand dezer heiligheden maar op aan.

De zonde bracht in u een »ouden mensch", het »lichaam der zonde".

Niet maar een stuk van een zondigen mensch, maar een *geheel* zondigen mensch, een *volkomen* ouden mensch, met al wat tot een mensch behoort, naar ziel en lichaam.

En daarom juist moet nu die oude mensch ook sterven, en de Piëtist zal met al zijn vroom bedrijf nooit één enkel spiertje van dien ouden mensch kunnen galvaniseeren.

Die oude mensch moet dood. Geheel dood. Van dien ouden mensch komt niets terecht. Hij moet verzinken onder zijn rechtvaardige verdoemenisse.

En evenzoo bij de wedergeboorte plant God uit louter genade een kind Gods in u in. Dus weer een *geheelen* mensch.

Ge moogt dus den »nieuwen mensch" niet opvatten als een stuksgewijze genezing van den ouden mensch. De nieuwe mensch heeft niets met den ouden mensch te maken, dan het gemeenschappelijk substract in éénzelfde persoonlijkheid. Hij komt niet uit den ouden mensch voort, maar vervangt hem. En ook die nieuwe mensch is een geheele mensch naar ziel en lichaam. En deze geheele nieuwe mensch moge nu in den pas wedergeborene nog slechts in kiem onder den bodem begraven worden, dit doet er niet toe, dan moet hij opstaan, en als hij opstaat, dan, maar dan ook eerst schittert het werk Gods. Want van dien nieuwen mensch is God de Werker, Schepper en Vader. Niet die oude mensch, die dood moet, maar alleen die nieuwe mensch roept: »Abba, Vader!"

Maar terwijl nu die oude mensch geheel dood moet, en die nieuwe mensch, die in Christus Jezus is, geheel moet opstaan, staat ons ik tot die beide in betrekking.

Een onbekeerd en onwedergeboren en onverkoren persoon heeft zijn *ik* doodeenvoudig geheel met dien ouden mensch vereenzelvigd. Hij is er één meê. Hij en die oude mensch, dat is volmaakt hetzelfde.

En omgekeerd in den hemel, als de heerlijkheid zal zijn ingegaan, dan zal bij Gods kinderen hun *ik* even absoluut geheel met dien nieuwen mensch vereenzelvigd zijn, en er één meê wezen. Een kind van God en die nieuwe mensch zal dan volmaakt hetzelfde zijn.

Maar al de dagen onzes levens op aarde is dit nog *niet* zoo.

Een verkoren, maar nog onwedergeboren persoon verkeert in zulk een staat, dat zijn nieuwe mensch er wel is, maar nog geheel verborgen in Christus, en dus bestaande buiten hem. Hij is nog gehuwd met zijn ouden mensch.

Maar in de wedergeboorte en bekeering ontbindt God dit goddelooze huwelijk, en huwt van die ure af zijn *ik* met den nieuwen mensch.

Maar al is *voor* God en *door* God dit goddelooze huwelijk dan ontbonden, en de heilige echt met den nieuwen mensch gesloten, toch is daarom de bekeerde zijn ouden mensch nog niet uit zijn huis kwijt. Wel rechtens, wel voor God, wel in het eeuwige bezien, maar nog niet feitelijk en reëel.

Niet alle banden, die slecht waren. zijn opeens los, en nog lang niet alle banden, die nu goed zijn, zijn daarom opeens aangebonden.

Door de wondere mystieke unie met Christus heeft het kind zijn nieuwen mensch reeds geheel tot eigendom; en dus, al sterft hij morgen, hij is er; maar hij heeft er daarom het heerlijk bezit nog niet van.

En daaruit ontstaat nu de worsteling der ziele en des levens.

Dit wedergeborene kindeke, welks ik door een wondere daad Gods nu reeds voor eeuwig en onlosmakelijk aan zijn nieuwen mensch gehuwd is, en dus voor God niet anders dan in dien nieuwen mensch staat, moet nu nog door een pijnlijk proces zijn ouden mensch afsterven, en door Gods genade den nieuwen mensch in zich laten opwekken.

En dit nu is zijn heiligmaking, dit afsterven van den ouden mensch en dit opstaan van den nieuwen mensch, dát is het, waardoor Hij wast en wij minder worden.

Zalige openbaring van het geloof!

XII.

OUDE EN NIEUWE MENSCH.

Opdat wij, der zonde afgestorven zijnde, der gerechtigheid leven zouden.
I Petr. 2 : 24.

»Zij gaan van kracht tot kracht steeds voort," zingt de Psalmist, »elk hunner zal verschijnen voor God in Zion!"

En deze heerlijke uitspraak moet vast- en volgehouden, ook al strookt ze lang niet altoos met ieders bijzondere zielsbevinding. Want immers, niet onze zielservaring, maar de Heilige Schrift onderwijst ons van den weg der waarheid. En dat wel niet, alsof de gang van Gods werk in ons eigen hart ooit metterdaad van het getuigenis der Heilige Schriftuur verschillen kon, maar omdat onze eigen zielsbevinding zoo dikwijls op onjuiste wijs de toedracht der zaken in ons eigen binnenste afspiegelt.

Onze zelfkennis is zoo klein.

Het dieplood van ons eigen zielsbesef duikt hoogstens even onder de oppervlakte, terwijl Gods heilig, aldoordringend oog door al de wateren onzer ziel heen tot op den bodem boort.

Wij worden lang niet alles gewaar, wat er in onze ziel omgaat; en wat we er nog van gewaar worden, doet zich aan ons besef zoo vaak anders voor, dan het metterdaad toegaat.

Kende ieder onzer zichzelven volkomen en verstond een ieder onzer de kunst om zijn innerlijk leven ganschelijk te doorgronden, dán natuurlijk zou onze zielservaring een even vast en zeker getuigenis opleveren, als ons thans in de Heilige Schrift wierd geboden. Maar nu niemand, ook niet onder Gods beste kinderen, zichzelven grondig kent, noch ook hetgeen we van onszelven kennen volkomen juist en zuiverlijk aan den werkelijken toestand beantwoordt, nu mag die bevinding hoogstens als bijkomend hulpmiddel gelden, maar het Schriftwoord verzwakken kan ze nooit.

Zij het dus ook al, dat gij duizendmaal bij uzelven bevindt: »Ik word al zwakker en zwakker!" — toch blijft het daarom onwrikbaar waar, wat de Heilige Schrift getuigt: »Zij gaan voort van kracht tot kracht!"

Vooruitgang, ontwikkeling, groei, wasdom, toeneming is er op alle manieren.

Slechts vergisse men zich niet omtrent hetgeen waarvan dat »voortgaan van kracht tot kracht" wordt uitgesproken.

Want dit »voortgaan van kracht tot kracht" grijpt niet plaats met onzen »ouden mensch" ; en niemand mag zeggen, dat in de wedergeboorte zijn oude mensch een klein weinig is omgezet, en dat nu voorts sedert dien tijd deze omzetting van zijn ouden mensch al voort en verder ging, zoodat nu van lieverlede deze omzetting over de helft kwam, en met Gods hulp nog wel eens voort zal gaan tot den einde.

Hier toch leert de Schrift niets van.

Naar hetgeen de Heilige Schrift ons getuigt, is de oude mensch dood en bestemd ten doode en gedoemd om eeuwig in den dood te blijven. Onze oude mensch is onverbeterbaar, ongeneeslijk, te redden noch te verzoenen. Van dien ouden mensch komt nooit iets terecht. En hetgeen met dien ouden mensch gebeuren moet, is niet dat hij allengs bijgebracht worde en weer op zijn verhaal kome. Integendeel, die oude mensch moet gekruist, gedood en begraven. We mogen niets meer van dien ouden mensch verwachten. Onze jubel moet juist zijn, hem af te sterven en te ontkomen.

En evenmin mag dat »voortgaan van kracht tot kracht" verstaan van onzen nieuwen mensch, alsof die bij stukjes en beetjes in elkaar wierd gezet, om zoo allengs op de been te komen. Onze nieuwe mensch is die mensch, waarin we eeuwig leven zullen. Die nieuwe mensch moet dus een wezenlijke mensch zijn en als wezenlijke mensch in ons geboren worden. Er komt dus bij dien nieuwen mensch, nadat hij eenmaal in ons geboren is, nooit iets bij, er gaat nooit iets af. Slechts sluimert hij nog in zijn kiem en moet in ons opstaan.

Maar wel moet en zal van »kracht tot kracht" voortgaan onze *persoon*, gelijk hij nu door het geloof in Christus Jezus staat. Die persoon was eens in den ouden mensch geboren, en dies geboren in zonde en misdaden en alzoo kind des toorns van nature. En nooit zou die persoon uit dien mensch zijn uitgekomen, of aan dien ouden mensch ontkomen zijn, uit zichzelf. Dat kon hij niet. Hij was met dien ouden mensch één. Zoo één, dat hij die oude mensch, en die oude mensch zijn ik was. Hij had geen ander bestaan, noch een ander leven.

Maar doordien God de Heere hem wederbaarde, wierd dit anders. Door die daad Gods is zijn persoon van zijn oude *ik*, in beginsel van zijn ouden mensch, losgemaakt. Er is een keep in den wortel gegeven, en door de gestadige werking van zwaartekracht en storm wijken deze gescheiden deelen nu aldoor meer van elkaar af. Zijn persoon is nu *niet* meer zijn oude mensch; eer staat zijn persoon tegen dien ouden mensch over. Ja zelfs, als die oude mensch er toch weer in slaagt om hem tot zonde te verlokken, dan doet een kind van God in die zonde volstrekt niet wat hij *wil*, maar wat hij *haat*. Hoor maar, wat de heilige apostel Paulus zoo

beslist van zichzelven uitspreekt: »Want het goede, dat ik *wil*, doe ik niet; maar het kwade, dat ik *niet* wil, doe ik. Indien ik nu datgene doe, dat ik niet wil, zoo doe *ik* hetzelve niet meer, maar de zonde, die in mij woont."

Een kind van God ook na zijn geboorte nog met den ouden mensch te willen vereenzelvigen, is dus zeer beslist tegen de duidelijke onderwijzing van Gods Woord. Hij is niet meer de oude mensch. Eer is het *alles* nieuw geworden. En wel verre van nog met den ouden mensch saam te vallen, staat hij eer lijnrecht tegen den ouden mensch over.

Hij, als kind van God, *is* de nieuwe mensch geworden. Niet maar voor een stukje of deeltje, maar *geheel*. »Het oude is voorbijgegaan; zie, het is *alles* nieuw geworden;" dus en niets minder is het roemen!

Hij, zijn persoon, hijzelf, hij eigenlijk en wezenlijk is nu overgegaan uit den dood en aangekomen in het leven. Hijzelf in eigen persoon is nu overgezet uit het rijk der duisternis in het koninkrijk van den Zoon zijner liefde. Ja, zoozeer is hijzelf, in zijn persoon, met den nieuwen mensch één, dat hij, nog levende en verkeerende op aarde, toch reeds in den hemel met Christus gezet is, en zijn wandel niet meer op aarde en niet meer hier beneden heeft, maar in den hemel. Daar, daarboven is zijn leven met Christus verborgen in God.

Gaat dus niet de oude mensch, en ook niet de nieuwe mensch in kracht voort, waarvan geldt dit »voortgaan van kracht tot kracht" dan?

En hierop nu antwoordt de Heilige Schrift, dat dit »voortgaan van kracht tot kracht" geldt van den persoon zelven. Niet hun oude mensch, noch hun nieuwe mensch, maar *zij* gaan voort van kracht tot kracht. Zij, hun persoon, hun ik, niet gelijk het eens met den ouden mensch vereenzelvigd was, maar gelijk het thans tegen den ouden mensch overstaat.

Want wel dreigt men hier in verwarring te geraken, door dat *ik* beide malen in eenzelfden zin te nemen; maar dit deert niet. Paulus zelf spreekt in geheel gelijken zin van dat *ik* en toch dat »niet ik". »*Ik* leef", zegt hij, »maar niet meer ik, maar Christus leeft in mij."

De zake is dus deze, dat uw persoon in Adam viel, uit Adam den ouden mensch kreeg en een tijdlang met dien ouden mensch vereenzelvigd leefde; maar dat diezelfde persoon sinds in u is omgezet en overgezet; en nu in Christus opstond; uit Christus een nieuwen mensch ontving; en voorts almeer met dien nieuwen mensch wordt vereenzelvigd. En hierin nu juist ligt dat »voortgaan van kracht tot kracht."

Pas na de wedergeboorte is die vereenzelviging van onzen persoon met den nieuwen mensch nog slechts zeer gering, en zitten we omgekeerd nog schier met alle vezelen aan den ouden mensch zóó vast, dat het wel schijnt, alsof wijzelf nog die oude mensch waren.

Maar nu komt de Heilige Geest en brengt in ons teweeg, dat wij van lieverleê en allengs zoo meer dien ouden mensch *afsterven*, en dat tegelijk en even daardoor de nieuwe mensch allengs zoo meer in ons *opstaat*.

En wijl nu onze persoon erbij wint, hoe meer de Heilige Geest dat afsterven van den ouden mensch in ons teweegbrengt, en er evenzoo bij wint, hoe meer de Heilige Geest dat opstaan van den nieuwen mensch in ons veroorzaakt, zoo getuigt op dien grond diezelfde Heilige Geest in de Heilige Schrift omtrent zijn eigen werk, dat zij, namelijk deze verkorenen en herborenen, deze kinderen Gods, steeds van kracht tot kracht voortgaan, tot ze eens verschijnen zullen voor God in Zion.

Het »voortgaan van kracht tot kracht" ligt dus volstrekt niet alleen in het meer ingroeien in den steeds weer opstaanden nieuwen mensch, maar even sterk in het gedurig meer loskomen van den steeds meer wegstervenden ouden mensch.

En dit afsterven *en* dit opstaan, het is eigenlijk één en dezelfde werking, en geeft daarom beide winste in kracht.

Komen we nu eerst op dat »afsterven van den ouden mensch", voorzoover het heiligmaking is.

En dan doelt dit »afsterven van den ouden mensch" natuurlijk *niet* op hetgeen wij doen, als we naar luid ons Doopsformulier zelven »al ons leven lang vromelijk tegen de zonde, den duivel en zijn gansche rijk strijden;" maar integendeel op de vrucht van Jezus' kruis.

Als gevraagd wordt: »Wat nuttigheid verkrijgen we meer uit de offerande en dood van Christus aan het kruis?" dan antwoordt de Gereformeerde kerk in Zondag 16 van den Heidelberger: »Dat door zijne kracht onze oude mensch met Hem gekruist, gedood en begraven worde, opdat de booze lusten des vleesches niet meer in ons regeeren."

Dit kruisigen, dooden en begraven van den ouden mensch is dus volstrekt niet iets, dat *wij* doen; maar iets, dat *Christus* in ons doet; en hetgeen Christus doet uit de kracht van zijn kruis.

Deze werking nu brengt de Middelaar teweeg door den Heiligen Geest.

En hetgeen te dien opzichte door den Heiligen Geest in ons volbracht wordt, bestaat nu hierin, dat de Heilige Geest de genegenheid, de neiging, de hebbelijkheid van onzen persoon, die vroeger naar dien ouden mensch in heete liefde uitging, nu van dien ouden mensch aftrekt, en zoo omzet, dat ze thans dienzelfden ouden mensch begint te haten.

Vriendschap kan afsterven.

Men kan een tijdlang op zeer intiemen voet met iemand hebben verkeerd, hem de liefde van zijn hart hebben gewijd, en zich geheel aan hem hebben gegeven. Maar dan gebeurt het soms, dat men van achteren merkt: »Ik heb mij vergist. Zulk een vriendschap mag niet. Die mensch is een verkeerde". En dan natuurlijk breekt men niet alleen de bestaande betrekking af, maar alle genegenheid slijt uit; men draagt er leed over, dat men op zulk een intiemen voet met hem geleefd heeft; en eindigt met hem te bitterder te haten, naar gelang hij nu bleek erger bedrieger en boosaardig mensch te zijn.

En juist datzelfde grijpt nu voor een kind van God plaats ten opzichte van zijn ouden mensch.

Eertijds leefde hij met dien ouden mensch op den besten en intiemsten voet. Wat die oude mensch wilde, wilde hij. Eén waren hun sympathieën en genegenheden. Ze leefden één leven. En met de teederste gehechtheid en innigste verkleving gevoelde hij zich aan dien ouden mensch verbonden.

In die dagen kon hij niet gelukkig zijn, of die oude mensch moest bij hem blijven.

Maar sinds wierd dat anders.

Er kwam van dien ouden mensch zooveel uit, wat hij vroeger niet gemerkt had, en hijzelf begon een anderen smaak te krijgen.

Hij had een anderen en beteren mensch leeren kennen, en had met dezen nieuwen mensch een innige betrekking aangeknoopt. Maar juist die nobele omgang met den nieuwen mensch in Christus Jezus had hem dan ook ontdekt, hoe laag, hoe slecht, hoe onrein toch eigenlijk die oude mensch was.

En die twee nu, het omloopen van zijn eigen smaak door den getrouwen omgang met dien nieuwen mensch, en het uitkomen van allerlei slechtheid van den ouden mensch, maakten nu, *dat zijn genegenheid allengs een geheel andere wierd*, en dat er in datzelfde hart, waarin vroeger voor dien ouden mensch de warmste en hechtste liefde zetelde, nu allengs onwil, ongenegenheid, ja tegenzin en haat opkomt, zoo dikwijls de naam van dien ouden mensch maar genoemd wordt.

Wel zit hij met dien ouden mensch nog in velerlei zaken van vroeger;

en moeten ze dan weer saam overleggen; en gebeurt het bij zulk een overlegging maar al te dikwijls, dat de oude mensch hem te slim af is, en hij weer meêgaat en met hem zondigt; maar dat komt dan toch niet meer *uit zijn lust en liefde*. Dat gaat dan half onwillens, doordien hij verstrikt en gevangen wordt; altoos met een *tegenstrevende* zielsbeweging; en als het geschied is, zit de verfoeiing en het zielsberouw de zonde onverwijld op de hielen.

En dit omzetten nu van onze innerlijke genegenheid, waardoor onze zelfde persoon, die eertijds op dien ouden mensch verzot was, nu almeer dien ouden mensch haten en vlieden gaat, dat is niet *ons* werk, dat doet *gij* niet, maar dat is een genadegave in u, het werk van *den Heiligen Geest*.

Niet alsof we ontkennen zouden, dat de Heilige Geest soms bij de uitvoering van dat werk uzelf als instrument bezigt, noch ook als betwijfelden we, dat uit dit werk van den Heiligen Geest ook werkingen onzerzijds voortvloeiden; maar het inbrengen zelf van deze veranderde genegenheid is niet *uw* doen, maar *zijn* daad; dat werkt God de Heilige Geest rechtstreeks.

Hoe Hij dit heerlijke werk in u uitricht, is slechts voor een zeer gering deel voor ons verstaanbaar, en in zijn aard en wezen een even groote verborgenheid als het werk zelf der wedergeboorte.

Omdat Hij God is, heeft de Heilige Geest den toegang tot ons hart; weet, waar in ons wezen onze persoon is; hoe in dien persoon de genegenheden gelegen zijn; en wat in die genegenheden moet worden aangebracht, om ze om te zetten in haar werking.

Maar al doorgronden we dit geheimnis even weinig als het geheimnis der liefde of den oorsprong des levens, toch doet dit voor ons geloof in niets tekort aan de zekerheid der zaak.

Waar geen sprake is van enkele heilige daden, maar van het in ons aanbrengen van een zin en neiging, die den ouden mensch haat en vliedt (na eertijds dien ouden mensch juist gemind en nageloopen te hebben) kan er nooit sprake zijn van iets, wat wijzelven deden; want wijzelven kunnen bij ons hart niet bij; we hebben over onzen inwendigen persoon geen macht, en missen elk middel om zelf, persoonlijk, een andere neiging in ons teweeg te brengen; en zelfs waar we ons inbeelden, dat we dit wel doen, rust deze inbeelding op niets dan zelfbedrog.

Alleen de Schepper, omdat Hij Schepper is, *kan* dit werk in ons tot

stand brengen; en waar dit werk komt, daar komt het dus ook onwederstandelijk. De haat tegen dezen ouden mensch, begint hij eenmaal in uw ziel te varen, is een macht, die u meêsleept. En dan zelfs, als ge u door dien ouden mensch nog verschalken, nog verstrikken en dwingen laat, kunt ge er niets tegen doen, dat toch uw persoon in zijn genegenheden van dien ouden mensch afgekeerd staat.

Romeinen 7 is ook hier weer leerrijk.

»Naar mijn inwendigen mensch," zegt Paulus, dat is naar mijn innerlijke genegenheden, »heb ik een vermaak in de wet Gods." En wel is er een andere wet in hem, die hem weer onder de wet der zonde gevangen neemt; maar »die andere wet, die in zijn leden is," is hem niet lief, niet sympathetisch, maar »*strijdt tegen de wet zijns gemoeds.*"

Het anders voor te stellen is dus weerspreken van wat de Heilige Schrift, bij monde van den uitnemendsten der apostelen en onder het waarmerk van den Heiligen Geest, zoo vastelijk betuigt.

Wie gelooft, kleeft aan den Zone Gods; en ge kunt u aan den Christus niet kleven, of door de werking van den Heiligen Geest ontvangt uw persoon een indruk, wordt u een stempel opgedrukt, en ondergaat ge invloeden, die maken, dat uw genegenheden en neigingen niet kunnen blijven, wat ze waren.

Het gaat bij een kind van God van binnen om.

Al wat hij in zake van hoogmoed, hoovaardij, trots, bitterheden, nijdigheden, hardheden van hart, bedriegerijen of zucht naar wraak, eertijds met dien ouden mensch willig meêdeed, begint hem nu zelf tegen te staan; en al wat hij met dienzelfden mensch deed in ijdele zinlijkheden en lust der oogen, begint hem nu zelf te hinderen.

Zijn God leert hem, zijn God onderwijst hem, en zoodoende gaat hij inzien en beseffen, dat al deze verhandelingen met zijn ouden mensch eigenlijk schandelijk en gruwelijk zijn.

En al is het dan ook, dat hij er nog telkens inloopt, en zich tot zijn schrikkelijke schuld weer vangen laat, toch *leeft* hij er niet meer bij en heeft er geen vermaak meer in. Integendeel, het stuit hem tegen de borst, en als het gedaan is, ligt hij er diep ongelukkig en verbrijzeld onder neder.

Zoo sterft hij dien ouden mensch af; niet dat hij hem kwijtraakt dat komt in het sterven eerst; en tot aan zijn tijdelijken dood blijft ieder kind van God doodgraver voor zijn eigen ouden mensch.

Maar toch sterft hij aan dien ouden mensch allengs zoo meer zóó volkomen af, dat ten leste alle goede dunk wegvalt, alle verontschuldiging verstommen moet, en er geen andere overtuiging overblijft, dan dat

die oude mensch, die eertijds heel zijn hart had, anders niets is dan een gruwelijke ellendeling en schurk en bedrieger, tot alle booze stuk bekwaam.

En als een kind van God dan eens terdege hoonend lachen mag om de zotte hoovaardijen en gruwelijke praktijken, waarop hij dien ouden mensch vroeger telkens betrapte en waarin hij zich door dien ouden mensch zoo dikwijls heeft laten verstrikken, maar hij met zijn ziel nu van af is en van walgt, dan roemt hij niet in zijn eigen doen, noch in het werk van medemenschen, maar alleen in de doorluchte genadewerking Gods.

XIII.

GODS WERK IN ONS WERK.

> De God des vredes zelf heilige u geheel en al, en uw geheel oprechte geest en ziel en lichaam worde onberispelijk bewaard in de toekomste onzes Heeren Jesu Christi.
> I Thess. 5 : 23.

Vat, doorziet ge het zeer aanmerkelijke onderscheid, dat er tusschen *heiligmaking* en *goede werken* bestaat?

o, Zoovelen merken daar niet op; verwarren die beide met elkander; en houden ze onopzettelijk voor geheel hetzelfde.

»Heiligmaking" is voor deze onheldere geesten hetzelfde, als »uw best doen om een eerbaar, deugdzaam leven te leiden"; en overmits nu »een eerbaar en deugdzaam leven" in niets dan in »goede werken" uit kan komen, zoo beelden ze zich in, dat »de heiligmaking, zonder welke niemand den Heere zal zien" in niets anders bestaat dan in een zich toeleggen op, een zich beijveren voor, een zich gewennen aan »goede werken."

En toch, dit is door en door valsch gedacht.

Zoomin als men een druif met den wijnstok mag verwarren, of ook den bliksem met den donder, of ook de geboorte met de ontvangenis, evenmin gaat het aan, om onze »heiligmaking" gelijk te stellen met onze »goede werken".

»Heiligmaking" toch is de tarwekorrel, waaruit straks de halm en de volle aire der »goede werken" voort zal komen; maar daarom zijn korrel en halm nog niet één. De tarwekorrel ligt in den bodem, hecht zich met zijn vezelen in het binnenste van de eens omgeploegde voor, en werkt in het verborgene. De halm daarentegen schiet juist uit dien bodem naar buiten, treedt in het zichtbare en is waarneembaar voor iemands oog. En zoo nu ook is de »heiligmaking" het inleggen in het verborgene van ons wezen van die kiem, die hebbelijkheid, die genegenheid, waaruit straks als bloesem en vrucht het goede werk zal voortkomen.

De heiligmakinge is een *werk van God* aan en in onzen persoon, waardoor Hij ons heiligen zin in onze leden inprent, en ons alzoo inwendig vervult met lust tot zijn wet en met afkeer van de zonde. Maar de goede werken zijn *daden van menschen*, die uit dezen ingeprenten heiligen zin voortvloeien.

Zoo brengt dan de gave der heiligmaking ons de bron aan, waaruit

straks de wateren der goede werken vlieten zullen; brengt ze ons de lampe, waarvan straks het licht der goede werken uit zal stralen; en schenkt ons het kapitaal, waarvan de interessen in onze goede werken worden afgeworpen.

Zoo zijn dus »heiligmaking" en »goede werken" twee geheel verschillende zaken. »Heiligmaking" is een werk Gods, »goede werken" een doen van menschen. »Heiligmaking" schuilt in het verborgene, »goede werken" treden naar buiten. »Heiligmaking" brengt iets in den mensch, »goede werken" brengen iets uit den mensch. »Heiligmaking" is het indrijven in den bodem van den wortel, »goede werken doen" is het uitdrijven uit het vruchthout van de vrucht.

Deze twee behoort men dus scherp uit elkaar te houden. Wie beide verwart, leidt de schare op een dwaalspoor.

Want dan komt er uit den piëtistischen hoek één, die zegt: »Heiligmaking" dat is *uw* werk; op »heiligmaking" kan nooit genoeg aangedrongen; — »heiligmaking" dat *is* uw best doen om godzalig te zijn." En een oogenblik later een ander uit den mystieken hoek, die zegt: »Goede werken *kunt* ge niet doen en op »goede werken" *moogt* ge niet aandringen; want de mensch werkt niets, en de Eenige, die het alleen buiten den mensch om in u werkt, is God de Heere!"

Beide natuurlijk even valsch en onschriftuurlijk.

Wie de heiligmaking in de goede werken laat opgaan, neemt aan God den Heere zijn heerlijk werk uit de hand en stelt er den mensch aan, die het nooit doen kan. En wie omgekeerd de goede werken in de heiligmaking laat opgaan, ontslaat den mensch van het *hem* aanbevolen werk en eischt, dat God de Heere *zelf* doen zal, wat Hij juist *aan den mensch* heeft opgelegd.

En daarom moeten beide dwalingen bestreden.

»Heiligmaking" en »goede werken" moeten beide tot hun recht komen.

Het moet aan alle bedienaren des Woords en door hen aan de gemeente des Heeren weer duidelijk worden, dat de »heiligmakinge" een *daad des Heeren* is, die *Hij* in den mensch volbrengt; en dat omgekeerd de goede werken daden zijn, *die de mensch* te volbrengen heeft op last van zijn God en tot zijn eer.

De prediking moet de leden der kerk uitdrijven tot tweeërlei: 1⁰. om te bekennen onze volslagen onmachtigheid om anders dan door loutere genade eenige ook maar de minste inprenting van heiliger zin te ontvangen; en alzoo vuriglijk den Heere aan te loopen, of Hij door zijn Heiligen Geest die daad der inprenting van *heiliger zin* in ons werken en volbrengen wil; en 2⁰. om, schonk de Heere dien heiliger zin aan

zijn uitverkorenen, dan ook als uitverkorenen uit te breken *in daden,* die Hem verheerlijken mogen.

»Uitverkoren in Christus Jezus, opdat wij zouden heilig en onberispelijk zijn voor Hem in de liefde." Ef. 1 : 4.

En toch, hoe duidelijk en licht te vatten deze onderscheiding ook zijn moge, toch dient er op tweeërlei gewezen, waardoor men bij het noemen van »heiligmaking" en »goede werken" anders zoo licht in de war raakt.

De eerste van deze twee aanleidingen tot verwarring ligt daarin, dat »heilig" een eigenschap is, die óók aan de »goede werken" zelve kan worden toegekend. Men kan heilig *zijn,* maar ook *heilige* »werken" doen, gelijk onze Belijdenis in art. 22 spreekt van de »vele *heilige werken*, die Christus voor ons en in onze plaats volbracht heeft."

Er is dus een »heilig" van binnen, maar er is ook een »heilig" van buiten.

Als de heilige apostel schrijft: »Dewijl dan deze dingen alle vergaan, hoedanigen behoordet gij niet te zijn in *heiligen wandel*", dan wordt niet gedoeld op »heiligmaking", maar op goede werken. Op geheel dezelfde wijze was niet de heiligmaking, maar waren de goede werken in het oog gevat, toen het woord uitging: »Gelijk Hij, die u geroepen heeft, heilig is, zoo wordt ook gijlieden heilig *in al uwen wandel*" (I Petr. 1 : 15). Juist hetzelfde, waarvan Zacharias jubelde: »Dat wij, verlost zijnde uit de hand onzer vijanden, Hem dienen zouden zonder vreeze, in *heiligheid* en gerechtigheid voor Hem, al de dagen onzes levens" (Luk. 1 : 75).

Geen twijfel dus, of »heilig" wordt beide én van onze inwendige gesteldheid én van onzen uitwendigen wandel gebezigd, precies op dezelfde wijze als men zoo van de bron als van het water, dat er uitvloeit, zeggen zal, dat het ijzerhoudend is; zoo van den boom als van zijn vrucht zal roemen, dat hij goed is; en van de keerse zoo goed als van het licht, dat ze uitstraalt, zal getuigen, dat het deugt.

En juist omdat op precies dezelfde manier nu ook én van onze innerlijke gesteldheid én van onzen wandel gezegd kan worden, dat ze *heilig* moeten zijn, lag het gevaar voor de hand, om ook het woord »heiligmaking" van de heiligmaking *van onzen* wandel te gaan verstaan.

»Als ge uw wandel, uw uitwendig werk goed maakt, dán hebt ge vanzelf, wat met heiligmaking bedoeld wordt," denkt en zegt men dan. En ware dit zoo, natuurlijk, dan zou de heiligmaking ook niets dan een plicht zijn, die óns wierd *opgelegd*, en volstrekt niet een gave, die ons wierd *geschonken.*

En daarom lette men er nu wel op, dat het heilig maken van onze genegenheden, van onzen zin en van onze hebbelijkheid, niet *onze* daad, maar *Gods* werk is, en dat uit dit goddelijk werk van de heiligmaking onzer genegenheden de heiliger wandel als *onze* daad voortkomt.

Maar buitendien is er nog *een tweede* aanleiding tot verwarring op dit punt gegeven in die vele uitspraken der Heilige Schrift, waarin wij, menschen, vermaand en aangespoord worden, om onszelven te heiligen, te reinigen, te volmaken, ja zelfs »onze heiligmaking te voleindigen", II Cor. 7 : 1; »onze leden dienstbaar te stellen tot heiligmaking", Rom. 6 : 19; »een vrucht te hebben tot heiligmaking", Rom. 6 : 22; »onberispelijk te zijn in heiligmaking", I Thess. 3 : 13, en wat dies meer zij.

Nu gaat het natuurlijk niet aan, om deze uitspraken der Heilige Schrift op de manier der mystieken te verzwakken, als ware eigenlijk *niet* gemeend, dat *wij* onze leden tot heiligmaking dienstbaar zouden stellen; maar alleen, dat God de Heere zorgen zou, dat ze daartoe strekten. Zulke kunstgrepen toch leiden tot een willekeurig *spelen* met de Schrift. Dat is de Schrift misbruiken, om eigen theorieën onder goddelijk gezag aan te bevelen. Dat mag niet. En predikers, die, uit vreeze van den mensch iets op te leggen of op het doode hout te slaan, van al zulk vermaan aflaten en de *geboden* des Heeren afstompen door ze als *beloften* voor te stellen, laden een zware verantwoordelijkheid op zich.

Want het is wel volkomen waar, dat nooit één eenig mensch ook maar een enkel goed werk volbracht heeft, of het was God, die het willen en werken daartoe beide in hem teweegbracht; en we belijden wel van harte met onze Belijdenis, »dat wij in God gehouden zijn voor de goede werken, die we doen, en niet God in ons;" en we jubelen wel met verrukkinge der ziel in wat Paulus schrijft: »dat God de Heere de goede werken heeft voorbereid, opdat wij daarin wandelen zouden"; — maar hoe grif en voetstoots we hier ook bijvallen, daarmeê valt de plicht tot vermaan nog in het allerminste niet weg.

Dit komt daarvandaan, dat het Gode behaagt, ook den mensch als *instrument* te gebruiken, en aan den mensch onder zijn eigene verantwoordelijkheid en bekwaamheid een prikkel tot het *doen* te verleenen.

Een ruiter, die op het oorlogsveld tegen de vijandelijke drommen moet inrennen, weet uitnemend goed én hoeveel er voor zijn leven van de ren van zijn paard afhangt, én dat dit dier niets kan, tenzij God dat dier ertoe bekwame. Vandaar dat een vroom ruiter, eer hij zijn paard beklimt, zeer zeker ook bidden zal: »Heere, laat mijn dier mij zegevierend over het slagveld rijden;" maar niet om, als hij in het zaal zit, te denken: »Nu zal dat paard vanzelf wel loopen; want buiten God kan het toch

niets;" neen, maar om dan juist te machtiger met spoor en knieën, met teugel en met stem te werken, en alzoo te *bewerken*, dat het paard doet, wat het moet.

En evenzoo staat het nu ook met de heiligmaking. Ook een mensch kan geen blad aan de takken zijner ziel beroeren, of de adem des Heeren moet door zijn hof waaien.

Die het van den beginne tot den einde toe in hem volbrengt, is de Heere.

Maar dit werk Gods gaat nu ten deele ook *middellijk*; daar wordt de mensch zelf als *instrument* bij gebezigd; daar komt een *meêwerken* van den mensch met zijn God in voor. En het is nu dit instrumenteele werk van den mensch in het werk van zijn God, waarop de Heilige Schrift doelt, zoo dikwijls er tot ons, in verband met de heiligmaking, een rechtstreeksch vermaan, een opzettelijke aansporing uitgaat.

Gelijk op natuurlijk terrein de Heere God den zaadkorrel schenkt, en schenkt alle krachten van bodem, regen en zonnegloed, om het gewas des aardrijks te doen rijpen; maar de landman niettemin als middel en instrument gebezigd wordt, om dit werk Gods te voleinden, — zoo ook is het met de heiligmaking.

God de Heere werkt ze; Hij alleen doet ze uitwerken en gedijen; maar niettemin is het nu eenmaal zijn welbehagen geweest, dat de mensch *zelf* hiertoe als middel en instrument mede zou werken op de manier, waarop de zaag meêwerkt met hem, die ze trekt.

Dit worde intusschen nu weer niet zóó verstaan, alsof de Heere zich bij dit werk der heiligmaking geheel en in elk opzicht aan den mensch zelf als instrument gebonden had.

Dit kan daarom niet, overmits de mensch van nature wel heiligmaking bederven, maar ze nooit bevorderen kan. Hij haat van nature de heiligmaking en staat er tegenover. En ook, hij is volstrekt en volkomen onmachtig, om, op wat wijs ook, uit zijn verdorven natuur iets of ook maar het allergeringste aan de heiligmaking toe te brengen.

Er dient dus streng gewaakt, dat men dit instrumenteele meêwerken van den mensch in de heiligmaking nu weer niet misbruiken ga, om óf een macht ten goede in den mensch aan te nemen, óf ook Gods werk te verdonkeren.

Er worde daarom wel onderscheiden.

Hij, die ons de heilige hebbelijkheid inprent, is de Heere. Hij alleen. Hij daadwerkelijk. En of al deze instrumenten ook saam zich inspanden,

ze zouden altegader evenmin ooit één enkelen trek van heiligen zin kunnen inplanten, als alle timmermansgereedschap saam ooit de architraaf om een enkel paneel zou kunnen ploegen.

Het is de schilder, die op het paneel schildert; en of palet, penseel en verfbus ook al nog zoo tegen het doek aandrongen, daarmeê zou nog nooit een enkel figuur op dat doek ontworpen worden.

De beeldhouwer vormt het beeld, en noch zijn beitel, noch zijn klophamer, noch zijn schabel kunnen als instrumenten uit zichzelven ooit één enkele schilfer van het ruwe marmer doen afsplijten.

En zoo nu ook staat het hier.

Heiligmaking is een kunstwerk. Het is een prachtig fijn, onuitsprekelijk goddelijk, een overheerlijk kunstwerk, om in den persoon van een zondaar de trekken der heiligheid in te graveeren.

En de kunstenaar, die dit onovertroffen heerlijke werk tot stand brengt, is niemand anders dan de Heere, in gelijken zin als waarin Paulus spreekt van »de stad met fundamenten, wier *Kunstenaar* en Bouwmeester God is."

En of het den Heere nu al belieft, om zich ook voor dit hooge kunstwerk ten deele van instrumenten te bedienen, dit verleent aan deze instrumenten, die als beitel of penseel dienst doen, op zichzelf nog nooit eenige waardij, en veelmin het allergeringste vermogen om uit zichzelven, buiten den Kunstenaar, iets ook maar tot stand te brengen.

Zoo is en blijft dus de Kunstenaar de eenige werker. God maakt u heilig. Hij alleen.

Maar juist als Kunstenaar gebruikt de Heere nu *instrumenten*, en wel instrumenten, die we tot drie herleiden kunnen, te weten het Woord, zijn voorzienig bestuur, en den wedergeborene zelven.

Het *eerste* punt behoeft geen toelichting.

Het Woord des Heeren is in zijn kerk gesteld als een levende macht, die doorgaat tot de saamvoegselen en het merg, en hetwelk als zoodanig door God verordend is en gebezigd wordt om indrukken in den mensch teweeg te brengen; en het zijn deze door het Woord gewekte indrukken, die in 's Heeren hand dienst doen om heiliger zin te prenten in het gemoed.

Ook het *tweede* is duidelijk.

Levenservaringen maken indrukken op ons; soms zeer sterke indrukken; en ook deze indrukken wendt de Heere als middel aan om goede hebbelijkheid aan te brengen in onzen inwendigen mensch.

Maar nu gebruikt de Heere buitendien ook nog *den wedergeborene* zelven als instrument.

Dit doelt op de uitwerking *van de gewoonte.*

Het is een bekend feit, dat de zondaar zelf meêwerkt om zijn persoon steeds zondiger te maken, doordien slag op slag zondigen onbeschaamd maakt en aan zonde gewent.

Maar in evengelijken zin is het dan nu ook omgekeerd waar, dat een kind van God aan zijns zelfs zaligheid meêwerkt, doordien hij den glans van de hem reeds ingeprente heilige hebbelijkheid in goede werken laat uitstralen.

Ook hier toch vestigt het veel en dikwijls doen van het goede een zekere hebbelijkheid om het te doen.

Al doende wordt ze ons een tweede natuur.

En het is nu deze machtige invloed van *de gewoonte*, dien God de Heere bezigt bij zijn goddelijk kunstwerk. *Meê* daardoor prent Hij ons zijn heiligheid in.

Zoo kan een mensch zelfs voor zijn medemensch instrument worden.

Er is er een, die als architect een prachtig paleis bouwt, dat zijn naam als kunstenaar vestigt. Toch bouwt hij het niet zelf. Dat doet de aannemer, en ook van dien aannemer hangt veel af. En evenwel van dien aannemer spreekt niemand. Alle roem is voor den bouwmeester gespaard.

En zoo nu is het ook hier niet dat Woord op zichzelf, dat het doet; maar dat Woord, gehanteerd *door den Heiligen Geest*. En zoo ook niet die levenservaring zelve, die het werkt; maar die levenservaring, gehanteerd door *den heiligen Kunstenaar*. En zoo eindelijk ook niet die wedergeborene, die als opperman dienst doet; maar die *heerlijke Drieëenige God*, in wiens dienst hij arbeidt.

XIV.

DE PERSOON GEHEILIGD.

De uittrekking van het lichaam der zonde des vleesches.
Col. 2 : 11.

Heiligmaking is een genadegave niet enkel aan onze ziel, maar aan onzen *geheelen* mensch.

Het is *de persoon* van het kind van God, die heilig gemaakt wordt.

Niet zijn »oude mensch"; want die wordt niet *heilig*, maar *dood* gemaakt. En ook niet zijn »nieuwe mensch"; want die was nooit anders dan heilig; die is niet zondig, en dus ook volstrekt onvatbaar om heilig gemaakt te worden. Wat men *is*, kan men niet nog eens *worden.*

Neen, wat in en door de »heiligmaking" heilig gemaakt wordt, dat is onze persoon; onze persoon in al zijn deelen en werkingen; onze geheele persoon; en die geheele persoon geheel en al. Vandaar dat de algeheele heiligmaking eerst voleind kan zijn na het sterven, en dus van de ure der wedergeboorte af heel het leven doorgaat.

Van dit heerlijk werk Gods, als onzen geheelen persoon rakende, en ten einde toe doorgaande, gewaagt de heilige apostel Paulus met zooveel nadruk, als hij aan de kerk van Thessalonica toebidt: »De God des vredes heilige u *geheel en al*; en uw geheel oprechte geest en ziel en lichaam worde onberispelijk bewaard in de toekomst van onzen Heere Jezus Christus."

Juist om den persoon te heiligen moet, naar het apostolisch woord, de heiligmaking én op de ziel én op het lichaam betrekking hebben, en in elk van die twee op al de deelen en leden en functiën, die ertoe behooren.

Nooit en op niet één enkel punt is de heiligmaking stukwerk, eenvoudig omdat uw persoon niet uit stukken ineen is gezet, maar organisch één is in al zijn deelen.

Heilig of niet heilig te zijn is iets, wat *heel uw wezen* raakt.

Een zondaar is niet enkel een zondaar met zijn lichaam, maar evengoed en eer zelfs nog een zondaar met zijn ziel. In die ziel niet enkel een zondaar met zijn ontheiligden wil, maar ook en evengoed en zelfs eer nog ook een zondaar met zijn ontheiligd verstand. Geheugen, verbeelding, al wat ge maar in den mensch vindt als tot den mensch behoorende, is zoo radicaal mogelijk door de zonde verontreinigd, ontwijd

en bedorven geworden. Heel de mensch is verdorven. Heel zijn persoon is zondig geworden. Hij ligt midden in den dood. Zelfs in een klein kind zijn alle deelen, tot zelfs het geheugen toe, aangetast. Ach, let er maar op, hoe gemakkelijk en vanzelf en zonder eenige de minste moeite een kind een gemeenen straatdeun in zijn geheugen opneemt, en hoe datzelfde kind een ander maal stomp zit te blokken op een psalmvers, dat op geen manier erin wil.

Staat nu de heiligmaking tegenover de erf*smet*, gelijk de rechtvaardigmaking tegenover de erf*schuld* staat, dan spreekt het immers vanzelf, dat de heiligmaking zich even ver moet uitstrekken als de erfsmet ging. Spreidde zich dus de erfsmet gif spuwend over *heel* 's menschen persoon, dan moet veel meer nog de heiligmaking *heel* den persoon omvatten. Ze moet zoo mogelijk nog overvloediger zijn.

Nu is de zonde verstoring, uiteenwerping, disharmonie, *on*vrede, en is de zonde in een huis, in een kring, in een hart dán eerst volkomen overwonnen, als heilige *vrede* die disharmonie weer vervangen heeft. Vandaar dat Paulus den God der heiligmaking »den God *des vredes*" noemt, en in dien zin aan de kerk van Thessalonica toebidt, dat deze God, de God des vredes of der heiligmaking, hen heilige geheel en al, of zooals er letterlijk staat: ten vollen einde toe; zoodat het einddoel der heiligmaking volkomen bereikt wordt. [1])

Toch, dit spreekt wel vanzelf, ligt het *uitgangspunt* van deze genadegave der heiligmaking niet in het lichaam, maar *in de ziel*.

Uit de *ziel*, niet uit het *lichaam*, is de zonde gekomen, en dus moet ook niet in het lichaam, maar juist in de ziel de dooding der zonde een aanvang nemen.

Ze richt zich daarom allereerst op 's menschen *bewustzijn*, en tot de onderscheidene vermogens van kennisneming, beschouwing, overweging

1) Over het beweren van velen in onze dagen, alsof in I Thess. 5 : 23 de *trichotomie*, dat is driedeeling van 's menschen wezen, zou geleerd worden, kan hier niet uitgeweid. Slechts zij opgemerkt, dat er niet staat ὁλόμορους, in al uwe *deelen*, waarna dan de opsomming van die deelen in *geest*, *ziel* en *lichaam* volgen zou; maar dat er staat ὁλοτελεῖς, een woord, dat niet op de deelen, maar op het τέλος of einddoel ziet. Voorts houde men wel in het oog, dat, waar de *geestelijke* mensch, gelijk in I Cor. 2 : 14 en 15, tegenover den *natuurlijken* mensch, dat is de pneumatische tegenover den psychischen gesteld wordt, *de geest* het nieuwe levensbeginsel aanduidt, en dat hiervan nooit zou kunnen gezegd worden, dat het πνεῦμα, *onstraffelijk*, mocht bewaard worden. Dit πνεῦμα toch is zondeloos *van nature*. Calvijn en onze kantteekenaren verklaren den geest en de ziel hier dan ook van ons redelijk en ons zedelijk bestaan als denkende en willende wezens; beide bestaanswijzen der ziel.

en beoordeeling, die in 's menschen bewustzijn werken. Niet van den wil, maar van ons bewustzijn gaat de heiligmaking uit.

Heiligmaking is conform maken aan den wille Gods, en daartoe nu is het een eerste eisch, dat die »goede en volmaakte en welbehaaglijke wille Gods" weer in ons bewustzijn, in onze overtuiging, in onze conscientie leven ga. Wat niet weet, wat niet deert. Onkennis van den wille Gods is ook zonde, en juist dát zondige moet in de allereerste plaats overwonnen worden.

Maar hoe?

Door het geheugen? Door van buiten leeren? Door het inprenten van woorden uit een vragenboek?

o, In het allerminste niet.

De heiligmaking van ons bewustzijn bestaat in wat de Heilige Schrift noemt, dat God de Heere zijn wet in onze harten schrijft.

Iets van die wet Gods staat nog wel in het besef van den zondaar gegrift, gelijk de heilige apostel zegt, dat de heidenen, die geen wet hebben, zichzelven ten wet zijn. Maar dit is alles hoogstens zekere gisting van een hooger beginsel in een *zondigen* persoon. Dat besef houdt dan ook geen stand, en men ziet het aan onze hedendaagsche *Nihilisten* en *Communisten*, hoe zelfs de eerste beginselen van recht en gerechtigheid uit eens menschen hart verdwijnen kunnen.

Heel iets anders, iets veel hoogers en heerlijkers is het dan ook, als de Heilige Schrift ons de zalige belofte brengt, dat de Heere de wet in het hart van zijn kinderen zal schrijven, en dat ze niet meer zullen zeggen een iegelijk tot zijn naaste: »Ken den Heere," — want dat ze Hem allen kennen zullen van hun oudste tot hun jongste toe.

Dit nu gaat niet door »van buiten", maar alleen door »van binnen" leeren, en komt tot stand niet door een geheugenwerk, maar door vernieuwing des gemoeds, gelijk Paulus aan de kerk van Rome schrijft: »Wordt dezer wereld niet gelijkvormig, maar wordt veranderd door de vernieuwing uws gemoeds, opdat gij moogt beproeven, welke de goede en welbehaaglijke en volmaakte wil Gods zij."

Deze vernieuwing des gemoeds is het geven van een nieuw hart, waarvan Ezechiël profeteerde: »Alzoo spreekt de Heere: Ik zal u een nieuw hart geven en *zal een nieuwen geest geven in het binnenste van u.*"

Het geleerd zijn door eigen oefening of onderwijzing kan hiertoe als middel dienen; maar de onderrichting van den geest in ons komt bij deze heiligmaking feitelijk toch niet van den mensch, maar van den Heere. Daarom heet het, »dat ze van den Heere geleerd zullen zijn"; een iegelijk, »die het van den Vader gehoord en geleerd heeft, die

komt tot Mij"; »Ik, spreekt de Heere, zal het op de tafelen van uw hart schrijven."

Herinnert men zich nu, hoe de boeken van Mozes er altoos sterken nadruk op leggen, dat de tafelen der wet niet door Mozes, en ook niet door Aholiab en Bezaleël, maar rechtstreeks door den Heere zelven, met zijn eigen goddelijken vinger, beschreven zijn, dan ligt het in den aard der zaak, dat dan ook dit schrijven op de tafelen van ons hart door de Heilige Schrift niet als een werk van menschen bedoeld wordt, maar uitsluitend en rechtstreeks als een werk van God zelf.

Hij is van binnen de Werker, en alleen door zijn goddelijk, ondoorgrondelijk en onwederstandelijk werk in ons, komt deze heiliging van ons menschelijk bewustzijn tot stand.

Niet, dit gevoelt men, buiten het Woord om; maar ook dit Woord is Gods werk, en de prediking van dit Woord is zijn bestel en instelling. Hij en Hij alleen doet ook al deze dingen. Doch waar nu het Woord en de prediking van het Woord op zichzelf nooit verder dan tot een aanbieden en voorstellen aan het bewustzijn kunnen geraken, is het nu God de Heilige Geest, die inwendig, in de binnenkameren van ons gemoed, en in de diepten van ons bewustzijn, »de weet," gelijk het volk zegt, de weet van dit heilige inbrengt, er overtuiging voor wekt, er ons bewustzijn met toestemming aan kleven doet, en aldus maakt, dat ons herboren en geheiligd en verlicht bewustzijn in zichzelven den drang waarneemt, die van het geschrevene op de tafelen des harten uitgaat.

Vandaar dat deze heiliging van het bewustzijn dan ook volstrekt niet alleen op het ontvangen van nieuwe kennisse en het ingeprent worden van levendiger beseffen bestaat, maar ook onze rede tot geheel andere *functiën* bekwaam maakt. Immers de natuurlijke mensch, dat wil zeggen de mensch met het nog onherboren, ongeheiligd bewustzijn, verstaat niet de dingen, die des Geestes Gods zijn; maar de geestelijke mensch, dat wil zeggen de zoodanige, wiens bewustzijn wel herboren en geheiligd en verlicht wierd, deze *onderscheidt wel* alle dingen; want zulkeen, zegt Paulus, heeft »den zin van Christus."

Toch is met deze heiliging van ons bewustzijn de heiligmaking van onzen persoon nog volstrekt niet voleind.

Integendeel, hoe volstrekt ten slotte *de wil* in ons ook van ons bewustzijn afhankelijk zij, toch is ook *de wil* zelf door de zonde aangetast, en als *wil* bedorven. Hij verloor wel niet zijn functioneele werking, en

gelijk het oordeel in een zondaar nog altoos *oordeelt*, en zijn gevoel nog altoos *gevoelt*, zoo is er ook in zijn wil nog wel altoos een *willende* beweging, en blijft zijn werking nog altoos dat eigenaardige behouden wat we noemen: *willen;* maar het vermogen van den wil om zich naar elk voorwerp uit te strekken, is weggevallen, en de fataliteit is ingetreden, dat de wil in een zondaar niet meer tot een *willen* van hetgeen *God* wil, komen kan.

De stramheid, de stroefheid, die te dezen de vrije beweging van den wil belemmert, moet dus weggenomen, en de vrijheid van beweging moet aan den wil herschonken worden; wat de Heilige Schrift noemt het »'t geen hard en als van steen was wegnemen," om er een *vleeschen* hart, dat is een niet langer onaandoenlijk en voor beweging onvatbaar hart voor in de plaats te stellen.

Waar de zonde den wil gebonden had, door hem altoos te doen hellen en neigen naar het kwaad, en alzoo de macht ontbrak om zich op te buigen in tegenovergestelde richting en naar God toe, daar komt nu de genadegave der heiligmaking dit hellen naar de hel verminderen, en macht om zich naar God op te buigen, instorten.

Vroeger hielp het niet, of de geest in ons al overtuigd was, en wist: Zoo moet het; want met die uitnemende kennis van den wille Gods bleef de wil toch machteloos, als een onvrij rad naar den verkeerden kant wentelen. Maar als nu niet alleen in het bewustzijn juister besef en klaarder inzicht kwam van hetgeen *moet*, en de persoon des menschen aan dat beter gekende zijn toestemming gaf, doch ook de *wilskracht* eene neiging ontving, om den persoon des menschen door een juiste wilsacte naar dat goede toe te bewegen, dan bereikt ook het werk Gods zijn oogmerk, treft zijn doel en zet heel den mensch om.

Op die wijs herkrijgt dan ook de mensch tevens de heerschappij over zijn *hartstochten*. Er woelen en werken in een iegelijken mensch zekere trekkingen en bewegingen, zekere driften en prikkels, die door de zonde zoo onbandig en tuchteloos wierden gemaakt, dat ze in letterlijken zin met den mensch spelen, en met hem doen, wat hun gevalt. En wel gelukt het ook aan onbekeerden soms om enkele dezer hartstochten te bedwingen en te muilbanden; maar nooit anders dan doordien ze voor andere hartstochten in een dieper slavernij wegzinken. Zucht tot verkwisting komt men teboven, maar door prikkeling van de hebzucht. Zucht tot zingenot overwint men, maar door streeling van innerlijke

hoovaardij. Drift bedwingt men, maar door op stillen wrok te zinnen. En zoo is het altoos weer den Kamoôsj wegwerpen om voor den Moloch neer te knielen. Een bezweren van den Noorderwind, maar om door den Oostenwind te worden verdorven.

Maar alzoo is het binden van onze hartstochten in het kind van God niet. Bij zulkeen toch wordt door de genadegave der heiligmaking aan het drijven van het hart, aan het prikkelen van den inwendigen mensch als zoodanig, een andere richting gegeven. Een kind van God voelt het drijven en jagen van boozen hartstocht als een geweld, dat hem door een vreemde macht wordt aangedaan. »Zoo doe ik dan datzelve niet meer", zegt Paulus, »maar de zonde, die in mij woont." En niet één hartstocht kan hem meer overmeesteren, noch overrompelen, of zijn God geeft hem macht om dien teboven te komen en te beheerschen.

En terwijl nu op die wijze de heiligmaking zich over geheel het zielsleven in al zijn deelen en functiën uitbreidt, strekt ze zich ten slotte ook uit over *ons lichaam*. Niet alsof het lichaam op zichzelf drager, 't zij van zonde, 't zij van heiligheid, kon zijn. Met dit te leeren, zou men vervallen in Manicheesche dwaling. Maar wel heeft ook het lichaam met zonde en heiligheid te maken, in den zin, waarin de Heilige Schrift de aanraking van een dood aas onheilig keurt. Het lichaam is instrument der ziel, en zoo kunnen de leden van het lichaam *gebruikt* voor heilige of voor onheilige doeleinden. Daarbij nu kunnen die leden meegeven of tegenwerken. Wie weet niet, hoe volbloedigheid de drift aanzet en in toorn doet uitbreken; hoe geprikkeldheid van zenuwen ongeduldig maakt, en groote spierkracht aanzet tot overmoed. Zoo nu is er allerlei verband tusschen de werkingen des lichaams en de werkingen der ziel, en inzooverre nu God de Heere door zijn Heiligen Geest de leden des lichaams weer in dienstbaarheid stelt onder de heerschappij des nieuwen levens, strekt de heiligmaking zich wel terdege ook tot het *lichamelijk* leven uit.

Ons lichaam is een tempel van den Heiligen Geest, zegt de heilige apostel; en dit zoo zijnde, moet er ook heiliging van dit lichaam zijn. In Col. 2 : 11 heet dit een »uittrekking van het lichaam der zonde des vleesches"; en in Rom. 6 : 12 een »niet meer heerschen van de zonde in ons sterfelijk lichaam, om haar te gehoorzamen in de begeerlijkheden deszelven lichaams."

En zoo blijft dan wel de oude mensch in ons even slecht, ja wordt nog slechter; maar tevens wordt hij machteloozer, en zoo sterven we zijn

begeerlijkheden af; terwijl daarentegen de nieuwe mensch niet alleen heilig en ongedeerd blijft, maar ook verkrijgt hij telkens meerder macht over ons ik, en bekwaamt ons om te doen, wat ons in Rom. 12 : 1 wordt opgelegd, te weten dat »we ook onze *lichamen* stellen zullen tot een levendige, heilige en Gode welbehaaglijke offerande", waarin »onze redelijke godsdienst bestaat."

En dit alles komt nu tot stand, niet doordien de Heilige Geest het uit den hemel, uit de verte, als door het inschieten van de pijl in ons hart, werkt; maar op zulk een wijs, dat Hij inwoont in de geloovigen, en van binnen in het hart van Gods kinderen de Trooster, de Leeraar en de Leidsman der verlatenen is.

Christus is nu verre.

Die zit in den hemel aan 's Vaders rechterhand.

Maar niet alzoo is het met den Heiligen Geest. Die is uitgestort. Die woont op aarde in de kerke Gods. Die blijft bij ons als onze Trooster.

En daarom, beeld u nooit in, dat ge een weltoegerust scheepke zijt, dat, van alle ding naar eisch voorzien, nu voor eigen risico en door eigen beleid van sturing u naar de haven der ruste voortbeweegt; want zonder de drijving van den stroom en de stuwkracht der winden vermoogt ge ter voortbeweging van uw scheepke niet met al.

Een Bethel is het hart van 's Heeren kind, en als hij weer zalig gedroomd heeft en opstaat uit zijn sluimering, dan is altoos weer zijn verrassende bevinding: »De Heere was aan deze plaatse, en ik heb het niet geweten."

Als men spreken, handelen, strijden moet, dan spreekt en handelt en strijdt men, alsof men het zelf deed, en merkt er niets van, dat het een ander is, die beide het willen en werken in ons tot stand brengt.

Maar zóó is de daad van spreken, handelen of strijden niet afgeloopen, of, als het goed ging en wel slaagde en naar Gods wet mocht zijn, valt de man des geloofs op de knieën, en roept uit: »Heere, GIJ hebt het gedaan!"

Dat is tegen den ouden mensch in.

De oude mensch zit in den angst vóór het werk en is dan onder een hoedje te vangen; maar is het geslaagd en afgeloopen, dan pocht hij zeer hooge en keurt den wierook, die hem tegenkomt, een welriekende reuke.

Maar zoo is de geroepene en gekende des Heeren niet.

Zulkeen werkt in eenvoudigheid, als vanzelf, en brengt zijn offerande op hope tegen hope, met al de inspanning van het talent, dat God hem schonk.

Maar is het volbracht, liep het af, en vond de zaak haar beslissing, dan vat hij zelf niet, hoe hij zoo iets kon volbrengen, en vindt de eenige oplossing daarin, dat er Een is, »*die in hem werkte met kracht.*"

XV.

DE GOEDE WERKEN.

Want wij zijn zijn maaksel, geschapen in Christus Jezus tot goede werken, die God voorbereid heeft, opdat wij daarin wandelen zouden. Ef. 2 : 10.

We komen thans aan de *goede werken* toe, of wil men, aan de rijpe vrucht van dien kostelijken ooftboom, die door God den Heere in de *heiligmaking* wordt geplant.

Er is in een kind van God een zeker leven; dat leven heeft zijn uitgaande werkingen; en die werkingen zijn goed of niet goed.

Die »goede werken" zijn dus niet iets, dat we aan de heiligmaking aanhaken, of er gezocht bijkomt. Ze hooren erbij. Zonder de bespreking der *goede werken* is de bespreking van de *heiligmaking* niet af.

Want hoe of het ook met een persoon ga, werking is er in hem altoos, en dus gaan er ook van een ieder werken uit. En overmits er nu geen onzijdige werken bestaan, maar alle werken óf *volgens* Gods wet zijn, óf *tegen* Gods wet, zoo spreekt het vanzelf, dat er ook van een iegelijken persoon uitgaan óf werkelijke zonden (peccata actualia) óf goede werken.

Alle leven heeft zijn werking. Zonder dat is het geen leven. Eigenlijk dient dus gezegd, dat de werking niet uit de *heiligmaking* komt; maar het is dan toch de heiligmaking, die er karakter, tint en toon aan leent.

Ge hebt in uw hof één soort grond, één soort mest ingebracht, er schijnt één soort zon, er valt één soort regen, kortom alle gegevens zijn overal in uw hof gelijk. En nu poot ge in dien overal gelijken hof achteraan een pereboom, langs de schutting een perzikeboom, langs den muur een wingerd, en in het midden een vijgeboom. Waar is nu de actie? Waarvan gaat de werking uit? Blijkbaar van de werkende natuur, die in uw hof is; want legt ge die boomstekken op uw zolder, dan werkt er niets, en eerst als ge ze in dien grond inpoot, komt de werking. Maar terwijl nu de natuur in uw hof in al die stekken werking teweegbrengt, ligt het niet aan dien hof, maar aan de stekken, dat uit dezelfde levenssappen aan die éene stek een perzik komt en aan de andere stek een peer.

Er dient dus tusschen de *werking* zelve, en tusschen het karakter, den tint, den toon, de bijzondere *eigenschap*, die deze werking aanneemt, wel te worden onderscheiden.

Er blaast éénzelfde wind, die, op uw *Aeolus*harpen spelend, de schoonste, roerendste geluiden teweegbrengt, maar tegelijkertijd op een scheur in uw raam een knarsend, piepend, zagend geluid veroorzaakt. Wederom één werking, maar onderscheiden in het effect.

Of wil men, om bij den hof te blijven. Vlak naast de malsche klaver groeit op onze weiden de giftige wolfsmelk. Toch is de bodem één en één de lucht en één de zon en één de regen, waardoor beide hun kopje omhoog hieven. En niettemin, hoe volkomen gelijk ook de drijvende werking was, toch maakte het verschil van zaadkorrel de planten in haar uitkomst zoo tegengesteld en ongelijk.

En juist evenzoo nu is het in den hof onzer ziele.

Ook daar is werking van menschelijk leven; maar uit diezelfde werking van ons menschelijk leven komt de eene maal een daad van laagheid en een andermaal een daad van heldenmoed voor God.

Ook hier dus éene werking, maar die éene werking onderscheiden getint; in toon en kleur en karakter soms vlak tegenovergesteld.

En hiermeê staat het nu zoo, dat alle gewas, dat vanzelf in den hof onzer ziel opschiet, altoos *onkruid* is; en dat omgekeerd alle gewas, waarvoor God het zaad in de omgeploegde voren van onze ziel strooit, malsche *vrucht* levert.

En zoo gevoelt men dan ook, wat nu de heiligmaking doet. De heiligmaking maakt, dat uit de bittere bron toch zoete wateren vloeien. Ze levert aan de werking haar hoedanigheid en eigenschap; ze geeft haar een richting, die ten goede werkt; en alzoo komt het goede werk uit den in zichzelf verloren mensch voort.

Wel zit hier nu achter, dat die schijnbaar gelijke werking toch reeds in den wortel tweeërlei werking is. De eene uit het oude, de andere uit het nieuwe; de eene uit het natuurlijke, de andere uit het bovennatuurlijke leven. Maar overmits deze onderscheiding bij de bespreking van de wedergeboorte in den breede is afgehandeld, komen we daarop thans niet terug, en nemen we de zaak eenvoudig, zooals ze bij *de eenheid onzes persoons* zich voordoet.

Of ik toch al van heeler harte met onze Confessie belijd, dat een wedergeborene »in zich heeft *tweeërlei* leven, het eene *lichamelijk* en *tijdelijk*, hetwelk hij van zijn eerste geboorte meêgebracht heeft, en allen menschen gemeen is, en het andere *geestelijk* en *hemelsch*, hetwelk hem gegeven wierd in de tweede geboorte, welk leven alleen de uitverkorenen be-

zitten," — dit neemt toch niet weg, dat ik als persoon mij één voel, en dat de uitingen zoo van het eene als van het andere leven *mijn* werkingen zijn.

Splijt ik mijn persoon, en zie ik óf alleen op dat natuurlijk óf alleen op dat bovennatuurlijk leven, welnu dan is er eenvoudig geen heiligmaking; want het verdorven leven van mijn oude natuur *wordt* niet heilig gemaakt, maar wordt gekruist, gedood en begraven; en mijn hemelsch, geestelijk, wedergeboren leven *kan* niet heilig gemaakt, overmits het nooit zondig was, noch ooit zondig kan worden.

Ik *moet* dus, als er over heiligmaking gehandeld wordt, het leven wel op dat eene punt bezien en onder het oog vatten, waarop het als levensuiting van mijn éénen ondeelbaren persoon optreedt. De persoon, die eerst met zijn verdorven natuur gehuwd was, en nu gehuwd is aan zijn nieuwen mensch, die persoon was eerst boos en moet nu goed worden; en het is dus aan het leven van dien persoon, dat de heilige zin, de heilige gezindheid, de heilige hebbelijkheid wordt ingeprent. En waar *dit* nu geschied is; waar die persoon dien heiligen toon en tint ontvangen heeft, daar eerst ontstond en bestaat de mogelijkheid, dat ook het werk, dat er uitkomt, *goed* zij.

Goed wil, als het van een werk gezegd wordt, beduiden, dat het zij *conform aan 's Heeren wet.*

Immers, recht om uit te maken, wat goed en wat slecht zij, bezit alleen de Heere onze God.

Ook een mensch kan die keur wel aanleeren, mits hij zich leeren late door zijn God. Maar zoodra de mensch eraan gaat staan, om *zelf* uit te maken, wat het onderscheid tusschen goed en kwaad is, schendt hij Gods majesteit en steekt zijn hand uit naar Gods onvervreemdbaar Godsrecht.

Dat mag *één* mensch niet doen, en dat mogen *vele* menschen niet doen, en dat mogen *alle* menschen en engelen saam niet doen. Dat komt hun niet toe. Dat moet aan den almachtigen Schepper des hemels en der aarde verblijven. Daar is Hij God voor.

Wat goed en wat niet goed is, wordt dus door Hem bepaald. Door Hem alleen. Door Hem voor eens en eeuwig. Door Hem voor alle creatuur.

Zooals het Hem belieft, den eisch voor elk leven te stellen, zóó zal voor alle leven de wet zijn. Een wet, die dus *heel* het leven en *alle* gevallen van dat leven omvat, en waarin *alle* ordinantiën des Heeren be-

grepen zijn. Zijn wet, hoe kort en summierlijk en principieel ook in de Tien Geboden saamgevat, klimt uit die tien stengelen opwaarts in breede vertakking en vertwijging, en vormt, volbloeid, één onmetelijk looverdak, waardoor geheel het menschelijk leven in al zijn schakeeringen wordt overschaduwd.

Te loven of te bieden valt hier dus niet.

Gods wil en wet is absoluut; gaat over allen; geldt op elk terrein; en kan nooit op nonactiviteit gezet. En waar in het allerfijnste uurwerk aan een rad misschien altoos nog een speling van onverschillige beweging voor een duizendste millimeter kan gelaten worden, is bij de wet des Heeren zelfs deze allerminste speling volstrekt ondenkbaar. Het gaat bij de wet Gods niet maar op een haar, maar op het tienduizendste van een enkelen wortelvezel, die aan een haar groeit.

Een goed werk beduidt dus niet een niet-kwaad werk. Ook niet een werk, waaraan wel iets goeds is, of dat er wel meê door kan. En al evenmin een werk, waaruit toch wel een goede intentie spreekt. Neen, een »goed werk" is en kan niets anders, noch iets minders zijn dan een werk, dat *goed is*. En goed is een werk nu eenmaal niet, of het moet absoluut goed, dat is den wille en der wet Gods in allen deele gelijkmatig en conform zijn.

Gelijk een perzik niet is half peer en half druif, maar absoluut perzik, zoo ook is een goed werk, niet half erdoor kunnende en half goed bedoeld, maar absoluut conform datgeen, wat God voor die zaak goed genoemd heeft.

Nu zou zulk een werk natuurlijk nooit er bij den mensch kunnen uitkomen, bijaldien de heiligmaking hier niet op aangelegd was.

Maar dat is ze dan ook.

Gelijk de eigenaardige hebbelijkheid van een perzikestek zóó is, dat het opschietend leven aan de vrucht den zuiveren *perzik*smaak meedeelt, en de onderscheidende eigenaardigheid van een wijngaardstek zóó is, dat het opschietend leven aan de vrucht den zuiveren *druiven*smaak toebrengt, zoo ook is de eigenaardige hoedanigheid van den aanvankelijk heilig gemaakte, dat het nieuwe leven, als het werkt, aan zijn vrucht een wezenlijken *wets*smaak leent.

Heiligmaking is maar niet, te maken dat onze ziel zin in iets hoogers krijge, maar integendeel zeer bepaaldelijk aan die ziel zulk een hebbelijkheid, toon, tint, smaak, kleur en karakter inprenten, dat ze bijvalt bij

de wet Gods. Het merk van Gods wet wordt in de ziel ingedrukt. En de ademtocht van de heiliger gemaakte ziel is dus niet maar een vaag ideaal, maar integendeel een zeer bepaalde lust in Gods wet, een lust en liefde naar al Gods geboden.

En overmits nu de heiligmaking zulk een wetsoogje op de ziel inent, daarvandaan komt het nu, dat de werking, die straks uitgaat, dan ook conform aan de wet van God *kan* zijn.

We zeggen: *kan* zijn; want uit eigen droeve ervaring weet een kind van God maar al te goed, hoe het ook anders kan wezen, en hoeveel zomers er voorbijgaan, dat het geen naam mag hebben, wat er aan zijn takken geoogst wierd voor de eere zijns Gods.

En hiermeê komen we nu op het tweede punt. Een goed werk moet *uit het geloof* zijn.

Onze heiligmaking is op zichzelf niet uit het geloof, en heeft zelfs niets met ons geloof te maken. De heiligmaking is iets, wat God de Heere *zelf* in ons binnenste tot stand brengt. Wat zou ons geloof daarbij dan te verrichten hebben?

Maar heel anders wordt het, als we toekomen aan de *goede werken*. Want, en hierop kan niet sterk genoeg de nadruk worden gelegd, het moeten *onze* goede werken zijn. Bij alles kan en moet een mensch lijdelijk verkeeren, behalve bij zijn *werk*.

Dit is zoo klaar als de dag, die schijnt.

Wat toch is *werken?* Werken is *niet* lijdelijk zijn. Werken is aan zijn lijdelijkheid *een einde maken*. Werken staat vlak en lijnrecht tegen lijdelijkheid over.

Lijdelijkheid is *niets* doen, werken is juist *wel iets* doen.

Zich in te beelden, dat een werk ooit lijdelijk zou kunnen zijn, of ook lijdelijkheid werkzaam, staat dus volkomen gelijk met de meening, dat een cirkel vierkant, inkt wit of ook water ooit droog kan zijn.

Onze Catechismus vraagt dan ook zeer terecht: »Waarom moeten *wij* dan nog goede werken doen?"

Dit sta dus vast en stellig op den voorgrond, dat het goede werk er nooit is, tenzij het zoover gekomen zij, *dat het door ons zij gewerkt*. En alle voorstelling, alsof de mensch zijn goed werk *niet* deed, maar de Heilige Geest het voor hem en in zijn plaats deed, is onderstbovenkeering van het Evangelie en verdraaiing van de Heilige Schrift.

Christus' werk is plaatsbekleedend voor ons, maar niet alzoo is het werk van den Heiligen Geest.

De Heilige Geest werkt *in*, niet inplaats *van* den mensch. En hoe ver nu die werking van den Heiligen Geest in ons zich ook moge uitstrekken, ze kan nooit en nimmer zoover gaan, dat hetgeen de Heilige Geest buiten ons om deed, ooit als het onze zou gelden.

Toen Christus voor ons stierf, ging dit geheel buiten ons om. Toen de Christus voor ons opstond, ging dit geheel buiten ons om. Maar als de Heilige Geest vrucht aan het vruchthout zal uitdrijven, kan dit nooit voleind, of ons ik, onze persoon moet eindigen met de doener, de uitvoerder, de werker van het werk te zijn.

Maar, en hierop worde nu eens scherp gelet, ons ik, onze persoon kan nooit doener, uitvoerder of werker van het werk zijn, of het »moet in ons gewerkt worden met kracht."

Het hooger leven in ons is niet als het opstuwen van het sap in het hout aan den wingerd. Dit sap toch drijft met noodzakelijkheid vanzelf, zonder bijzondere werking. Maar alzoo is het werk des heiligen levens niet. Een kind van God, aan hetwelk aanvankelijk door heiligmaking heilige zin wierd ingeprent, brengt daarom uit zichzelf nog niet één enkele vrucht voort. Denk u dien aldus toegerusten mensch zoo rijk uitgedost als ge wilt, en, aan zichzelven overgelaten, komt er uit hem doodeenvoudig niets. Niet één enkel klein goed werkje, hoe gering ook.

De kundigste klover of arbeider op de diamantfabriek kan met de uitnemendste gereedschappen in de hand niet het allergeringste diamantroosje leveren, tenzij de eigenaar der diamantslijperij hem den diamant en de stoomkracht in de werktuigen en het gaslicht op zijn hand gunne. En zoo nu ook kan de uitnemendste onder Gods kinderen, ook al is zijn ziel nog zoo goed toegerust, nooit een éénig goed werkje afleveren, tenzij de Eigenaar van deze heilige kunstinrichting hem de stof en de stuwkracht en het licht erbij schenke.

Altoos en bij een ieder en in elk bijzonder geval komt dus bij elk goed werk al de inhoud en heel de vorm niet uit den mensch, maar uit den Heiligen Geest, zoodat, als het af is, wij er God voor hebben te danken, maar niet de Heere ons.

Hij is het, die altoos en bij een ieder, bij wien een goed werk uitkomt, gewerkt heeft beide het willen en het werken.

Maar als nu de Heilige Geest én de stof én den inhoud én den vorm én de stuwkracht én den kunstzin, ja, alle ding heeft ingebracht, dan blijft er toch altoos nog dat ééne over, dat de mensch het dan nu ook doe, en er *zijn werk* uit make, en dat ééne nu is de wondere daad des *geloofs*.

Er is niet één goed werk, of God heeft het vantevoren bereid, opdat wij erin wandelen zouden; maar juist daarom *is* het er dan ook niet, of *tot dat wandelen van ons erin* moet het gekomen zijn.

»Ik zal maken", zegt de Heere bij Ezechiël, »dat *gij* in mijne wegen wandelen zult"; maar juist daarom heeft de Heere het dan ook niet gemaakt, tenzij het een wandelen van ons erin geworden zij.

We zullen er niet in gedragen, noch ook in een rolwagen in gereden worden. Och, dat alles ware voor de majesteit des Heeren veel te gering. Dat ware geen kunst.

Een kreupele te karren in een wagentje kunnen ook wij wel; maar te maken, dat de kreupele zelf *wandelt*; zelf op zijn beenen *gaat;* ja, dat de kreupele als een hert *springt*, — dat is een kunst, die geen mensch verstaat, maar die Gode waardig is, en die we door geen ongezonde mystieke drijverij aan den Heere onzen God laten ontnemen.

Te zeggen, gelijk thans soms van de kansels vernomen wordt, dat God de Heere zijn kinderen *ongemerkt* langs de goede paden heen*draagt*, en dat dit dan voor die kinderen hun goede *werken* zouden zijn, is de zake Gods verachten.

Neen, neen, men blijve af van de eere onzes Gods, en er mag niet gerust, eer weer alomme in de kerken dezer landen de zuivere leer op den kandelaar schittere, dat hierin juist de wondere macht des Heeren uitblinkt, dat Hij het teweegbrengt, dat zijn *kreupel* kind ten leste bij al zijn *kreupelheid* toch metterdaad *zelf loopt*, *wandelt* en *springt als een hert*.

En dit nu doet *het geloof*, dat is die wonderbare uiting der ziel, waarbij ze zichzelf in de diepte wegwerpt, wetende, dat ze daar beneden opgevangen zal worden door de eeuwige armen der ontferming, al is het ook, dat ze hier niets van ziet.

Ze hoort roepen: »Werp u in de diepte, in mijn armen!", en op dat woord werpt ze zich neder, stort ze zich in de diepte, en ze ontmoet de ontfermingen van haar God.

Zoo is dan *geloof* niets anders te dezen, dan bij den wil van zijn God bijvallen; het goede werk, dat God voor ons bereid had, als ons werk overnemen; eigenen als het onze, wat God de Heere ons schenkt.

Zie, een nog onbeholpen jongen kan bij vreemden een toespraak moeten gaan houden. Dan zit hij erin, en weet niet, hoe hij dat aan zal leggen. Eerst probeert hij wel er zelf iets van te maken, maar dat geeft niet,

dat blijft toch knoeien. Tot eindelijk zijn vader hem bij zich roept en zegt: »Mijn kind, wil ik u helpen. Ziehier een kleine toespraak, die ik voor u bereid heb. Zoudt ge die van buiten willen leeren? En ge zult zien, als ge die dan zonder een woord te haperen opzegt, dan loopt alles best!"

En dat doet dit kind. Niets van zichzelf. Alles van zijn vader. En al wat hij doet, is maar gelooven, dat goed is, wat zijn vader voor hem bereid heeft. En nu gaat hij met goed vertrouwen naar die vreemde personen toe, en hij zegt het, zooals vader het voorzei, en het gelukt.

En zoo nu ook is het hier.

Toen die vader de toespraak op schrift had gebracht, was de zaak er nog niet. De zaak was er eerst, toen die jongen het stuk van zijn vader zelf nazei. En zoo ook, als God de Heere het goede werk voor ons bereid heeft, dan is het er nog niet. De zake zelf komt er dan eerst, als wij nu ook zelf, wat God de Heere voor ons gereedmaakte, doen.

Maar gelijk die jongen, als hij straks thuis komt, nu niet met een hooge borst op vader toeloopt om te eischen, dat hij hem nu ook beloone; maar, omgekeerd, uit innigen dank, dat vader hem zoo hielp, op hem toeloopt, hem om den hals vliegt en hem dankt voor zijn trouw en zijn liefde, zoo ook vergaat het Gods kinderen bij hun Vader, die in de hemelen is.

Nu het lukte, nu het wel afliep, o, nu zijn ze zoo innig dankbaar, dat die lieve en die trouwe Vader in den hemel hen zoo prachtig hielp. o, Vader het liep zoo wel, en aan U, aan U alleen heeft uw kind dit te danken!

En komt er dan toch loon, en heeft die trouwe Vader in den hemel er dan toch lust aan, om zijn kind nog iets te geven, dan is dat heusch niet, omdat zijn kind iets verdiend heeft; want als het op verdienste ging, moest omgekeerd dat kind alles geven aan zijn Vader, die hem zoo trouw in alles hielp; neen, maar dan is dat louter liefde om ook voor de toekomst het geloof te steunen.

Een kind, dat, met vaders voorbereid werk blindelings te volgen, zoo wel uitkwam en nog loon toe ontving, doet een volgend maal gelijke daad weer.

XVI.

DE VERLOOCHENING.

> Die achter Mij wil komen, die verloochene zichzelven en neme zijn kruis op en volge Mij. Matth. 16 : 24.

»Goede werken" *moet* Gods kind doen. *Hij* kan ze niet doen, tenzij de Heilige Geest ze in hem werkt, en toch moet *hijzelf* ze doen. Zijn »goede werken" zijn niet zijn heiligmaking, zoomin als de waterdruppelen de fontein zelve zijn, maar vloeien als kristallen druppelen uit die fontein der heiligheden voort. En »goed" zijn ze, niet omdat wij ze goed bedoelen, maar dan alleen, als ze der wet Gods gelijkmatig zijn en voortkomen uit een oprecht geloof.

Toch moet ook met *die bedoeling* wel terdege gerekend worden; want de kerke Christi heeft er alle eeuwen door steeds op aangedrongen, dat nooit eenig werk in onze schatting als goed zou gelden, tenzij *het gericht ware op Gods eer.*

Dit groote punt moet er dus bijkomen en moet er inzitten en moet de stuur aan heel het werk geven. Eeniglijk tot Gods eer. Al wat er anders door ons meê bedoeld wordt, maakt het van »goed" *kwaad.* De »eere Gods" is het vaste merk, dat nooit mag ontbreken. Zonder het *Soli Deo Gloria* kan geen poging zelfs tot eenig goed werk bestaan.

En hier nu ligt de oorzaak, waarom zoo menige goed bedoelde poging tot dusgenaamde heiligmaking overslaat in zonde. Indien namelijk een mensch zich met inspanning en toewijding toe gaat leggen op het doen van goede werken, meenende daardoor in een heiliger staat te zullen geraken en met den toeleg om zoodoende een heiliger persoon te worden, dan heeft zulkeen al zijn loon weg.

Zijn doel en oogmerk, zijn wit en einde ligt dan niet in zijn God, maar in hemzelven, en terwijl alle goed werk klein maakt en alle wezenlijke heiligmaking tot verbrijzeling en verwerping van ons ik leidt, voert deze verkeerd aangelegde heiligmaking juist omgekeerd tot zelfverheffing en geestelijken hoogmoed.

En of men nu zichzelven al misleidt door te denken: »Ja, maar als ik mijzelven heilig, dan *is* dit toch feitelijk Gode welgevallig en strekt dit vanzelf tot Gods eer", dit redt den misleide in het allerminste niet en trekt hem volstrekt niet van zijn zelfbedrog af.

Immers, Gods eere staat zóó hoog en zijn majesteit is zóó onuitsprekelijk heilig, dat zijn eer altoos *rechtstreeks* moet bedoeld zijn. Rechtstreeks uw eigen zelfvolmaking, en dan, ja, *zijdelings* ook de eere Gods te bedoelen, is zijner heiligheid onwaardig.

Einddoel en oogmerk moet in alle ding alleen God de Heere, het Eeuwige Wezen zelf zijn. Er moet justitie in den lande zijn, niet maar om orde te houden; maar om de ongerechtigheid van voor het aangezicht des Heeren weg te nemen. Er moet zending gedreven worden, niet maar om zielen te bekeeren; maar omdat alle volk moet opgeroepen om te verschijnen voor God in Zion. Er moet gebeden worden, niet om het goed te verwerven, dat zonder gebed toch komt; maar omdat alle schepsel elken morgen en elken avond voor zijn God in het stof behoort te liggen, roepende: »Heilig, heilig, heilig is de Heere!" en makende al de aarde van zijn heerlijkheid vol. En zoo nu ook *moeten* er goede werken door *alle* schepsel, en *kunnen* er goede werken door *al* Gods kinderen gedaan worden, niet opdat zij wat heiliger zouden worden; maar opdat de glans der heiligheden schitteren zou, Hem, onzen God, die de glansen instraalt in het hart, tot prijs, tot lof en eere.

Laat er dit derde punt dus nooit af. Zeg niet: »Naar Gods wet en uit den geloove, dan zal mijn werk Gode welgevallig zijn," maar voeg er altoos bij en eisch als hoofdbeding zelfs, dat ook het *oogmerk* onzer daden zuiver zij.

Of de boog al met kracht gespannen en de pijl van het kostelijkst soort zij, dit alles baat nog niet, tenzij de pijl op de pees ook zuiver gericht zij. En zoo ook baat het u niet, of uw werk al besta voor de wet, en kracht uit het geloof putte, tenzij ge ook op God mikt, in Hem uw doeleinde koost, en geen ander oogmerk hebt dan Hem.

Maar hiermeê nadert de leer der goede werken dan ook juist dat teederste en roerendste onzer inwendige gewaarwordingen, en komen we vanzelf op de *verloochening*.

Onvrome, weinig begenadigde en oppervlakkige geesten reppen daar weinig van. Wel *spreken* ze van »*zelf*verloochening"; maar ze verstaan noch het woord, noch de zaak. Zelfverloochening achten ze, dat dán reeds hun deel is, als ze eens uit den weg treden voor een ander; de minsten zijn in een twistgeding; afzien van eenig winstbejag; niet voor zichzelf, maar voor een ander zorgen; of ook eigen lust en trek en voordeel prijsgeven voor eenig hooger doel.

En, o, wie zou eraan denken, om niet reeds dit alles een kostelijke

vrucht te keuren, die we wel wenschten, dat veel rijker en overvloediger te plukken viel, en waar we onzen God voor zouden danken, indien ze ook maar bij zijn vurigste belijders wat krachtiger uitkwam. Helaas, er is zooveel magerheid ook aan de ziele der besten, en men merkt zooveel van zelfzucht en eerzucht en drift en van vertrouwen op het schepsel, dat elke openbaring van een edeler aandrift, die het schepsel eens varen laat en *niet* eigen gemak of gewin bedoelt, altoos verkwikt.

Doch daar spreken we thans niet over. De vraag is thans alleen, of zulk terugtreden en uit den weg gaan en zichzelf opofferen reeds den naam van *verloochening* mag dragen. En daarop nu moet stelliglijk geantwoord: »Neen, en nogmaals neen."

De *verloochening* van een kind van God staat nooit tegenover medemenschen, maar altoos en eeniglijk *tegenover zijn God*, en is juist hierom voor Gods kinderen zoo het *aller*heiligste en *aller*hoogste, maar tegelijk ook het *aller*moeilijkste en bijna aller*onmogelijkste*.

Wel terdege is er in een kind van God liefde voor zijn Vader, die in de hemelen is. Niet zulk een liefde, of hij is telkens weer onlief; maar als dan daarna de vraag weer door de ziel mag gaan: »Simon, Bar-Jona, hebt gij Mij lief?", dan geeft zijn zelfverwijt hem wel in, om te zeggen: »Neen, Heere!"; maar dan schiet het uit de diepste diepte van zijn gemoed er toch altoos weer dwars doorheen: »Heere, Gij weet alle dingen; Gij weet, dat ik U liefheb! schriklijk gebrekkig lief, maar toch lief; ja Heere, dat heb ik U met gansch mijn ziel!"

Op zichzelf schijnt dus niets natuurlijker dan dat een kind van God, hetwelk zijn Vader wezenlijk liefheeft, er ook altoos lust aan zou hebben om zich voor zijn God te verloochenen. En in den grond is dat ook zoo. Want nooit, nooit is een kind van God gelukkiger dan in oogenblikken, waarin het wezenlijk en oprechtelijk tot die verloochening kwam.

Anders wandelt hij eenzaam op den weg. Maar als die verloochening in zijn ziele voer en daad wierd, o, dan ziet hij opeens den Heere Jezus voor zich uitgaan, en merkt, hoe hij achter Jezus aankomt, en nu verstaat hij op eenmaal al het ontzettend heilige, maar ook het onbeschrijflijk heerlijke van dat: »Wie achter Mij wil komen, die verloochene zichzelven en neme zijn kruis op zich en volge Mij!"

Maar ook al is er liefde in zijn hart; niet wijl hij die zelf in zijn ziel kweekte, maar omdat de Heere die door den Heiligen Geest in zijn hart heeft uitgestort; en ook al geniet hij nog zoo in de zalige herinnering van oogenblikken van *vroegere* verloochening; toch, als het erop aankomt, dan is die verloochening weer, o, zoo ontzaglijk zwaar en bijna volstrekt onmogelijk.

Verloochening gaat ook zoo diep. Zoo peilloos diep. En als gij het peillood heel de lengte van het koord hebt laten afloopen en denkt, dat ge nu dan toch grond zult gevoelen, voelt ge dien grond toch nog niet. o, Er gaapt onder de verloochening zulk een oneindige diepte, dat ge eigenlijk nooit op den bodem komt.

Verloochening gaat niet maar over iets, maar over alles.

Zooals ge leeft en bestaat, met al wat bij en aan en van u is, met heel uw levenskring en uw levenspositie en uw naam en uw invloed en uw goed; zooals ge leeft en bestaat met de banden der liefde en des bloeds, die u aan uw vrouw en uw kinderen en uw ouders en broeders, en uw vrienden en geestverwanten verbinden; zooals ge leeft en bestaat met al uw verleden en uw heden en uw toekomst; met al uw gaven en talenten en vermogens en begaafdheden; met al de vertakkingen en vertwijgingen van uw uit- en inwendig leven; met het rijke leven van uw gemoed en uw teederste zielsbeweging van heiliger aandriften; met uw strijd en uw worsteling; met uw geloof en uw liefde en hope; ja met uw erfdeel in den Zoon en uw plaats in het Huis daarboven en uw kroon, die u eens de rechtvaardige Rechter zal geven; — zoo en in dien vollen omvang hebt ge u te verloochenen voor uw God.

Ge zijt, om een beeld te bezigen, zooals ge daar leeft en bestaat, een breed gestoelden, hoog opgeschoten vruchtboom gelijk, die in vetten grond sierlijk pronkt met volgetwijgde kroon en heerlijk looverdak; en gelijk nu die boom, o, zoover zijn wortelvezelen in den grond uitslaat, en, o, zoo hoog en breed zijn takken uitspreidt door de lucht, zoo ook stoelt gij breed in de diepte en hebt ge een bestaan met allerlei ver reikende vertakkingen door geld en naam, door goed en bloed, door liefde en door geloof, door hope en door belofte des Heeren.

En die gansche boom nu, met stam en tak en wortel, en al wat aan of bij dien stam en die takken en dien worstelstoel komt, dat gansche geheel, tot met zijn fijnste vezel en met zijn opperste twijgje, dat machtige en majestueuze, gelijk uw ik voor uw besef en in het leven staat, daar moet nu de bijl aan gelegd, en daarvan zegt nu de verloochende: »Dat alles weg! Ik niets, God alleen alles!"

En zegge nu niet een iegelijk aanstonds: »o, Dat zeg ik ook!" want dat is wel zoo. Ge zegt dat. Men zegt het zelfs veel te veel. En het schrijnt de teederder ziel, als men dat allermoeilijkste en alleruitnemendste zoo telkens als holle klank over de lippen hoort komen.

Maar als we het nu eens nemen, *niet* als een klank, maar als een wezenlijke zaak, o, dan is deze verloochening van ons geheele bestaan en wezen, met al wat aan ons is, zoo bijna alle bereik tebovengaande.

Ons *ik* kan zich zoo klein maken, dat ge heusch denkt, dat het weg en verloochend is, en dat het u toch van achteren uitlacht met satanischen lach. Als het *ik* zich opblaast, zich uitzet en zich in zijn volle lengte toont, dán is verloochening voor een kind van God niet zwaar. Want zoo tegenover God staan wil wel de onbekeerde, maar de bekeerde niet. Dát wierd hem afgenomen. Zoo is de drift van zijn begeeren niet meer. Maar als dat *ik* zich inperst, zich inkrimpt, zich halverwege uitkleedt, en weg gaat schuilen achter vrome aandoeningen of hoopen van goede werken, dán wordt het voor een kind van God eerst recht gevaarlijk. Want wat zou het dan nog *verloochenen?* Dan is zoo goed als alles immers weg? Geen wereld zoekt hij meer, geen eigen eer bedoelt hij meer. Hij bedoelt alleen maar zijn God.

Zoo denkt hij dan tenminste. Maar het is niet waar! Het *ik* zit er nog achter. En dat *ik* is als een veer, die zich wel heel lang en laag neer laat drukken, maar die straks weer te krachtiger opspringt. En dan lijkt zijn *ik* wel weg, maar het *is* niet weg. En wat heette *verloochening* te zijn, is niet dan *verzorging van zijn ik voor zichzelf.*

Dát is het fatale!

Ons *ik* is zoo doodelijk sluw. o, Arglistig is het menschelijk hart meer dan eenig ding, ja, doodelijk; wie zal het kennen? Neigen we tot zonde, dan komt ons *ik* opeens uit zijn schuilhoek en toont zich in zijn volle kracht en spant zich in om ons elke zonde te doen gelukken. Maar lokt en dringt ons de Heilige Geest en maant Hij van zonde af, dan kruipt het *ik* in den hoek, en laat zich niet zien, en brengt ons zoodoende in den ijdelen waan, dat het weg was. En dan vraagt de zelfvoldane vroomheid van achteren, of de *verloochening* nu dan toch niet volkomen was.

Maar juist hieraan nu worden Gods echte kinderen gekend, dat de zelfmisleiders met zulke geestelijke foppage vrede hebben, maar het kind van God niet.

Neen, een kind van God merkt dat van achteren wel weer. En dan komt er zelfaanklacht. En dan jaagt hij zijn *ik* weer uit den schuilhoek op. En scheldt en vloekt het, dat booze wezen, dat altoos tusschen hem en zijn God gaat staan. En dan gaat de smeekinge, de zielszucht, de kerminge naar boven: »o, Heere, God almachtig, barmhartig en genadig, ontferm, ontferm U mijner toch!"

»Verloochening" is geen uitwendig werk, maar een inwendige ombuiging van ons bestaan. Zooals men een groot, machtig stoomschip geheel in zijn koers om doet gaan, door met een kleine pen of een klein rad even het roer om te draaien, zoo ook is er van binnen in ons wezen een spil, een roer, of hoe ge het noemen wilt, dat door een klein rad

wordt omgewenteld; en al naar gelang ge nu met dat kleine rad des levens in uw gemoed heel uw scheepke, met al zijn tuig en heel zijn lading, over lij of over loef laat gaan, is er in u verloochening van uzelven, of verloochening van uw God.

Want zoo diep moet het opgevat.

Uzelf, óf uw God! En nu wordt een van die twee *altoos* verloochend. Staat ge goed, dan verloochent ge *uzelven*, en in alle andere gevallen verloochent ge *uw God*.

Dat kleine rad nu, waarmeê in het binnenste van uw gemoed heel het scheepke van uw ik met tuig en lading omgaat, is *uw bedoeling*.

Een roer richt koers. Van uw roerrad hangt het af, *niet* hoe uw schip *getuigd* is, en ook niet hoe uw scheepke *bemand* is, en evenmin eindelijk welke *lading* ge voert, maar eenig en alleen in welke *richting* uw scheepke gaan zal; op wat haven ge aanstuurt; waarop ge als op uw doeleinde afgaat.

En zoo nu ook is de omwenteling van het rad des levens in uw gemoed, zoo dikwijls het tot zelfverloochening komt, niet anders dan dit, dat ge uw scheepke met tuig en lading zaagt drijven in een richting, die niet naar God ging, en dat ge nu het roer omwerpt, en het door dat omwerpen van het roer nu dwingt om terstond met kiel en tuig en lading om te zwenken naar uw Heere.

Let op tuig en lading.

Dit tuig kan prachtig wezen. Fijn talent, hooge geest, rijke begenadiging. Die lading kan kostelijk zijn. Een schat van kennis, van zedelijke veerkracht, van heiligen zin, van toewijdende liefde, van versmeltende, aanbiddende vroomheid.

En toch ook met dat kostelijk tuig en die kostbare lading kunt ge uw scheepke sturen van God af, nog altoos doelend op uzelf.

En dan eerst komt er *verloochening*, wanneer een mensch, nu afgezien van tuig en lading, dat scheepke zelf, zooals het daar reilt en zeilt, over lij laat loopen, en ermeê aanstuurt op de eere Gods.

De »bedoeling" is dus hier het één en al.

Maar juist die bedoeling is voor ons, menschen, zoo ontzaglijk misleidend. Het kleine rad van onze bedoelingen is zoo licht beweegbaar. Met een vingertik loopt het om. Maar juist daardoor kunnen we onszelven ook zoo licht allerlei schoons omtrent onze bedoelingen wijsmaken.

Het komt hier zoo op fijne, diepgaande, teedere zelfkennis aan; en wie heeft die? Of ook, wordt door het licht des Heiligen Geestes die zelfkennis niet telkens fijner en teederder? En is het dan niet volkomen

natuurlijk, dat we vandaag volkomen te goeder trouw ons inbeelden reeds zeer ver in *verloochening* gekomen te zijn, en dat we toch reeds een week later klaarlijk inzien, hoe ontzettend veel er nog aan onze verloochening ontbrak?

Niet langer in eenig schepsel, noch in zichzelven, maar in God zijn hoogste goed en zijn eeuwige gelukzaligheid te zien en te zoeken; alle aardsche ding en geestelijk goed te gebruiken, niet maar voor onszelven, maar alleen voor zijn eer; alle vergankelijke zaak achter te stellen bij het blijvende, eeuwige goed; zelf geen heer meer over uzelf te willen zijn, maar als knecht bij God als uw Heer in dienst te gaan; geen enkel lief ding of geld of schat meer als het uwe te bezitten, maar aangestelde bewaarder en rentmeester van het goed van uw God ook bij uw eigen kinderen te zijn; geen kommer noch zorge ooit meer te kennen, maar uw vertrouwen van alle mensch en alle kapitaal en alle vast inkomen, kortom van alle creatuur af te trekken en eeniglijk op dien trouwen God te stellen; vrede te hebben met elk lot, dat ons toekomt; en, rustende in God, niet te verlangen, dat onze wil doorgaat, maar alleen te begeeren, dat *zijn* wil geschiede; en om er ook dit nog bij te voegen, alle overleggingen van het hart en alle bewegingen des gemoeds te richten van onszelven af op den éénig Geliefde en Volheerlijke, — zeg zelf, gaat het niet eindeloos diep, en laat het u niet steeds ontevreden?

En toch eerst zoo komt het werk »goed", en kunnen Gods engelen juichen, dat het tot goede werken bij Gods kinderen gekomen is.

En zoo keert dan vanzelf in den Borg terug, wat door den Heiligen Geest uit Hem genomen en ons was toegebracht. Want natuurlijk, in dien vollen zin is nooit eenig werk goed, van welk kind van God ook. De verloochening is nooit volkomen. Vandaar de droeve klacht, dat ook onze beste werken voor Gods heilig oog bezoedeld blijven, en er altoos weer een bede moet opgaan om verzoening voor het zondig bijmengsel, dat uit ons in het goede werk invloeide.

En dat moet zoo zijn, en dat is door den Heere God alzoo besteld, opdat zijn kinderen niet uit den Christus zouden wegloopen. Geraakten ze tot een volkomen werk, dan verloren ze hun Borg uit het oog. Maar nu is het juist de bezoedeling van het goede werk, die ook na het beste werk weer uitdrijft om de reinigende verzoening te zoeken, die er in Christus Jezus is.

Verloochening is vrucht van verzoening en wordt eerst door verzoening voleind.

En waar nu op die wijs de vrucht aan de takken uwer ziel mag

groeien en bloeien en rijpen, daar komt dan ook het instrumenteele gebruik, dat God de Heere bij het werk der heiligmaking van uw eigen daden, woorden en gedachten maakt.

Immers veel in die verloochening verzinken, en uit die verloochening veel vruchten der gerechtigheid dragen, heeft onder de genadige bewerking van den Heiligen Geest de noodzakelijke uitwerking, dat onze ziel zich aan het heiligere *went;* dat er een *gewoonte* van het betere in ons gevormd wordt; en dat de eerste overhelling van ons hart niet meer neigt naar Satan, maar neigen gaat naar het Eeuwig en Volzalig Wezen. En als het nu God den Heiligen Geest belieft om deze *aanwenning* van het goede, dit *gewoon worden* aan het betere, deze *overhelling* naar het heiligere, door zijn indrukking en inprenting tot een inklevende *hebbelijkheid* in ons gemoed te maken, dan zijn we verwaardigd geworden om medewerkers Gods bij onze eigene heiliging te zijn; niet medewerkers, alsof Hij één deel en wij een ander deel ervan wrochten; maar zoo, dat ons werk als een beitel dienst deed, dien God de Heere bij het behouwen onzer ziel heeft gebruikt.

En hierin nu ligt dan ook ten slotte de beweeg- en drangreden, waarom de getrouwe bedienaren des Woords wel terdege zonder onderlaten de schare der geloovigen hebben te overreden en aan te drijven en te prikkelen, dat ze toch altoos overvloedig mogen zijn in het werk des Heeren.

De heiligmaking moet wel terdege gepredikt, en gepredikt als met de stemme eener alles overroepende bazuin. De kerke Gods heeft het zoo noodig.

Natuurlijk niet, alsof de mensch daar nu eens zelf aan moest gaan staan, en als hij gereed was, naar zijn God moest gaan om te zeggen: »Zie hier ben ik, ik ben nu heilig geworden. Laat mij thans binnen!"

Die leer is uit den duivel.

Neen, maar zoo, dat God de Heilige Geest hier de eenige Kunstenaar is, die dit heilig kunstgewrocht der heiligmaking in onze ziele weet in te snijden, maar onder verband, dat het Woord als instrument dienst doe, en dit instrument niet stomp worde gemaakt, maar scherp zij.

Dat God een God is, die »goddeloozen rechtvaardigt", mag van het »Wees heilig, want Ik ben heilig" nooit afgescheiden.

De werkingen van het Woord en van den Geest vloeien ineen.

En daarom zie wel toe een iegelijk leerjonger Christi, dat hij niet maar belijde, en voorts leve naar de aandrift zijns harten; maar integendeel,

dat hij de wereld en de aardsche begeerlijkheden ontvliede, om godzaliglijk en oprecht voor zijn God te wandelen.

Maar zie ook toe elk bedienaar des Woords, dat hij achter het kruis van Christus nooit de majesteit des Heeren Heeren wegschuive.

Want o, de verantwoordelijkheid zou zoo ontzettend zijn, indien ooit uitkwam, dat uw prediking van het kruis van Christus, insteê van zonden gesmoord te hebben, heiliger leven had gedoofd.

TWEEDE HOOFDSTUK.

DE LIEFDE.

XVII.

NATUURLIJKE LIEFDE.

> En de hoop beschaamt niet, omdat de liefde Gods in onze harten uitgestort is door den Heiligen Geest, die ons gegeven is.
> Rom. 5 : 5.

In de heiligmaking is het werk van den Heiligen Geest nog niet voleind. Heiligmaking is zelfs slechts een *buitengewoon* werk van den Heiligen Geest, waarvan geen sprake zou geweest zijn, bijaldien de mensch niet gevallen ware. Alleen bij een *zondaar* komt heiligmaking tepas. Een *on*heilige moet weer *heilig* gemaakt worden, zal hij bij een verterend vuur kunnen wonen. Door 's menschen val in zonde is de heiligmaking noodzakelijk geworden. Maar juist hier volgt dan ook uit, dat er *geen* heiligmaking plaats zou hebben gegrepen, zoo de zonde ware uitgebleven; en dat, ware Adam niet gevallen, er nooit van heiligmaking sprake zou zijn geweest.

Zij, die het werk van den Heiligen Geest schier uitsluitend in onze heiligmaking stellen, vergeten daarbij dus, dat dan volgens hen de Heilige Geest schier geheel *werkeloos* zou gebleven zijn, indien er geen zonde ware gekomen, en dat het eigenlijk eerst door de zonde is, dat de Heilige Geest een eigen werk heeft *gekregen*. Want wel kennen ze ook buiten de heiligmaking een wederbarende werking aan den Heiligen Geest toe; maar ook de wedergeboorte is ondenkbaar, tenzij eerst de dood van het schepsel vooraf zij gegaan. Feitelijk zou bij deze voorstelling de Heilige Geest dus schier geheel werkeloos zijn gebleven, zoo de mensch niet ware gevallen.

Ja, meer nog! Bijaldien het eigenlijke werk van den Heiligen Geest

opging in het wederbaren van den zondaar en het heiligmaken van den wedergeborene, dan zou ook nu nog het werk van den Heiligen Geest afloopen en eindigen bij ons heengaan uit deze wereld. Immers, er moge ook na den dood voor 's Heeren verlosten nog een klimmen van heerlijkheid tot heerlijkheid zijn en een steeds dieper en rijker wegzinken in de aanbidding van het Eeuwige Wezen, toch kan er van heiligmaking na den dood geen sprake meer komen. Hij, aan wien ook nog maar iets heilig te maken is, aan dien is nog zonde: en niets, niets hoegenaamd ook, dat naar zonde maar zweemt, kan ooit den hemel binnenkomen. Al wat binnen de poorten van het Jeruzalem daarboven is ingegaan, is zonder smet, van alle bezoedeling vrij, ontdaan van alle zonde en tot zondigen onbekwaam geworden.

Het werk der heiligmaking kan dus aan de overzijde van het graf niet voortgezet, tenzij men terugkeere tot de belijdenis van een vagevuur. Maar wie zulk een middelstaat of overgangstoestand verwerpt, en leeft in het geloof, dat, zooals een mensch sterft, hij zoo ook voor God moet verschijnen, die kan nooit toegeven, dat er ook aan de overzij van het graf nog heiligmaking zou plaatsgrijpen. Voor dien moet, met onzen Catechismus, ons sterven feitelijk en daadwerkelijk een afsterven van de zonde *als zonde* zijn. En nu, waar de zonde volstrekt en algeheellijk is *afgestorven*, wat zou daar nog heilig te maken zijn?

Te zeggen, dat al het werk van den Heiligen Geest opgaat in de heiligmaking, staat dus gelijk met de betuiging, dat het werk van den Heiligen Geest aan ons eindigt bij onzen dood; dat na den dood geen werk van den Heiligen Geest meer aan ons plaatsgrijpt; en dat, als eenmaal de laatste der uitverkorenen zal zijn ingegaan, alle werk van den Heiligen Geest ophoudt.

Ook de engelenwereld zou dan geheel buiten het heerlijk werk van den Heiligen Geest zijn gesteld.

Want natuurlijk op den duivel en zijn demonen werkt de Heilige Geest niet anders dan verhardend en oordeelend in; en bij de goede engelen kan van heiligmaking gansch geen sprake vallen, eenvoudig omdat er niets onheiligs ooit in hen was.

En daarom, wie erkent en belijdt, dat het toch niet aangaat van den Heiligen Geest te zeggen, dat Hij *werkeloos* zou gebleven zijn, zoo er geen zonde ware gekomen; *ophoudt* te werken na onzen dood; geheel werkeloos *zal worden* na den dag des oordeels; en óók zonder werking op de engelenwereld is, — die *moet* dan ook af, eens voorgoed af, van de door en door onware voorstelling, alsof de heiligmaking het uiterste en schier eenige werk van den Heiligen Geest ware.

Dit nu is de oorzaak, waarom we op het hoofdstuk, dat van de heiligmaking handelde, nog een laatste hoofdstuk volgen laten, waarboven we als opschrift plaatsen: »De Liefde." Hierin namelijk zal gehandeld worden van het diepste en eigenlijke werk van den Heiligen Geest; een werk, dat Hij ook zou gewerkt hebben, al ware er nooit zonde gekomen; dat Hij blijft werken ook na onzen dood; dat Hij nu reeds in de engelen werkt; en dat Hij ook in ons zal blijven werken eeuwiglijk en altoos in de woningen van het Vaderhuis daarboven. Vanzelf zal dan tegenover dit werk der liefdewekking de donkere schaduw komen te vallen van het schriklijke werk des oordeels en der verharding, dat de Heilige Geest in de verlorenen uitwerkt. Terwijl het geheel besloten zal worden met een teekening van de onverzoenbare *doodzonde*, die tegen den Heiligen Geest.

Niet van »liefde", maar van »*de* Liefde" zullen we dan spreken.

Ge gevoelt, hoe dit verschilt.

»*De* Liefde" beteekent de eenig goede, zuivere, waarachtige, wezenlijke, goddelijke Liefde, terwijl men onder »liefde" in het algemeen verstaat al de uitingen van vriendelijkheid en gehechtheid en onderlinge verbondenheid en toewijding, waarin iets van den glans van die eeuwige Liefde zich afspiegelt.

Liefde in algemeenen zin is er ook in de dierenwereld. Een liefde, soms zoo sterk, dat ze een mensch beschaamt en hem een verwijt in de conscientie werpt. De teederheid, waarmeê een klokhen voor haar kiekens waakt, is spreekwoordelijk. Diezelfde henne, die anders reeds wegstuift, als ze een hond of kat maar op tien meters afstand merkt, zal tegen den nijdigsten kater en den ruwsten bandrekel invliegen, als ze kiekens heeft, waarvoor ze moet strijden. En al is dit voor ons het best bij de henne waar te nemen, eenigszins vindt ge hetzelfde verschijnsel bij alle gevogelte. Zelfs haar eieren beschermt een vogel tot den prijs van haar bloed. En al heeft hond of kat geen zier ontzag of eerbied voor de moederliefde van een eend of klokhen, toch openbaart zich ook bij deze dieren, als ze jongen hebben, geheel hetzelfde verschijnsel. Zelfs de bloeddorstigste dieren, tot tijgers en hyena's toe, vliegen nooit woedender op, dan wanneer een jager heur welpen te na komt.

Heeft deze liefde in dezen zin nu zedelijke waardij? Is dit in zulk een hyena *de* Liefde?

Neen, zegt ge aanstonds, met *de* Liefde heeft al deze liefde der dieren voor hun jongen schier niets gemeen.

Heeft ze dan geen waarde?

o, Ongetwijfeld! Ge weet immers, hoe de Heere zelf ons op deze liefde der klokhen voor haar kiekens als afschaduwing van zijn liefde voor zijn volk, voor zijn Jeruzalem heeft gewezen. Waarde ligt er zeer zeker in. En wanneer onze kleine jongens woedend worden, als ze zien hoe een mannetjeskonijn de jongen doodbijt, terwijl het vrouwtje voor haar jongen vecht, dan is er in hun jongenshart een zuivere stem, om die meerdere liefde van het moedertje te loven.

Maar al geven we grif toe, dat er ook in deze liefde waardij ligt, toch is het geen waardij, die *aan dat dier* toekomt; want al deze dierenliefde voor heur jongen is louter instinct; ingeschapen werking; ze kunnen niet anders. En dies looft en verheerlijkt de dienstknecht des Heeren in zulke tafereelen uit de dierenwereld in niets die klokhen of die leeuwin, maar eeniglijk den wonderen Schepper, die deze werking alzoo in zulk een dier inschiep.

Klimmen we nu uit deze dierenliefde voor hun jongen naar ónze wereld van de kinderen der menschen op, dan treft het ons, dat we hier soortgelijke verschijnselen vinden, die bijna in niets van de liefde onder de dieren te onderscheiden zijn. Een behaagziek, wuft meisje, in wie men anders schier nooit een trek van liefde of toewijding opmerkte, huwt en wordt moeder, en zie, opeens is het of dit jonge moedertje het mysterie der liefde heeft leeren verstaan. Ze denkt aan niets anders dan aan haar wichtje. Ze wil met moed pijn voor dat lieve kindje uitstaan. Ze troetelt en koestert het. En kwam er een woeste hond op haar kindeke aan, zij, het anders zoo bange meisje, zou als een heldin tegen het ondier ingaan.

En toch, al is er gelijkheid, er is toch ook verschil.

Bij dat vrouwtje, dat moeder wierd, is de liefde *minder* sterk dan bij het dier. Zij geeft haar kindeke uren lang aan een ander over om te verzorgen, terwijl de vogel op haar jongen zit, zonder ervan af te gaan. Zij heeft tegelijk nog genegenheid ook voor anderen van haar maagschap, terwijl het dier alles verjaagt en wegschreeuwt. Kortom, de liefde van het dier voor haar jongen is veel volstrekter. De klokhen wint het in *dit* opzicht van de jonge moeder. Maar ook, als de kiekens halfwas zijn geworden, laat zij haar kiekens varen, vervreemdt er zich van en jaagt ze ten leste weg, terwijl bij vele moeders de liefde voor haar teêre pandjes, als ze ook dan nog aanhoudt, allengs een edeler en

teederder karakter aanneemt, en ten leste uit het *instinctieve* opklimt tot een *geestelijke* liefde. De kracht van een moeder ligt erin, dat ze voor haar wichtje *bidt*.

Kennelijk moet hier dus tweeërlei liefde onderscheiden worden, een lagere en een hoogere liefde. Die lagere liefde, die uit het bloed komt, heeft de moeder met de klokhen gemeen, maar minder constant en minder sterk. Maar wat de klokhen mist, dat heeft de moeder, een hoogere, een andersoortige liefde voor haar lieveling, en hierin overtreft ze alle dier zeer verre.

Die lagere liefde is *uit het bloed*. Niet geheel instinctief, gelijk bij de duive; maar toch *bijna* instinctief, dat is geheel buiten de zedelijke ontwikkeling van zulk een moeder omgaande. Iets wat men hieraan zien kan, dat sommige meisjes van zeer lage zedelijke ontwikkeling, zoodra ze moeder worden, schier dol verliefd op heur kindje zijn, terwijl andere meisjes, die zedelijk veel hooger stonden, als ze moeder wierden, veel gematigder en veel minder hartstochtelijk in die liefde voor heur wichtje waren.

Hieraan ziet men dus, dat deze hartstochtelijke, onweerstaanbare aandrift van een jonge moeder voor heur pasgeboren kindje nog elk hooger motief mist. Die liefde komt bij haar evenals bij een dier uit de natuur. En als ge zulk een schouwspel gadeslaat en geniet, dan bewondert ge iets, waarin niet die vrouw is te eeren, maar alleen de wondere werking van God den Heere in de neigingen van zijn schepsel.

Maar naast die instinctieve liefde vindt ge nu bij de moeder nog iets anders en hoogers. Niet slechts bij enkele, maar bij *alle* moeders, ook al weten we zeer goed, hoe er enkele *on*moeders zijn, bij wie nauwelijks iets meer van dit hoogere valt waar te nemen. Slechts houde men daarbij in het oog, dat er veel in den mensch onderdrukt wordt, waar toch de ritseling van in hem was; en ook, dat in ontmenschte vrouwen bij betere ontwikkeling toch weer die nobeler trek uitkwam. Ja zelfs, dat ook temidden van veel zonde en schande soms oogenblikken in het leven van zulke onmoeders voorkwamen, dat het was of er een vonk van nobeler liefde, een bliksemslag gelijk, temidden van haar zedelijke duisternis insloeg.

Deze hoogere liefde nu van de vrouw, die moeder wierd, draagt een gansch verschillend karakter. Ze moge door de aanschouwing van het lieve en aanminnige wicht gesteund en gedragen worden, maar toch

gaat ze er niet in op en komt ze er niet uit voort. Ze heeft een hoogeren oorsprong. Een moeder, die met heur kindeke *naar den heiligen Doop gaat*, ziedaar het teeken van die hoogere liefde. Want laat er nu onder dat gaan naar den heiligen Doop ook nog zooveel gewoonte en zucht naar praal zijn, het feit zelf is toch altoos nog een uiting, dat een menschenkindeke iets anders dan een dierenwelp of kieken is. Zelfs toen de Fransche Revolutie een tijdlang den *heiligen* Doop had afgeschaft, heeft ze er toch nog een soort *politieken* Doop voor in plaats gesteld. Er is in een jonge moeder drang, om in haar wichtje nog iets meer, nog iets hoogers dan dat mollig hoopje vleesch te zien. En deze hoogere liefde nu, die, helaas, bij vele moeders al zeer tot onmerkbaar wordens toe verflauwen kon, ja, zóó kon dalen, dat er moeders te over gezien zijn, die heur eigen kinderen willens en wetens op het pad der zonde trokken, deze liefde is het, die bij nobeler naturen en onder gelukkiger gesternte die verkwikkende ouderliefde kan ontwikkelen, waarin de zedelijke groeikracht van het opkomend geslacht schuilt.

Wie het verschil tusschen vader en moeder in het oog vat, zal die lagere en hoogere moederliefde licht, ook in heur fijnere schakeering, onderscheiden kunnen. Want natuurlijk, een vader heeft niet zoo sterk die *instinctieve* liefde, die uit het trekken van het bloed geboren wordt, en dientengevolge staat die andere liefde, die meer het *zedelijk* karakter van roeping en plicht draagt, bij hem meer op den voorgrond.

Maar ook waar deze wondere mengeling van *instinctieve* en van *zedelijke* liefde zich op het schoonst uit de onderlinge liefde van man en vrouw in de *ouderliefde*, en uit terugslag in de wederliefde der *kinderen*, en als tusschenvorm in de liefde van *broeders* en *zusters* onderling openbaart, hebt ge toch nog altoos met een soort liefde te doen, die geheel en al buiten alle bewuste liefde voor het Eeuwige Wezen om kan gaan. Soms is zelfs bij volkomen ongeloovigen een zeer sterke uiting van deze gezins-liefde in haar onderscheidene vormen waargenomen.

En ditzelfde nu geldt ook van den vrijeren liefdesvorm, die, van alle binding des bloeds onafhankelijk, soms zoo heerlijk zich ontwikkelen kan tusschen vrienden en vriendinnen; tusschen geestverwanten en strijdgenooten; tusschen hen, die over ons gesteld zijn en degenen, die onder hen staan; ja, die ook van hetgeen men ziet, slaan kan op wat men niet ziet, en zich ontplooien kan in de schoonste liefde voor kunst en wetenschap, voor vorst en vaderland, voor ons volk en zijn verleden, voor onze rechten en onze vrijheden, kortom voor al wat in onze borst een edeler gevoel wakker maakt van toewijding en opoffering van onze kracht.

Want hoe hoog en rijk ook al zulke liefde schitteren moge, toch is ze op zichzelve van de liefde voor het Eeuwige Wezen nog los. Om den medeschuldige niet te verraden, heeft soms de ruwste struikroover de schrikkelijkste folteringen op de pijnbank moedig doorstaan. Op de barricaden van Parijs zijn sommige Communards even heldhaftig voor de Godonteerendste barbaarschheid gestorven, als onze helden zich in den dood offerden bij Waterloo of op de Doggersbank. Vloekende, brooddronken soldaten hebben soms met zeldzame doodsverachting zich op den vijand geworpen. o, Er kan onder al deze liefde deels zooveel hartstocht en aandrift van het bloed, deels ook zooveel valsch motief werken, dat er het innige, het diep heilige, het goddelijke karakter schier geheel aan ontbreekt.

Ja, dan zelfs als de liefde onder menschen haar *hoogsten* vorm aanneemt, en de liefde deernis met het lijdende, ontferming met het bezwekene en kwijnende wordt, zelfs dan nog kan de vonk der *heilige* Liefde schier geheel in haar ontbreken. Er zijn ook geheel natuurlijke menschen, die geen lijden zien kunnen; die zoo wonderbaar sterk door elk tafereel van smart en verbrijzeling des harten en rouw worden aangedaan, dat ze *vanzelf* deelnemend zijn; dat het hun een *behoefte* is om deernis te betoonen, en dat het lenigen van anderer smart hun geen offer kost, maar eer een genot is. o, Mensch en mensch zijn zoozeer onderscheidenlijk bewerktuigd!

Maar ook zelfs in dien nobelsten, in dien hoogsten vorm, als ze de ontferminge Gods het meest nabijkomt, blijft deze menschelijke liefde toch nog zoo dikwijls geheel buiten de gemeenschap met het Eeuwige Wezen omgaan. Dan is het óf een instinctieve aandrift, óf een neiging van het temperament, óf een uitwerksel van nobeler voorbeeld, óf ook, o, zoo dikwijls een lust hebben aan *den edelen naam*, die schier overal door het betoon van werken der barmhartigheid te winnen is. Maar de liefde Christi ontbreekt erin. Het is niet de polsslag der Liefde Gods, die in deze liefdesuiting natrilt. Er *is* dan wel liefde, en ook die liefde moet gewaardeerd worden, maar *de* Liefde is er nog niet.

Want *de* Liefde, waarvan Johannes zoo heerlijk zegt, dat *God zelf* de Liefde is, die komt eerst, als God de Heilige Geest zelf in de ziele intrekt; eerst dan, als de rijk geworden ziel roemen mag »van de liefde Gods, die in onze harten uitgestort is *door den Heiligen Geest,* die ons is gegeven."

XVIII.

DE LIEFDE IN GODS DRIEËENIG WEZEN.

God is Liefde.

I Joh. 4 : 8.

Zoo zagen we dan, dat er, én bij menschen, én bij dieren zelfs, allerlei uitingen van »liefde" vallen waar te nemen, die toch met het eigenlijk wezen der *heilige* Liefde nog, o, zoo weinig gemeen hebben. Het is zeer zeker alles liefde; maar een liefde, die deels niet hooger komt dan het instinct, deels schier geheel in een werking van het bloed opgaat, of ook deels een hoogstens zedelijke waardij bezit; maar ook zelfs in dien hoogsten vorm van het eigenlijke wezen der heilige *Liefde* nog altoos verre afligt.

Dit moest duidelijk op den voorgrond geplaatst, opdat niemand onzer lezers zich langer over den *aard* der Liefde zou vergissen.

Tal van menschen toch weten ook wel na te vertellen, dat God de Liefde is; maar meten dan de Liefde Gods af naar de liefde, die ze onder menschen waarnamen. Het is dan onder menschen, dat ze het wezen der liefde bestudeeren, en als ze dan én bij anderen én bij zichzelven met eenige nauwkeurigheid hebben waargenomen, hoe de liefde zich uit, openbaart en voordoet, dan meenen ze het recht te hebben om nu zúlk een soort liefde, maar iets volmaakter genomen, over te brengen op den Heere God.

En dit nu is de gansch verkeerde weg.

Omgekeerd moet het wezen der Liefde uit God zelven gekend worden gelijk Hijzelf dit wezen der Liefde in zijn Woord geopenbaard heeft. En als we dan ook in de schepselen zoo nu en dan eenige schittering van zeer zwakke liefde waarnemen, dan mogen deze vonkjes nooit iets anders in ons oog zijn dan spranken van dat heilig Liefdevuur, dat is in den Heere onzen God.

De Heere onze God is »de zeer overvloedige Fontein van *alle* goeden." Dus, overmits de Liefde het *hoogste* goed is, ook de zeer overvloedige Fontein van alle Liefde.

Er is geen liefde van wat naam op aarde ook, waarin ook nog maar, iets van liefde, hoe nameloos zwak en flauw ook, te bespeuren valt, of zij vloeide alleen uit die eenige Bron en Sprinkader, die voor alle Liefde eeuwiglijk in het Hoogste Wezen welt.

Maar deze uitvloeiing van de Liefde uit God den Heere heeft nu plaats op zeer onderscheidene manier.

Omdat de Heere Schepper is, bezit Hij en Hij alleen het goddelijk vermogen, om in de natuur van zijn schepsel een aandrift in te scheppen, waaraan zulk een creatuur dan geen weerstand kan bieden. Zoo nu deed Hij bij het inscheppen van de liefde voor haar kiekens in de klokhen. Al wat van dien instinctieven aard in het dier wordt waargenomen, is een kunstwerk Gods, een gewrocht van zijn almacht, een tentoonspreiding van een glans zijner heerlijkheid.

Maar gelijk doel wist de Heere nu ook op andere wijze te bereiken door zekere trekking, zekere neiging, zekere sterke aanhankelijkheid van het eene schepsel voor het andere te doen ontstaan, waaraan wel niet geheel blindelings, maar dan toch ten deele zonder bewustzijn wordt gehoorzaamd. Onder deze categorie valt de liefde van de moeder voor het jonge kind; van een jongeling, die soms bij een eersten oogopslag een onweerstaanbare genegenheid opvat voor een jong meisje; van broeders en zusters en zooveel meer.

Nog hooger is de liefdesuiting, die God de Heere openbaart, doordien Hij ze inschiep in de zedelijke verwantschap, die de eene mensch met den anderen gevoelt. Dus heeft Hij in zijn schepping de geesten op elkaar aangelegd; ze erop ingericht om onderlinge harmonie te gevoelen; en ze zoo gestemd, dat ze niet in aanraking *konden* treden zonder te gevoelen, dat ze bijeenhoorden, en elkander te minnen.

Drie vormen dus reeds, waaronder iets van de Liefde uit God welt; maar alle drie nog geheel besloten in zijn scheppingswerk en zijn voorzienig bestuur, en nog op geenerlei wijze komende tot mededeeling van iets uit zijn eigen schat van goddelijk leven.

Dat karakter neemt de liefde op aarde eerst aan, als ze toewijdende, zichzelf verloochenende, opofferende liefde wordt. Als er in het voorwerp, waaraan men zijn liefde gunt, niets is, dat aantrekt; maar eer veel, dat afstuit, en als men er zich dan toch aan geeft. Een pleegzuster, die een pestzieke met teedere toewijding verzorgt, vindt niets in dien ongelukkige, dat haar boeit. Eer zou alles haar nopen weg te vlieden. En toch, ze blijft. Ze blijft met volharding. Niet enkel uit plichtsbesef; maar door de schrikkelijke ellende en verlatenheid van den lijder aangetrokken.

Hier heeft men dus wel terdege te doen met invloeiing van hooger liefde uit de Bron der eeuwige Liefde in het hart. Bij zulk een verzorgster van een pestzieke is toewijding aan het onzichtbare, een zich

geven aan het ongeziene, een grijpen van de verborgen wereld. En zij het nu ook al, dat God de Heere wonderbaar in de zenuwen een prikkel heeft gelegd, die maakt, dat lijden ons hindert, het aanzien van pijn ons zeer doet, en we dus uit medegevoel met het lijden van den kranke erop uit zijn om dat lijden te doen eindigen, toch klimt deze soort liefde uit het lagere zenuwleven in den regel tot een hoogere zielsuiting op, die zonder een inwerking van genade in de ziel niet bestaanbaar is.

Deze soort hoogere liefde nu is voorbereiding voor de hoogste liefde, die zich niet langer enkel op *het* ongeziene, maar op *den* Onzienlijke richt, en onweerstaanbare trekkingen naar het Eeuwige Wezen in de ziel doet geboren worden. En het is eerst hiermeê, dat we aan de Liefde zelve, in haar hoog en heilig wezen, toe zijn.

God zelf is de Liefde, getuigt het Woord des Heeren, en in ieders hart zegt het getuigenis des Geestes er amen op. Niet in ons, maar in U, o, Eeuwige! De Liefde is *in* U. Gij *zijt* de Liefde. Er is geen Liefde, dan uit U geweld!

Wat zegt dit?

o, Menschentong en engelenstem faalt om de diepte van dit heilige mysterie ook maar eenigermate te doorgronden!

Wie omschreef ooit de Liefde; wie sprak in klanken ooit haar volheid uit; en wie beseft niet, dat de heilige Liefde een wonderschoone, zalige, gansch goddelijke en volmaakte harmonie is, die door het vervalschte oor van het schepsel zelf nooit naar waarde kan gewaardeerd?

Men belijdt, dat ze er is; men drinkt haar zoet en lieflijks in; het hart wordt er zaliglijk door gekoesterd; maar als het genot gesmaakt en de zaligheid ingedronken is, weten we over den aard der Liefde weinig beter te stamelen dan het kindeke, dat liefde genoot aan de moederborst.

Ge kunt haar noch omschrijven, noch ontleden; ge kunt haar doorgronden, noch in haar kern grijpen. Ze komt over u, ze doordringt u, ze verkwikt u; maar, als de wind, waarvan ge niet weet hoe hij komt en waar hij heengaat, alzoo blijft ook voor u in uw beste oogenblikken dat wondere trekken der Liefde van uw God.

Ze is niet geschapen en ze is niet uitgedacht; maar ze is eeuwig, gelijk God zelf eeuwig is. De Liefde was nooit buiten Hem, om van buiten in Hem te komen, en Hij, de Heere, was nooit een enkel oogenblik in aller eeuwen eeuwigheid zonder de Liefde; want zonder de diepe, eeuwige Liefde in zich te dragen en zelf te zijn, zou Hij onze God niet wezen.

Nu waant de oppervlakkige en ondiepe mensch, dat dit zeggen wil, dat God de Heere ons alles vergeeft; dat Hij zoo goed is, om geen lijden te kunnen dulden; en te vreedzaam om ooit te willen, dat er strijd zal zijn. Maar de kenner van Gods Woord weet beter. Hij is geleerd, dat deze Liefde van God een *heilige* Liefde is, die dus geen kwaad kan gedoogen; dat deze Liefde juist uit liefde lijden zendt, om den zondaar zijn valsche vreugde te rooven; en dat Zij het is, die sprak: »*Ik* zal vijandschap zetten", zoodra de zonde uitbrak.

Neen, Gods kinderen zijn uit Gods Woord dan ook geleerd, om de Liefde in God oneindig dieper, onbeschrijflijk rijker op te vatten; want ze belijden een Drieëenigen God, Vader, Zoon en Heiligen Geest. Een eenig God; maar zulk een eenig God, dat er in Hem onderscheidingen zijn tusschen den Vader, die genereert, den Zoon, die gegenereerd is, en den Heiligen Geest, die beide van den Vader en den Zoon uitgaat. En alzoo is het Eeuwige Wezen zelf dat wondere Liefdeleven, waarmeê Vader, Zoon en Heilige Geest elkander onderling eeuwiglijk en met ondoorgrondelijk diepe Liefde minnen.

Dát en dát is eerst het eigenlijke, eenig waarachtige Liefdeleven; want heel de Schrift leert ons, dat er niets kostelijkers en heerlijkers denkbaar is, dan de onuitsprekelijke Liefde van den Vader voor den Zoon en van den Zoon voor den Vader en van den Heiligen Geest voor die beiden.

Geen namen noemen deze Liefde, geen menschentaal spreekt ze uit, en geen menschenkind voegt het zelfs in deze diepte der eeuwige Liefde ook maar met één enkelen blik curieuselijk te willen instaren. Die Liefde der goddelijke Personen in het Eeuwig Wezen is het mysterie, is de groote verborgenheid, is het ondoordringbaar geheimnis. Daar vangen we tonen uit op, daar luisteren we naar, daar vallen we in diepe aanbidding en bewondering voor neder. Maar als al het heerlijke dier Liefde door ons hart heeft geruischt, blijft onze mond nog even stom, om ook maar één enkelen trek van die goddelijke Liefde in het Goddelijk Wezen naar waarheid te kunnen omschrijven.

Dan mag God de Heere de tong losmaken, dat ze loven gaat, dat ze juichen leert en jubelen en in eindelooze hallels en hosanna's den prijs dezer eeuwige Liefde uitgalmt; maar ons verstand en ons begrip blijft even machteloos.

Toen er nog geen wereld was, en er op die wereld nog geen mensch was geschapen; ja, toen er nog geen engelen waren in de hemelen daarboven, toen was toch God de Heere er, en schitterde en glansde in zijn Wezen diezelfde eeuwige, heilige Liefde van Vader, Zoon en Geest.

Die Liefde is er niet om de wereld, maar om God zelf; en toen de

wereld er kwam, is die Liefde niet veranderd; en als het zich denken liet, dat alle schepsel weer verdween en wegging, zou die ondoorgrondelijke Liefde in God nog even rijk en heerlijk blijven.

Die Liefde is er en werkt in het Eeuwige Wezen afgescheiden van alle schepsel, afgezien van alle creatuur; en al wat er naar het creatuur van uitstraalt of van uitvloeit, is niets dan het zwakke afschijnsel van wat die eeuwige Liefde in zichzelve is.

De Liefde is niet maar God, maar God is de Liefde. Dus is en bestaat de Liefde alleen *om* God èn Hij is zichzelf genoegzaam, ook om eeuwiglijk en absolutelijk en op onmetelijke wijze lief te hebben. Hij heeft nooit zijn schepsel noodig. Hij, de Heere, is nooit in eenig ding van zijn schepsel afhankelijk. En met name zijn goddelijke Liefdewerking ontstaat niet eerst, als er een schepsel komt, dat Hij minnen kan; maar vloeit en welt eeuwiglijk in de Liefdesommegangen van het Drievuldig Wezen des Heeren, én van vóór alle eeuwigheid, én nu, én tot in alle eeuwigheid.

God is Liefde, en al wat er volkomens, wat er goddelijk schoons, wat er zuiver evenredigs, diep heiligs in deze Liefde is, dat moet ge niet in menschen zoeken, zelfs in Gods beste kinderen niet; maar dat schittert hoog boven het firmament in de zalen der eeuwige heerlijkheid om den troon onzes Gods.

De Liefde één met de belijdenis van Gods Drieëenig Wezen, dat is het vaste punt, waarvan we uit moeten gaan, om de Liefde zelfstandig te gronden in God en niet te doen afhangen van iets in het schepsel.

Niet, dit versta men wel, om uit het *wezen* der Liefde *wijsgeerig*, gelijk velen doen, tot het Drievuldig bestaan des Heeren te besluiten. Dat mogen we niet, en we zouden niets van de Drievuldigheid des Heeren weten, bijaldien God de Heere ons dit mysterie niet zelf in zijn Woord had geopenbaard.

Maar nu ons dat Drieëenig Wezen eenmaal als voorwerp onzer aanbidding is voorgesteld, en de Schrift letterlijk overvloeit van diepe taal om ons de onuitsprekelijk rijke Liefde van Vader, Zoon en Heiligen Geest onderling te verheerlijken, en ons deze Liefde teekent als een *eeuwige* Liefde, — nu, ja, weten we, nu doorzien we, nu wordt het ons op het hart gelegd, dat geen kind van God die heilige diepe Liefde ooit anders dan oorsprong nemende in die onderlinge Liefde van Vader, Zoon en Heiligen Geest, mag verstaan.

En zoo wordt door het mysterie van Gods Drieëenig Wezen de Liefde,

die in God en God is, zelfstandig gesteld; buiten het schepsel geplaatst; van alle menschelijke ziels- of gemoedsbeweging onafhankelijk gemaakt; en rijst ze als een zonne, die met eigen gloed en stralen, buiten aller menschen toedoen om, in God is, rust in den Eeuwige, en van God zelven uitstraalt.

Zoo eerst wordt bij den wortel al dat vergelijken van Gods Liefde met *onze* liefde afgesneden. Zoo eerst houdt de valsche vermenging op. En zoo eerst keert ge in beginsel dat ganschelijk ommekeeren van de juiste verhoudingen, waardoor het den mensch in zijn verwatenheid gelukt was, een dusgenaamden »God van liefde" uit zichzelven te copieeren en alle aanbidding te doen verstommen.

En staat dit nu eenmaal vast, en keert uwe ziele hiermeê terug tot het volzalig belijden, dan, ja, is hiermeê de weg van genade en goddelijk erbarmen ontsloten, waarlangs de glans dier zonne naar menschelijke, dat is op eindige en steeds onvolkomene wijze, ook naar en in menschenharten kan uitstralen, Hem, den Heere, tot lof.

XIX.

DE OPENBARING DER HEILIGE LIEFDE.

En wij hebben gekend en geloofd de liefde, die God tot ons heeft.
I Joh. 4 : 16.

Door de krasse tegenstelling, die we maakten, is ons doel bereikt. Eerst wezen we op het laagste soort liefde, gelijk zich dit bij het dier uit, met name bij de klokhen; en daartegenover op de hoogste en heiligste Liefde, gelijk die eeuwiglijk schittert in 's Heeren Drieëenig Wezen. Die tegenstelling was *geoorloofd;* want de Christus zelf is in de vergelijking van zijn goddelijke Liefde met de liefde van de klokhen voor haar kiekens voorgegaan; en ook, *ze mocht* niet achterwege blijven, omdat ge eerst door die forsche tegenstelling met alle kracht gevoelt, hoe de Bron, de Sprinkader, de Fontein en de Oorsprong van alle wezenlijke Liefde alleen en geheel in God zelf ligt, en hoe onder de creaturen (zoo engelen als menschen en dieren) niets aanschouwd wordt dan afgeleide liefde, afgeschaduwde, uitgestraalde, ingevloeide liefde; liefde, die wel in het schepsel zichtbaar wordt en zich toont, en toch niet uit dat schepsel voortkomt, maar in dat schepsel indaalde uit onzen Schepper en Heere.

Zoo komen we dan nu vanzelf aan de vraag toe, hoe deze majestueuze daad des Heeren, te weten, hoe dit inbrengen in zijn creatuur van wezenlijke *liefde* tot stand komt.

En hierop nu antwoorden we, dat deze majestueuze daad voorbereid is in het scheppingswerk van den *Vader*, mogelijk wordt gemaakt door het verlossingswerk van den *Zoon*, maar eerst in eigenlijken en effectieven zin tot stand komt door den *Heiligen Geest.*

Er is hier een werk van den *Vader.*

»Van God onzen Vader en onze *schepping*", noemt de Heidelberger het deel onzer belijdenis, dat van het eigen werk des *Vaders* handelt,en volgt hierin slechts het voetspoor van den heiligen apostel Paulus, die in I Cor. 8 : 5 schreef: „Nochtans hebben wij maar éénen God en Vader, uit wien alle dingen zijn."

Natuurlijk niet, alsof hiermeê ontkend wierd, dat God de Vader óók werkt in het werk der *verlossing,* en óók werkt in het werk der *hei-*

ligmaking; want *alle* werken Gods, die naar buiten treden, zijn aan de drie Personen gemeen; maar slechts om aan te duiden, dat, wie den oorsprong der dingen zoekt, niet kan rusten in den Heiligen Geest, daar deze nog altoos den Zoon en den Vader achter zich heeft, van wie Hij uitgaat; en evenmin kan rusten in den Zoon, die nog altoos den Vader achter zich heeft, uit wien Hij gegenereerd is; en dus zijn rust wel moet nemen in den Vader zelven, die van niemand uitgaat en van niemand is gegenereerd.

En in dien Schriftuurlijken zin verstaan, zeggen we nu, dat het inbrengen van liefde in het schepsel allereerst door den Vader *in het werk der schepping* is voorbereid; en dat wel op de onderscheidene manieren, waarop we in een vorig artikel in mensch en dier de onbewuste liefde werkzaam zagen.

Al wat er aan liefde werkt in het dier; in de jonge moeder; tusschen bloedverwanten en magen; tusschen man en vrouw; ouders en kinderen, en wat dies meer zij, dit ligt al in het scheppingswerk gegrond. Deels doordien God de Heere rechtstreeks het liefdeinstinct in het dier inschiep. Deels doordien Hij alle menschen schiep uit éénen bloede, man en vrouw als hulpe voor elkaar beschikte, en in het bloed zelf die wondere neiging inschiep, die den een naar den ander doet trekken.

Maar in dit voorbereidend werk deed God de Vader nog meer. Hij plantte in 's menschen bewustzijn ook het liefde*besef* in. Een dier mint ook, maar zonder besef van liefde te hebben. Een mensch daarentegen voelt niet slechts de *aandrift* van de liefde in zich werken, maar spiegelt die aandrift ook in zijn *bewustzijn* af; ziet in dien spiegel van zijn bewustzijn het *schoon* der liefde; krijgt dusdoende de *liefde zelve* lief; en klimt zoo tot het punt op, om zelf met bewustheid te minnen.

Terwijl eindelijk God de Vader niet alleen de liefde scheppend afmaalde in de aandrift van het dier; en tot liefdebesef verhoogde in 's menschen inborst; maar nu ook voorts door zijn voorzienig bestel, dat toch niet anders is dan de uitwerking zijner schepping, het zóó beschikt en ordent, dat mensch en mensch elkaar ontmoeten, met elkander in aanraking komen, en alzoo de werking van het liefdebesef mogelijk worde. Want of het nu een arme lijderes is, wier bang en bitter lijden mijn liefde wekt, of wel de nobele aard van een fier karakter, dat mijn sympathie ontvlammen doet, of eindelijk een vriendelijke, aanminnige figuur, die mij onweerstaanbaar aantrekt, altoos blijft het, dat het God de Vader is, die mij deze ontmoetingen toebeschikt, en eerst door deze voorzienige beschikking het opgloren der liefde mogelijk maakte.

Hierna volgt nu in de tweede plaats de daad van *den Zoon*, die vleesch wordt en ons de volheid der goddelijke Liefde op aarde, in ons vleesch, openbaren komt. Alzoo de openbaring der Liefde *in het verlossingswerk.*

Dit is heel iets anders dan hetgeen God de Vader deed in het werk der schepping. Door die schepping toch wierd de goddelijke Liefde wel afgeschaduwd, wierd wel het besef ervan ingeprent, en de gebrekkige oefening ervan mogelijk gemaakt; maar de eigenlijke, de wezenlijke, de goddelijke Liefde bleef nog verre.

Maar die nu juist komt in de komst des Zoons. »Alzoo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij zijnen eeniggeboren Zoon gezonden heeft, opdat een iegelijk, die in Hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe." »Hierin is de liefde, niet dat wij God liefgehad hebben, maar dat Hij ons heeft liefgehad, en zijn Zoon gezonden heeft tot eene verzoening voor onze zonden."

Dát is het »Vrede op aarde en in den mensch een welbehagen", dat Gods engelen ons in Efrata's velden toezongen; dát de diepe verborgenheid, waarin ook de engelen begeerig zijn in te zien.

De Liefde Gods geopenbaard in de komst van Immanuël.

Maar ook hierin nu is weer tweeërlei.

Vooreerst die liefde, waarmeê God *de wereld* liefheeft, en die Hij daardoor toont, dat Hij zijn eigen Zoon niet gespaard heeft, maar heeft Hem voor ons allen overgegeven. Maar ook *ten andere* die liefde, die in Christus zelf zich openbaarde voor den Vader, wiens werk Hij volbracht, en voor ons, die Hij redde.

Niet nu op dit eerste, maar op dit tweede komt het ons hier aan.

In Christus zelf, in den persoon van Immanuël, in Hem, dien we eeren als God geopenbaard in het vleesch, in Hem is de goddelijke Liefde *gezien;* ze is in Hem verschenen; ze heeft in Hem geschitterd; ze blonk in Hem met onnavolgbare glansen. Dát er een goddelijke liefde bestaat, is aan Hem het eerst en aan Hem voor altoos door menschen gemerkt.

Wat onze oogen gezien en onze ooren gehoord en onze handen getast hebben van het Woord des levens, dat hebben we u geopenbaard. En al wat ze zagen, wat ze hoorden, wat ze tasten konden, het was altoos weer die glorie der eeuwige Liefde, die heel hun hart aangreep en heel hun ziele vermeesterde en doordrong.

Totdusver had men in schaduwen, ook in de schaduwen der Liefde gewandeld; maar in Immanuël verscheen de Liefde wezenlijk, verscheen ze vleeschelijk, verscheen ze naar menschelijke wijs.

Dit was de Liefde. Niet een uitstraling ervan; niet een schijnsel dier Liefde; niet een ingeschapen trek, besef of neiging; maar uit de diepte

van dit diepe goddelijke hart een altoos weer met frisschen golfslag opstuwen van een liefdedrang, dien niemand stuiten kon.

En het is deze *Liefde*, die in het hart van Immanuël den hemel indroeg naar deze aarde, en door zijn terugkeer naar den hemel onze wereld ophief in de zalen des eeuwigen lichts.

Al voelde Europa er niets van en al dacht Amerika aan geen Heiland en al had Afrika zijn gerucht niet vernomen; ja, al was er zelfs in heel Azië maar één o, zoo klein plekske, waar de voet van Immanuël den weg betrad, — toch was het dat ééne hart van Immanuël, waardoor alle werelddeel, en heel die wereld, ja, het gansch heelal, dat zich om die wereld uitbreidt, gebonden lag in het goddelijk ontfermen.

Die Liefde blonk als liefde voor den vijand. Alle mensch was vijand Gods geworden. Er is niemand, die goed doet, ook niet één. God hatende was Gods schepsel geworden. De vijandschap was volstrekt en schrikkelijk. En niets, niets was er in den mensch, dat God kon aantrekken. Eer alles, dat Gods heiligheid afstiet. En toen, toen alles vijand was en alles afstiet, toen is hierin de Liefde Gods openbaar geworden, dat Christus voor ons gestorven is, toen wij nog vijanden waren.

Alle liefde onder dier en mensch rust op onderlinge aantrekking, op sympathie en toeneiging. Zelfs de liefde, die het leed van den lijder verzacht, voelt dit trekken diep. Maar hier ontbreekt dit alles. Hier is een liefde, die elk punt van aantrekking mist, en op alle punten niets ontmoet dan afstooting.

En daarin nu juist, dat er niets in het schepsel aantrekt, maar alles in het schepsel afstoot, daarin nu juist schittert de souvereine vrijmacht der goddelijke Liefde, die mint, omdat ze wil minnen, en door te minnen met heilige liefde het voorwerp harer liefde redt.

En omdat nu op Golgotha deze spanning tot het uiterste kwam, daarom is en blijft het symbool dier goddelijke Liefde het kruis.

Het kruis, dat de vijandschap van den boozen mensch op het schrikkelijkst doet uitkomen en juist door die tegenstelling het schoone en aanbiddelijke der goddelijke Liefde op het heerlijkst doet schitteren.

Een Liefde, die alles duldt en draagt; een Liefde, die willig zelfs sterven kan; maar juist in dat sterven den dageraad ontsluit voor een nog heerlijker toekomst.

Doch ook met dit werk *des Zoons* is de inprenting van de Liefde Gods in ons menschelijk hart nog niet voleind. En daarom, gelijk er na

de schepping een vleeschwording des Woords komt, zoo komt er ook na de vleeschwording des Woords een Pinksterdag, en is het eerst *God de Heilige Geest*, die dit heerlijk werk (dat door den Vader in de schepping is voorbereid, en door den Zoon in het verlossingswerk mogelijk is gemaakt) thans door zijn indaling in het menschenhart komt tot stand brengen.

»Het is u nut, dat Ik wegga; want wanneer Ik niet wegga, kan de Heilige Geest niet komen!"

Duidelijk ligt hierin uitgesproken, dat de Heilige Geest aan de discipelen nog een hooger goed zou schenken, dan de Zoon hun schenken kon. Dit hooger goed zou niet buiten den Zoon omgaan; want uitdrukkelijk leert de Heilige Schrift, dat de Heilige Geest niets kan noch wil buiten den Zoon, en het alleen uit den Zoon neemt, om het ons toe te brengen. Maar met dit al blijft het onderscheid toch bestaan, dat Jezus wel voor ons lijdt en sterft en opstaat; maar dat toch het eigenlijke werk in de zielen wacht en toeft op de genadige inwerking van den Heiligen Geest.

Het is zooals Paulus, de heilige apostel, het in Rom. 5 : 5 schrijft, »dat de liefde Gods eerst *door den Heiligen Geest* in onze harten wordt uitgestort."

En dit heerlijk, heilig werk nu, dat instorten in het schepsel van de Liefde Gods, dit is nu het eigenlijk en wezenlijk werk, dat eeuwiglijk het eigen werk van den Heiligen Geest blijft. En als geen zonde meer zal te verzoenen en geen onreinheid heilig te maken zijn, en alle uitverkorenen voor den troon zullen jubelen, dan zal nog eeuwiglijk en altoos de Heilige Geest dit goddelijk werk volbrengen, dat Hij de Liefde Gods in de harten van Gods kinderen inhoudt en werken doet.

Hoe dit eigen werk van den Heiligen Geest nu toegaat is een diepe verborgenheid, waarin het ons hoogstens vergund is heel uit de verte een enkelen vluchtigen blik te werpen.

Slechts zóóveel verstaan we ervan, dat het God de Heilige Geest is, die, *Eenzelfde in allen zijnde*, juist door dat zijn van de *Dezelfde in allen* aller ziel in zalige saamvoeging *verbindt*.

Als het leven in mijn ziel gewekt en bewerkt wordt door dienzelfden Heiligen Geest, die op datzelfde oogenblik ook in u en in anderen evenzoo het leven der ziel wekt en bewerkt; en het gaat alzoo bij allen toe, dan kan het niet anders of de saambinding der Liefde moet geboren worden.

Want wel is in den Vader alle ding en alle persoon gegrond, en wel is in den Zoon alle verloste ziel saamverbonden, maar toch is en blijft

het het eigen werk van den Heiligen Geest, om in alle ziel persoonlijk in te gaan, aller hart zich tot een tempel te kiezen, en in elks binnenste woning te maken.

Het is dus één en dezelfde Heilige Geest, die als God in het hart van elk der verlosten ingaat, en als God in elks harte zijn goddelijk werk onwederstandelijk tot stand brengt en uitricht.

En of nu al tijdelijk velerlei zonde en velerlei verschil van toestand tengevolge heeft, dat onderscheidene personen, in wie dezelfde Heilige Geest werkt, toch niet in gelijken zin zich uiten, ja, soms nog sterk tegen elkander overstaan, dat doet niets hoegenaamd aan de zaak zelve af, dat door de inwerking en inwoning in aller hart van denzelfden Heiligen Geest aller saamverbinding zeer wezenlijk en zelfs onverbrekelijk is.

Dit schuilt dan wel tijdelijk in de diepte en komt zoo niet uit; maar in de diepte van het gemoed ligt de zaak dan ook te vaster en te heerlijker, en steeds is de Heilige Geest meer werkzaam, om ook de uitwendige hindernissen weg te nemen, en alle beletselen te verdrijven. En al komt het er dan ook niet toe, dat dit vóór ons sterven geheel gelukke, wat nood, indien in het sterven zelf de schellen nog maar van de oogen vallen en de Liefde doorbreekt. Ons leven hier op aarde is, vergeleken bij het eeuwig aanzijn, zulk een zeer korte spanne tijds.

Er mag dus niets op afgedongen, dat de saamverbinding, de ineenstrengeling en de saamsnoering, die Gods kinderen onderling in goddelijk Liefdevuur verbinden moet, feitelijk door het inwonen en inwerken in aller hart van één en denzelfden Geest bestaat.

Het is die ééne Heilige Geest, die, in aller hart ingaande, allen saam richt op één doel. Die, in aller ziel zich een tabernakel oprichtende, reeds doordien Hijzelf God en dus *de* Liefde is, bewerkt en maakt, dat door Hemzelven, in Hemzelven en met Hemzelven de Liefde Gods in aller binnenste is uitgestort.

Denk u dien Heiligen Geest weer uit de zielen weg, en verdwenen zal ook de Liefde Gods uit de zielen zijn. Maar dan ook omgekeerd, laat nog alles sluimeren en schuilen en uitwendig zich heel anders vertoonen, indien maar vaststaat, dat God de Heilige Geest in uwe ziele inwoont, dan weet ge even daardoor, dat ook de Liefde Gods in u woont.

Ja, meer nog. God de Heilige Geest is geen inwoner in uw hart, die zich van uw hart vreemd houdt; maar die tot in de diepste eigenheid van uw persoon indringt, en voor een iegelijk kind van God een eigen gave, een eigen woord, een eigen vertroosting heeft.

Een zeer onderscheiden werk; maar dat ook bij deze veelvormige onderscheiding toch volstrekt niet een stukwerk is zonder samenhang.

Integendeel, al wat de Heilige Geest werkt, dat werkt Hij naar het plan des Vaders uit, ter uitwerking van den eeuwigen raad. Al dit werk van den Heiligen Geest in de zielen is dus in al zijn fijnheid en teederheid steeds aansturende op die zuivere en volkomene harmonie, die in Gods heiligen raad voor elk gered mensch niet alleen, maar ook voor heel het bestek van Gods huis en voor de evenredigheden van het lichaam van Christus zijn weggelegd.

En zoo is het dus niet maar dezelfde Heilige Geest, die in allen werkt, en reeds daardoor alle ziel saamverbindt; maar die bovendien, omdat Hij van den Vader en den Zoon uitgaat, zijn werk in de eene ziel alzoo op het werk in de ziel des anderen schikt en richt, dat er heerlijke ineenvlechting en dooreenstrengeling, volzalige ineensmelting en saamsnoering uit *moet* komen.

Waar één Werker in allen werkt, en dit werk in aller ziel gericht wordt naar éénzelfde heerlijk bestel, daar zwicht vanzelf al wat deelt of scheiden kan; daar ruischt de Liefde; en daar wordt haar zoets en zaligs ervaren.

Maar ervaren dan ook, niet als iets dat uit ons of ons bezit is; maar steeds ervaren en genoten als een ons eigenlijk vreemde Liefde, die koesterend uit God zelf in onze ziele indringt.

Ze is dan niet meer een ideale gedachte, waarmeê we dwepen; maar een goddelijke macht, die ons meêsleept en overweldigt.

Niet een afgetrokken begrip van liefde bekoort ons; maar het is God de Heilige Geest zelf, dien we als *de Liefde* aan onze ziele voelen ontdekken.

Het is warme, rijke, volle, o, zoo zalige uitgieting in ons gemoed van een Liefde, die sterker dan de dood is, en die vele wateren niet zouden kunnen blusschen.

XX.

GOD DE HEILIGE GEEST DE LIEFDE, DIE INWOONT IN ONS HART.

Gelijk de kostelijke olie op het hoofd, nederdalende op den baard, den baard van Aäron, die nederdaalt tot op den zoom zijner kleederen. Psalm 133 : 2.

Zoo wierd het ons dan steeds duidelijker, dat er in het schepsel, en dus ook in den mensch, wel op allerlei manier liefde kan afstralen; maar dat toch de eigenlijke, de wezenlijke, de waarachtige Liefde zelve dan eerst in eens menschen hart is uitgestort en door eens menschen ziel kan genoten worden, als het God den Heere naar zijn eeuwig welbehagen belieft, zelf, persoonlijk, en op gansch goddelijke wijze met zulk een menschenkind in gemeenschap te treden.

Zoolang het met God den Heere nog bij ons is een God van *verre* en nog niet van *nabij*, is er van die echte, eigenlijke, wezenlijke Liefde nog niet de geringste opwelling in eens menschen hart te bespeuren.

Men moge dan bewondering voor de eeuwige Liefde hebben; men moge er zeker flauw en zwak besef van omdragen; men moge door de koestering van haar gloed soms weldadig zijn aangedaan; ja, men moge erin genoten hebben, toen men anderen uit de Bron dier Liefde zag drinken; maar zelf bleef men er verre van.

Zelfs laat het zich denken, en metterdaad zulks komt voor, dat men in 's Heeren hand het middel is geweest om aan anderen den weg naar die Bron te wijzen, en dat men toch zelf nooit van eigen aanschouwing, veel min door eigen genieting, die Bron heeft gekend.

De wezenlijke. de waarachtige Liefde, en dit worde door Gods kinderen nimmer vergeten, is van God zelf onlosmakelijk en niet te scheiden. Een schijnsel ervan moge Hij uitstralen, een gloed ervan doen schitteren, een glans ervan zelfs in het dier tintelen laten; maar de Liefde zelve komt niet en is er niet, of Hij, de Heere onze God, moet eerst gekomen zijn.

En dat is nu het koninklijk privilege van Gods uitverkorenen, dat zij deze onuitsprekelijke gave metterdaad ontvangen hebben. Daarin ligt nu al de schat en rijkdom van de kinderen Gods, dat ze dit goud, beproefd komende uit den oven, uit de hand huns Heeren zich zagen toekomen.

Niet in zulk een zin, alsof al Gods kinderen, nu aanstonds geheel in die Liefde opgenomen, nu ook voortaan uit geen andere aandrift dan van deze goddelijke Liefde handelen zouden. Zoo iets leert de Schrift ons niet. Zij leert ons door Paulus' woord aan de Romeinen, dat »de liefde door den Heiligen Geest in veler harten kan zijn uitgestort", en dat toch in den kring dier rijkgemaakten nog allerlei kwaad omsluipt, tot allerlei lijdzaamheid moet vermaand, en tot allerlei zelfverloochening moet geraden worden.

Neen, het is met deze *Liefde* als met het *geloof*. In kiem kan wel terdege aanwezig zijn, wat daarom nog volstrekt niet uitgegroeid is tot een heerlijke plante. Zelfs kan het zijn, dat nog niets boven de aarde uitkwam, en dat toch wel waarlijk onder den bodem, in de warmte der aarde, de ontkieming en uitdrijving en vorming van de vezelen reeds begonnen is.

Maar in wat gebrekkigen, onvolledigen en nog niet ontwikkelden vorm deze teedere, heilige, goddelijke Liefde zich ook in het hart van Gods kinderen moge voordoen, ze is er dan toch. En dat deze Liefde er is, dat heeft de ziel, die tot bekeering kwam, ook zelf, persoonlijk, met bewustheid ervaren. Want er is niet één enkele ziel, die waarlijk leven kent, en weet, dat haar zaak waarheid en waarachtigheid bij het Eeuwige Wezen is, of ze heeft ze gekend, die zalige, die volheerlijke oogenblikken, dat het was of er malsche dauwdroppen op het dorre blad vielen, en haar wezen inwendig overstroomd werd met een zalig genieten, waarvan ze tevoren geen begrip had.

En die zalige gewaarwording, dat was het hemelsche, het meer dan aardsche, het meer dan menschelijke. Het opgevangen worden in de armen der eeuwige Ontfermingen; het alsnu bekennen, dat God goed en de goedheid zelve en de Liefde in zijn eigen Wezen is. En nu verkwijnen, ja verdwijnen voor die Majesteit; maar tegelijk toch ook door die Majesteit opgeheven en verheerlijkt worden. En dan zaliglijk ervaren, dat Liefde ons omstroomt en naar ons uitgaat, en ons optilt van den lagen bodem der ijdele dingen, en, zaliger nog, in het hart ontwaren doet, dat ons een vermogen ingestort wierd om ook dien Eeuwige, dien Hoogheerlijke met de omvatting onzer liefde te minnen.

Dan gaat dat later wel weer weg. Dan is het wel of die vriendelijke star der hope weer telkens voor den dageraad van het gewone, alledaagsche leven wegduikt; maar dat oogenblik is er dan toch geweest. We hebben dan toch gezien, dat de hemelen voor ons opengingen, dat uit dien heerlijken hemel het teeken der eeuwige Liefde tot ons nederdaalde, en we hebben ze dan toch gehoord, die welluidende stem, die ons toeriep: *Zie, hier is uw God!*

Die twee moeten dus altoos saamgaan: »Liefde, door den Heiligen Geest uitgestort in het hart", en tegelijk de blijde boodschap van Zion, dat we niet meer op onszelven drijven; maar dat onze God tot ons gekomen is.

En zijn deze twee nu *twee?*

Neen, in den diepsten grond zijn ze feitelijk slechts éénzelfde iets.

Want immers, dit bevonden we vastelijk, daar waar sprake is van het komen van het Eeuwige Wezen tot het schepsel, om in dat schepsel in te gaan, en ingaande woning te maken, daar is het *niet* de Vader, en *niet* de Zoon, maar *de Heilige Geest*, die de eigen roeping heeft, om, in den geest des menschen ingaande, de nauwste, de innigste, de teederste gemeenschap van die ziel met haar God tot stand te brengen.

De Vader en de Zoon zullen ook wel komen om woning te maken. En met name de Zoon staat ook wel aan de deur en klopt en vraagt om ingelaten te worden. Maar beiden én de Vader én de Zoon doen dit niet anders dan door den Heiligen Geest.

Ze zijn één, deze Drie. Dus is de Heilige Geest ook in de schepping; maar zoo, dat Hij in de schepping niet anders is, dan door de Wezensgemeenschap met den Vader en den Zoon. De Heilige Geest is ook in het verlossingswerk; maar zoo, dat Hij bij dit inzijn gebónden is aan het welbehagen des Vaders en de vleeschwording des Zoons. En zoo nu zijn ook de Vader en de Zoon wel in dit machtig stuk der »inwoninge in het kind van God"; maar nooit anders dan door den Heiligen Geest.

Kwam nu de Heilige Geest in het hart van Gods kind slechts even in, om er getuigenis te geven, in te overnachten, en met den morgenstond weer verder te trekken, zoo zou hierdoor het zalig werk der Liefde nog niet tot stand komen.

Moest de Heilige Geest, om in het hart van een kind Gods in Australië in te keeren, al Gods kinderen in Nederland tijdelijk verlaten, zoo zou er van deze Liefde zelfs geen sprake kunnen zijn.

Maar aldus is het werk van den Heiligen Geest niet.

Hij is zelf God. Geen perk of bepaling bindt Hem dus. Hier bij u, in uw kamerke en in uw bidvertrek, zal Hij tot u komen en tot u inkeeren, dat Hij toch tegelijkertijd en even wezenlijk ook inkeert bij duizenden en duizenden van Gods kinderen, aan alle oorden der aarden verspreid.

Ja, veel meer nog. Niet alleen toch, dat de Heilige Geest inwoont bij Gods kinderen op aarde; maar Hij woont evenzeer en in nog hoogeren zin ook in bij al Gods geheiligden en gezaligden, die de Jordaan reeds zijn overgegaan, en reeds in het hemelsch Jeruzalem aankwamen.

Gelijk de zon, die aan den hemel staat te schitteren, u in uw vertrek,

door uw venster, haar licht en haar koestering toezendt, maar op hetzelfde oogenblik een dergelijke weldaad bewijst aan duizend en duizend anderen, die op verren afstand zich koesteren in haar glansen, — zoo ook is deze werking van den Heiligen Geest geen plaatselijke en geen aan perk gebondene, maar een goddelijk alomtegenwoordige. Tegelijk in u en tegelijk in mij, ook al kennen we elkaar van aangezicht tot aangezicht niet, en ook al weten we niets van elkaar af.

Want zie, dat inwonen van den Heiligen Geest in het hart van Gods kinderen is niet een los inwonen, gelijk wij los in ons huis omwandelen, en er weer van scheiden kunnen; maar een zoo samenleven en samenkleven met dat kind van God, dat Gods kind en die Heilige Geest, ook al werpt ge dat kind in de heetste smeltkroes, niet meer vaneen te smelten zijn.

Ook ons *lichaam* wordt een tempel van den Heiligen Geest genoemd, en zeer zeker kan de Heilige Geest, ten deele althans, van ons lichaam scheiden bij ons sterven, om het later in hooger heerlijkheid weer uit te brengen. Maar wat aangaat onzen inwendigen mensch, die naar God geschapen is in ware gerechtigheid en heiligheid, van dien mensch wijkt de Heilige Geest nimmer. In dien mensch *blijft* Hij! In angst, in den doodsangst der ziele, onder schuld en smaad bedolven, mogen we met David in Psalm 51 uitroepen: »Heere, neem uwen Heiligen Geest niet van mij!", maar wat de *inwoning* des Heiligen Geestes in de ziel van Gods kinderen betreft, die kan nooit weer opgeheven.

In een tempel was *dit* oudtijds het wondere, dat de bezoekers wel wisselden en elkaar vervingen, en dat bij dat éene altaar telkens weer een jonger geslacht zijn gave kwam brengen en zijn offers kwam plengen; maar dat daar achter dat altaar altoos en de eeuwen door *dezelfde afgod* onveranderlijk en onbeweeglijk staan bleef. En terwijl Paulus nu over den »tempel van den Heiligen Geest", dewelke wij zijn, niet aan bewoners van Jeruzalem, maar aan de inwoners van Corinthe schreef, ligt het voor de hand, dat de heilige apostel zijn beeld te dezen juist aan zulk een afgodstempel en niet aan dien van Jeruzalem heeft ontleend. Hij wilde dus zeggen, dat even onveranderlijk en duurzaam als zulk een Dianabeeld in zulk een tempel te Corinthe stond, zoo ook duurzaam, blijvend en onveranderlijk de inwoning van den Heiligen Geest in het binnenste van Gods geroepenen zou zijn.

En is dit nu waar, let dan op wat het lied Hammaäloth van de Liefde zegt. »Ze is", zegt Ps. 133, »als de kostelijke olie op het hoofd van

Aäron, die van zijn hoofdhaar afdruipt op zijn baard, en, vandaar aflekend, doordringt tot zijn kleederzoom!"

Voor ons, die aan geurige oliën weinig gewend zijn, een schijnbaar min aantreklijk beeld.

Maar stelt ge u voor, dat voor de zalving van den hoogepriester tot zijn goddelijk ambt gansch geurige, vluchtige oliën dienst deden, waarbij elk denkbeeld van iets vets of vlekkerigs wegviel, en die, als de kostelijke kruik opengaat en de nog kostelijker inhoud wierd uitgegoten, den heerlijksten geur naar alle zijden uitstraalden, dan voelt ge, hoe schoon het is, als het goud van dien oliestroom, op het hoofd uitgegoten, van het hoofd af al lager, al lager afdruipt, en zoo doordringend blijkt, dat ge morgen tot zelfs in den langen, slependen zoom van het gewaad nog den heerlijken geur van die zalfolie terugvindt.

En nu wordt ook het beeld u heerlijk.

De hoogepriester in vol ornaat beeld van de gemeente des levenden Gods en zijn hoofd beeld van den Christus. Die zalfolie beeld van den Heiligen Geest, die op dat Hoofd Christus wordt uitgegoten, en nu van Hem af neervloeit en neerdruipt naar allen, die in zijn heerlijk mystiek lichaam besloten zijn. Zoo ver neerleekt en neerdruipt, dat zelfs de minstgeachten, zelfs, die slechts een zoom aan dat kleed zijn, nog door diezelfde kostelijke zalving worden doordrongen.

En zoo is het dan dit heerlijk beeld, dat juist de eenheid, die als vrucht der Liefde door den Heiligen Geest gewerkt wordt, ons zoo schitterend voor oogen stelt.

Eenzelfde Heilige Geest, door en voor alle eeuwen, in alle landen en bij alle natiën, onder alle tongen en talen, ingaande in het hart van al Gods uitverkorenen en in dat hart van Gods geroepenen inblijvend, inwonend, zich inplantend, om er nimmer weer uit weg te gaan.

Die Heilige Geest in die allen inwonend en inwerkend niet naar eigen keus, maar naar de ligging der ledematen in het lichaam van Christus, onder Hem als aller heerlijk Hoofd, en tusschen allen en dat Hoofd de zaligste gemeenschap tot stand brengend.

En overmits nu de Heilige Geest in allen en in een ieder indrong, in de diepste kern van zijn wezen en in het merg zijner ziele inging, zoo is dan nu door dien éénen Heiligen Geest heel de vergadering der uitverkorenen, van nu en voor eeuwig, tot één heerlijk, harmonisch geheel, in volkomene Liefde, verbonden.

Juist dat machtige feit, dat het de ééne Heilige Geest is, die in allen inwoont en werkt, is niet maar de profetie van Liefde, maar het stellen van het feit, dat er Liefde bestaat. Niet slechts Liefde, maar volkomen

Liefde, en dat al wat nog stoort, niets anders is, dan dat er nog stof op het diamantgruis ligt en nog allerlei bijmengsel het schitteren van het goud belemmert.

God de Heilige Geest leeft, is en voelt één in al Gods kinderen; en ook al moge een iegelijk hunner dit op *zijn* wijs ervaren en in *eigen* taal uitspreken, toch blijft het één Bezieler, éénzelfde Trooster, één innerlijk Bewerker.

Zoo mint dan de Heilige Geest, die in u woont, vanzelf het werk des Heiligen Geestes, dat in anderen gewerkt wordt. De Heilige Geest in den één kan zichzelven in den anderen niet verloochenen.

Vandaar dat de inwoning van dien *éénen* Heiligen Geest in *allen* niet enkel een vaste en volmaakte eenheid waarborgt, en dat niets slechts voor de toekomst, maar nu reeds; zoo al niet in het zichtbare, dan toch in het verborgene. Neen, maar dat die inwoning van den *éénen* Heiligen Geest in *allen* ook vanzelf de Liefde instort en de Liefde doet vloeien, reeds hierom, overmits de Heilige Geest *zichzelven* altoos beminnen *moet*.

Zweefde nu die Heilige Geest in de oppervlakte van ons zieleleven, zoo zeide dit nog weinig. Maar dit is niet zoo. Zoo diep kan er geen verborgen laag van ons gemoed liggen, of de Heilige Geest zonk juist in die diepste laag door. Juist daar, waar de eerste roerselen, de diepste beweegsels en werkingen uit onzen nieuwen mensch opkomen, juist daar vloeit ons de bron, die door den Heiligen Geest in ons ontsloten is.

Zoo kan een kind van God dan wel oppervlakkig en voor een wijle allerlei andere liefde kennen; maar als die liefde hem weer bitter teleurgesteld en bedrogen en bedroefd heeft, en hij zinkt weer in, om in niemand meer te gelooven, dan vindt hij op den bodem zijner ziel, in het verborgene zijns harten, altoos weer diezelfde oude, trouwe, zalige en goddelijke Liefde terug, waarmede de Heilige Geest hem troost en troosten leerde.

Zij het dan al, dat in gewone, ijdele oogenblikken alles weg schijnt, geen nood, zóó worden de diepten des levens niet weer blootgewoeld of altoos wordt het spoor dier eeuwige Liefde in de fundamenten onzer ziel weer zichtbaar.

Daar beneden, daar binnen in ons, daar in het diep verborgene van het mystieke leven ligt de grondslag van alle liefde in de presentie van den Heiligen Geest.

En zoo is dan God de Liefde; en die Liefde woont door den Heiligen Geest in al Gods kinderen; en die kinderen saam zijn onder hun heerlijk Hoofd tot één lichaam verbonden; en zoo zijn ze één; één door geboorte; één door leven; één door geloof; één door lieven; en als ge plotseling maar alle stof der aarde en alle bezoedeling kondt wegnemen, o, volzaliglijk en volheerlijk zoudt ge in allen en tusschen allen dat fonkelen der eeuwige Liefde *zien*.

XXI.

DE LIEFDE VAN DEN HEILIGEN GEEST IN ONS.

> Hoe menigmaal heb ik uwe kinderkens willen bijeenvergaderen, gelijkerwijs eene hen hare kiekens; maar gij hebt niet gewild. Matth. 23 : 37.

Verstaat men nu eenmaal wel, dat God de Liefde is, en dat God zelf woning maakt in het hart zijner uitverkorenen, dan voelt men tevens, hoe door den Heiligen Geest de liefde *uit wordt gestort* in ons gemoed.

Eerst is uw hart ledig. Er is geen liefde in, omdat God er niet woont. Maar nu gebeurt er iets aan en in uw hart. Dit wondere iets bestaat daarin, dat God de Heere zich uwer ontfermt, zich tot u keert, en dat God, de Heilige Geest, alsnu wonen komt in den tempel van uw persoon. En met dat nu God de Heilige Geest in uw hart introk, trok er ook de Liefde in; eenvoudig omdat God, en dus ook de Heilige Geest, de Liefde zelve is.

Dit is doorzichtig als glas; voor een kind begrijpelijk; en rechtstreeks genomen uit de Heilige Schriftuur.

Ook dit laatste.

Immers de drie uitspraken der Heilige Schrift: 1^0. dat God de Liefde is; 2^0. dat de Heilige Geest in ons woont; en 3^0. dat de Liefde door den Heiligen Geest uitgestort is in ons gemoed, spreken geheel hetzelfde uit, wat we daar in korte woorden beleden.

Doch nu zijn we er nog niet.

Immers de Heilige Schrift leert ons niet alleen, dat de Heilige Geest en daarmeê de Liefde in ons komt *wonen*; maar ook, dat die liefde in ons gemoed wordt *uitgestort*. En dat »uitstorten", ieder beseft het, kan niet doelen op het in ons komen van den Heiligen Geest als persoon. Een persoon wordt niet uitgestort. Een persoon komt, trekt in, woont in ons; maar wat »uitgestort" wordt, moet zijn een iets, dat uit vele, eindeloos vele deelen bestaat. »Uitstorten" wordt oorspronkelijk gebezigd van het uitgieten van water, of ook van het overgieten van graan of ooft, en dus van het doen overgaan uit het eene vat in het andere van een vloeistof of een stof, die daarmeê inzooverre gelijkstaat, dat de deelen vele en aan elkander gelijksoortig zijn. Water of vocht bestaat uit vele druppelen, die aan elkander gelijk zijn, en die, met snelheid de een den ander naloopend, bij het uitstorten als over elkander heenvlie-

gen. En zoo ook is het uitstorten van graan of iets dergelijks het doen overloopen van een menigte tarwekorrels, die, voor het gezicht aan elkaar gelijk, de een bij het uitstorten over den ander heenschuiven en met snelheid neerdalen.

Dit is het oorspronkelijk gebruik van dit woord »uitstorten." Maar ook dit woord wordt *overdrachtelijk* gebezigd; dat wil zeggen van *stoffelijke* dingen, zooals water en graan, wordt het ook overgebracht op *geestelijke* dingen. Men zal zeggen: »Ik moet mijn hart eens bij u komen *uitstorten*", hiermeê aanduidende: »Mijn hart is vol van allerlei zorgen en benauwdheden, die als druppelen water zich in mijn ziel verdringen. Dit benauwt mij. Daarom wenschte ik dien vollen, persenden inhoud van mijn hart bij u te komen *uitstorten!*" Van een vrouwe, die in stil verdriet wegkwijnde, lezen we, »dat ze haar ziel *uitgoot* voor den Heere." Zoo roept de Psalmist: »*Stort* ulieder hart *uit* voor zijn aangezicht!" Zoo zegt Jesaja: »Ze hebben hun stil gebed voor Hem *uitgestort*." En David roept: »Als mijn ziel overstelpt was, en ik mijn klacht *uitstortte* voor den Heere!

In al die gevallen nu beteekent »uitstorten", dat er in het hart een veelheid, een te groote volheid van klachten, van wenschen en gebeden, van zorgen en verdrietelijkheden en benepenheden is, die men niet langer kan inhouden, die naar buiten persen en die men daarom in klacht of in gebed uitstort voor God en mensch.

Ja, meer nog. Ook op God den Heere wordt dat »uitstorten" overdrachtelijk overgebracht, en ook van Hem lezen we: »Dat de Heere zijn grimmigheid *uitstort* over zijn vijanden." Een beeld, ontleend aan den stortregen of den hagelslag, die den wandelaar op zijn weg overvalt en hem neerwerpt. Maar ook, dat de Heere zal »*uitstorten* den Geest der genade en der gebeden." Beide malen aanduidende, dat de slagen van Gods toorn als hagel zoo dik en overstelpend op den kop van zijn vijand zullen neerkomen, en dat de drang, de persing, de innerlijke drijving tot den gebede met overvloedige volheid in het hart van zijn volk openbaar zal worden.

En in dit verband pleegt de Heilige Schrift nu ook vastelijk dat »uitstorten" van het zenden van den Heiligen Geest zelven te bezigen. Want én in de profetie én bij de apostelen heet het schier altoos: »Dat de Heere zal *uitstorten* van zijn Geest op alle vleesch." En straks, dat »zijn Heilige Geest is *uitgestort*".

Ook hier moeten we dus vasthouden aan de oorspronkelijke beteekenis, en onder »uitstorting" van den Heiligen Geest altoos verstaan het overvloeien in ons hart of in de kerke Gods van een menigte gelijksoortige krachten, die, de een de ander verdringend, de innerlijke leegheid vervullen van ons hart.

Maar, zal men zeggen, en op die tegenwerping moet nu scherp de aandacht gevestigd, dan weerspreekt ge nu weer, wat ge straks beleedt; want zoo straks was het: »God de Heilige Geest, de derde Persoon in de Drieëenheid, keert bij u in en woont in uw hart;" — en nu is het weer *niet* de heilige, goddelijke Persoon, die inkeert; maar een zekere werking, een zeker bestanddeel, een zekere kracht, die wordt »uitgestort."

En dit *is* ook zoo.

Maar wel verre van te strijden, zeggen deze twee juist hetzelfde; alleen ze geven u in hun onderling verband een juister en heerlijker inzicht in het *werk* van den Heiligen Geest; juist dus in datgene, waar het ons thans om te doen is.

Als een kamer eerst stikdonker is, en gij waart erbuiten; maar doet nu de deur open, en treedt met een hel schitterende lamp dat vertrek binnen; — wat gebeurt er dan? Tweeërlei, niet waar? Het *eene* is: Dat gij als lichtaanbrenger dat vertrek binnen*komt;* en het *tweede* is, dat op al wat in die kamer is op hetzelfde oogenblik licht wordt *uitgestort.* Nu moogt ge die twee niet verwarren. Gij wordt niet uitgestort, maar het licht. *Gij* komt binnen, en het licht wordt binnengedragen.

En zie, evenals nu in zulk geval beide tegelijk waar is, én dat de lichtdrager binnen*komt*, én dat het licht in het vertrek wordt *uitgestort*, zoo ook is bij het werk des Heiligen Geestes beide tegelijk waarheid en werkelijkheid: èn dat de Heilige Geest, de derde Persoon in de Drieëenheid, in uw hart in*komt*, én dat met zijn komen de lichtglans van den Heiligen Geest *uitgestort* wordt in uw binnenste.

En nu is het wel waar, dat het ééne woord, de ééne naam van Heilige Geest ook beide malen in een eenigszins gewijzigden zin gebezigd wordt; maar dat geschiedt, als we van „licht" spreken, ook. Als we bij schemer in een tamelijk donker vertrek zitten, en we zien in de verte iemand aankomen, die licht brengt, dan zeggen we ook: „Daar komt het licht", hoewel we zeer goed weten, dat het licht zelf eigenlijk niet komt. Als het nachtelijk donker voorbijgaat en de dageraad breekt aan, dan zeggen we ook, dat de zon *komt*, hoewel we eigenlijk juister zouden spreken, als we zeiden, dat het *licht* van de zon nu komende is. En evenzoo pleegt nu ook de Heilige Schrift den naam van Heilige Geest op tweeledige wijze te bezigen, én wanneer bedoeld wordt de derde Persoon in de Drieëenheid, én wanneer moet aangeduid de hemelsche lichtglans en volzalige werking, die van den Heiligen Geest uitstraalt. En wel verre dat dit toch meer of min gewrongen zou wezen, gaat dit tweeledig gebruik van eenzelfden naam bij den Heiligen Geest nog veel beter en sterker en juister door, dan óf bij kunstlicht, óf bij de zon.

Bedenk toch wel, dat ge bij kunstlicht nog altoos zeer duidelijk tusschen de lamp, die het licht geeft, en het licht, dat uit die lamp uitstraalt, te onderscheiden hebt; en zoo ook, dat de zon als onmetelijk lichaam, en het licht, dat van de zon uitstraalt, altoos twee zijn.

Maar bij den Heiligen Geest is dit nu juist heel anders. Er is eigenlijk geen onderscheid tusschen den Heiligen Geest en de werking, die van Hem uitgaat. Wij onderscheiden die twee wel om aan onze voorstelling tehulp te komen; maar eigenlijk bestaat die onderscheiding in den diepsten grond niet. Waar de Heilige Geest is, daar werkt Hij, en waar heilige werking is, daar is de Heilige Geest. Beide zijn feitelijk één. Het eene laat zich zonder het andere zelfs niet denken.

Maar, en dit is nu de winste, die dit Schriftuurlijk beeld van het »uitstorten" ons biedt, we leeren dan toch hieruit, dat de inwoning van den Heiligen Geest in de vergadering der uitverkorenen geen werkloos en gedwongen inwonen is, waarbij de Heilige Geest zich vreemd houdt aan de personen van Gods kinderen; maar dat omgekeerd en integendeel de Heilige Geest niet kan inkeeren in de vergadering der geloovigen, *of Hij stort zich ook uit*; en hierin nu juist ligt zijn aanbiddelijk en heerlijk werk.

De Heilige Geest sluimert niet, als Hij in de uitverkorenen is ingetrokken; ook rust Hij niet in eeuwigen sabbat; noch ook sluit Hij zich werkeloos in de binnenkamer van uw hart op. Neen, maar, zooals Hij in het hart van de verlosten des Heeren intrekt, is Hij ook tevens en op hetzelfde oogenblik de goddelijke *Werker*, die doordringt en heel dien persoon van binnen uit poogt te vervullen, en overal, waar maar een reet of scheur is, den stroom uitstort van zijn goddelijke glansen.

Toch beelde men zich daarom volstrekt niet in, dat dus ook aanstonds en van meet af in elk geloovige heel de inwendige mensch van dien glans vervuld en verzadigd is.

Van een scheur of reet spraken we, en reeds dat beeld licht dus de zaak eenigermate toe.

Als de Heilige Geest in eens menschen hart inkomt, vindt Hij dat hart boos en vol verraderije. De ongerechtigheden liggen in zulk een hart opgestapeld. Onder uit den bodem welt een gestadige bron op van allerlei ijslijkheden. De heugenis van bittere zielsellende jaagt dat hart. En vooral in het binnenste van dien mensch zijn hooge muren opgetrokken en staketsels.

Kom nu in zulk een hart binnen met den volsten lichtgloed, en toch, het

spreekt immers vanzelf, al straalt het licht ook nog zoo krachtig uit, toch zal het slechts op zeer beperkt terrein kunnen doordringen, en in verreweg het grooter deel van zulk een hart zal het aanvankelijk stikdonkere duisternis blijven.

Vandaar dat de taak van den Heiligen Geest volstrekt niet afgeloopen is, wanneer Hij eenmaal in zulk een menschenhart introk; maar dat dan juist de eigenlijke taak van den Heiligen Geest eerst recht begint.

Want dit is werkelijk een *taak;* een zeer zware *taak* zelfs; een *taak*, die alleen de gansch goddelijke kracht van den Heiligen Geest kan voleinden.

Immers, de wijze van werken van den Heiligen Geest in eens menschen hart is niet, om met goddelijke *overmacht* een mensch als een *stok en blok* eenvoudig geweldadig te *dwingen*; maar integendeel om op de roerselen van den wil van den mensch zoodanige macht der liefde en des mededoogens te laten werken, dat de slappe wil opgestijfd wordt, zich opbuigt, en nu ten slotte werkelijk de inlating van den Heiligen Geest *wil*.

Aanvankelijk is dus de uitstorting van den glans des Heiligen Geestes in eens menschen hart nog slechts de uitstorting van dien gloed in een zeer beperkt deel van zijn wezen; in de kern van zijn hart. Maar heeft de Heilige Geest dáár eenmaal vasten voet gekregen, dan begint Hij van daaruit de mogendheid zijner liefde te laten werken op de fijnste roerselen en vezelen van diens menschen persoonlijkheid, om hem te overwinnen.

Daartoe werkt Hij van *buiten* en van *binnen* tegelijk. Van *buiten* door de prediking en den invloed des Woords, indringende in het bewustzijn van dien mensch, en hem ongemerkt innerlijk aangrijpende. En tegelijk van *binnen*, doordien diezelfde Heilige Geest, die het Woord erin brengt, nu ook van binnen dat ingedragen Woord zegent, en alzoo van twee kanten tegelijk de overbuiging van den wil tot stand brengt.

Dit gaat echter lang niet bij alle personen evengelijk toe.

Bij sommigen gaat dit eerste doordringen soms wondersnel; maar bij anderen kost het soms jaren. Bij den een gaat dit werk, eens aangevangen, gestadig door; terwijl bij den ander na aanvankelijken zegen niet zelden weer ernstige reactie volgt, die in enkele gevallen niet dan in den jongsten snik weer overwonnen wordt. Bijna in geen twee menschen is deze genadige inwerking en doorwerking van den Heiligen Geest geheel gelijk.

Het feit kan noch mag namelijk ontkend, dat Gods kinderen den Heiligen Geest bij zijn genadig indringen maar al te dikwijls *weerstaan*. Niet uit innerlijke vijandschap. Zúlk een weerstaan komt alleen bij de vijanden Gods voor, en een vijand Gods is een verloste niet meer. Hij *was* het wel; maar het »*Abba*, Vader!" dat nu ook uit zijn ziel opklimt, toont juist, dat hij van vijand een »vriend Gods" geworden is. Zelfs als een Petrus drie malen den Zoon van God in zijn doodsnood verloochent, betuigt diezelfde jonger toch nog: »Heere, Gij weet alle dingen; Gij weet, dat ik U liefheb." Maar wel *weerstaat* een kind van God den Heiligen Geest, als die Heilige Geest eischen komt, dat hij van zijn zonden afga; zijn afgoden uit zijn hart wegdoe; zijn opgezette beelden in zijn ziele neerwerpe; scheide van veel, dat hem lief was; en hem rooft, wat hem onmisbaar scheen als vreugde des levens. Vooral wanneer de Heilige Geest nog verder dringt, en hem nu ook het kruis wijst, en offers vraagt, en lijden nazendt, en smaad op hem regenen doet; o, dan kan die weerstand tegen den Heiligen Geest soms zóó machtig en sterk worden, dat men bijna zeggen zou: »het is geen kind van God meer", zoo boos en bitter als zulk een weerstrever dan soms den Geest van God bedroeven kan.

En al die tegenstand, al die weerstand, *die* is het nu juist, dien de Heilige Geest met oneindig goddelijk mededoogen in ons draagt en met eeuwig goddelijk erbarmen in ons overwint en neerwerpt.

o, Wie zijn leven, het leven zijner ziel van binnen kent, die weet zelf wel, hoe die trouwe Heilige Geest soms drie, vier jaren lang bij ons bezig is, om ons één enkel punt van tegenstand te doen opgeven. Dat wij er altoos maar weer overheen werkten; er nooit aanwilden; er maar rusteloos tegen ingingen; en eindelijk een soort *modus vivendi* met den Heiligen Geest en een soort van vergelijk met onzen weerzin hadden gesloten, denkende, dat de strijd nu uit zou zijn.

Maar de Heilige Geest liet niet af en gaf het niet op. Altoos weer hoorden we dat bekende kloppen van binnen; dat roepen met die, o, zoo bekende stem. En al was het ook jarenlang, dat we het tegen den Heiligen Geest hadden uitgehouden, dan was het einde toch, dat we het moesten opgeven — het wierd als een vuur brandende in onze beenderen, en we moesten het wel uitroepen: »*Heere, Gij zijt mij te sterk geweest, Gij hebt overmocht!*"

En zoo breekt dan de Heilige Geest van lieverleê alle staketsels in ons hart door en stort telkens in nieuwe leegten van ons hart zijn goddelijk licht uit. Zoo opent Hij van lieverleê alle deuren, die toegang tot de verborgenste kamers van ons hart geven. En zoo dringt Hij ten slot-

te zelfs door tot onder de gewelven, waar het gebouw van ons hart op rust. Tot eindelijk, eindelijk, hetzij reeds vóór ons sterven, hetzij eerst in ons sterven, de uitstorting van de glansen van den Heiligen Geest in heel onze persoonlijkheid volkomen is, en *heel* ons hart geworden is een tempel van den Heiligen Geest.

De volvoering nu van deze taak gaat door *liefde* en niets dan *liefde*. Hij laat zich door ons bedroeven, ergeren, smaden; maar Hij laat nooit af. Nooit wordt Hij moede altoos weer hetzelfde aan het eerst doove oor uit te roepen. Geen zonde zoo diep verlagend in ons verleden of heden, of de Heilige Geest troost er ons over en biedt er ons goddelijke verzoening voor aan. Voor elke wonde onzer ziel biedt Hij genezenden balsem. o, Zoo heerlijk weet Hij met de moeden een woord te rechter tijd te spreken. Het is altoos liefde, ontzettend beschamende, altoos opheffende, nooit wanhopende, rusteloos zich toewijdende liefde.

En die liefde is geen algemeene menschenmin; maar in den strengsten zin *persoonlijke* liefde voor u in eigen persoon. Niet maar een liefde voor verlosten, zoo genomen bij een gansche schare; neen, maar zeer bijzondere en eigengetinte liefde voor dat eigenaardige en bijzondere wezen, dat gij zijt en eeuwig moet blijven. Het is niet maar de liefde des mededoogens met al wat lijdt of onder ellende zucht, zooals een zuster van barmhartigheid voor de kranken op haar ziekenzaal koestert; neen, maar een liefde, zooals die voor een ander heel anders zou moeten zijn, maar voor u persoonlijk zoo is en niet anders zijn kan.

Vandaar dat goddelijk geduld, om *u* toch te winnen. Ge zoudt zoo zeggen: er zijn nog duizend anderen, die Hij nemen kon, en misschien met minder moeite zou bewerken. Maar neen, daar is het den Heiligen Geest niet om te doen. Hij zocht u. U persoonlijk. U met al de diepte van zijn goddelijke Liefde. Het is Liefde in den rijksten, den reinsten, den teedersten zin.

Zoo liefhebbend en liefde toonend en liefde ademend, verwint de Heilige Geest u in uw binnenste, en alzoo u allengs overwinnend, is zijn overwinnen zelf tevens een inbrengen van Liefde in uw eigen hart. Gij kunt Hem in geen schuilhoek van uw hart toelaten, of waar Hij komt, is de Liefde gekomen, en deelt de Liefde zich ongemerkt aan uw eigen zin en neiging meê.

Uw eindelijk gewonnen geven gaat niet uit dwang van overmacht, waarvoor ge *wijkt* en *zwicht*; maar is een u getrokken gevoelen door

een Liefde, die ge, omdat ge zelf door liefde aangedaan zijt, dan niet *kunt* weerstaan.

En dat nu juist is de heerlijke, de goddelijke, de overschoone kunst, waarvan de Heilige Geest de Opperste Kunstenaar is.

Die kunst verstaat alleen Hij en wie het in zijn school van Hem geleerd heeft.

Alle andere liefde is slechts flauwe schaduw of matte nabootsing. Eerst waar de Heilige Geest u in liefde verwonnen heeft, is de Liefde in u gekomen, en verstaat het eerst zoo zondig en zelfzuchtig schepsel althans eenigszins wat *Liefde*, goddelijke Liefde is.

XXII.

DE LIEFDE EN DE TROOSTER.

In den Heiligen Geest, in ongeveinsde liefde. II Cor. 6 : 6.

Ziet men nu helder in, dat de Heilige Geest, behalve de heilig*making* van den *ont*heiligden mensch, nog een geheel ander werk volbrengt door hem *Liefde* in te storten; dan dient nu nader uiteengezet, in welken zin dit instorten van *Liefde* een altoos doorgaand, een nimmer eindigend werk is.

»Liefde" wordt daarbij natuurlijk hier in den hoogsten, reinsten zin genomen. Er is nu geen sprake meer van de »liefde", die veel weggeeft of zelfs al heur goederen onder de armen verdeelt. En ook geen sprake van die »liefde", die haar lichaam overgeeft om verbrand te worden. Immers van al deze liefdesbetooningen voor den medemensch en voor zijn God verklaart de heilige apostel nadrukkelijk, dat men al deze dingen doen kan, zonder nog iets meer dan een luidende schel te zijn, en zonder nog ook maar het minste van de ware, wezenlijke Liefde te hebben.

In II Cor. 6 : 6 somt de heilige apostel Paulus de drijfveeren op, die hem bij zijn ijveren voor de zake Gods bezield en gedreven hebben; en nu is het opmerkelijk, dat hij onder deze prikkelen en deze drijfveeren, die hem bewogen hadden, er onder meer deze drie in deze volgorde opnoemt: »In goedertierenheid, in den Heiligen Geest, in ongeveinsde liefde". »Goedertierenheid" gaat voorop ter aanduiding van die algemeene goedhartigheid, weldadigheidszin en offervaardigheid, waarvan men ook onder de kinderen der wereld beschamende voorbeelden vindt; dan pas komt de prikkelende, bezielende werking van den Heiligen Geest; en eerst daarna wordt nu als vrucht van dit werken des Heiligen Geestes *de ongeveinsde*, dat is de echte, waarachtige, wezenlijk goddelijke *Liefde* genoemd.

Van deze »ongeveinsde Liefde" nu geeft de apostel des Heeren ons zelf de keurige teekening in de hymne der eeuwige Liefde, die hij in I Cor. 13 neerschreef, en die niet zal ophouden de bewondering van alle Godgewijde zielen te wekken, zoolang er nog smaak en zin voor hemelsche melodie in Gods kinderen op aarde blijft.

»De *Liefde*", zoo jubelt hij, »is lankmoedig; zij is goedertieren.
De *Liefde* is niet afgunstig.
De *Liefde* handelt niet lichtvaardiglijk; zij is niet opgeblazen.

Zij handelt niet ongeschiktelijk; zij zoekt zichzelve niet.

Zij wordt niet verbitterd; zij denkt geen kwaad.

Zij verblijdt zich niet in de ongerechtigheid; maar zij verblijdt zich in de waarheid.

Zij bedekt alle dingen; zij gelooft alle dingen; zij hoopt alle dingen; zij verdraagt alle dingen.

De *Liefde* vergaat nimmermeer.

. . . .

Want we zien nu, als door een spiegel, in iets donkers in.

Maar alsdan zullen we zien aangezicht tot aangezicht.

Nu ken ik ten deele.

Maar alsdan zal ik kennen, gelijk ik ook gekend ben.

En nu blijft geloof, hoop en liefde.

Deze drie.

Maar de meeste van deze is *de Liefde*."

Leert nu niet juist dit lied der Liefde ons, hoe het eigen Liefdewerk van den Heiligen Geest ook zelf toegaat.

Alzoo heerlijk, zegt de apostel, moet de vrucht van dit Liefdewerk des Geestes in de geloovigen zijn. Goed, maar kent men dan ook hier aan de vrucht den boom niet? En mag men dan niet besluiten, dat het Liefdewerk van den Heiligen Geest zelf juist is, zooals het nu hier geteekend wordt?

De Heilige Geest komt in uw hart, om liefde in u uit te storten; maar het werk, dat Hij tot dit doel aanwendt, is zelf niets dan *liefde*. Door u lief te hebben, leert Hij u liefde. Door liefde op u toe te passen en aan u te besteden, prent Hij de liefde in. Het is de Liefde van den Heiligen Geest, waardoor het uitstorten van liefde in uw hart alleen mogelijk wierd en nog is.

Juist zooals de heilige apostel zegt, dat de liefde in u zich openbaren moet, zoo ook heeft de Liefde van den Heiligen Geest in u gewerkt. o, De Heilige Geest was zoo eindeloos »lankmoedig" in zijn lokken van uw hart. De »goedertierenheid" van den Heiligen Geest ging zoo roerend diep. Hij was nooit »afgunstig" op de liefde, die ge aan den Vader of aan den Zoon gaaft; maar verheugde zich in de liefde, die ge toebracht aan die beiden. De Liefde van den Heiligen Geest dreef u »niet lichtvaardiglijk" uit in voor u allicht te zware verzoeking. Zij maakte nooit den indruk van verheffing en hoogheid; maar altoos van dienende liefde. Zij *schikte* zich naar elke gelegenheid en omstandigheid en nood van uw hart. Hoe ge haar ook bedroefdet, nooit wierd die Liefde van den Heiligen Geest *verbitterd*. Zij miskende u niet, noch dacht kwaad van u; maar prikkelde altoos de hope in u. Daarom verblijdde ze zich niet in

iets *ongerechtigs,* opdat zij het heiligen zou; maar verblijdde ze zich enkel, als de *waarheid* weer in u door mocht breken. o, Als ge misgaan of misdaan hadt, *bedekte* ze *alle dingen*; en fluisterde ze u in, hoe ze toch nog alle goede dingen van u *geloofde*; en van u *hoopte*; en daarom alle onliefheid, alle tegenspraak, ja, alle ding van u *verdroeg*. Neen, ze ging niet onder; ze was niet als een lichtende lamp, die straks uitgaat. Die liefde van den Heiligen Geest verging en *vergaat nimmermeer*. En terwijl ge hier reeds al het zoets en zaligs van deze onuitsprekelijk teedere liefde gesmaakt hebt, profeteert die liefde des Heiligen Geestes in u, dat ze toch eerst in zaliger gewesten al haar glans en glorie openbaren kan; want dat ook zij hier op aarde nog maar ten deele gekend wordt, maar eerst in alle zaligheid genoten zal worden dán, als het staan in de schijngestalten van den spiegel weggaat en de eeuwige wezenlijkheid komt. Want wat ook onderga, die liefde zal eeuwig blijven; zij, die onder alle geestelijke zegeningen de hoogste, de rijkste en daarom *de meeste* is. o, Er is niet hooger. *De meeste* van deze is de liefde, de liefde van den Heiligen Geest!

Zoo begint ge dan ook iets van het *Troosten* te verstaan.

»Trooster" is de eigen naam, waarmeê de Christus den Heiligen Geest noemt, en Hij zegt ervan: »Ik zal u een *anderen* Trooster zenden, *die bij u zal blijven tot in eeuwigheid."*

Wat is die *Trooste?* Welke »trooste" is hiermeê bedoeld? Toch niet de »eenige troost beide in leven en in sterven"; want die bestaat daarin, »dat ik met lijf en ziel, beide in leven en in sterven, niet mijns, maar mijns getrouwen Zaligmakers Jezus Christus eigen ben".

Niet van den »troost", maar van een »Troost*er*" is hier sprake. Niet van een zaak, een feit, een gebeurtenis, zooals het brengen van het rantsoen onzer ziele op Golgotha, wordt hier gehandeld; maar van *een Persoon,* van zulk Eenen, die door zijn persoonlijke verschijning ons feitelijk troosten komt.

o, Als ik in diepe benepenheid der ziel en in bang en bitter lijden verzonken lig, dan is mijn *troost* daarom niet weg; want geen ding overkwam mij zonder den wil mijns hemelschen Vaders; ja, zelfs geen haar van mijn hoofd kan zonder dien vaderlijken wil gekrenkt worden; maar dan kan ik daarom zeer wel *den Trooster* derven.

Het is heel iets anders, of ik, neerzittende bij het ziekbed van mijn kind, bij mijzelven overleg, dat ook dit lijden tot heerlijkheid Gods, mij tot kastijding en verootmoediging en mijn kind ten zegen kan zijn; — of dat er een lieve moeder, een trouwe vader binnentreedt, die mijn

tranen ziet en ze afwischt, mijn lijden aanschouwt en het van mijn hart afwendt, mij in de koude mijner verlatenheid met de warmte zijner liefde koestert, en, mijn hoofd tegen zijn borst doende aanleunen, mij hoopvol in het oog staart, en zijn hand langs mijn slapen strijkt, en mij vol heilige bezieling naar boven met den vinger wijst, en mij zoo weer hopen doet op »onzen Vader in de hemelen".

»Troost" is een vastliggende zaak, waar ik troost aan ontleenen kan, gelijk de offerande Christi dáárom al mijn troost is, omdat op Golgotha voor den huize Israëls een Fontein geopend is tegen de zonde en tegen de ongerechtigheid. Maar een *Trooster* is iemand, die, als ik verre van die Fontein ben en die Fontein zich voor mij verschuilt, in *mijn* plaats naar die bron gaat, er de wateren uit opvangt in zijn kruik, en mij aan mijn brandende lippen de heerlijke druppelen van het water des levens toebrengt. Voor Hagar in de woestijn lag, toen haar Ismaël bijna wegstierf, de eigenlijke troost in de spleet van den rotssteen, waar het water uit neerzijpelde; maar, met dien troost vlak bij haar, zou haar Ismaël toch gestorven zijn. En eerst toen de Engel des Heeren kwam en haar vriendelijk toesprak, en haar de plaatse *wees*, waar het water afdroop langs den rotswand, eerst toen had Hagar haar *Trooster*.

En zoo nu ook is de Heilige Geest.

Zoolang Jezus zelf op aarde omwandelde, was Hijzelf de Trooster van zijn jongeren. Toen droeg Hij ze op het hart; zag het, als ze struikelden, en richtte ze weer op; sprak hun moed in, als de bezieling verflauwd was; en als vreeze of bangheid of vertwijfeling over wat komen zou hun de ziel benauwde, dan was het altoos de trouwe Heiland, die zijn lieve jongeren heeft getroost.

Hijzelf alleen was de »Ongetrooste".

Toen Hijzelf in Gethsémané neerzonk, en niet meer kon, toen vroeg Hij aan zijn jongeren: »Troost nu ook Mij, uw Heiland, aan zijn ziele; mijn ziele bezwijkt!" Maar dat *konden* ze niet. Ze stonden er machteloos tegenover. Ze sliepen voort en voort, en konden niet éène ure met Hem waken. En toen worstelde Hij alleen, *on*getroost en troostel*oos*, tot eindelijk een engel neerkwam, die Hem oprichtte, en toen heeft die engel gedaan, wat zondaren niet doen konden, en den Verlosser van zondaren in zijn benauwdheid van ziele getroost.

Toen Jezus daarna scheiden ging van deze aarde, wist Hij vooruit, wat dit eenzaam omdolen voor zijn apostelen zijn zou. Ze waren zoo zwak, zoo hulpbehoeftig, zoo als geknakte rietjens! o, Altoos hadden deze kleine klimopplantjes den eiken stam van hun Heere bij zich gehad, om er zich

tegen op te beuren. En nu zou die eiken stam worden geveld en het klimop verward en machteloos op den bodem liggen. Gelijk een moeder haar kinderen troetelt en troost, zoo hadden ook die jongeren het noodig, en zoo had Jezus hen getroost al die jaren van hun saamgaan met Hem. Zouden ze dan niet *als weezen* achterblijven, nu die trouwe Heiland, die hen beter en meer dan een moeder getroost had, van hen ging?

En hierop nu antwoordt Jezus: »Neen, mijn jongeren! Ik zal u *geen* weezen laten. Want Ik ga wel van u; maar Ik zal u een *anderen Trooster* zenden, en die zal nooit meer van u gaan, maar bij u blijven in der eeuwigheid!"

En ontsluit zich hiermeê nu niet vanzelf de diepe zin van dat zeggen, dat de Heilige Geest *onze Trooster* is? Verstaat ge nu niet ongedwongen, hoe de Heilige Geest, om ons te kunnen troosten, persoonlijk bij ons en in ons moet zijn? Troosten gaat door liefde toe; is een aflichten van onzen schouder van het te zware kruis; is een gedurige toespraak en inspraak van lieflijke woorden; is een opvangen van onze tranen; is een geduldig aanhooren van de klachte onzer droefenisse; is een lijden met onze smart; een benauwd zijn met onze benauwdheden; een zich vereenzelvigen met heel onzen lijdenden persoon. Gewisselijk ook een *gave* kan troost en lafenis brengen; ook een brief uit de verte kan een straal van hoop in onze bedroefde ziel werpen; maar toch rijk, vol en heerlijk troosten, zoodat het pak van zorgen en smarte ons van de schouders glijdt en de ziel weer opleeft en zelve weer liefheeft, en in dat liefhebben weer zaligheid verwacht, dat kan alleen *de levende persoon*, die tot ons komt, die in ons in weet te dringen, en ons koestert met den gloed van zijn eigen hart.

En omdat nu niemand *altoos* bij ons kan zijn, en niemand *geheel* in ons in kan dringen, en geen ander wezen ons geheel verstaan en onze smart begrijpen, en ons met oneindige liefde vertroosten kan, daarom is nu de Heilige Geest DE *Trooster*; die heerlijke Heilige Geest, die bij elk van Gods kinderen altoos en eeuwiglijk is; die in elk van Gods kinderen tot in het diepst zijner ziele indrong; die al het kloppen van ons hart van binnen beluistert; en, niet buiten ons staande, neen, maar ingaande in de verborgenste schuilhoeken van ons hart, ons van onze zorge weet te ontlasten, al onzen kommer op zich neemt, en ons door teedere goddelijke toespraak en innige liefdesgemeenschap weer opbeurt uit onze inzinking en onze ongetroostheid.

Dat heerlijke werk van den Heiligen Geest wil daarom zeer teeder en met het uiterste der kieschheid verstaan worden. Ge kunt dat werk

des Heiligen Geestes niet vergelijken bij een kunstenaar, die uit het marmerblok een beeld beitelt; maar alleen bij de zelfverloochenende liefde, waarmeê een godzalige moeder de karakters van heur lievelingen bespiedt; angst voor hun ziel heeft, waar zijzelven zorgeloos omdartelen; waakt aan hun sponde; bidt met en voor hen, opdat ze zelven leeren bidden; een luisterend oor heeft voor al hun schijnbaar nietige kinderrampen; en, onder dat alles door, nu waarschuwend, dan vermanend, nu verwijtend, dan lokkend, al haar zielskracht inspant, dat ze de ziel van heur lievelingen trekke.

Of liever neen, ook dat is nog geen vergelijking. Want zoo kan de teederste, de godzaligste moeder zich niet voor haar kinderen opofferen en haar lievelingen troosten, of altoos zinkt dit kostelijkste der moederlijke vertroosting nog in het niet weg bij die eenig heerlijke, goddelijke vertroosting van den Heiligen Geest.

o, Die Trooster, de Heilige Geest, die het nooit bij Gods kinderen opgeeft; die altoos weer met nieuwe bezieling den draad, dien onze moedwil stuktrok, toch weer opneemt, en opnieuw begint te weven aan het kleed onzer ziel: er is geen vergelijking voor op aarde. Afschaduwing moge er in het menschelijke zijn; maar nooit een beeld naar het leven geteekend, waarin deze goddelijke vertroosting afmeetbaar zou zijn. Ze is zoo eenig, zoo gansch goddelijk, maatstaf voor alle vertroosting. En slechts in zooverre heeft úw troost, waarmeê ge de bedroefden troost, éénige waardij en beteekenis, als er een enkel vonkje van deze gansch goddelijke vertroosting in gloren mag.

In het Hooglied is ons de teedere liefde geschetst, waarmeê Immanuël zijn gemeente mint. Dat is de Bruidegom, die roept om de Bruid; de Bruid, die verkwijnt van heilige liefde voor haar van God gegeven Bruidegom. Iets heel anders dus. *Niet* de liefde der vertroosting, maar de liefde der teederste en innigste gemeenschap en saamhoorigheid. De een niet zonder den ander gelukkig. Voor de een de ander bestemd. Beiden saam door Gods bestel vereenigd, en krachtens dat bestel niet gelukkig, niet het hart met vreugde vervuld, of de een moet den ander bezitten.

Maar zoo is de liefde van den Heiligen Geest in de vertroosting *niet*. De liefdesgemeenschap van Christus met zijn gemeente is én voor nu én voor het leven des hemels. Maar de vertroosting van den Heiligen Geest neemt eens een eind. Niet zijn liefdewerk, maar het werk zijner *vertroosting*. Troost kan alleen worden toebediend, zoolang er een *on*getrooste en troost*elooze* is. Zoolang Israël nog smeeken moet om vrijgemaakt te worden van ongerechtigheid; zoolang de tranen nog vloeien; en er nog

bittere, o, soms zoo bittere smart en benauwdheid geleden wordt, zóólang ja, wil ook de Heilige Geest de Trooster van Gods kinderen zijn.

Maar heeft eens de zonde uit, en uit de ellende, en is met den dood eens de laatste traan afgewischt en de laatste smart geleden, wat, bidde ik u, zou de Heilige Geest dan nog troosten kunnen? Hoe zou er ook dan nog plaatse voor den Trooster zijn?

En vraagt ge, waarom de Heere dan toch gezegd heeft: »Ik zal u een anderen Trooster zenden, *die bij u zal blijven in der eeuwigheid*", — vraag dan zelf maar, of het kind zijn kinderhart eert, dat in oogenblikken van diepe smart of bangen angst gretig zich naar moeder uitstrekt om getroost te worden, maar straks, als de angst geleden en de smart uitgestaan is, naar moeder niet meer taalt!

Dit *kan* niet. Dit ware met het wezen der liefde in strijd! Wie waarlijk getroost is, voelt onwillekeurig voor hem, die den angst van zijn ziele afnam en zijn tranen afwischte, zulk een machtig gevoel van gehechtheid, verplichting en dankbaarheid in de ziel opwaken, dat de liefde niet *kan* zwijgen, en hij nu, na de vertroosting te hebben genoten, ook om het zoete der liefde vraagt.

En zoo nu ook is het met den Heiligen Geest.

Als eens die Heilige Geest ons getroost zal hebben van onze laatste zielsbenauwing en beklemdheid des harten, en voor altoos de smart van ons zal zijn weggenomen, dan *kan* het menschenkind niet zeggen: »Ga nu, o, Heilige Geest, in vrede van mij!", maar dan *moet* het roepen: »o, Verkwik, verrijk mij eeuwiglijk met uw liefde!"

Dat zou *niet* zoo zijn, indien er nog zonde in ons bleef. Want onze jammerlijke zonde heeft ook dit, dat ze ondankbaar en zelfgenoegzaam maakt, en na genoten troost den Trooster kan vergeten. Maar dit is *wel* zoo voor Gods kinderen, die eenmaal de vallei der schaduw des doods zijn doorgegaan, en die nu zijn, waar geen zonde meer gekend wordt. Want in dien zaligen staat daar is er geen ondankbare, daar is er geen zelfgenoegzame meer, en zal alleen zielsdrang wezen, om eeuwig te loven en eeuwig te minnen Hem, die ons met zoo wegsleepende liefde zoo goddelijk had getroost.

Een Trooster, die, na ons getroost te hebben, weer wegging, en *niet* eeuwiglijk bij ons bleef, zou deswege de Trooster van Gods kinderen niet zijn *kunnen*. En vandaar komt het, dat de Heere Jezus, in tegenstelling met zijn eigen heengaan, zijn jongeren zoo deelnemend en bemoedigend toeroept: »Ik zal u geen weezen laten. Ge ontvangt een anderen Trooster, en die andere Trooster, die gaat nooit weer van u, *maar blijft bij u in der eeuwigheid!*"

XXIII.

DE MEESTE VAN DEZE IS DE LIEFDE.

De meeste van deze is de Liefde.
I Cor. 13 : 13.

Dat juist het instorten en doen doorgloeien in ons hart van het goddelijk vuur der Liefde het *eeuwige*, altoosdurende, nimmer eindigende werk van den Heiligen Geest zal zijn, spreekt niemand zoo kernachtig uit als de heilige apostel Paulus in het slot van zijn hymne op de Liefde, waarop ons vorig artikel reeds wees. Geloof, Hoop en Liefde zijn de kostelijkste van alle schatten, die de Eeuwige God aan zijn schepsel toebedeelde; maar onder deze drie is er toch weer één, die zeer verre in kostelijkheid de beide andere tebovengaat, *en die ééne is de Liefde.* Vergeleken met alle andere gaven des hemels, staan Geloof en Hoop en Liefde zeer verre bovenaan in de heilige rangorde; maar de Liefde is ook van deze drie nog *de meeste.* Geestelijke gaven zijn iets zeer kostelijks; ijveren naar de geestelijke gaven, en allermeest dat men profeteeren moge, is ook voor den heiligen apostel een zeer heilige jaloerschheid; maar boven alle pad van geestelijke gaven kent hij een weg, die nóg uitnemender is, en die nóg uitnemender weg is de koninklijke heirbaan der Liefde.

Wel weten we, dat niet allen hiermeê instemmen, en het recht betwisven, om het slot van I Cor. 13 in dien zin op te vatten; maar deze tegenspraak laat ons koud. Te beweren, dat »geloof" en »hoop" even eeuwig als de Liefde ook in het zalig hemelleven blijven zullen, *kan* op het terrein der Heilige Schrift, en kan zeer zeker in den gedachtengang van den heiligen apostel Paulus niet. Wie het »aanschouwen" tegen het »geloof" overstelt en diensvolgens aan dezelfde gemeente van Corinthe schrijft: »Wij wandelen door geloof en niet door aanschouwen", kan niet gezegd, noch bedoeld hebben, dat het gelooven toch blijven zou, als het aanschouwen er eens zijn zal. Is het geloof een bewijs der dingen, die men *niet* ziet, hoe zou het dan stand kunnen houden, als het zien van aangezicht tot aangezicht zal gekomen zijn? En hoe bovenal wil men toch volhouden, dat Paulus het geloof als een eeuwigblijvend goed zou hebben voorgesteld, waar in vers 12 onmiddellijk voorafgaat: »Dan zullen we kennen, gelijk we ook gekend zijn"? En evenzoo wat de »hoop" aangaat: »Want wij zijn in hope zalig geworden", schrijft dezelfde apostel in Rom. 8 : 24 en voegt er bij: »De hoop nu, die gezien

wordt, is geen hoop; want hetgeen iemand ziet, *waarom zal hij het ook hopen?"* Het gaat dus niet aan, geloof en hoop als duurzame en blijvende bestanddeelen van onzen geestelijken schat voor te stellen. Noch het geloof, noch de hope, behooren tot de erfenisse, die ons bij Testament beschikt is. We leven er nu van, we genieten er nu van, juist omdat we de erfenisse nog niet hebben. Maar komt die erfenisse eenmaal, en bezitten we die en zwelgen we daarin, wie zou dan nog om het Testament iets geven? Het Testament is kostelijk, is ons alles waard, zoolang we de erfenisse nog ontvangen moeten, als bewijs en zekerheid van pand, dat ons de erfenisse niet ontgaan kan. Maar is de erfenisse eenmaal losgekomen en in ons bezit overgegaan, dan is het Testament scheurpapier en alleen de kostelijke erfenisse van waarde.

Zelfs Beets en Van Oosterzee, hoewel beiden op zekeren afstand van de beproefde paden onzer ouden hun pad gekozen hebbende, geven dit punt dan ook nog volkomen toe, wat niet beter blijken kan dan uit de schoone toelichtingen, die ze op dit heerlijk slot van I Cor. 13 gaven.

»Geloof en hope," zoo schreef Beets, »worden door den apostel zonder blijkbare aanleiding, aan het slot eener uitweiding over de voortreffelijkheid der liefde, nog vóór de liefde vermeld; het blijkt dat, waar de apostel aan de laatste denkt, hij de eersten onmogelijk kan voorbijgaan; zouden wij er niet uit mogen opmaken, dat, niet minder dan de liefde, geloof en hope in den Christen onontbeerlijk zijn? Een Christen zonder liefde! Het is inderdaad eene tegenstrijdigheid in de bewoordingen. Die de liefde niet heeft, is niets, zegt de apostel. Hoe zou hij dan een Christen kunnen zijn? Ach, welk een bedrog, welk eene geveinsdheid, welk een gruwel, een liefdeloozen wandel, een hart zonder ware Christelijke liefde met den Christelijken naam te verbloemen! Maar wat dunkt u van een Christen zonder hope? Is ook deze voorstelling niet eene ongegrondheid en eene ergernis? Hoe? Het leven en de onverderfelijkheid . . . zijn door Christus aan het licht gebracht. Hij is de opstanding en het leven, Hij heeft »de woorden des eeuwigen levens", zijn evangelie is de blijde boodschap van de vergeving der zonden, de verzoening met God, de geopende hemel der zaligheid; en men zou een Christen, dat is zijn discipel, kunnen zijn, zonder de blijdste uitzichten, de schoonste verwachtingen eener heerlijke toekomst, temidden van het lijden en de wederwaardigheden van dezen tegenwoordigen tijd? Zonder hope! Behoort niet deze noodlottige trek tot het treurige beeld, hetwelk ons door den apostel van den blinden heiden gemaald is? Zonder hope! Is het niet eenzelvig met: zonder Christus, zonder God?

Neen voorzeker! Niemand kent de hope, waarvan wij spreken, zonder Christus; maar ook niemand, die Christus kent, kan zonder deze hope zijn. Niemand, die Christus kent? Ik had misschien moeten zeggen: niemand, die in Christus gelooft. Maar zou men een Christen kunnen zijn zonder geloof? Zonder geloof in God, en in dien God, die de wereld zoo lief heeft gehad, dat Hij zijn eeniggeboren Zoon gegeven heeft, opdat een iegelijk, die in Hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe? Zonder geloof in Christus, en in dien Christus, die gezegd heeft: »Uw hart worde niet ontroerd; gijlieden gelooft in God, gelooft ook in Mij"? Zonder geloof in het goede en getrouwe woord der Godsbelofte en dit haar middelpunt: dat Christus Jezus in de wereld gekomen is om zondaren zalig te maken? Een Christen zonder geloof, ik zeg niet zonder die geloofskracht, waardoor hij bergen verzetten kan, maar zonder dat geloof, »hetwelk is een bewijs der zaken, die men niet ziet" ....? Overigens lezer! Indien gij misschien zulk een Christen wezen mocht, wat is uw Christendom? Waartoe dient u het Christendom? En met welk recht, met welk geweten, met welk doel, blijft gij u den naam van Christen aanmatigen? Een Christen zonder geloof is een Christen zonder hope; een Christen zonder geloof of hoop is een sterveling, een zondaar, zonder troost in leven en in sterven. Misschien antwoordt de een of ander: »Mijn Christendom zou ook al zoo nog veel kunnen zijn, en mij nog tot het hoogste en beste dienen, indien het mij maar deed doordringen tot wat het voornaamste en voortreffelijkste is: de liefde. Al ware het, dat ik al het geloof had, zoodat ik bergen verzette, en de liefde niet had, zoo ware ik niets. Slechts door de liefde is men iets en veel en alles. Heb ik de liefde, zoo heb ik genoeg; heb ik de liefde, zoo kan ik ook niet geheel zonder hope zijn." Allen even onontbeerlijk in den Christen, zijn zij ook onderling onafscheidelijk in hem. Geen Christen zonder geloof, geen Christen zonder hoop, geen Christen zonder liefde. Geen Christelijke hope, geen Christelijke liefde, zonder Christelijk geloof. En omgekeerd: geen Christelijk geloof (van het voorgewende spreken wij niet, maar van het waarachtige) geen Christelijk geloof zonder Christelijke hope, geen Christelijk geloof zonder Christelijke liefde. Geloof, hoop en liefde, deze drie vloeien uit elkander voort; deze drie vloeien op elkander in; deze drie zijn één. Deze drie worden gedurig meer één: zij sterken elkander; zij louteren elkander; zij herbaren elkander. De liefde is niet eerst, de hope is niet eerst, maar het geloof. Nochtans is het geloof nooit een oogenblik zonder de hope, zonder de liefde. Maar onder deze drie onmisbaren, en volstrekt voor elkander onmisbaren, is één de meeste, één de voortref-

felijkste, en die naam en rang komt aan de liefde toe. De liefde is de meeste. Zij is dit om hetgeen zij den Christen is. Het geloof is het inwendig behoud, de hope het ontkiemend geluk van den gevallen mensch; maar de liefde de wordende volmaaktheid van den herstellende. De liefde is de meeste; zij is dit door hetgeen zij is met betrekking tot God. Van geloof en hoop is God het voorwerp en voorbeeld. Te gelooven is zich in Gods armen te werpen; te hopen is te rusten aan zijn hart. Maar lief te hebben is zijn beeld te dragen. Zijn eigen wezen is liefde, liefhebben is Goddelijk; God is liefde, en die in de liefde blijft, blijft in God en God in hem. De liefde is de meeste. Zij is het door hare werking; zij is de Godverheerlijkende vrucht, zij is de zegen spreidende schaduw van den wortelvasten boom des geloofs. Door haar zijn allen, die gelooven, één; sterken zij elkander; dienen zij elkander; dragen zij elkander. »De liefde sticht." Zij bouwt het lichaam des Heeren; zij breidt zijne gemeente uit; zij zet den arbeid zijner liefde voort onder een zondig, een lijdend menschdom. Om haar vinden zijne Kerk, zijn kruis, zijn persoon, genade en eere ook in de oogen der onchristenen; zij beschaamt het ongeloof; zij, zij alleen brengt de spotters tot zwijgen. De liefde is de meeste. Zij is het door hare duurzaamheid. De liefde vergaat nimmermeer. Het woord der profetie verstomt, waar de bedeeling der tijden zich oplost in de eeuwigheid. De gave der talen valt weg, waar de gekochten uit alle volken en natiën samenstemmen in het lied des Lams. De gedeeltelijke kennis verliest zich in de volmaakte. Maar ook: geene plaats meer voor het geloof, waar de aanschouwing gekomen is; en waar is de hope, wanneer alles is vervuld? De liefde vergaat nimmermeer. »Als dit verderfelijke onverderfelijkheid zal hebben aangedaan, en dit sterfelijke van het leven zal verslonden zijn; als het geopenbaard zal worden, wat wij zijn zullen, en wij, in aanbidding neergebogen, den Heere, in wien wij, niet ziende maar geloovende, ons verheugd hebben met eene onuitsprekelijke en heerlijke vreugde, aanschouwen zullen gelijk Hij is, dan zal ons gansche wezen, dan zal wat toe hiertoe geloof, hoop en liefde was, enkel liefde zijn! Dan zal de liefde, van haren laatsten smet gereinigd en tot hare hoogste waarheid gekomen, in ons voor eeuwig zijn eene onuitputtelijke bron van geluk, eene onuitputtelijke kracht tot Godverheerlijkende werkzaamheid. Dan eerst zullen wij volkomen, dus voor eeuwig beseffen en inzien, wat het zegt, lief te hebben, en ook hoe weinig zij de liefde hebben gekend, die, de liefde Gods in Christus miskennende, de beoefening eener heilige liefde vereenigbaar rekenden met de volharding in een godslasterlijk ongeloof."

En niet minder bezielend schreef Van Oosterzee:

»Het zijn edelaardige gezellinnen, reeds wanneer wij ieder van haar op zichzelve beschouwen. Het geloof, niet slechts het vast vertrouwen der ziel op de werkelijkheid der onzienlijke dingen en de gewisheid van Gods heilsopenbaring in Christus, maar meer bepaald dat zaligmakend geloof, dat op den persoon en het werk des Verlossers zich richt, en met Hem in de nauwste gemeenschap treedt, de hoop op de volkomen vervulling van al Gods heilsbeloften, die in Christus ja zijn en amen; en de liefde, die den geloovige niet slechts met God en Christus, maar ook met al zijne broeders en zusters in den Heere, ja met heel het geslacht heeft verbonden, dat naar God in hemel en op aarde genoemd wordt. Liefelijke schilderij: ter rechterzijde het geloof, dat het reddend kruis houdt omvat; links de hoop, steunend op het onbedrieglijk anker; en in het midden de liefde, met het brandend hart in de hand als dagelijksch offer aan den God der liefde gewijd! Toch laten zij zich alzoo alleen in de voorstelling scheiden, maar niet in de werkelijkheid, onafscheidelijke gezellinnen als zij zijn, niet slechts van iederen Christen, maar ook samen op het innigst verbonden. Immers, wat is geloof zonder hope en liefde? Eene koele overtuiging des verstands, maar zonder levenwekkende kracht in het hart of rijpe vrucht van het leven. Zonder hoop zou het geloof den hemel niet eenmaal zien; maar zelfs, al kon het dien ingaan, zonder liefde zou ook de hemel zijne hoogste zaligheid derven. Wat is hoop zonder geloof en liefde? Ten hoogste een ijdele droom, waaruit gij straks pijnlijk ontwaakt; een geurige bloesem in uw hof, die straks afvalt zonder vruchten te dragen. En eindelijk, wat is liefde zonder hoop en geloof? De opwelling wellicht van een natuurlijk gevoel, maar in geenen deele een geestelijk levensbeginsel; zoo de liefde niet gelooft, moet zij sterven, en hoopt zij niet evenzeer, als zij mint, zij is de bron van een mateloos lijden. Welke ook dezer drie zusters gij van de andere scheidt, gij schrijft daarmede tegelijk haar doodvonnis neder; ja zelfs ook twee van de drie bij elkander gebleven, zij derven den glans harer schoonheid, wanneer de derde verdwenen is. Onafscheidelijk saamgepaard echter, verdienen zij in den volsten zin des woords onschatbare gezellinnen te heeten. Veel is reeds 't geloof; maar meer nog de hoop, en in den volsten zin des woords alles de liefde. Het geloof verbindt ons met God, de hoop verheft ons tot God, maar de liefde maakt ons gelijkvormig aan God; want God is liefde. Het geloof is een kind van den ootmoed, de hoop een telg der verdrukking, maar de liefde eene vrucht van geloof en hope tezamen. Bij gelooven en hopen zoeken wij toch altijd in zeker opzicht onszelven;

alleen de liefde doet ons onszelven vergeten, om werkzaam te zijn voor de redding van anderen. Het geloof knielt in de binnenkamer terneer, en de hoop ziet er in heilige verrukking den hemel geopend; maar de liefde zendt ons van daar de wereld weder in om den schat van troost, dien wijzelven ontvingen, aan anderen mede te deelen. Ja, alleen van de liefde kan gezegd worden in een zin, waarin dit zelfs niet van geloof en hoop wordt getuigd, dat zij volstrekt nimmer vergaat. Het geloof wordt aanschouwen, de hoop genot, en hetgeen iemand ziet, waarom zal hij het ook hopen? Maar ook voor den troon van God blijft de liefde nog even jong, als toen zij het eerst hier beneden in het eerste hart werd geboren. Ook daar is de band der volmaaktheid de voorwaarde en waarborg tegelijk eener eindelooze toeneming in heiligheid en zaligheid, tevens de meeste, in één woord, voor eeuwig, en daarom ook in aller schatting reeds hier, schoon haar naam eerst de derde vermeld wordt. En nu, deze drie, ze zijn hier beneden de blijvende gezellinnen des Christens; bij al wat wisselt en wijkt om hem henen, zij kunnen blijven, omdat juist zij het onveranderlijk kenmerk van elken geloovige zijn. Zij moeten blijven of geheel ons Christendom ware een vorm zonder leven geworden. Zij zullen blijven, juist omdat zij tegelijk zoo verheven Goddelijk en zoo waarachtig menschelijk zijn. Het geloof moge met donkerheid, de hoop met twijfel, de liefde met tegenstand te worstelen hebben, waar Christus waarlijk leeft in het hart, daar kunnen zij nimmer verdwijnen."

Nu laten we natuurlijk onderscheiden uitdrukkingen, die in dit goede woord van beide godgeleerden voorkomen, voor hun rekening; indien maar duidelijk in het oog springt, dat ook deze beide mannen nog gevoeld en getast hebben, dat de hooge voorrang en meerderheid van de Liefde boven het »geloof en de hope", principaallijk juist daarin uitkwam, dat geloof en hope eens een einde nemen, maar de Liefde eeuwig blijft.

Wel gaan »geloof" en »hope" niet onder, om vernietigd te worden, gelijk een »geestelijke gave". Er is tijdelijk en tijdelijk in tweeërlei zin. »Tijdelijk" is de worm, die straks wegsterft en waar niets uit wordt; maar tijdelijk is ook de rups, die straks wel evenals de worm sterven moet, maar die heerlijker nog weer opstaat in den vlinder. En zoo nu ook staat het met geloof en hope, vergeleken met de geestelijke gave van talen spreken of gezondmakingen. Dat talen spreken en gezond maken houdt eens ganschelijk op. Het gaat weg en onder. Het wordt *vernietigd*, gelijk Paulus in I Cor. 13 : 9 zegt. Maar in dien zin mag het vergaan van geloof en hope niet worden opgevat. Ook zij gaan onder, maar om heerlijk op te staan in den vollen en rijken en heerlijken vorm

van het aanschouwen en genieten. Maar zelfs *die* gedaanteverwisseling, die vervorming kent de Liefde niet. Zij blijft niet alleen *eeuwig*; maar ook eeuwig *blijft* zij, wat ze was en is.

En wordt dit nu eenmaal klaar en duidelijk ingezien, dat al het andere óf vergaat, óf van gedaante verwisselt, maar dat alleen de Liefde het eeuwig blijvende is, dan schittert reeds hierdoor ons dat eeuwig Liefdewerk tegen van het nimmer eindigend werk van den Heiligen Geest in Gods kinderen, en is eerst, met tot de Liefde te komen, dat eigen werk des Heiligen Geestes in al zijn diepte en tot in zijn wortel gevat.

XXIV.

DE LIEFDE IN DE GEZALIGDEN.

Opdat God zij alles in allen.
I Cor. 15 : 28.

De Heilige Geest baart weder, maakt het wedergebaarde heilig; en doet dan bovendien nog dit derde werk aan Gods kind, dat Hij aan den »getrokkene van den Vader" liefde instort; en dat wel instort niet van boven, niet uit de verte, maar door in hem woning te maken. Liefde-instorting en heiligmaking zijn dus volstrekt niet hetzelfde. Aan Adam in het paradijs kon vóór zijn val geen enkele daad van heiligmaking worden verricht, omdat hij geheel heilig was; maar wel terdege zou aan Adam, zoo hij *niet* gevallen ware, liefde zijn ingestort in zijn gemoed; liefde al rijker, al voller, steeds overvloediger; en die innerlijke verdieping, steeds warmer koestering en teederder genieting van het zalige der liefde zou hem toe zijn gekomen van den Heiligen Geest.

Heiligmaking komt alleen bij een *on*heilige tepas. Wie onheilig *wierd*, die moet weer heilig *gemaakt;* maar liefde gaat volstrekt niet op in de overwinning der zelfzucht. Men waant het wel zoo; maar men vergist zich. Zeer zeker is alle zelfzucht met de liefde onbestaanbaar; maar als er óf nog geen zelfzucht werkt, gelijk bij Adam vóór den val, óf wel soms de zelfzucht overwonnen mag zijn, gelijk bij tijden althans in een verloochend kind van God reeds hier op aarde, als vrucht van Jezus' kruisverdiensten, het geval is, dan gaat het daarom nog volstrekt niet aan om te zeggen, dat deswege nu de volheid der volkomene liefde in zulkeen reeds aanwezig is. Neen, de liefde is niet maar een afwezigheid van zelfzucht, een bestraffing van de zelfzucht, een overwinning op de zelfzucht; maar ook als er van zelfzucht geen spoor meer is, ja, eigenlijk dan eerst, komt de liefde aan de ontwikkeling en ontplooiing van haar eigen leven toe.

Het is ermeê als met de gezondheid des lichaams. Men kan niet maar zeggen: »Gezondheid is de overwinning op ziekte en sluipend gif," en dus de gezondheid in een tebovenkomen van de krankheid laten opgaan. Want immers, dan zou alleen gezond mogen heeten, wie ziek was geweest en gezond wierd; dan zou bij den kranke al zijn gezondheid bestaan in het tebovenkomen van het kranke; en dan zou er van een eigenlijk gezond leven en een leven der gezondheid geen sprake

meer kunnen zijn. Omgekeerd moet men dus zeggen: »Gezondheid is iets, dat op zichzelve bestaat, onafhankelijk van ziekte, buiten ziekte om, en lang eer er van ziekte sprake viel." Komt er nu krankheid tusschenbeide, dan moet de gezonde levenskracht die krankheid wel weer uitdrijven; dat hoort wel tot haar noodzakelijke werking; maar als straks die krankheid weer overwonnen mag zijn, gaat het stille leven der gezondheid toch weer rustig en ongestoord door, alsof er nooit krankheid geweest ware, en in die rijke, volle gezondheid ontwikkelen zich krachten en ontstaan genietingen, altoos nieuw en heerlijk.

En zoo nu ook is het met de liefde. De liefde was er, eer de zelfzucht kwam. Toen de zelfzucht kwam, heeft zij er zich aanstonds tegenin gezet, om haar uit te drijven en te overwinnen. Maar zoo dikwijls ze hierin nu slagen mag en de zelfzucht metterdaad wierd tenondergebracht, beeldde ze zich niet in, alsnu haar taak volbracht te hebben, maar zette ze, alsof er niets gebeurd ware, weer rustig haar liefdeleven voort.

In een land kan een rustige welvaart bloeien. Maar hoor, daar klinkt vijandelijk bazuingeschal op de grenzen! De vijand maakt zich op om dat in welvaart bloeiend land te verderven. En nu put zulk een land, zulk een volk al zijn kracht uit om dien vijandigen inval af te slaan en den indringer over de grenzen terug te drijven, ja, kan het, waarborg te nemen tegen herhaling van zulk vijandig bedrijf. Maar is dat doel eenmaal bereikt, dan sluit zulk een volk daarmeê zijn leven niet, maar zet nu dankbaar en tevreden de ontwikkeling van zijn volksbestaan in nationale welvaart voort.

En dit nu geldt ook van de liefde. Ook zij begint in het paradijs met er te zijn en te bloeien; maar Satan schuift met vijandige bedoelingen de grenzen over, en stelt al de booze macht der zelfzucht tegen haar op. Nu *moet* de liefde wel gaan strijden. Niet omdat strijden haar aard is. Integendeel, van nature en naar heur aard is zij de vrede zelf. Maar wordt ze aangevallen; en een aanval van Satan op de liefde is *alleen* zelfzucht; dan moet ze zich wel teweerstellen en mag ze niet aflaten, eer alle zelfzucht bedwongen en overwonnen is. Maar is dit doel eenmaal bereikt en de heerschappij der liefde weer veilig, dan sluimert de liefde niet in, om nu werkeloos een eeuwigen winterslaap te sluimeren; neen, maar dan zet ze veeleer met verhoogde aandrift en nog heiliger bezieling de ontplooiing van haar liefdeleven recht voort.

Nu lette men er intusschen op, dat dit volstrekt niet een strijd is, die in elk hart afzonderlijk wordt gestreden. Reeds het feit, dat Satan de auteur en inblazer van alle zelfzucht is, bewijst de samenhang van de zelfzucht in den een met de zelfzucht in den ander. Ook in de zelfzucht is er een zekere organisatie. Vandaar dat het niet baat, of de zelfzucht al *in u* door verloochening overwonnen is, zoolang ze niet evenzeer overwonnen is in alle overigen. Want zoolang dit niet het geval is, drupt uw naaste toch altoos weer op u, en kan de liefde nog haar blijden, goddelijken triomf niet vieren. Wel snijdt God de Heere dan bij uw sterven alle zonden van u af. Een kind van God, dat in zijn Heere sterft, ondergaat in dat sterven de laatste daad van heiligmaking, en na zijn sterven kan er van eenige heiligmaking, welke ook, geen de minste sprake meer bij hem zijn. Voor wat hém aangaat, is hij dan ook onverwijld na zijn afsterven al zijn zelfzucht kwijt. Wie na zijn sterven in de eeuwigheid nog met zelfzucht in het hart ontwaakt, die kan den hemel niet binnengaan, die is op weg naar de hel. Maar al bewijst God de Heere aan al zijn uitverkorenen nu ook de genade, om in hun sterven aldus de laatste vezelen van de zelfzucht uit den bodem van hun hart te trekken, daarom is toch de strijd der liefde tegen de zelfzucht in hun hart nog lang niet voleind. Want immers ook uit den hemel voert de Christus nog een krijg, en eens komt de ure, dat Hij met zijn engelen, als de waarachtige Michaël, tegen Satan en zijn onheilige demonen den laatsten slag slaan zal. En als nu de uitverkorenen reeds terstond na hun dood, zonder nog tot den staat der heerlijkheid te zijn gekomen (dit geschiedt eerst na het oordeel) toch reeds onmiddellijk in de liefdesgemeenschap met den Immanuël ingaan, dan spreekt het immers wel vanzelf, dat zij den strijd van Immanuël tegen den Satan en zijn trawanten wel moeten meêstrijden; meêstrijden al den dag en al den nacht. Geen kind van God kan in de eeuwigheid zijn Heiland zien strijden en zelf er buiten blijven. Daarboven is de liefde voor den Christus zoo innig, roerend en wegsleepend, dat geen verloste zich zou kunnen houden, of hij *moet* wel in dien strijd meêstrijden.

Op welke wijze een verloste in den hemel aan dien strijd deelneemt, weten we niet. Als in oorlogstijden de vaders en mannen en zonen, met het zwaard in de hand, tegen den vijand voor het lieve vaderland ten bloede toe kampen, strijden de moeders en vrouwen en zusters op de grenzen niet meê. Heur roeping is om thuis te blijven. Op het slagveld meêgaande, zouden zij de dappere helden belemmeren en oorzaak zijn van hun val. Maar al blijven ze thuis en al zijn ze dus niet in den strijd, toch strijden ze wel terdege dien strijd meê. Meê in heur hart, meê in

heur gebeden; meê door heur brieven van liefde en bemoediging, die ze naar het legerkamp zenden; meê door den teerkost en leeftocht, dien ze bereiden; meê door het verband en het pluksel, dat ze gereedmaken; meê door de teedere zorgen, die ze aan de gewonden en stervenden wijden; meê door de liefde en vereering, die men weet, dat ze wijden zullen èn aan hem, die als overwinnaar wederkeert, èn aan hem, die bleef in den slag. Zoo kan er dus reeds op aarde een meêstrijden zijn, en zelfs een zeer krachtig meêstrijden, zonder dat men een voet verzet of ook zelf eenig ander wapen dan dat der liefde hanteeren kan. En geeft dit nu, zij het ook op verren afstand, ons niet eenig antwoord op de vraag, hoe en op wat wijs de gezaligden in den hemel, in afwachting van den grooten en doorluchtigen dag des oordeels, nu reeds met hun Michaël tegen Satan meêstrijden kunnen, meêstrijden door al de liefde van hun hart? Dan doen ze schijnbaar wel niets, en toch doen ze, o zooveel, en reeds bij aanvang genieten ze de vervulling der heerlijke belofte, dat ze met Immanuël heerschen zullen op zijn troon.

Toch moet ook aan dien toestand eens een einde komen. Zoo blijven kan dat niet. Die aanvankelijke toestand is slechts tijdelijk. En dat einde nu breekt dan eerst aan, als de *doorluchtige dag* komt; die dag, die na het »*Volbracht*" van Golgotha uit den hemel dien anderen uitroep brengen zal van »*Het is geschied!*"; ja de ure, waarin eens de laatste vijand wordt tenietgedaan, en *alles* Hem zal onderworpen zijn. En dan, ja, dan eerst zal ook het einde gekomen zijn van alle zelfzucht, van alle onheiligheid, van alle macht, die tegen de liefde inwoelde, en dan eerst zal het vooral Gods kinderen worden een eeuwig zijn, een stoorloos leven, een volzalige toestand, waarin de Liefde tot haar hoogtepunt geraakt. En dat hoogtepunt nu, dat hoogtepunt der Liefde, dat is het, wat de Schrift uitdrukt door te zeggen: *Dan zal God alles in allen zijn!*

God alles in allen! Denk dit nu in verband met het werk van den Heiligen Geest dieper in, en vanzelf zal u een licht opgaan. Immers, is het nu juist, wat we in den aanvang dezer artikelenreeks ontwikkelden, dat de liefde daardoor in de kinderen Gods inkomt, doordien God de Heilige Geest woning in hun harten maakt, en alsnu, in hen wonende, van binnen uit, de wateren der liefde laat uitvloeien over de velden van hun hart; juist, dát het eigenlijk werk van den Heiligen Geest wezenlijk in dit uitstorten en kweeken van liefde in Gods kinderen bestaat; dan komt dit »God alles in allen" in het heerlijkst licht te staan. Dan

toch wil »God alles in allen" niets minder, noch iets anders zeggen, dan dat God de Heilige Geest dan in den laatste van Gods uitverkorenen zal zijn ingegaan, alzoo in de harten van al Gods kinderen wonen zal, derhalve heel het lichaam Christi zal doordrongen hebben, en dat in deze allen God de Heilige Geest deze innerlijke doordringing zoover zal hebben voortgezet, dat niet enkel alle *zelfzucht* (dit toch geschiedde reeds in het sterven), neen maar ook alle *strijd* tegen de zelfzucht een einde heeft genomen, en er, na de overwinning op Satan en zijn algeheele tenonderbrenging, ook in de dooding van den Dood, geen gedachtenisse, geen heugenisse, geen leed zelfs vanwege de zelfzucht of de vrees voor de mogelijkheid van haar weeropwoelen meer bestaat.

»God alles in allen" heeft zeker ook een zin en beduidenis voor de verlorenen, ja, zelfs voor Satan; want eeuwiglijk zullen de verlorenen vernachten in de verbolgenheid des Almachtigen en tot in aller eeuwen eeuwigheid Satan door de grimmigheid des Heeren worden verteerd. Maar toch in eigenlijken, rijken, vollen zin zal dit »God alles in allen" slechts waar zijn van zijn uitverkorenen. Alleen in hen maakt Hij woning. Alleen in hen gaat Hij persoonlijk door den Heiligen Geest in. Alleen in hen wierd Hij *iets*, wierd Hij allengs *meer*, steeds *meerder*, en eindelijk *alles*.

In allen, dat wil zeggen, dat het getal der verkorenen dan vol zal zijn; en in die allen *alles* duidt aan, dat in *al* Gods uitverkorenen, niet enkel hoofd voor hoofd genomen, maar ook voor al Gods uitverkorenen als lichaam Christi, onder hun Hoofd gedacht, alsdan alle strijd uit zal zijn en de zegepraal der Liefde voldongen.

Maar ook dan, als er, noch in één enkele van Gods uitverkorenen, noch voor het lichaam Christi, ook maar iets meer overig zal zijn, wat het heerlijk leven en de vrije ontwikkeling der heilige Liefde zou kunnen storen, ook dan is het werk van den Heiligen Geest nog volstrekt niet voleind. Integendeel, ook daarna nog en eeuwiglijk zal dat eigen werk van den Heiligen Geest dan nog altoos doorgaan. Dan *eindigt* de zaligheid der Liefde niet, maar dan *begint* ze veeleer pas zich op geheel goddelijken voet te ontwikkelen. Alle belemmering zal dan zijn weggevallen, alle hinderpaal uit den weg geruimd, alle hindernis, die stoorde, zijn tenietgedaan, en zonder dat iets haar rijke ontplooiing meer in den weg staat, zal alsdan de Liefde haar volle bloemenpracht uit den knop ontluiken doen.

Als de zon, gelijk een bruidegom uit zijn slaapzaal tredende, opkomt uit den schoot des dageraads, en eerst haar gouden stralen met de morgenwolken kampen laat, tot zij ze alle uiteendreef, en nu als vol-

komen overwinnaar staat te schitteren in het blauw azuur van een gansch wolkeloozen hemel, dan heeft met dat wegvlieden van de laatste wolkgroep de schittering van den zonnegloed geen einde genomen, maar vangt juist dan eerst recht krachtig en prachtig aan. En zoo nu ook is het met den gloed van de Zonne der Liefde. Eerst worstelt en kampt ook zij, om den tegenstand der wolken en der nevelen te breken, en eerst van lieverleê, eerst allengs en na schier eindeloozen strijd gelukt het aan de Liefde, om ook deze nevelen uiteen te drijven en het laatste wolkje te doen deinzen voor haar glans. Maar, is eenmaal de overwinning behaald, en mag eindelijk, eindelijk de Liefde schitteren aan den gansch onbewolkten hemel, dan wordt ze daarmeê niet uitgedoofd, maar begint dan eerst recht haar volkomen schoonheid te toonen en haar zalige koestering uit te stralen.

De Heilige Geest *kan* niet ophouden de liefde in Gods uitverkorenen, ook na den dag des oordeels, te voeden, te kweeken en te sterken, omdat, trok de Heilige Geest zich ook maar één oogenblik uit Gods verkorenen terug, zij op zouden houden Gods kinderen te zijn, en het Lichaam Christi den band zou verliezen, waarmeê het gebonden ligt aan zijn heilig Hoofd.

Gods uitverkorenen bestaan niet zonder de inwoning van den Heiligen Geest in hun binnenste. Alleen door die inwoning is een kind van God Gods kind. Wij zijn, wat we zijn, niet door iets of krachtens iets, dat in onszelven gevonden wierd of uit onszelven opkwam, maar eeniglijk door dien rijken Inwoner in ons hart. Die rijke Inwoner woont in bij een volslagen *arme*. En terwijl nu die arme gastheer niets heeft en niets voort kan brengen en niet één enkel grein liefde uit zijn schatkist te offeren heeft, is die rijke Gast en Inwoner, de Heilige Geest, met al zijn schat en rijkdom in zijn binnenste werkzaam. Of liever neen, ook die Heilige Geest brengt niet zijn eigen schat, maar Hij kwam met den schat der kruisverdiensten van den Christus, en die deelt Hij nu uit, daar is Hij kwistig mede, daarmeê maakt Hij den armen eigenaar van die woning overrijk.

Geen vonkske liefde dus in het hart van Gods uitverkorenen ooit ontstoken, of het was ontstoken door den Heiligen Geest. Gaat Hij weg, dan blijft er niets dan koude, kilheid, leegheid en innerlijke verkleuming. Alleen waar Hij komt en werkt en zijn gloed uitstraalt, komt er warmte, bezieling en innerlijke koestering der Liefde. En die Liefde geeft Hij niet over, zoodat het kind van God die Liefde nu voortaan als een eigen

kapitaal zou bezitten, om er zelf, buiten den Heiligen Geest om, op te kunnen teren. Neen, maar Hijzelf houdt van oogenblik tot oogenblik de lamp in de hand, waaruit de glans dezer Liefde in het hart en door al de kameren der ziel straalt. Hem, den Heiligen Geest, weg, Hem, den Heiligen Geest, werkeloos te denken *na* den dag des oordeels, ware dus alle licht en liefde en leven plotseling in Gods kinderen uitdooven.

Wat ze zijn, zijn ze alleen door *zijn* inwoning, en eerst door zijn *volkomene* inwoning en de doordringing van zijn werking in *heel* de persoonlijkheid van Gods kinderen, kan de Liefde haar triomf vieren, en dit nu, wat is het anders dan *God alles in allen*, dat wil zeggen, God de Heilige Geest in al Gods kinderen inwonend en in hen alles doordringend, en in den Heiligen Geest ook de Vader en de Zoon bij deze gelukzaligen woning makend.

Dit inwonen nu heeft reeds op aarde *gebrekkelijk* plaats, omdat er op aarde altoos nog zooveel in Gods kinderen is, dat de doorwerking van den glans en den gloed der Liefde in de harten tegenhoudt. Dat inwonen blijft zelfs in den hemel tot op den dag des oordeels nog steeds met eenige benauwing gepaard gaan om den strijd, dien de Christus, en de zijnen met Hem, nog aldoor tot op den jongsten dag tegen Satan hebben te strijden. Maar vallen eens in dien jongsten dag, in dien dag der heerlijkheid, én deze innerlijke belemmeringen én die uitwendige benauwingen weg, zoodat niets meer aan de volkomen heerschappij van den Heiligen Geest in de ziel van Gods kinderen en in het Lichaam Christi eenig beletsel in den weg legt, en dus »de laatste vijand zal zijn tenietgedaan", — dan dringt ook de werking van den Heiligen Geest tot aan den uitersten omtrek door, en neemt de rijke, innerlijke, goddelijke ontplooiing van haar schoonheid een volheerlijken aanvang.

XXV.

DE GEMEENSCHAP DER HEILIGEN.

> Eén lichaam is het en één Geest, gelijk gij ook geroepen zijt tot ééne hope uwer beroeping. Efeze 4 : 4.

Denke nu niemand, dat dit opnemen van de »Liefde" onder de eigen werken van den Heiligen Geest iets nieuws, een vondst van onze dagen zou zijn. Nieuw moge de voorstelling zijn, nieuw het op den voorgrond stellen van den naam der Liefde in dit verband; en nieuw de uitdrukkelijke opsomming van de Liefde als zoodanig onder de werken van den Heiligen Geest; volstrekt niet nieuw, maar zoo oud als de leer der heilige apostelen is de belijdenis, dat in het wekken en voeden van de Liefde het eigenlijk en eenig werk van den Heiligen Geest bestaat.

Dit zult ge terstond gevoelen, als slechts even herinnerd wordt aan deze woorden uit de Apostolische Geloofsbelijdenis: *Ik geloof in den Heiligen Geest,* ik geloof een heilige algemeene Christelijke kerk, *gemeenschap der heiligen.*

Wat toch is »gemeenschap der heiligen" anders dan de Liefde in haar edelste, rijkste openbaring genomen, en hoe anders wordt deze »gemeenschap der heiligen" hier voorgesteld, dan juist als vrucht van den Heiligen Geest? Eerst is het werk van den Vader beleden in de schepping, toen het werk van den Zoon in zijn vleeschwording, en nu, nu het aan het eigen werk van den Heiligen Geest toekomt, nu belijdt de kerk alzoo op aarde en in den hemel, dat dit eigen werk van den Heiligen Geest niet ligt in de schepping, en ook niet ligt in de vleeschwording, maar juist gelegen is in de *gemeenschap der heiligen*, die teederste en heerlijkste en warmste uitdrukking, die er voor de openbaring der Liefde onder menschen te geven is.

Gemeenschap der heiligen, dat is de heerschappij der Liefde niet onder zelfzuchtigen, niet onder halfslachtigen, niet onder pas aangetredenen; neen, maar gemeenschap der Liefde onder dezulken, wier levensbeginsel omgezet en wier leven nu uit God is. Een gemeenschap, zooals ze op aarde nog slechts in voorsmaak genoten wordt, en volop eerst daarboven in den hemel kan bloeien. Een zoo zalige en zoo zoete gemeenschap, dat ze, van alle onheilige inmenging vrij, louter uit heilige indrukken werkt. Niet opgedoemd uit 's menschen eigen hart, maar hem ingestort, toen hij van zondaar een heilige wierd, en naarmate die heilige

persoon meer in hem naar buiten trad, teederder en warmer ontwikkeld! Een gemeenschap, die niet toevallig onder heiligen opkomt, maar daaruit, dat ze allen heiligen zijn, geboren wierd; in hun heilig zijn geworteld; en uit Hem, die ze heiligde, hun toegekomen. En vandaar dan ook een Liefde, die niet ophoudt met het sterven, maar, sterker dan de dood, duren zal zoolang ze heiligen zijn, en juist overmits ze van eeuwigheid tot eeuwigheid heiligen zullen blijven, in geen eeuwigheid wordt gebluscht.

Zoo ziet men dus wel, hoe ook onze vaderen deze grootsche en machtige gedachte, dat het eigenlijke, oorspronkelijke, karakteristieke en eeuwigblijvende werk van den Heiligen Geest het instorten en onderhouden van de Liefde is, zeer wel gegrepen hadden en in zeer fijnen kunstvorm hadden uitgewerkt.

Ook voor hen was dus de belijdenis van den Heiligen Geest volstrekt niet de belijdenis van een mystiek Persoon in het Goddelijk Wezen, naar wien zij uit deze wereld in heilige verbazing opzagen; neen, maar wel waarlijk de belijdenis van God den Heiligen Geest als werkende almachtiglijk en kunstiglijk in ons en om ons heen. En daarom volgt terstond op de belijdenis van den Heiligen Geest de belijdenis van zijn schepping, te weten van de heilige, algemeene Christelijke kerk, dewelke is het Lichaam van Christus; maar dan ook na de belijdenis van dit Lichaam Christi de uitvloeiing der ziel in de gemeenschap der heiligen, als door den Heiligen Geest in die kerk gewrocht.

Kerk en gemeenschap der heiligen is niet één en hetzelfde. De kerk ontstaat en bestaat, eer er nog iets van de gemeenschap der heiligen te bespeuren valt. En ook die kerk is er en blijft er, zij het ook, dat onder de ongunst der tijden een tijdlang de gemeenschap der heiligen afneemt en verkoelt. Een jonggeboren kind heeft nog geen bewustzijn en kent dies zijn aanhoorigheid tot zijn familie, zijn gezin en zijn geslacht nog niet. Zoo leeft het, maar nog zonder aankleving, nog zonder gehechtheden, nog zonder toeneiging, nog zonder verknochtheid, nog zonder banden der liefde. Wel werkt de liefde reeds op hem en zorgt voor hem; maar ze leeft nog niet in en uit hem. Dus is er nog geen gemeenschap tusschen zijn hart en het hart dier anderen. En zoo nu ook kan het met de kerk zijn. Ze kan er wezen, ze kan leven, ze kan reeds groeien, maar zonder dat het nog tot bewuste gemeenschap der heiligen kwam. En ook daarom kan die gemeenschap weer gaan kwijnen, wegzinken uit het zichtbare, soms zelfs in bitterheid omslaan.

Kerk en gemeenschap der heiligen zijn dus twee. Eerst wordt de kerk gesticht, dat is de *schepping*, en dan wordt in die kerk de gemeenschap der heiligen gewerkt, dat is de *onderhouding* en *voeding* des Lichaams.

Zoo staat er dan ook niet: »Ik zie die gemeenschap der heiligen", noch ook: »Ik smaak die gemeenschap der heiligen," maar: »Ik *geloof* ze." Ook die gemeenschap der heiligen behoort dus tot de ongeziene en ongekende dingen, die hier op aarde een deel van den inhoud van ons *geloof* vormen, en die eerst in het nieuwe Jeruzalem over zullen gaan in rijke, zalige ervaring. Want let wel, er staat in ons geloofsartikel niet »gemeenschap van enkele heiligen in een klein kringetje bij elkander", maar »gemeenschap *der* heiligen", en nooit mag deze rijke, volle belijdenis door een bekrompener opvatting worden verkort. Gemeenschap tusschen *enkele* heiligen is er altoos op aarde zichtbaar geweest, en er is schier geen plek of oord, waar men niet enkele van Gods lieve kinderen op teederen voet van innigheid met elkander verkeeren ziet; maar zulk een krans van vromen is nog op verre na *het* Lichaam van Christus niet, en zulk saamleven in teederheid der ziele zou schade insteê van zegen brengen, zoo men ook in zulk een kring niet juist klaar en helder bleef inzien, dat het eigenlijk een gemeenschap met *al* Gods heiligen op aarde, van nu en eertijds en in het toekomende, moet zijn.

Te gelooven in de gemeenschap der heiligen is ook, waar men nu eenzaam op het meest vergeten dorpje zit, de zalige bewustheid met zich om te dragen, dat men behoort tot een overrijke, eindeloos talrijke, heilige en uitverkoren familie, en dat men, wel verre van ooit van die familie af te raken, veeleer steeds inniger met haar verbonden zal worden. Het is de heilige wetenschap, dat al de namen der heiligen van Oud en Nieuw Verbond, al de helden en heldinnen uit de wolke der getuigen, met alle apostelen en profeten en martelaren en gezaligden, mij niet vreemd zijn, niet buiten mij staan, maar met mij tot één en hetzelfde Lichaam behooren; en dat niet slechts in naam, maar wezenlijk; en met een wezenlijkheid, die eens heerlijk zal blinken. Het is de kostelijke troost voor het verlaten hart, dat er aan alle einden der aarde, onder alle volken en natiën, in alle stad en dorp, ook in mijn eigen land, zijn, die de Heere riep en ten eeuwigen leven vergadert, en dat ik met die allen eigenlijk eenzelfde leven leef, eenzelfde hope der roeping gemeen heb, en met hen, ongemerkt, sta in de teederste en heiligste gemeenschap. Ja, de vaste en onwrikbare zekerheid, dat, viel plotseling de wereld weg en kwam haar einde nabij en bleef alleen over, wat een eeuwig beginsel in zich draagt en dus voor eeuwig bloeien kan, dat dan al Gods heiligen ook terstond als één heilige familie uit zouden komen, en dat ook de minste van Gods dienstknechten en dienstmaagden als een parel schitteren zou in dat goddelijk snoer.

Houde men daarom toch op, om die overheerlijke gemeenschap der

heiligen neer te trekken tot de laagte van zijn eigen kleine, soms, o zoo oppervlakkige omgeving. o, Er is niets tegen, dat vrienden en vriendinnen, die in een stad of dorp saamleven en elkander in den Heere ontmoet hebben, en die elkander verstonden en elkander door het Woord bouwen mochten, van hun kleinen kring *in verband* met die gemeenschap der heiligen gewagen. Want, waar ook heiligen saam wonen en saam loven en saam lieven, daar *is* het metterdaad diezelfde gemeenschap der heiligen, die even door de wolken breekt en haar glansen genieten laat. Maar al staat zulk saamleven met de gemeenschap der heiligen *in verband,* al is het er een uitvloeisel van, en al geeft het voorsmaak van wat die volle gemeenschap der heiligen eens zijn zal, toch is het er slechts een zeer klein stukske, een altoos zeer flauw afschijnsel van.

In zulk een kring, hoe goed en vroom en heilig ook, sluit het hart zich altoos op. Men is en kan niet anders zijn dan een kleine kring in tegenstelling en onderscheiding van dien grooten, machtigen wereldkring om zich heen. En dit nu leent vanzelf en met noodzakelijkheid aan zulk een kring van Christen-vrienden iets op zichzelf staands en afgeslotens. En hiermeê in lijnrechten strijd nu is de gemeenschap der heiligen juist omgekeerd een niet *af*sluitend, maar *ont*sluitend geloofsbegrip. Een denkbeeld, dat de vensters niet dicht doet en de deur achter ons toesluit, maar dat integendeel door de open deur en vensters uitgaat naar alle vier hoeken des aardrijks en de eeuwen achter ons doorloopt en in de eeuwen, die nog komen mochten, ingluurt met het zoekend oog.

Gemeenschap der heiligen doet de armen zoo breed en ver uitstrekken, als het maar eenigszins kan. o, Mijn God! hoe zal ik ze allen omvatten en omstrengelen en drukken aan mijn hart, al die lieve kinderen, die Gij alle eeuwen door hebt wedergebaard en nu nog hebt, daarboven onder de gezaligden of nog hier beneden! Een enkele uit die kinderen Gods van vroeger geslacht moge nog op tafel in zijn boekwerk voor ons openliggen, dat we met den bidder Calvijn bidden, of met Augustinus in een zondeverzoenend God roemen, of met Owen in de heerlijkheid Christi ons verliezen, of met Comrie omdolen in de paden der gerechtigheid onzes Heeren; maar wat zijn die enkele roepstemmen, vergeleken bij die duizenden en nogmaals duizenden, die zwijgen, en die toch elk op hun manier met gaven door hun God waren verrijkt en met sieraden door hun God waren versierd, en die eens met kronen daarboven schitteren zullen, en die nu reeds onze broeders en zusters zijn, om eens eeuwig door ons als broeders en zusters te worden bezeten!

»Zet de pinnen uwer tente wijd uit!" roept die gemeenschap der heiligen; want deze gemeenschap is en zal zijn niet met honderden, maar

met duizenden; niet met tienduizenden, maar met millioenen; een schare, die niemand tellen kan, als droppelen waters zich verdringend in de glazen zee, die is voor den troon van onzen God.

En deze »gemeenschap" der heiligen zal een ware, wezenlijke gemeenschap zijn. Niet de beperktheid van dit aardsche leven, dat we in één stad hier samenwonen en toch op zijn allermeest elkander tienmaal in een gansch jaar kunnen zien; indien ook dat nog maar. Neen, maar deze »gemeenschap" is en zal zijn een wezenlijk saam leven van hetzelfde leven, een saam eten van denzelfden disch, een saam drinken uit denzelfden beker, een saam denken van dezelfde gedachte, een saam genieten van dezelfde verrukking, een saam aanbidden in eenzelfde bewondering van de ondoorgrondelijke barmhartigheden onzes Gods.

Nu reeds leven wij, in Europa althans, veel voller en rijker met duizenden saam, dan eertijds onze vaderen dit konden. De middelen der gemeenschap zijn zooveel versneld, verbeterd, sterker en machtiger geworden. Vooral de telegraaf en telephoon gunnen een gemeenschap van mensch met mensch, die aan geen plaats meer gebonden is en geen afstand meer kent. Eertijds droomde men daar niet van. Men had toen geen denkbeeld zelfs van de mogelijkheid, dat een kind van God in Amerika en een kind van God in Europa in eenzelfde kwartier uurs gemeenschap der gedachten met elkander konden hebben; en daarom was toen vooral die »gemeenschap der heiligen in het licht" zulk een volkomen onopgelost raadsel. Maar thans wierd dan toch één tip van dien sluier voor ons opgelicht. Feitelijk zien we nu reeds iets dergelijks. Gedachtengemeenschap tot in het fijnste gaande en door geen afstand gebonden, den oceaan doorkruisend, werelddeel aan werelddeel verbindend. En nu, wat zijn telegraaf en telephoon nog vergeleken bij de krachten der toekomende eeuw, die dan openbaar zullen worden? En zoo tasten we, zoo gissen we dan reeds op aarde, hoe het dan eens zal zijn, als alle afstand wegviel, als alle stoffelijk hulpmiddel overbodig zal wezen, en als Gods kinderen, in welk deel van den hemel ook arbeidend, een innige, volle, rijke gemeenschap van bewustzijn en gemeenschap van hart zullen hebben, altoos in den éénen Immanuël, met allen, die eenzelfde Liefde deelachtig zijn.

En waarom wordt die »gemeenschap der heiligen" dan *nu reeds* geloofd? Waarom anders, dan omdat ze in het onzichtbare reeds bestaat, in de zaak zelve gegeven is, en in kiem reeds hier beneden werkt.

Ze bestaat reeds in het onzichtbare! Want er is reeds een triomfeerende kerk daarboven. Reeds millioenen bij millioenen zijn zaliglijk in hun Heere ontslapen en de zalen des eeuwigen Lichts binnengegaan. En al brak ook voor deze het volle rijk der heerlijkheid nog niet aan, en al toeft nog de volle ontplooiing van den hoogeren glans tot na den dag des oordeels, en al komt de derving van het verheerlijkte lichaam ook aan de volle gemeenschap der heiligen nog afbreuk doen, toch is nu reeds daarboven een zoo zalig saamleven van al Gods heiligen en martelaren en geroepenen ten leven, dat het »ziet hoe lieflijk is het, als broeders van hetzelfde huis ook samenwonen", eigenlijk alleen van dat saamleven des hemels kan gezegd.

Maar ook al wordt ze in dien zin op aarde nog gemist, toch *ligt ze in den aard der zaak*, en moet en kan ook in dien zin voorwerp van ons geloof zijn. We belijden te gelooven in een Heiligen Geest, dat wil zeggen, we belijden te gelooven, dat God de Heilige Geest niet zweeft verre boven ons en van zijn kerke afgescheiden, maar dat God de Heilige Geest is neergedaald en in zijn kerk ingegaan en daar wonende is, en met die kerk ook in de lidmaten Christi inging, en in allen saam inwoont en inwonende werkt en dat werkend inwonen in een iegelijk van hen en in allen saam zoekt te brengen tot een iegelijks en tot aller bewustzijn. En overmits nu alle verloochening juist hierin ligt, dat het kind van God almeer den Heiligen Geest als den eenigen Werker in zich laat werken, met wien hijzelf slechts medewerkt, zoo heeft dan de geloofswerkzaamheid vanzelf tot uitkomst, dat er in al Gods heiligen één Werker is, dezelfde Werker in u en in mij en in allen, die de verschijning van onzen Heere Jezus Christus hebben liefgehad. En stel u dat nu wel voor: Eén werker, te weten dezelfde Heilige Geest tegelijkertijd werkende in u en in die allen, en in die allen en in u al uw schat vormend, en zich op hetzelfde oogenblik daarvan bewust, en immers dan kan het niet anders, of er moet wel de innigste harmonie bestaan, het moet wel één leven en één groeien op denzelfden wortel zijn. Het een moet wel naar het ander toe trekken. In den éénen Heiligen Geest moet aller zielswerking zich saamtrekken. En het kan niet anders, hoe weinig het ook uitkome en door wat bovengrond het ook bedekt zij, of onder den bodem vloeien al deze wateren in de gemeenschap der heiligen saam.

Iets, waarop *de ervaring* dan ook het zegel drukt; want in kiem bespeuren we zeer wel, dat deze gemeenschap der heiligen nu reeds ook op aarde aanwezig is. Dit merkt ge deels in uw eigen vertrouwden kring, deels bij het opslaan van oude boekskens, deels bij het zingen van aloude liederen, deels bij het hooren van wat in andere steden en dorpen om-

gaat, deels zelfs bij wat u ter oore komt van het werk des Heeren in andere landen en onder andere volken. Want, waarin dit alles ook verschillen moge, toch merkt ge het wel, dat het ééne sprake der liefde is, die aan alle einden der aarde vernomen wordt; ééne neerwerping en rijkmaking van den zondaar, die onder alle volken zich kenteekent; één zalige, goddelijke gemeenschap, waarvan men in alle talen der menschenkinderen getuigt. Ja, er is meer nog. Er is geen kind van God, of hij heeft soms, 't zij in een vergadering der geloovigen, 't zij in de eenzaamheid, zelf die uitbreiding der ziele wel gekend, dat het hem temoede was, alsof de grenzen van den engen gezichteinder zich verbreedden voor zijn zielsoog, en alsof hij aan alle einden der aarde het loflied voor het Lam hoorde opgaan, en van alle kanten oogen op zich gevestigd zag, die hem uit eindeloozen afstand toeriepen: »Ook wij jubelen in de liefde van denzelfden, eeuwigen en barmhartigen God. Ook wij zijn pelgrims naar het Sion daarboven!" En dat nu was geloofswerkzaamheid. Het geloof, dat uit zijn engheid en bedruktheid uitkomt, en roemt in de eindelooze gemeenschap met al Gods heiligen, die nu nog het kruis dragen, of aan wie de kroon reeds wierd gereikt.

XXVI.

DE GEMEENSCHAP DER GOEDEREN.

Indien wij in het licht wandelen, zoo hebben wij gemeenschap met elkander.
I Joh. 1 : 7.

De »gemeenschap der heiligen" is in het Licht. Eerst daarboven in de zalen des eeuwigen Lichts zal ze schitteren met onbenevelde glansen. En ook hier op aarde wordt ze slechts in zooverre gekend en voor zooveel genoten, als er onder Gods heiligen een wandelen in het Licht aanwezig is.

Deze gemeenschap der heiligen is een heilig bondgenootschap, een bond van vennooten in éénzelfde heilige zaak; een tusschen al Gods kinderen onderling bestaande maatschap; een zakelijke vereeniging ter genieting van een gemeenschappelijk goed; een niet aardsche, maar hemelsche firma, waarin alle firmanten gelijken inleg hebben, niet door eigen inbreng, maar door schenking van een ander aan en voor hen.

Men achte dit niet te wereldsch uitgedrukt. Ook de Heere Jezus immers vergeleek het Koninkrijk der hemelen bij een koopman, en bij één, die een schat uit een akker had uitgedolven, en ook onze Catechismus verklaart de gemeenschap der heiligen in dien zin, dat ze een gemeenschappelijk bezit hebben; maar ook onderling voor elkander alle goed beschikbaar moeten stellen. Hij zegt toch, dat de gemeenschap der heiligen tweeërlei in zich besluit: 1°. het hebben van een aandeel in Christus en al den schat zijner genadegaven, en 2°. de verplichting, om dit aandeel in den schat van Christus met vreugde ten beste van de overige deelgenooten aan te leggen.

Oorspronkelijk werd die gemeenschap dan ook zoo strikt en zoo streng genomen, dat men zich zelfs de aardsche goederen dacht, als mede in deze geestelijke vennootschap opgenomen. Vandaar in de eerste gemeente te Jeruzalem het opmerkelijk verschijnsel van de gemeenschap ook der aardsche goederen. Ze verkochten hun have en goed; brachten de opbrengst ervan in de gemeenschappelijke kas; deze kas wierd door de apostelen gehouden; en uit die kas wierd aan armen en eertijds rijken uitgedeeld. Zoo waren er dan geen armen en er waren geen rijken meer en ieder had evenveel.

Over deze deeling der goederen is zeer uiteenloopend oordeel geveld.

De een zag er een vingerwijzing in, dat eigenlijk alle Christenen van hun privaat eigendom afstand moesten doen en bij manier van de kloosterlingen in een gemeenschappelijke huishouding moesten gaan leven; terwijl anderen, in het tegenovergestelde uiterste vallende, deze goederenverdeeling als buitensporigheid van het Christelijk fanatisme hebben afgekeurd.

Noch het ééne, noch het andere oordeel onderschrijven we.

Niet het eerste; want uit de Heilige Schrift zelve blijkt, hoe deze gulle, enthousiaste poging om te ontkomen aan de plaag der armoede van enkele gezinnen, geleid heeft niet tot opheffing van die plage bij deze enkelen, maar veeleer tot uitbreiding van dit schriklijk lijden over bijna heel de gemeente. Althans in de brieven van Paulus is telkens sprake van de *noodlijdende* kerk van Jeruzalem; er moet altoos voor »de heiligen, die te Jeruzalem zijn," gecollecteerd worden; altoos verkeert men te Jeruzalem in dreigenden nood. Elders, waar men het goed *niet* gedeeld had, hield men dus over, en te Jeruzalem, waar de deeling op tamelijk uitgebreide schaal was doorgegaan, leed men gebrek. Dit toont overtuigend, dat deeling van het goed, of overbrenging van het goed in gemeenschappelijk bezit, niet de weg is, dien God verordend heeft, om de armoê teboven te komen of te geraken tot een hoogeren trap van gemeenschappelijken welstand. Voorts blijkt evenzeer uit de pogingen, die later door Rome en door onderscheidene sekten zijn aangewend, om soortgelijk ideaal op kleiner en behoedzamer schaal te verwezenlijken, evenmin tot het beoogde doel geleid hebben. Terwijl eindelijk ook hetgeen buiten den Christelijken kring, op profaan terrein, door Proudhon en de zijnen in gelijken geest ondernomen wierd, even jammerlijke uitkomst had.

Toch dwaalt men minstens even sterk door te wanen, alsof deze teleurstelling ons recht gaf tot het *veroordeelen* van deze daad der eerste Jeruzalemsche gemeente. Zulk een voorstelling toch is met de hooghouding van het apostolisch gezag onbestaanbaar. De apostelen immers deden er aan meê; waren de gemeente er behulpzaam bij; en namen de gelden in ontvangst; natuurlijk om ze ook uit te deelen. Het apostolisch zegel is dus van deze heroïeke daad der oud-Jeruzalemsche gemeente niet los te scheuren, en wij zullen ons wel wachten, om, waar de apostelen des Heeren een zegel hebben opgedrukt, onzerzijds te komen met een afkeurend oordeel.

Naar de uitkomst te rekenen, is het dan ook zeer wel in te zien, wat kostelijke vrucht uit deze goederen-gemeenschap en daarop gevolgde ellende is voortgekomen. Een vrucht, deels daarin bestaande, dat de

Jeruzalemsche gemeente bewaard is voor terugvallen in wereldzin en gebondenheid aan de eigendommen en onroerende goederen; maar sterker nog hierin uitkomende, dat later juist deze verarming der Jeruzalemsche gemeente het machtige middel is geweest, om de breuke tusschen de Palestijnsche en de overige kerken te voorkomen. De nood dempte te Jeruzalem de opwoelende hoogheid van het Joodsch hart, en het zielsgenot, om te mogen mededeelen aan anderen, verteederde de gemoederen te Corinthe en in Macedonië. Paulus, met het Europeesche geld naar Jeruzalem reizend, houdt in zijn hand de zilveren koorde, die de anders in niet geringe spanning verkeerende kerken saamhoudt en straks hereenigt.

Maar ook afgezien van deze goede uitkomst, ligt er toch ook in die goederendeeling der Jeruzalemsche gemeente nog iets machtigers en heiligers uitgesproken, dat we in den aanvang der Christelijke gemeente niet *kunnen* missen. Zie, de gemeenschap der natiën en volken zou eerst van lieverlede komen, en eeuwen zouden verloopen, eer Gods Woord in honderden talen overgezet en zijn goddelijk Evangelie voor menigte van volken zou gepredikt worden. Zelfs nu is deze prediking nog op verre na niet aan *alle* volken toegekomen, en eerst in den hemel, na het oordeel, zal de profetie vervuld worden van den lofzang, die uit alle natiën en tongen voor den Volzaligen en Drieëenigen God zal opgaan. En toch, al toefde dit alles nog, toch heeft het Gode behaagd, in den aanvang van het openbaar worden der Christelijke gemeente van het Nieuwe Verbond, op den Pinksterdag door het talenwonder zijn heerlijkheid van de lippen der apostelen te doen beluisteren door een iegelijk in zijn eigen taal. En precies evenzoo nu is het met de deeling der goederen. Die komt wel eens. Eenmaal in den hemel daarboven zal ook het uitwendige, het zichtbare goed wel door allen gemeenschappelijk genoten worden; maar nu kan dit om der zonde wille en ter oorzake van onze beperktheid nog niet. In het paradijs, in Edens hof, komt het denkbeeld van onderscheiden bezit, dít van Adam en dát van Eva, zelfs niet op. Heel de hof is hunner, en wat de één bezit, bezit de ander ook. Deeling komt er pas *na* de breuke door de zonde, en zoolang die breuke niet *geheel* is weggenomen, kan ook die deeling nimmer weggaan. Maar gelijk nu op den Pinksterdag in het talenwonder geprofeteerd en bij aanvang gezien en beleefd is, wat het eens met alle natiën en tongen voor den troon van het Lam zal zijn, zoo ook is nu in de deeling der goederen geprofeteerd en bij aanvang

gezien en beleefd, wat eens in de heerlijkheid daarboven de gemeenschap ook der uitwendige gaven zou wezen.

Er is niet enkel een voortleven der ziel, maar er is ook een opstanding des lichaams. Niemand mag zich de glorie van het Nieuw-Jeruzalem dus denken als louter geestelijk, enkel in het ongeziene. Wel terdege bestaat de hemel, en troont in dien hemel onze Heere Jezus Christus in zijn lichaam, dat de Vader Hem bereid had. Het Vaderhuis daarboven is niet maar een denkbeeldige naam, maar een zeer wezenlijke stad met vele woningen, en als eens de heerlijkheid zal zijn ingegaan, zal na dien grooten en doorluchtigen dag de genieting der zaligheid voor Gods kinderen volstrekt niet alleen zielsgenieting zijn, maar ook wel waarlijk een zich verkwikken in den glans van het uitwendig, zichtbaar schoon. Er zullen dus ook in den hemel, evenals in Edens hof, uitwendige goederen zijn, in verband met 's menschen uitwendige lichamelijke verschijning, als hij omwandelen zal in zijn verheerlijkt lichaam. En gelijk dan lichaam en ziel in onlosmakelijk en zuiver verband harmonisch op elkander zullen werken, zoo zal en moet dan ook de gemeenschap der heiligen twee zijden hebben, ten eerste een gemeenschap van het geestelijk goed, en ten andere een gemeenschap van al het heerlijke en het zichtbare. En overmits dus de gemeenschap der heiligen een dubbele moet zijn, een gemeenschap van *geestelijk* en van *uitwendig* goed, en in de eerste Jeruzalemsche gemeente deze zuivere eenheid moest voorgeteekend, zoo is het, dat aan de gemeenschap in de breking des broods zich paren moest een even innige gemeenschap in het bezit van tijdelijke goederen. En het is deze profetie van toekomende gemeenschap, die in deze deeling van het tijdelijk goed lag geprofeteerd.

Een verrukkelijke profetie, waaruit drieërlei vermaan alle eeuwen door voor de Kerke Christi voortvloeit. Het eerste vermaan is, wat de heilige apostel Paulus noemt het »bezitten als *niet* bezittende"; het los zijn van de wereld; het breken met den Mammon; het toepassen van de verloochening ook op het deel van het aardsche goed, dat óns wierd toebetrouwd; de consequente doorvoering van het denkbeeld, dat wij slechts rentmeesters zijn van den Heere Jezus Christus, den eenigen Eigenaar ook van alle roerend en onroerend goed der menschen. Altoos weer staat het tusschen Jehova en Mammon. Niet Baäl en Kamosh en Moloch, maar Mammon is de afgodische macht, waarin voor koopmansvolken bovenal de Satan tegen Jehova's glorie optreedt. Van Mammons altaar

scheiden vele, anders niet zoo ongeestelijke menschen, o zoo moeilijk. De dingen, die voor oogen zijn, boeien zoo sterk en hechten zich zoo sterk vast aan het voor indrukken licht ontvankelijk gemoed.

De schat in den hemel schijnt meestal van zoo bijkomstige en onzekere waardij, vergeleken bij de schatten, die ons omringen op aarde. Het »bezitten als niet bezittende" is voor het vleesch zulk een bitter kruis. En daarom nu staat die eerste Jeruzalemsche gemeente daar in den aanvang des Nieuwen Verbonds voor ons met haar schitterende goederengemeenschap, om tegen de donkere schaduw, die in de halfheid van Ananias en Saffira getint ligt, te sterker en te heerlijker te doen uitkomen die macht van den Heiligen Geest, die op eenmaal al Gods kinderen in Jeruzalem los kon maken van het aardsche goed. Het hield niet aan, het is zoo, en de geestelijke krachten van het paradijs ontbraken, om het door te zetten; maar de majestueuze daad van den Heiligen Geest en de daarvan uitgaande majestueuze prediking is er dan toch: »Laat varen al het aardsche goed, en laat uw schat zijn in de hemelen!"

Het tweede vermaan is, *dat men den armen gedenken zal.* Ze verkochten hun have niet slechts, maar *deelden* hun goed en *gaven* het aan de armen, en met dit goddelijk liefdebetoon ontlook voor immer als eigen plante der Christelijke kerk de schoone bloem der barmhartigheid. Zeg desnoods, dat er iets overspannens in lag; maar bedenk ook, dat in ons zondig hart indrukken, die niet met bijzondere sterkte ons worden ingeprent, o zoo spoedig weer zijn uitgewischt: en oordeel zelf met het oog daarop, of er iets minder dan juist deze algemeene goederendeeling kon plaatsvinden. om voor altoos, en voor alle eeuwen, dat de kerk staan zou, op die kerk het stempel der barmhartigheid te drukken, dan juist wat te Jeruzalem in de eerste dagen, door het machtig opstuwen van de golven der liefde en het wonderbaar doorbreken van het werk des Heiligen Geestes geschied is.

Aldus is door deze goederengemeenschap weldadigheid te oefenen en den armen milde handreikinge te doen, uit te breken in werken van barmhartigheid en het goddelijk mededoogen op aarde te vertolken, onuitroeibare karaktertrek van Jezus' kerk geworden. Niet alsof ze ooit in een weldadigheidsgenootschap op mocht gaan. Wie dat wil, snijdt haar leven bij den wortel af. Barmhartigheid oefenen is in de Kerk van Christus altoos vrucht van het kruis; edoch zonder de prediking van dat kruis verkwijnende. Maar de Heilige Geest heeft er nu eenmaal lust aan liefde te werken, liefde te kweeken, liefde te toonen, liefde te laten verheerlijken. En omdat nu eenmaal 's menschen leven, en dus ook het leven der kerk, twee zijden heeft, de eene geestelijk, maar ook de ander

stoffelijk, dringt de Heilige Geest zoo lang en zoo machtig met zijn goddelijk werk door, tot ook het goud en goed der aarde aan de macht der liefde onderworpen wordt en Hem dient. Jeruzalems goederengemeenschap als indrukwekkende inzetting voor heel de Kerk van Christus, van het groote werk der barmhartigheid, is dus niets anders noch iets minder dan de doorwerking van de macht van den Heiligen Geest tot den kring van het *stoffelijke* leven.

Terwijl het derde vermaan eindelijk ligt in de gedurige roepstem om toch de wederkomst des Heeren te gedenken. Lang niet zoo grif en gul zou men te Jeruzalem vóór nu achttien en een halve eeuw have en goed veil hebben geboden en gedeeld, indien niet overweldigend de verwachting van Jezus' wederkomst ten gerichte de gemeente had aangegrepen. Ongetwijfeld verwachtten ze de komst des Heeren op de wolken reeds bij hun eigen leven. Niet na zoo lange dagen. Neen, maar straks. En juist, omdat dit op til zijn van de wederkomst des Heeren aan het goed zijn waardij ontnam, gingen ze gereeder over tot verkoop en ronddeeling dan anders aan hun begeerlijk hart mogelijk zou zijn geweest. En al was nu ook in deze verwachting een overspanning, die de eeuwen weg deed slinken, toch ligt ook in dit *Maran-atha* der Apostolische gemeente een niet genoeg te waardeeren roepstem, die de gemeente aller eeuwen maant, om toch steeds te zien op Hem, die eens komen zal op de wolken. Bij brood en beker zullen we zijn dood gedenken, maar *totdat Hij komt*. Alle apostelen drijven ons naar die toekomst heen, en als ge in de Openbaring van Johannes het boek der Testamenten uitkomt, dan laat die Heilige Schrift u op den top van den berg staan, van waaruit u geen ander vergezicht rest, dan de glorie van de wederkomst des Heeren.

Stel die uit, verre weg voor uw gedachte, heb daar geen bemoeienis meê, sluit die buiten uw gedachte, — en het noodwendig gevolg is, dat ge uw leven niet *kunt* verbinden aan het leven van Immanuël.

De Heilige Geest werkt het eeuwige werk der Liefde. Maar dit werk der Liefde is voor den Heiligen Geest nooit los van den Zoon, nooit van de liefde voor Immanuël gescheiden. In Immanuël ligt al de schat, dien de Heilige Geest heeft uit te deelen. Immanuël is het gezegend Hoofd van deze heilige gemeenschap en gemeenschap der heiligen, waar Hij Gods uitverkorenen in verzamelen wil. En daarom het oog mág nooit van den Heere Jezus af. Het moet altoos op *Hem* zien. Het mag niet aflaten van *Hem* in te wachten.

Deze Liefde, die de Heilige Geest werkt, is bruidsliefde voor den eenigen Bruidegom, en zoo wordt de gemeenschap der heiligen eerst in zielsinnige gemeenschap met den Redder onzer zielen voleind.

XXVII.

DE GEMEENSCHAP DER GAVEN.

> Het einde des gebods is liefde uit een rein hart, en uit een goed geweten, en uit een ongeveinsd geloof. I Tim. 1 : 5.

De gemeenschap der goederen was te Jeruzalem symbool. Symbool van de gemeenschap dier andere en betere goederen, die den eigenlijken schat van Jeruzalems heiligen zouden vormen. Akkers en velden, huizen en inboedels, goud en zilver, hadden de overige inwoners van Jeruzalem ook; misschien overvloediger zelfs dan de heiligen. Maar wat noch Jood, noch Romein, noch Griek bezat, dat zouden de heiligen ontvangen, te weten *een schat uit den hemel*. Deze heiligen waren niet heilig in zichzelven, maar door hun Messias, door Hem, die tot hen had gezegd: »Gijlieden zijt rein door het woord, dat Ik tot u gesproken heb." En wel was deze Messias opgevaren ten hemel, maar »met gaven tot der menschen troost, opdat zelfs het wederhoorig kroost altijd bij Hem zou wonen."

Welke was die schat, dien de heiligen wél ontvangen zouden, maar de Griek en Jood en Barbaar, zoo ze onbekeerd bleven, *niet?*

Die schat bestond in *den Christus zelven.*

Christus zelf was »de onuitsprekelijke gave", die de heiligen van hun God ontvingen. En als de heilige apostel in II Cor. 5 en 6 uitvoerig de collecte beschrijft, die in Macedonië en Achaje, en dus ook te Corinthe voor »de heiligen te Jeruzalem" gehouden wierd, dan is hij het juist, die, in tegenstelling met het goud, dat naar Jeruzalem ging, er de heiligen op wijst, dat zij aldoor te danken hadden voor nog oneindig heerlijker gave, en dán juist is het, dat hij die wegsleepende uitdrukking bezigt van »de onuitsprekelijke gave", die ons gewierd in de overgifte van Gods eigen, lieven Zoon.

Het gaat dus om en om. Jezus heeft ons en wij hebben Hem. Hij bezit de heiligen en de heiligen bezitten Jezus. De heiligen zijn Jezus' eigendom, en in dat »Jezus Christus eigen zijn" ligt al hun troost voor leven en voor sterven. Maar ook Jezus is het eigendom zijner heiligen, en in dat »Hem tot een eigendom voor hun hart bezitten" ligt al hun weelde, al hun rijkdom, al hun schat. En zeer terecht belijdt dan ook de Catechismus, dat de gemeenschap der heiligen allereerst bestaat in een hebben van gemeenschap aan *Christus*, en daarna pas in een ge-

meenschap aan zijn *gaven*. Nooit de gave zonder den persoon, nooit de gave buiten den persoon, zelfs nooit de gave vóor den persoon. Eerst erlangt een heilige deel aan Christus, en eerst uit dát heilig deelgenootschap vloeit alle andere zegen voort.

Zooals het Hoofd het Lichaam bezit, en omgekeerd het Lichaam het Hoofd, zoo ook is dit wederzijdsch bezit. Hoofd en Lichaam behooren over en weder aan elkaar toe, ook al heeft het Hoofd altoos deze voorkeur, dat het vrijmachtig over het Lichaam beschikt, terwijl omgekeerd het Lichaam volgen moet, overal waar het Hoofd heenwil. »Het Lam volgen, overal waar het heengaat", is van deze wederzijdsche bijeenhooring het geheel eigenaardig kenmerk.

Maar dit ééne, onafscheidelijk kenteeken wel aangemerkt zijnde, mag voorts op het bezit niets afgedongen. De heiligen behooren aan Jezus, zoowel daardoor, dat de Vader ze Hem gegeven heeft en ze Hem heeft toegebracht, als daardoor dat Hijzelf ze gekocht heeft, niet met goud of zilver, maar tot den prijs van zijn eigen dierbaar bloed. En omgekeerd, Hij hoort aan zijn verlosten toe, niet doordien zij Hem verworven hebben, maar door loutere genadegift. God Drieëenig heeft den Middelaar voor zijn volk besteld, hun dien Middelaar geschonken en toegebracht, en die Middelaar, zelf gekomen zijnde, heeft zichzelven aan zijn heiligen gegeven.

Elk kind van God weet het dan ook bij eigen ervaring: in Christus is al zijn schat. Als Maria Magdalena klagen moet: »Ze hebben mijnen Heere weggenomen", dan is ze met Hem ook *alles* kwijt en is al haar zielsrijkdom voor haar verloren. Slechts zoo dikwijls, voor zoolang en voor zooveel de heiligen den Immanuël bezitten, staan ze in het geloof en hebben ze vrede. Immanuël is hun één en al. Al hun armoede wordt in weelde verkeerd, zoodra ze dien Eenige maar hebben weergevonden. Zonder Hem naakt en arm en blind, is met Hem opeens al hun gebrek en beroofdheid in weelde verkeerd. Als ze hun Jezus maar weer hebben mogen, zijn ze als in den hemel gezet. En als eens de ure der afroeping komt, om dien hemel te mogen binnengaan, hangt er hun lot en hope voor eeuwig aan, of ze zeggen mogen, dien alleenbeminnelijken, dien eenigheerlijken Immanuël voor hun hart te bezitten.

Dat sta dus wel op den voorgrond: de groote inleg in den schat van Gods heiligen te Jeruzalem was *hun Heere*. Eigenlijk zelfs kan men zeggen: *niets* dan hun Heere; want alle schat, die hun verder wierd toebedeeld, was *uit* dien Heere genomen.

Hem te bezitten was tegelijk te bezitten alle schat, die Hij voor zijn volk verworven had, en dus in Hem gerechtvaardigd en geheiligd te zijn.

Hem te bezitten was tegelijk bezitten alle macht ter hulpe en ter bescherming, die Hem van den Vader gegeven was. Hem te bezitten was tegelijk te bezitten alle schat van wijsheid en licht, die in dien Eenige besloten was. Ja, Hem te bezitten was tegelijk ook te bezitten alle schat van charisma of genadegave, die Hem van den Vader was geschonken, opdat Hij ze zou uitdeelen aan zijn volk.

»Aan den Heere Christus en al zijn gaven" ontvingen ze dus deelgenootschap; maar dit deelgenootschap konden ze zelven niet tot werkelijkheid maken. Hun pand, hun kostelijk, dierbaar pand, het pand van zoo uitnemende waardij, dat hun geschonken was, lag buiten hun bereik. Het was niet op aarde, maar in den hemel. Feitelijk bleven ze dus arm en verlegen staan. Wel rijk voor de toekomst, maar beroofd en hulpeloos, zoolang ze dien hemel niet zijn binnengegaan.

Een eenvoudig voorbeeld kan dit ophelderen. Aan een machtig Engelsch heer, die millioenen schats in Engeland bezit en zijn portefeuille met Engelsche banknoten opgevuld heeft, kan het overkomen, dat hij niettemin, in een afgelegen Aziatisch of Afrikaansch dorp aangekomen, bijna bedelen moet om een stuk brood. Want die man is dan wel rijk, en heeft de bewijzen van zijn rijkdom wel bij zich; maar de lieden van dat dorp weten daar niet van en kennen die banknoten niet; in hun magazijnen en winkels en toko's verkoopen ze niet dan tegen klinkende munt; en die klinkende munt, die in dat dorp gangbaar is, die heeft de rijke Engelschman *niet*. Daarom kan hij niet koopen; daarom wil niemand met hem te doen hebben; en daarom is hij, met al zijn schatten en zijn rijkdom, in dat vreemde afgelegen dorp als een bedelaar zoo arm en zoo behoeftig.

En zoo nu ook zou een kind van God, dat ver van zijn vaderland is, arm en behoeftig, in geestelijk gebrek op aarde omwandelen, indien er niet een Trooster, een Tusschenpersoon was, die hem tijdens deze omzwerving iets uit zijn hemelschen schat toebedeelde; en die Tusschenpersoon nu is de Heilige Geest.

De Heilige Geest heeft *zelf* niets voor ons. De Heilige Geest op zichzelf zou nooit een goddelooze of een zondaar kunnen redden. Want de Heilige Geest is geen vleesch geworden, heeft niet onder ons gewoond, heeft het vleesch en bloed der kinderkens niet aangenomen, heeft niet voor ons geleden, is niet voor ons gestorven, is niet voor ons opgewekt. Al wat de Heilige Geest voor ons doen kan, is *voor* ons bidden, en *in*

ons bidden met onuitsprekelijke verzuchtingen, en in goddelijke liefde naar ons uitgaan. Maar wat de Heilige Geest nu *niet* heeft, dat heeft de Christus wel, Hij, die in ons vleesch en rijk in zijn kruisverdienste voor ons bij den Vader leeft.

En nu komt de Heilige Geest en neemt een deel van dezen schat uit dien Christus en bedeelt dat aan Gods heiligen toe. En de Heilige Geest doet dat, gelijk de wisselaar dit voor den vreemden reiziger bezorgt. Hij schenkt ons niet alleen het geestelijk goud en zilver, gelijk het in den geestelijken schat van Christus gereed ligt; maar hij zet dit kostelijk goed tevens om in zoodanige gestalte en vorm, als waarin wij het hier op aarde, temidden van onzen strijd en onze worsteling noodig hebben. Daarin juist ligt het »troostend" karakter, dat aan al het bedrijf en al het werk van den Heiligen Geest eigen is. Hij werpt ons niet maar een schat toe, maar brengt ons dien *thuis;* en brengt ons die zoo thuis, dat al dit kostelijk goed berekend is op onzen toestand en op ons vermogen. De Heilige Geest geeft geen vaste spijs aan een pasgeboren kindeke, en reikt evenmin de kindermelk toe aan de volwassenen. Integendeel, Hij bedient in goddelijk mededoogen elken zielskranke naar den aard van zijn krankheid. Hij verstaat eens ieders bijzonderen nood. Hij kent beter dan de zielszieke zelf de geaardheid van zijn inzinking, en weet als goddelijk Medicijnmeester juist naar die bijzondere geaardheid ook de gave in te richten, die Hij uit Christus voor ons neemt, en ons in oneindige liefde toereikt.

En zoo komt het er dan vanzelf toe, dat de heiligen te Jeruzalem, én vóór nu achttien eeuwen, én nu nog, den schat, die in Christus is, niet anders dan in gemeenschap bezitten *kunnen.* Gelijk ze al hun *stoffelijk* goed te Jeruzalem gemeen hadden, en in hooger, heiliger zin nog altoos door de werken der barmhartigheid gemeen hebben *moeten*, zoo ook hebben ze hun *geestelijken* schat in gemeenschappelijk bezit, om uit den éénen en zelfden Immanuël allen saam rijk te zijn.

Maar overmits zijzelven nu tot een goede deeling van dezen schat onbekwaam zouden zijn, zoo is het de Heilige Geest, die dit werk der liefde voor en in hen volbrengt. Hij deelt uit, en waakt daarbij tegen vergissing. Voor een ieder ligt zijn deel in Christus, gemerkt met zijn eigen naam, voor hem bestemd en op zijn eigenaardigen zielstoestand berekend, en nu is het de Heilige Geest, die al deze gaven tot der menschen troost uit den Immanuël uitneemt, en ze zoo uitdeelt, dat ieder

bekomt, wat voor *zijn* zielsleven het onmisbare en van God bestemde is. En terwijl zoo een iegelijk van hen aan Christus en zijn gaven deelheeft, is het toch de éene Christus met zijn éenen schat, die aàn allen gemeen is.

In het kind voelt ge iets van de macht der liefde, die door zulk saam deelen in een gemeenschappelijk bezit gekweekt wordt. Laat er al tusschen man en vrouw verkoeling opkomen, zoolang zij beiden saam nog van éénzelfde kind zeggen kunnen: »Dat is mijn kind", en dit »mijn", doordien ze het beiden zeggen, overgaat in: »Dat is *ons* kind", kan altoos deze *verkoeling* weer wijken voor de *koestering* der liefde. De moeder heeft iets anders van dat kind dan de vader, de vader heeft iets anders van dat kind dan de moeder, maar saam bezitten ze dat éene kind toch, en dat kind met al zijn liefde en aanminnigheid is toch aan beide ouders gemeen.

En dit nu, in oneindig hooger zin gedacht, geldt ook van den Christus. Er zijn in de gemeente vele heiligen, en ieder heilige zegt: »Immanuël is *mijn* Bruidegom!" en wat de éene heilige zegt, zegt dan de andere op zijn beurt hem na, en juist omdat ze allen, een iegelijk op zijn beurt, zeggen: »De Bruidegom *mijner* ziel", zoo lost aller zeggen zich ten slotte in aller lofzang op: »*Onze* Immanuël en Heere!" En nu vindt wel elk heilige in dien Immanuël iets anders, iets bijzonders voor zich, iets wat een ander nu zóó niet in Jezus bezit, maar allen saam bezitten ze toch dien Eenige en al zijn kostelijken schat. En juist dit nu is de Liefdemacht, die zegenend over allen waakt. Want laat er nu tusschen de heiligen evenals tusschen vader en moeder al eens eenige verkoeling komen, ja, al sloeg het in een booze ure tot verbittering over, toch zal dan deze verkoeling ten slotte weer in warmen liefdegloed overslaan; want gelijk die vader en moeder zich toch ten slotte weer één voelden door den overweldigenden rijkdom van het gemeenschappelijk bezit van dat éene kind, zoo ook gevoelen Gods heiligen zich ten slotte altoos weer één en saamverbonden door den overweldigenden liefdesindruk van het gemeenschappelijk bezit van den éenen Immanuël.

»Eén Doop, één Geloof, één Heere!", »één Jezus voor aller hart", »één Immanuël, dien al Gods heiligen hun eenig Dierbare noemen", dáárin, en dáárin alleen ligt de Liefdesmacht, die al Gods heiligen én saam*houdt*, én, mochten ze tijdelijk uiteengaan, ten slotte toch weer saam*brengt*.

En gelijk nu die gemeenschap van goederen te Jeruzalem symbool was van het gemeenschappelijk bezit, dat al Gods heiligen aan den Immanuël hadden, zoo was het ook symbolische aanduiding van den plicht, die op Gods heiligen rust, om ook hun gaven onder elkander gemeen te hebben, door ze williglijk en vlijtiglijk ten meesten nutte der andere lidmaten aan te leggen.

De Heere uit den hemel geeft ook »gaven", »bedieningen", en »werkingen", gelijk de heilige apostel Paulus ze in I Cor. 12 : 4, 5 en 6 noemt; maar er bijvoegende, dat al deze *gaven* zijn »van denzelfden Geest", al deze *bedieningen* van »denzelfden Heere" en al deze *werkingen* van »denzelfden God, die alles in allen werkt"; en voorts aantoonende, hoe het alsnu de plicht der heiligen is, om deze gaven, bedieningen en werkingen niet zelfzuchtig voor eigen eer te besteden, maar aan te wenden voor heel het lichaam des Heeren, hetwelk is »zijn Gemeente".

En hierom nu worden Gods echte kinderen juist het best gekend, en kennen ze zichzelven het best in de genadige bewerking, die ze ondergaan.

Want zie, als dan de Heilige Geest, »deelende aan een iegelijk, gelijk Hij wil", zekere talenten en genadegaven heeft toebedeeld, dan komt de Verleider, en fluistert Gods kind in, dat hij nu het voordeeligst en het best doet, indien hij deze talenten en gaven gebruikt om ermeê te pronken, meê te schitteren, naam meê te maken, erdoor in eere en aanzien bij menschen te komen, en dat de zegen op zijn arbeid dan wel vanzelf volgen zal.

En och, helaas, o zoovelen geven dan aan die influistering van Satan gehoor, en ontstelen dusdoende de hun geschonken talenten en gaven aan den gemeenschappelijken boedel en verstaan niets van de bijenkorf, die hen toch leert van een honig puren, zonder dat men zelf van dien honig eet.

En oordeel daar niet te hard over; want deze verleiding is veel zwaarder, dan velen zich wel bekennen willen. Vooral voor Bedienaren des Woords is deze verzoeking ontzettend zwaar. De lieden vinden uw predikatie o, zoo mooi, en loven u erom, en hebben er zoo meê op, en dragen er u om op de handen. En door die ellendige bewierooking wordt men dan bedwelmd, eer men het weet. En als men dan weer zijn talent heeft aangewend, is het niet meer de teedere vraag: »Zou Jezus voldaan over mij zijn? Zou ik voor de eere zijns Naams iets in de zielen mijner hoorders hebben gewonnen?", maar helaas schier uitsluitend: »Droeg het der menschen goedkeuring weg? Is het bevallen? Zag ik, dat ik de menschen roerde?" En, o, na een bediening van tien en meerdere jaren onder zulk een boos gefluister van het hart, dan kan

het bijna niet anders, of de gave en het talent is ganschelijk begraven, de bediening is onheilig geworden, de geestelijke werking is ganschelijk gestuit, en van den Bedienaar des Woords bleef schier niets anders over dan een Bedienaar van eere aan zichzelf.

En ditzelfde nu, zij het ook in minder in het oog springenden vorm, ziet men telkens voorkomen, ook buiten den predikantenkring. Te weinig teederheid, te weinig liefde, te weinig toewijding, te zeer een misbruiken van de geestelijke gaven voor voeding van het eigen eerzuchtig hart.

o, We zijn zoo nameloos zwak en zondig. En zeer stellig zou alle talent begraven en alle goede gave bedorven worden, bijaldien er niet de Heilige Geest was, om tegen dit booze doen te waken met goddelijke overmacht.

Want wederom niet óns werk, maar het werk van den Heiligen Geest is het, als dan in de Gemeente het teedere weer de overhand krijgt, en de talenten en gaven uit den dienst der zelfzucht en der eerzucht worden ontslagen. Dan doen wij onzen plicht. Dan komt er weer gemeenschap der heiligen. Dan hebben die heiligen weer alle talent en gave bereid, om er anderen, en in die anderen hun Heere meê te dienen. Maar de macht, waardoor dit wonder der Liefde gewrocht wierd, was niet uit ons, maar uit den Heiligen Geest.

XXVIII.

HET LIJDEN DER LIEFDE.

> Niemand heeft meer liefde dan deze, dat iemand zijn leven zette voor zijne vrienden.
> Johannes 15 : 13.

Stemde de geest, die in de wereld is, met den Geest des Heeren saam, zoo zou *liefde* nooit *lijden* kunnen zijn.

Maar dit is *niet* zoo. De geest der wereld is *on*heilig, en de Geest, die van boven komt, is de *Heilige* Geest. Niet slechts in dien zin, dat deze als heilig tegen dien onheiligen geest overstaat, maar veel sterker nog, dat deze Geest is *de* heilige Geest, die in volstrekten zin alle heiligs en alle heiligheid aanbrengt, en tevens de *Heilige* Geest, omdat Hij als de absoluut *Heilige* tevens God zelf is.

Strijd is dus onvermijdelijk.

Geen punt op heel de levenslijn is denkbaar, of, zoodra de geest der wereld er met dezen Heiligen Geest in aanraking komt, ontstaat er botsing. Botsing, stuiting in uw conscientie, zoo dikwijls eenerzijds de geest der wereld u verlokt en anderzijds deze Heilige Geest u innerlijk prikkelt. Moeite en strijd in uw huisgezin, zoodra uit den eenen de geest der wereld spreekt en uit den mond des anderen de Geest der heiligheden er tegenin getuigt. En evenzoo worsteling en twist op elk gebied in staat en school, in kerk en maatschappij, zoodra er van den eenen kant een richting opkomt, die pleit voor wat de geest der wereld eischt, en van den anderen kant een strooming doorbreekt, die gedreven wordt door den Geest onzes Gods.

Beide, deze geest der wereld en deze Heilige Geest, staan onverzoenlijk tegen elkander over. Vergelijk baat niet. Van tweeën één moet gebeuren, óf deze geest der wereld moet uw inwendigen mensch ten leste voor den Heiligen Geest afsluiten, en dan zijt ge verloren, óf wel de Heilige Geest moet, na lange worsteling, goddelijk in u over den geest der wereld triomfeeren, en dan heeft de Overste der wereld niets meer aan u, en zijt ge opgeschreven ten leven in de poorte van het Jeruzalem Gods.

Maar hierdoor nu wordt alle oprechte *liefde* tevens een *lijden.*

Komt er te meer en te warmer liefde in u, naarmate de Heilige Geest dieper in uw wezen doordrong en zijn goddelijk werk heerlijker

in u doorzette, dan kan het ook niet anders, of deze teederder, heiliger liefde moet u telkens in strijd en botsing brengen met hetgeen uit den geest der wereld is en zich tegen den Heiligen Geest wil handhaven.

Reeds bij uw kleine kinderen ziet ge dat op kleine schaal. Toegeven is het gemakkelijkst, maar is geen opvoeding en veel minder nog liefde. Een moeder, die haar kleinen maar gaan en geworden laat, en ze nooit iets weigeren kan, en hun liefde zoekt te winnen door ze hun zin te geven, heeft *niet* lief. Zulk een moeder offert veeleer haar kinderen aan zichzelve op. Zij als moeder vindt het gemakkelijker geen disputen met haar kinderen te hebben, ze niet te zien huilen, geen boos woord terug te krijgen, geen onwilligheid op te wekken, en daarom verzet ze zich niet, al weet ze, dat, wat haar kinderen willen, eigenlijk verkeerd is. Zij als moeder mint de aanhankelijkheid van haar kroost en mag het gaarne, dat ze haar om den hals hangen en haar altoos het lieve, goede moedertje noemen, en om *dit* doel te bereiken, ziet ze haar lievelingen ternauwernood even zuur aan, en weigert ze hun begeerte niet, maar streelt veeleer hun verlangens. Ze heeft dus niet haar kinderen, maar zichzelve lief, en vraagt niet, wat voor haar kinderen dienstig en van Godswege haar plicht en roeping is, maar alleenlijk wat *haar* onaangenaamheden spaart en *haar* de verkleefdheid van haar kinderen verzekert.

Maar neem nu naast deze zwakke, in den grond zelfzuchtige, en dus onlieve moeder een andere moeder, die haar kinderen wezenlijk lief heeft, dat wil zeggen, die ook haar kinderen niet anders mint dan met de liefde, die de Heilige Geest in haar ziel heeft uitgestort, en hoe heel anders wordt het thans niet. Haar drijft in haar liefde voor haar kroost de innerlijke bezieling van den Heiligen Geest. Zij beziet haar kinderen dus bij het licht des Heiligen Geestes, en met het oog op dat pad naar de eeuwigheid, waarop de Heilige Geest zoo schitterend de lichtstreep zijner genade werpt. Haar liefde zoekt heur kind voor eeuwig, en zoekt in alle eeuwigheid voor haar kind een zalig welzijn. Voor haar is haar kind steeds de kranke, aan wien het bittere medicijn niet mag gespaard, juist opdat hij van zijn krankheid geneze. En daarom is het bij haar nooit de maatstaf: »Wat wil mijn kind liefst?", maar heel anders: »Wat baat mijn lieveling het meest en waardoor komt hij verder, en eens waar hij zijn moet?"

En zie, dit nu juist geeft strijd; want terwijl die zelfzuchtige, toegeeflijke, onlieve moeder van straks altoos met haar kinderen in haar schik is, en maar op het luisteren ligt, of andere menschen haar kinderen ook prijzen, en zich verkwikt in hun aanminnig kleed, heeft deze waarachtig liefhebbende moeder telkens zorge en bekommernis, wordt

ze geslingerd tusschen vrees en hoop, en vraagt ze zich telkens in de angste harer gebeden af: »Wat zal er van mijn lieveling worden?"

En daar blijft het niet bij; maar niet lang, of ze stuit ook op feitelijk verzet. Want haar kind verstaat deze haar heiligere en hoogere liefde niet, en zou het veel liever vinden, als moeder maar toegaf. Zoo wordt haar echte, teedere, toewijdende liefde beloond met een somberen blik, met een gemelijk antwoord, soms met zekeren onwil om te gehoorzamen. De omgang wordt stroef. En terwijl zij toch, dat God het weet, metterdaad niets anders dan het hoogst en heiligst belang van haar kind bedoelt, vat haar kind het niet zelden op, als benijdde zij zijn kinderlijke vreugde en keert juist deswege met zijn opstandig hart zijn liefde van moeder af.

En ditzelfde nu, wat men in de moederwereld telkens kan waarnemen, is het niet beeld van het lijden der liefde in heel het leven dezer wereld?

Nooit is er iemand onder de kinderen der menschen opgestaan, die meerder liefde had dan onze Heiland. In geen menschelijk hart blonk de liefde ooit reiner of schitterde ze met helderder gloed. Hij had den Heiligen Geest ontvangen zonder mate. De Heilige Geest was op Hem gebleven. Hij was vol van den Heiligen Geest, en even deswege vol ook van een zieldoordringende, hartverteederende liefde. Ja, zijns was die liefde, die het geheim bezat, om met even rijke innigheid *al* wat menschelijk is te omvangen, en toch ook weer voor elk *bijzonder* persoon onder de kinderen der menschen een liefde uit te ademen, die zegent en verkwikt. Hij geeft zich voor heel ons menschelijk geslacht, en toch ontsluit Hij voor een ouden, blinden Jood, die bij de poort van Jericho is neergehurkt, heel zijn ziele. Dat is het oneindige, het innerlijk volle en schier almachtige zijner liefde. Ze omvat een eeuwigheid en toch is geen verworpeling, hoe bijna omgekomen ook, voor Hem te verachtelijk.

En zie, die Jezus, wat heeft de geest der wereld met Hem gedaan? Heeft ze Hem hulde en eere, liefde en bewondering geboden? Heeft ze zijn heilige, teedere, goddelijk warme en oneindig diepe liefde gewaardeerd en er den gloed van het eigen hart aan ontstoken? o, Eer vond ze die liefde van Jezus hinderlijk; eer kon ze die liefde van Jezus niet dragen, en maakte deze liefde des Heeren op haar den indruk van doodelijken haat. Hij gunde haar heur spel en haar zondig vermaak niet. Hij lachte niet meê, als zij lachte in eigen verdwazing. Hij bestrafte haar,

als zij bedelde om toejuiching. Hij belette den deftigen Jeruzalemmer een Farizeër, den wereldling om een Sadduceër te zijn. Heel zijn verschijning was tegen de orde van deze wereldsche zaken één levend protest. En daarom ging ze tegen Hem in; daarom zag ze zijn liefde voor haat aan, en gaf ze Hem haat voor zijn liefde terug. o, Als Hij met haar had willen klaagliederen zingen op de markt, of had willen dansen, als zij op de fluit speelde, een troon zou ze voor Hem opgericht hebben. Maar nu Hij haar *heiliglijk* liefhad en daarom *niet* week voor heur *on*heilig drijven, nu sloeg ze tegen Hem aan, nu verbitterde ze zijn leven, nu gaf ze Hem spot en smaad.

En toen Hij niet wilde ophouden haar waarachtig lief te hebben en deswege voortging met haar te manen tot ernst, toen heeft die geest der wereld het *Anathema* over Hem uitgeroepen en was de oprichting van het kruis van Golgotha nog slechts een quaestie van tijd.

En wat aan Jezus gezien is, is gezien aan allen, die in de schaduw van den Eenige gewandeld hebben. Wie toegeeft, dien duldt men. Wie voor den geest der wereld uit den weg gaat, dien ontsteekt men den wierook. Wie met den geest der wereld een vergelijk aangaat, kan zeker zijn van hulde en eer. Maar wie dit *niet* wil; wie daarvoor te veel liefheeft; te heiliglijk, te ernstiglijk, te waarachtiglijk liefheeft, die komt vroeg of laat met den geest der wereld in botsing. »Veel rampen zijn des vromen lot," is het oude refrein, dat de vromen uit alle volk en natie ons hebben toegezongen. Van martelaren weet elke eeuw te verhalen. En de beste eeuwen van ons geslacht, die eeuwen, waarin de Heilige Geest het machtigst is doorgebroken, zijn ze niet tevens de eeuwen, waarin de besten en braafsten en vroomsten het hardst mishandeld en gekrenkt zijn?

Dit komt van het oorsprongsmerk, dat deze echte, oprechte en waarachtige liefde draagt. Omdat de Heilige Geest alleen den gloed der liefde kan instralen in het gemoed, en omdat het de Heilige Geest alleen is, die van oogenblik tot oogenblik het vuur dezer liefde in het hart blijft voeden en aanblazen, daarom *moet* deze liefde bij den onheilige wel gehaat zijn en door den onheilige worden uitgeworpen.

Deze liefde *kan* niet verdraagzaam zijn, al verdraagt ze alle dingen. Want ja, ze verdraagt alle ding, dat men haar (juist wijl ze voor den onheiligen wereldgeest *on*verdraagzaam is) wil aandoen; maar nooit, nooit laat ze zich door het valsche geroep van »vriendelijkheid en welwillend-

heid" verleiden, om af te laten van den haat, waarmeê ze den strijd tegen alle onheiligheid heeft aangebonden.

Want *dit* is het, alle echte *liefde* is tevens *haat*. Wie flauwelijk of onwaarachtig liefheeft, die haat ook met weinig energie. Maar is in uw borst eenmaal vurige, bezielde liefde doorgebroken, dan woont daarmeê de haat vanzelf in u. Wie het schoone diep liefheeft, die haat ook het leelijke. Wie de zuivere harmonie innig mint, die haat elken wanklank. En zoo ook, wie door den Heiligen Geest de heiligheden Gods lief kreeg, die haat dan ook even sterk de *on*heiligheden. Liefde voor Jezus kan niet bestaan, dan tegelijk met *haat* voor Satan. En het best kan de grond onzer liefde voor God door ons eigen hart worden afgemeten, indien we ons afvragen, hoe diep wel onze haat gaat tegen de zonde.

Wie den geest der wereld liefheeft, die haat God en stelt zich God tot een vijand, zooals ook onze Catechismus zoo juist zegt, »dat we van nature geneigd zijn, God en onze naasten te *haten*." Het bedenken des vleesches is nu eenmaal *vijandschap* tegen God. Maar dan ook omgekeerd, wie eenmaal diep in de ziel overvloeid is met de liefde Gods, die haat dan ook den *on*heiligen geest der wereld, die er aan en in en om hem is, en voert er een strijd meê, die doorgaat tot den dood.

Wat Psalm 139 zingt: »Zou ik niet haten, Heere! die U haten? Ja, ik haat ze met een volkomen haat," is niets dan de keerzijde van het stempel der liefde. Een zwakzielig meêprater verstaat dit niet. Die *mint* ondiep en kan daarom ook nooit diep *haten*. Maar wie hemelsche liefde ontving, liefde van boven, liefde door den Heiligen Geest in zijn ziele uitgestort, o, die voelt er wel terdege iets in zijn binnenste van, dat Gods vijanden ook zijn vijanden zijn. En als er uit den wil des mans misschien nooit een geboren is, die naar volle waarheid zeggen kon: »Ja, Heere! die U haten, haat ik met een volkomen haat", dan is deze haat toch diepe, volle waarheid bij dien Eéne geweest, die alleen onder allen zeggen kon, dat Hij den Heere zijn God had liefgehad met *heel* zijn hart, met *heel* zijn verstand, en met *alle* krachten en *heel* zijn ziele!

De wederzijdsche positie is dus volkomen duidelijk. Er zijn graden in de liefde en dienovereenkomstig ook graden in den haat. En al naar gelang uw hart voller of zwakker klopt, dat wil zeggen, al naar gelang hetzij de geest der wereld, hetzij de Heilige Geest, in u doordrong en tot krachtiger uiting prikkelde, zal én die liefde én die haat ook een hooger graad in u bereiken. En wederom naar gelang die graad hooger klimt, zal ook de strijd en daarmeê de moeite, en zoo ook het lijden in uw leven te grooter en te breeder evenredigheden aannemen.

Door lijden tot heerlijkheid gaat het ook met de liefde en met haar bovenal. Ze kan niet kleurloos, ze kan niet onaandoenlijk zijn, juist wijl ze liefde is. En waar op die wijs reeds de ontmoetingen des levens haar al zulk lijden berokkenen, vermeerdert ze dit lijden nog door wat ze te doorworstelen heeft *in het eigen gemoed.*

Want zie, deze teedere, heilige liefde mint ook zichzelf wel, maar ook zichzelve niet anders dan in heiligen zin, en al wat ze in het eigen hart onreins en onheiligs vindt, dat kan ze er wel niet terstond uitwerpen; maar daarmeê leeft ze toch gestadig op voet van oorlog; daar voert ze strijd meê, en dat bant ze gestadig uit. Maar onder dezen strijd heeft ze droefenisse. Sombere droefenisse over eigen ontrouw en liefdeloosheid. Droefenisse, dat ze zoo telkens weer de eeuwige, goddelijke Liefde bedroeven kon.

Ze vindt zich voor Jezus telkens vernederd, dat ze nauwelijks tot Hem durft opzien. Vernederd voor zijn kruis, als ze ziet op haar eigen onvermogen om groote offers te brengen voor anderen. Vernederd voor de voorwerpen harer liefde op aarde, die ze zegenen moest, en die ze zoo telkens schaadt. Maar vernederd bovenal voor den Heiligen Geest, die zoo onuitsprekelijk teeder haar aandreef, en dien ze toch telkens het zwijgen opleî door gebrek aan moed en wilskracht.

En dit nu is ook een lijden, het innerlijke lijden der ziele: het kind, dat naar zijn kindschap zoekt, en het in de liefde van zijn eigen koel en vervreemd gemoed niet vinden kan.

En zoo zou deze laatste dan ook bezwijken, indien ze uit den mensch zelf ware.

Maar zie, dat is ze niet. Deze liefde is uit den Heiligen Geest. Door Hem uitgestort en door Hem gestadig aangeblazen. En daarvan komt het, dat deze liefde toch nooit wordt uitgebluscht; maar altoos weer, hoe na ook der inzinking nabij, weer opleeft en weer gloed ontwikkelt en weer den strijd opneemt.

De tijden hebben het getoond. Tijden, als waarin de eerste Christenen vertreden en schier uitgemoord werden; tijden, als waarin de Waldenzen bijna weggevaagd waren van den aardbodem; tijden ook, waarin onze vaderen op dezen met het martelaarsbloed gedrenkten bodem de offerande huns levens hebben gewijd om niet af te vallen van den Heere hun God.

Want onder die martelaren en onder die martelaressen waren er ook, o zoovelen, die het nooit mogelijk zouden geacht hebben, dat ze hun leven voor den Heere Jezus Christus in den dood gaven, en die veeleer gedacht hadden: »Als het aan mij komt, dan bezwijk ik!" En toch, als het erop aankwam, dan staalde de Heilige Geest deze zwakke zielen

zoo buitengewoon genadig en op zoo wonderbare wijze, dat opeens de kreupele opsprong als een hert, en er gloed uit het ijs van zijn hart schoot en zij, die dachten van hun *goed* niet af te kunnen, hun *leven* om Jezus' wil in den dood gaven.

o, Dan kwam het uit, hoe de liefde Christi in Gods kind een *eeuwige* liefde is, en, omdat ze uit *zijn* offerande geboren wierd, een liefde, sterker dan de dood, die zelfs voor het vergieten van het eigen bloed niet terugschrikt.

XXIX.

DE LIEFDE IN HET OUDE VERBOND.

> Een nieuw gebod geef Ik u, dat gij elkander liefhebt. Joh. 13 : 34.

De liefde is niet uit ons, maar uit God. Ze klimt niet uit ons naar boven, maar daalt van boven in ons neer. Ze is niet ons werk, maar het werk van den Heiligen Geest in ons. Ze wordt »in onze harten uitgestort door den Heiligen Geest, die ons gegeven is." En deze liefde in ons uit te werken is zelfs het hoogste en het heiligste werk, dat de Heilige Geest in de verlosten des Heeren volbrengt.

Zoo ontstaat dan de vraag, wat beteekent, met het oog op dit hoogste en heiligste werk van den Heiligen Geest, het eenigszins bevreemdende zeggen van den Heere Jezus tot zijne discipelen: »Ik geef u een *nieuw* gebod, dat gij elkander liefhebt."

Hoe kan de Heere Jezus het zoo eenvoudige en zoo natuurlijke gebod: »Hebt elkander lief", een *nieuw* gebod noemen?

Dit levert geen bezwaar op voor hen, die in den waan verkeeren, dat de Heere Jezus tijdens zijne omwandeling op aarde inplaats van de verouderde Israëlietische religie een nieuwe en wel hoogere, te weten de Christelijke religie, gebracht heeft.

Men acht dan, dat de oud-Joodsche godsdienstige voorstellingen nog zeer grof en gebrekkig waren, en nog uiterst laag stonden; veelszins zelfs beneden de zedeleer der heidenen. Onder Israël ging het meer oog om oog en tand om tand. Daar haatte men met innige wraakzucht zijn vijand. Daar zong men in overmoed vloekpsalmen. En om op dit onheilig bedoelen de kroon te zetten, vergastte men er zich in het bloeddorstig verlangen, om de onschuldige wichtjes van het vijandige volk te pletter te slaan tegen de wanden der rotsen.

En onder dit ruwe en barbaarsche volk, waar toentertijd nog zoo grove en ruwe hartstochten woelden en zoo onmenschelijke denkbeelden nog voor goed doorgingen, is Jezus toen opgestaan, om een hoogere en betere religie te prediken. Hij riep uit: »Oudtijds is wel tot uw volk gezegd: »Oog om oog en tand om tand", maar Ik zeg u: niet alzoo. Gij weet, dat tot de ouden gezegd is: »Uw vijand zult gij haten", maar Ik zeg u: »Heb uwe vijanden lief". En wat er ook onder het oude Israël en Mozes' kortzichtige leiding u moge zijn ingeprent, ik, Jezus, geef u

een *nieuw* gebod, en dat nieuwe gebod is: »dat ge elkander zult liefhebben."

Zoo opgevat, men gevoelt het, levert dit zeggen van een »*nieuw* gebod" een goeden zin op. »Nieuw" staat dan als Christelijk tegenover het »oude", dat naar Mozes' bevel voor Israël gold.

En toch, we mogen geen oogenblik met deze schijnbaar zoo duidelijke voorstelling meêgaan.

Immers, deze voorstelling is door en door onwaar en wordt door de duidelijkste feiten lijnrecht weersproken.

Het is *niet* waar, dat de Heere Jezus in Matth. 5 : 21 vv. zijn Evangelie als een hoogere en betere zedeleer tegen de verouderde en lager staande zedeleer van Mozes heeft overgesteld. Dat kan niet. En om te verhoeden, dat men in dit ergerlijk en stuitend misverstand verviel, liet de Heere Jezus aan dit 21ste vers met opzet vier andere verzen voorafgaan, die duidelijk bewijzen, dat Jezus volstrekt *niet* zijn leer tegenover de leer van Mozes stelt; maar integendeel de echte leer van Mozes weer tot haar recht doet komen tegenover de valsche uitleggingen, daaraan gegeven in de scholen der slappe rabbijnen.

Wat toch lezen we in deze vier verzen?

In vs. 17, dat Jezus zegt *niet* gekomen te zijn, om aan de wet van Mozes afbreuk te doen; maar integendeel om haar volheid te ontplooien. In vs. 18, dat dit niet in den ruwe moet opgevat, alsof er in de Mozaïsche wet wel een goede kern zou schuilen, maar toch de ruwe bolster te verwerpen ware; want, zegt de Heere Jezus, mijn gebondenheid aan Mozes' wet gaat tot op een tittel en een jota. In vs. 19, dat *ook de minste* geboden van de Mozaïsche wet, zoowel in practijk als leer, onaangetast moeten blijven, wil men groot zijn in het Koninkrijk der hemelen. En eindelijk in vs. 20, dat Hij volstrekt niet spreekt tegen de gerechtigheid van Mozes, maar uitsluitend tegen de valsche voorstelling van die gerechtigheid, die was ingeslopen bij de Schriftgeleerden en Farizeërs.

En na déze inleiding zegt Jezus nu: »Gij hebt gehoord, dat tot de ouden gezegd is: Gij zult uw naaste liefhebben als uzelven, en uwen vijand zult gij haten." Staat dit nu zoo ergens in uw Oude Testament? Wordt ergens, waar ook in het Oude Testament verklaard, dat men wel zijn naaste liefhebben moet, maar zijn vijand behoort te haten? Het tegendeel is waar; want duidelijk staat er in Spreuken 25 : 21 : »Indien dengene, die u haat, hongert, geeft hem te eten, en zoo hij dorstig is, geeft hem water te drinken"; en reeds in Exod. 23 vs. 3 en 4 was Israël onderwezen, om zelfs het gevallen dier van zijn vijand niet te

laten liggen, maar overeind te helpen, en zelfs om een weggeloopen beest van zijn vijand, als men het vond, aan hem terug te brengen.

Het is dus eenvoudig *niet* waar, dat het Oude Testament zulk een onheilige zedeleer bevatten zou. Het Oude Testament bevat die niet, maar het tegendeel ervan. En om de woorden te vinden, die Jezus afkeurt, moet men *niet* in het Oude Testament zoeken, maar ter school gaan in de geschriften der slappe rabbijnen. We zeggen »slappe" rabbijnen, omdat lang niet alle rabbijnen zelf met deze slappe, onheilige zedeleer meêgingen, en slechts een deel van hun groep zich op zoo ergerlijke wijze tegen het Woord Gods bezondigde.

Zoo ziet men dus, hoe ver men zich verlaagt, door aan Jezus een aanklacht tegen het Oude Testament op de lippen te leggen, die nog niet eens tegen alle rabbijnen van kracht zou zijn.

Maar bovendien, ook zonder zoo diep in de uitleggingen van Matth. 5 : 21 v. v. in te dringen, is het reeds om een andere reden volstrekt onmogelijk, Jezus' zeggen van het *nieuw* gebod, dat Hij aan zijn jongeren gaf, om elkaar lief te hebben, uit te leggen als een stellen van het Christelijk gebod der liefde tegenover het Joodsch zedegebod van den haat.

Er staat toch in Matth. 5 : 43: »Gij hebt gehoord, dat tot de ouden gezegd is: Gij zult uw naaste liefhebben, maar uw vijand zult gij haten." Ware dit nu het oude gebod van Mozes geweest, dan zou Jezus daartegenover alleen dit gebod als *nieuw* hebben kunnen plaatsen: »Maar Ik zeg u, hebt beiden én uw naasten én uw vijanden lief."

Dit hadde zin gehad.

Maar zie, in Matth. 5 : 44—46 laat de Heere Jezus deze bijvoeging van een *nieuw* gebod geheel weg; en daarentegen brengt Hij deze bijvoeging van een *nieuw* gebod in Joh. 13 : 34, waar juist van de vijandsliefde met niet een enkel woord sprake is, en uitsluitend sprake valt van liefde voor den *naaste*, of erger zelfs nog van liefde voor de naaste *broederen*.

In Joh. 13 : 34 ligt de voetwassching achter den rug, en is de Heere alleen met zijn discipelen. Ook is van niemand anders buiten de discipelen gesproken. Geen derde treedt op. Veel min valt er te denken aan aanraking met eenigen vijand. Men is geheel en al in besloten kring.

En terwijl er nu alzoo noch van derden, noch van vreemden, veel min van vijanden sprake is of kan zijn, staat de Heere Jezus in het

midden van zijn jongeren op, en zegt hun niet: »Een oud gebod van Mozes beval u wel liefde voor elkander; maar Ik zeg u: hebt ook uw vijanden lief; en zie, die vijandsliefde is mijn *nieuw* gebod." Maar heel anders: »Ik geef u thans een nieuw gebod, en dit nieuwe gebod raakt niet uw vijand, maar alleen u, — u, mijn jongeren; u, zooals ge onder elkander en met elkander daar staat; en dit nieuw gebod is niets anders, dan dat gij onder elkander, in uw eigen kring, toch vooral *malkanderen* liefhebt."

Zoo ziet men dus, dat geheel deze voorstelling, als stond dit *nieuw* gebod der *liefde* tegenover het oud-Mozaïsch gebod van den *haat*, geen oogenblik tegen toetsing bestand is. Daargelaten nog de volstrekte onmogelijkheid, dat de goddelijke wet van Sinaï niet volmaakt zou geweest zijn, of ook dat de Heere Jezus, die zelf als Messias deze wet gaf, zijn eigen wet zou weerspreken.

Ja, opdat uit deze bijvoeging van een *nieuw* gebod toch nooit zoo verderfelijke theorie zou worden afgeleid, heeft de heilige apostel Johannes in zijn tweeden zendbrief zelfs uitdrukkelijk verklaard (II Joh. : 5): »Ik schrijf u *niet* een nieuw gebod; maar hetgeen wij gehad hebben van den beginne, namelijk dat wij elkander liefhebben."

En om sterker nog alle valsche gevolgtrekking uit deze benaming van *nieuw* gebod af te snijden, verklaart hij in zijn eersten zendbrief zelfs (I Joh. 2 : 7 en 8), dat hetzelfde gebod, »dat we elkander lief zullen hebben," beurtelings én oud én nieuw kon heeten, al naar men het opvat. Hij schreef toch: »Broeders! ik schrijf u geen nieuw gebod, maar een oud gebod, dat gij van den beginne gehad hebt; dit oud gebod is het woord, dat gij van den beginne gehoord hebt. Wederom schrijf ik u een nieuw gebod: hetgeen waarachtig is in Hem, zij ook in u waarachtig; want de duisternis gaat voorbij, en het waarachtige licht schijnt nu."

Is alzoo deze ongerijmde opvatting ten eenenmale afgesneden, dan is hiermeê tevens de weg gebaand, om tot het recht verstand van dit »*nieuw* gebod" door te dringen, zoo we slechts het oog houden op het bijzonder onderwerp van deze artikelenreeks: De liefde als het gewrocht in ons van het werk des Heiligen Geestes.

Jezus was met zijn jongeren het heilige der heiligen ingegaan. Golgotha ontsloot zich. En wel kwam toen eerst nog de bange worsteling, én van de voetwassching én van de uitdrijving van den verrader; maar, nu deze beide voltooid waren, stond de Heere Jezus dan ook met zijn

getrouwe jongeren aan den drempel van het heiligdom zijns lijdens alleen.

En wat is nu het onderwerp, dat de Heere toen met zijn elven in dat heilig oogenblik en als in den voorhof van Gethsémané, zoo breedvoerig én in zijn afscheidsgesprekken, én in zijn hoogepriesterlijk gebed behandeld heeft? Immers zijn eigen heengaan en het komen van den Heiligen Geest als Trooster, om aldus de nieuwe betrekking wezenlijkheid te laten worden, waarin de kinderen Gods nu voortaan tot den Messias zouden staan.

Er is maar één heil voor al Gods verkorenen van het Paradijs af tot aan 's Heeren wederkomst toe. Er zijn niet twee manieren van zalig te worden, maar één weg is het, dien allen loopen, één poorte, die allen door moeten. Het welbehagen des ontfermens is een *onveranderlijke* raad.

Hierin ligt de eenheid van Oud en Nieuw Verbond.

Maar al handhaven we die eenheid ook in den meest volstrekten zin, toch mag daarom het verschil van positie niet voorbijgezien, waarin de kinderen Gods zich onder verschillende bedeelingen en omstandigheden tegenover hun Heere bevinden.

De verzoening nog pas uit de belofte in de ceremonieele offerande afgeschaduwd te zien, of reeds te kunnen staren op het volbracht van Golgotha, geeft een eenigszins andere verhouding.

Te leven vóór of na de vleeschwording des Woords geeft een gewijzigde betrekking tot den Messias.

Met Jezus op aarde om te wandelen, of Hem hoog boven ons in den hemel te weten, levert een andere positie voor Gods kinderen op.

Een andere positie, gelijk het nogmaals een andere positie is voor onze reeds ontslapen vrienden; en weer een andere positie zijn zal voor onze broeders en zusters, die de wederkomst des Heeren beleven zullen, om alsdan niet te sterven, maar in één oogenblik des tijds hun vergankelijk lichaam uit te wisselen voor het lichaam der onverderfelijkheid.

Welnu, het is *deze verandering van de wederzijdsche positie*, die door den Heere Jezus in den nacht, die aan Gethsémané voorafging, met zijn jongeren besproken wierd, en waarin de Heiland met zulk een nadruk telkens en telkens weer op dit *éene nieuwe* wees, *dat de Heilige Geest* komen zou, en dat die hun ten Trooster zou wezen. Hij gaat heen. Maar geen nood. Nog rijker en heerlijker zal hun deel worden. Allen zullen ze ontvangen den Heiligen Geest, dien Hij hun zenden zou van den Vader.

Niet alsof de werking van den Heiligen Geest niet ook reeds *onder* Israël en *voor* Israël het zalig deel van Gods kinderen geweest ware. Indien niet, hoe zouden ze dan hebben geloofd en zalig zijn geworden? Dit kan natuurlijk niet.

Gelijk ons vroeger duidelijk bleek, de werkingen des Heiligen Geestes in de zielen zijn zoo oud als het geslacht der verkorenen, en nemen dus haar oorsprong reeds in het Paradijs. Maar terwijl deze werkingen eertijds *uit de verte* op de geloovigen kwamen, zou nu het lichaam der kerk, losgemaakt uit Israëls banden, als kerk, als gemeente, zelve drager worden van den Heiligen Geest, die op die kerk neerdalen, in haar wonen, en uit haar midden op haar leden werken zou.

Dát is *het nieuwe*.. Dát de Pinksterdag. Dát al het verschil tusschen de bedeeling vóór en na Jezus' opstanding. De Heilige Geest ingedaald in de gemeente en van uit haar midden Gods kinderen heiligend en vertroostend, dat is het, wat de Man van smarte, nu Hij naar Gethsémané en Golgotha uitgaat, aan zijn lieve apostelen belooft en voor hen en al zijn geloovigen afbidt van den Vader.

En nu in dát verband, en in geen ander, spreekt de Heere Jezus van het *nieuwe* gebod, dat ze elkander zullen liefhebben.

Niet dus alsof hun vroeger haat gepredikt ware, en nu als een nieuw gebod de liefde in hun oor drong. Dit kan niet, eenvoudig omdat ook reeds de wet van Mozes zoo telkens en telkens de liefde voor den naaste hun had ingescherpt.

Maar wel kon diezelfde liefde *op een andere wijze* hen gaan aandoen, nu ze door Jezus heengaan in een *geheel andere betrekking* tegenover elkander traden.

Hoe dikwijls is het niet gebeurd, dat kinderen, die ook bij het leven van hun ouders, elkaar wel hadden liefgehad, maar toch niet zoo innig, indien plotseling hun ouders uit den lieven kring wierden uitgedragen, nu op elkaar ziende, elkander opeens *met andere oogen* aanzagen, een nooit waargenomen gevoel van betrekking op elkaar in het hart voelden werken, en als met *een nieuwe liefde* aan het graf van vader of van moeder elkaar trouw zwoeren.

Dan was het wel *de oude*, en toch was het een *nieuwe* liefde. Liefde met een nieuw besef, met een nieuw motief, met een nieuwe toewijding.

En zoo nu ook was het hier.

Zoolang de jongeren met Jezus saam en onder zijn hoede hadden omgewandeld, hadden ze elkaar wel bemind; maar toch nog nooit wezenlijk diep de geheel eenige en innige betrekking gevoeld, waarin ze tot elkander stonden. Maar nu valt Jezus opeens weg, en nu staan ze daar,

en nu zien ze elkaar aan, en vallen elkaar aan de borst, en nu ervaren ze de waarheid van wat Jezus gezegd had: ze hebben elkaar lief met een andere, een diepere, een innigere, een wezenlijk *nieuwe* liefde.

En dit nieuwe nu, dit vollere, dit zoetere en veel teederdere van deze liefde is eeniglijk de vrucht en het uitwerksel van wat de Heilige Geest, inwonend in de gemeente, in de zielen der verkorenen werkt.

Het is een verschil als van den dorstige, die eertijds ook wel de wateren uit de springader genoot, maar ze telkens, als hem dorstte, met moeite uit de afgelegen fontein naar zijn woning moest dragen; maar die nu opeens die springader een stroom ziet uitwerpen, en dien stroom tot voor zijn woning ziet vloeien, en er nu niet alleen met kwistige teugen, zonder inspanning, uit drinkt, maar ook door den frisschen reuk van het kabbelend water in de levensgeesten versterkt wordt, en er zich geheel inwerpt en er zich in baadt.

Want, o, die Heilige Geest maakt het voor Gods kinderen onder de bedeeling des Nieuwen Verbonds zoo volheerlijk.

Het is niet maar een lesschen van zijn dorst met schriele teug, het is een drinken met vollen beker, ja een zich baden in deze eeuwige Liefde, en die al dat zalige in en om en voor u schept, is uw heilige Trooster, die Heilige Geest, dien uw Heiland u zond.

XXX.

ORGANISCH ÉÉN.

Tot zijns zelfs opbouwing in de liefde.
Ef. 4 : 16.

Het *nieuwe* dezer heilige Liefde ligt dus in *de Kerk*. Iets wat we wel met schroom neerschrijven, als we letten op den verdorden staat, waarin de kerk van Christus zich bijna altijd voordoet; maar wat we in beginsel toch onverkort en in volle kracht handhaven.

De kerk van Christus is op aarde als een »bekluisde".

Onder »bekluisden" verstond men oudtijds mannen van eer of vrouwen van hoogen naam, die, meenende hierdoor Gode een dienst te doen, een kuil onder de straat lieten metselen, juist diep genoeg voor een mensch om erin te staan; die dan in dezen gemetselden kuil afdaalden; door een rooster boven hun hoofd den kuil lieten afsluiten; en nu hun troosteloos eenzaam leven in die benarde, zelfgekozen afzondering sleten.

Van deze bekluisden zagen de voorbijgangers weinig. Even kon men door de stangen van den rooster heen, bij het zwakke licht, de flauwe omtrekken van een donkere gestalte waarnemen, die, alzoo gezien, niet de minste aantrekkelijkheid voor het oog aanbood, en van verre niet vermoeden liet, wat kloeke, edele gestalte daar onder in dien kuil school, en veel minder nog liet gissen, wat ongemeene kracht van wil en zelfbeheersching in die gekluisden vleesch was geworden, en wat innerlijke worstelingen nog uren en dagen lang onder dien rooster wierden doorworsteld.

En iets van zulk een gekluisde nu heeft metterdaad de kerk van Christus. Ze is besloten en kan niet uitkomen. Wie haar voorbijgaan, zien niet haar wezenlijke gestalte, slechts ruwe, flauwe, zwevende omtrekken, die meest zeer ongunstig en hoogst onvoordeelig uitkomen. En wie niet langs anderen weg den geestelijken adel van de kerk van Christus heeft leeren kennen en in haar verborgen schat is ingewijd, die vermoedt, haar uitwendig aanziende, van verre niet, dat het nu deze kerk van Christus is, waarnaar eenmaal het lot van hemel en van aarde zal beslist worden.

Toch is dit zoo.

De Vader heeft den Zoon lief. Het lichaam van dien Zoon is de kerk van Christus. En daarom kan het niet anders, of alleen datgene kan uit

de wereld behouden worden, wat in dit lichaam des Zoons is ingelijfd.

Nu kost dit wel moeite voor onze verbeelding en wel inspanning voor onze voorstelling, om te gelooven en in te zien, dat waarlijk in deze modderige schelp van de uitwendige kerk op aarde zoo kostelijke parel verscholen ligt; maar de ingeleide gelooft dit dan toch.

Hij weet, dat het met die kerk is als met haar heerlijk Hoofd.

Eens wierd ook van dien Messias gezegd: »Als wij Hem aanzagen, zoo was er geene gestalte, dat wij Hem zouden begeerd hebben. Hij was veracht en de onwaardigste onder de menschen. Hij was veracht en wij hebben Hem niet geacht; want een iegelijk was als verbergende het aangezicht voor Hem." En toen die Messias onder den spot en hoon van Herodes' soldaten gekrenkt wierd, of naakt en uitgetogen van dorst aan zijn kruis kermde, zou wel niemand, die niet de heilige kunst verstond, om dieper te zien, gegist of vermoed hebben, dat deze bespogene en gesmade de *Heer der heerlijkheid* was.

Toch is dit zoo uitgekomen. Er kwam sieraad voor asch, vreugde-olie voor treurigheid, en de zak wierd veranderd in een reie.

En evenzoo nu gaat het met de kerk van onzen Heere Jezus Christus toe. Ook van haar geldt, zoolang ze op aarde moet vertoeven: »Als we haar aanzien, zoo is er geen gestalte, dat we haar begeeren zouden. Ze is en blijft veracht. En een iegelijk is als verbergende zijn aangezicht voor haar." En toch niettegenstaande die gestadige krenking en smaad, die ze om eigen zonde ondergaan moet, is en blijft zij toch de uitverkoren bruid des Heeren, en schuilt in haar de heilige zonder vlek of rimpel, die eens heerlijk aan den hemelschen Bruidegom zal worden voorgesteld.

Zoo mag dit dan ook niet anders voorgesteld, of de heilige Liefde moet in de kerk, niet buiten haar, in haar alleen, en in haar volheerlijk, eens haar schoonen triomf vieren, en het *nieuwe* van het gebod: »Gij zult elkander liefhebben," ligt eeniglijk daarin, dat nu eerst, na de wegvalling van het nationale in Israël, deze liefde in de kerk kan doorwerken.

En of men nu al duizend malen tegenwerpt, dat toch nergens minder dan juist in de kerk de liefde gezien wordt, en dat veeleer twist en verdeeldheid en vereten en verbijten van elkander in de kerk steeds aan de orde waren en nog altoos aan de orde zijn, dit heft, hoe droef het ook zij, in het minst deze besliste belijdenis niet op.

Vooreerst toch bedenke men wel, dat twist en verdeeldheid nooit scherper karakter aanneemt, dan waar de nauwste banden bestaan. Oneenigheid tusschen broederen is altoos bedenkelijker dan tusschen

vreemden. Kaïn en Abel bestonden elkander maar al te na. Ook tusschen man en vrouw is het opkomen van een verschil altoos pijnlijker en daarom licht van dieper indringenden aard. Men heeft elkaar te lief om er overheen te glijden. En in den grond der zaak is het juist de hoogere voet van intimiteit en saamverbondenheid, waarop men leeft, die, breekt er eenmaal geschil uit, aan zulk een geschil terstond zulk een ernstig karakter leent.

In de tweede plaats vergete men evenmin, dat ook bij de kerk de twisten en verdeeldheden het meest gerucht maken, en dat het stille werk der liefde in die kerk van Christus, ook al ziet men het minder, toch wel terdege bestaat. Onder de ingeleiden in deze kerk bloeide steeds en bloeit ook nu nog een teedere verbondenheid der ziel, die haar wedergade zoekt; bestaat soms een verkleefdheid en openbaring des harten, die alleen op dit terrein des Christelijken levens denkbaar is; en wordt niet zelden een menschelijke, broederlijke liefde genoten, zoo zoet, zoo zalig, dat er geen heugenis van zulk een liefde in eenigen anderen kring ooit bestond.

En eindelijk zij opgemerkt, dat tal van disharmonieën vooralsnog wel bestaan moeten, om eens in den dag der voleinding het geheel van den bouw in alle schoonheid en zuiverheid te doen uitkomen.

Men gevoelt, wat met dit laatste bedoeld is.

Indien er een schitterend paleis wordt opgetrokken en dat paleis is nog slechts halverwege boven den grond opgetrokken, bouwt de eene groep arbeidslieden rechts, en een andere groep links, een derde in het midden, een vierde aan den achtergevel, en zoo meer. Elk dier groepen bouwt zoodoende aan een afzonderlijk stuk van het paleis. En wie nu, terwijl ze nog aan dien arbeid zijn, de deelen van den muur overziet, die vindt, inplaats van harmonie der lijnen, eer het schrilst contrast en stuitende onevenredigheid. En toch, dat *moet* aanvankelijk zoo. Dat kan niet anders. Op die wijs *moet* er disharmonisch voortgebouwd, om juist straks, als aller taak en stukwerk voleind zal zijn, in het op elkaar aanwerken en aan elkaar aansluiten van deze onderscheidene deelen de hoogere zuivere harmonie te doen uitkomen.

Wie reeds onder het bouwen die zuivere harmonie en evenredige aaneensluiting zien wilde, zou juist het tot stand komen van de eindharmonie verhinderen. Dit zou geen winst, maar louter schade zijn. Bederf van het werk. Zoolang de bouw nog duurt, kan de harmonie nog niet voleind wezen. Zoolang blijft ze nog voorwerp, niet van aanschouwen, maar van *geloof*. Vandaar, dat een kind van God nooit zeggen zal: »Ik *zie* de heilige, algemeene Christelijke kerk,” maar alleen: »Ik *geloof* een heilige, algemeene Christelijke kerk.”

Dit komt daarvandaan, dat er tegen de liefde in de kerk van Christus een ander scheidend element inwerkt, te weten *de waarheid.*

Lees het maar in Efeze 4 : 15, hoe doel van aller streven moet wezen, niet maar om zoetvoerige liefde te kweeken, maar om in de liefde *de waarheid* te betrachten en alzoo eerst op te wassen in Hem, die het Hoofd is, namelijk Christus.

Wat is hier nu met *de waarheid* bedoeld? Wat is dit, de waarheid en de liefde betrachten? Hoe is dit te verstaan, dat de waarheid tegen de liefde overstaat? Immers én de waarheid én de liefde zijn uit Eénen!

Dit eischt toelichting.

Liefde is vereeniging, saamvoeging, saamverbinding; liefde is, wat gescheiden lag, te hechten, te doen kleven en innig tot één te brengen.

Maar hoe moet nu dit vereenigen van deze twee toegaan?

Als ge twee tandraden hebt, die niet op elkaar passen en die ge toch op elkaar wilt leggen, is er tweeërlei manier, om ze te laten sluiten. Ge kunt namelijk óf, en dat is uiterst gemakkelijk, de tanden van beide raden afslaan, en dan sluiten de vlakken natuurlijk vlak op elkaar, óf wel, ge kunt, en dat is de veel moeilijker arbeid, de tanden aan de raden laten zitten, maar moet dan ook al de niet passende en niet in elkaar glijdende tanden zoo lang stuk voor stuk uitvijlen, tot ze gemakkelijk in elkaar vatten, zonder elkaar te klemmen.

Zien we nu, wat de waarheid en de liefde in deze tegenstelling is.

De man, die de tanden van de raden afknipt en de vlakken op elkaar legt, heeft liefde, o, gewisselijk; want de vlakken klemmen zelfs zoo innig tegen elkander, dat ze bijna niet meer als twee aparte koperplaten te onderscheiden zijn. Maar hij verloor de waarheid; want zijn koperplaten zijn geen raderen meer; juist wat de koperplaat tot rad maakte, is eraf.

Wie daarentegen met eindeloos geduld de tanden uitslijpt en uitvijlt, tot het eene rad zuiver in het andere grijpt, die *behoudt* de waarheid; want zijn raderen blijven raderen; maar bij hem komt dan ook de liefde, dat is de zuivere ineenvatting van de twee raderen, niet zoo spoedig; ja, eigenlijk eerst op het oogenblik, als de laatste tand zuiver afgeslepen is.

En zoo nu ook is het onder de kinderen Gods in de kerk des Heeren.

De liefde, die onder de verkorenen Gods bestaan moet, is niet de opwekking van zeker doezelig, mystiek gevoel, waardoor de levende geaardheid van de personen geheel weggaat; maar integendeel zulk een vereeniging en saambinding der uitverkorenen, dat elk hunner uitgroeie naar de volle maat, die voor hem in den raad des Heeren bestemd is, en dat nu in deze voleinding de heerlijkheid van hun saamhoorigheid tot het-

zelfde lichaam in het zalig bewustzijn der innigste en teederste verbondenheid uitkome en gesmaakt worde.

Paulus zegt het zelf.

Immers, op dat: »De waarheid in liefde betrachtende, zullen ze alleszins opwassen in Hem, die het Hoofd is, namelijk Christus", volgt aanstonds in vs. 16:

»Uit welken het geheele lichaam, bekwamelijk samengevoegd en samen vastgemaakt zijnde, door alle voegselen der toebrenging, naar de werking van een iegelijk deel in *zijne* maat, den wasdom des lichaams bekomt, tot zijns zelfs opbouwing in de liefde."

Eerst na aldus het bestel Gods tot zijn recht te hebben laten komen, en 's Heeren beschikking over de onderscheidene »saamvoeging en vastmaking" en »de voegselen der toebrenging" geëerbiedigd te hebben, keert het apostolisch woord langs dit scherp en duidelijk geteekend spoor met de woorden: »tot zijns zelfs opbouwing in de liefde" tot het diepe mysterie dezer heilige teederheden terug.

Liefde willen kweeken, zonder op de waarheid acht te geven, is dus uiterst gemakkelijk. Dat kost strijd noch moeite. Dan slijpt ge alles glad en wrijft elken kronkel weg. En ten slotte is er niets meer, wat aan de liefde in den weg zou staan. Maar op zulk een wijs is dan ook 's Heeren bestel geheel opzijgezet, kan zijn verordineering niet tot haar recht komen, en struikelt de waarheid des Heeren op de straten.

Wilt ge dat daarentegen niet, wilt ge de waarheid Gods staan laten; staan laten zijn bestel en raad; niet tornen aan zijn verordineering en beschikking; en dus niet gladschaven, gladvijlen en gladstrijken; maar de vereeniging der geesten zoeken in zulk een in elkander zetten van de personen tot een geheel, dat de tandraderen immer in elkander vatten, dan kost dit kweeken van liefde oneindig meer moeite en inspanning, doet u op onvergelijkelijk meer bezwaren stuiten; evenwel om dan ook in het eind met deze schoone uitkomst gekroond te worden, dat ge liefde erlangt, zonder dat aan de waarheid Gods is tekortgedaan.

Of dieper nog gezegd: Aan de echtheid dier haastige, snelverkregen liefde, die geen diepte van wortel heeft, ligt de Heere zelf in den weg.

Als de Heere er niet was, als God niet bestond, o, dan zou de saambrenging van twee ernstige geesten zooveel gemakkelijker gaan. Immers dan ware men vrij. Dan kon men het maken, gelijk men wilde; schikken, gelijk men goedvond, en inrichten *naar eigen verkiezing.*

Maar nu God er is, nu kan dit *niet.* Nu gaat het *niet* aan, om het te schikken naar *eigen* verkiezing, maar moet alles geschikt en ingericht naar *de verkiezinge Gods.* Nu komt in de liefde van twee personen al-

toos God de Heere tusschenbeide, en eischt, dat Hij, dat zijn naam, in het liefdeverbond van deze twee nooit aan de liefde voor elkander worde opgeofferd.

En hiervandaan komt nu al de strijd, al de moeite en vermoeienis des geestes.

Want doordien nu bij alle liefde onder de kinderen Gods de liefde voor God het eerste en het hoog gebod blijft, nu mogen zij nooit liefde voor elkander kweeken of koesteren, waarbij de liefde voor God schade zou lijden.

Gods kinderen mogen in hun liefde voor elkander niet om God den Heere heenwerken; niet doen, alsof Hij niet bestond, en niet onverschillig over zijn naam en waarheid heenglijden, als waren deze geheel bijkomstig, indien men elkander maar lief had.

Neen, eerst zuiver, en daarna vreedzaam is de wijsheid, die van boven is; en zoo kan er ook en mag er onder kinderen Gods geen onderlinge liefde bloeien, of eerst moet én bij den een én bij den ander God de Heere tot zijn recht zijn gekomen.

Hij moet beleden. Hij moet de eere zijns naams hebben. Beiden moeten ze zijn waarheid als een rondas en beukelaar opheffen. Niet enkel als een belijdenis van zijn wezen, maar ook als lof voor zijn deugden en als eerbiediging van zijn raad; van zijn raad vooral ook over hun persoon en levenslot. En eerst waar op die wijs de naam des Heeren in zijn waarheid blinkt en die waarheid Gods als een levende kracht, die ons draagt en bezielt, ervaren en beleden wordt, daar eerst kan die nieuwe, echt Christelijke, ernstige en onverbrekelijke liefde schitteren, die hier geboren wordt, om voor eeuwig te bestaan.

Dat zit dan niet in een dwepend gevoel, noch in vleienden toon, noch in zondige toegeeflijkheid, maar in een saamverbonden en saamgesnoerd worden door den Heiligen Geest naar de voorverordeningen Gods.

En hiermeê keert dan ook op dit punt het werk des Heiligen Geestes in den eeuwigen raad des Heeren Heeren terug.

Uit dien raad vloeit het al; hieruit neemt elke levenslijn haar aanvang; maar ook daarin moet elke voltooide ontwikkeling door zuiveren levensdrang terugkeeren.

Alle ontwikkeling, al tooit ze zich ook met de schoonste namen, die bezijden dezen raad uitkomt, liep valsch en onzuiver, en moet óf weer recht gebogen óf afbuigen naar den eeuwigen dood.

Wat bestand, wat duurzaamheid, wat eeuwige, onuitputtelijke volheid zal ontvangen, moet uit de springader van dien heiligen raad gevloeid zijn, en in het eind niets anders doen dan de volheid van dien raad te zijnen opzichte zuiver wedergeven en afspiegelen.

En overmits nu in dien raad het eene stuk niet los naast het andere ligt, maar alles bestemd is om in rijk, geestelijk, organisch verband saam te hangen, zoo is het de Heilige Geest, die »door de bindingen der saamvoegselen", al deze stukken, of wilt ge, alle deze verkoren kinderen Gods saam verbindt en zóó saambindt, als het naar Gods raad zijn moet.

Eerst als dat eenmaal bereikt zal zijn, zal al het schoon der Liefde volheerlijk uitkomen.

Dan zal de kerk van Christus de geroepene zijn, om als draagster dezer Liefde voor het oog des Heeren te schitteren.

En dan eerst zal de Heilige Geest, die de Geest der waarheid is, ook dit zijn hoogste werk van kweeking der Liefde hebben volbracht.

XXXI.

DE VERHARDENDE WERKING DER LIEFDE.

Bedroefd zijnde over de verharding van hun hart.

Mark. 3 : 5.

De Liefde heeft, helaas, ook een keerzijde.

Ze koestert, ze heft op, ze verwarmt en verrijkt; maar ook, waar ze dit heilig, heerlijk doel niet bereikt, daar verzengt en doodt ze.

Waarom dit zoo is, zal door geen schepsel ooit doorgrond worden. Om dit in zijn oorzaak te doorvorschen, zou men moeten indalen tot in de diepten van het wezen Gods; en van die onnaspeurbare diepten mogen we zelfs niets anders willen weten, dan wat God de Heere er ons zelf van geopenbaard heeft.

Doch het feit zelf staat er niet minder vast om.

Geen schepsel, welk ook, kan buiten de bemoeienisse Gods blijven. Van niet één enkel creatuur kan ooit gezegd, dat God de Heere zich er niet meer meê inlaat, en het nu op zichzelf laat drijven, of uit eigen hoofde laat bestaan.

Zulks kan niet. Het is eenvoudig ondenkbaar. Een schepsel *kan* geen oogenblik bestaan, zonder dat er een God is, die het van oogenblik tot oogenblik houdt en draagt, en derwijs geheel in zijn hand houdt, dat het alle bestaan en kracht en vermogen geheel en uitsluitend op elk gegeven oogenblik aan dien wil en aan het vermogen van dien God ontleent.

Zelfs van den Satan geldt dit.

Nooit kan of mag gedacht, dat Satan een bestaan uit of op zichzelf zou hebben, buiten God om. Integendeel, ook Satan zou terstond ophouden te zijn en te bestaan, indien het God beliefde hem niet langer in stand te houden. Van oogenblik tot oogenblik geldt voor den Satan en al zijn demonen evengoed als voor alle vleesch op aarde, »dat hij in God leeft, is en zich beweegt." Het apostolisch zeggen: »In Hem leven we, bewegen we ons en zijn we," drukt in het allerminst geen heiliger gemeenschap met het verborgene Godes uit, maar is een eenvoudige, klare, naakte, nuchtere uitdrukking van de noodzakelijke verhouding, waarin alle schepsel tot zijn Schepper staat.

En of ge een goddeloos of een godzalig mensch neemt, een heerlijken

engel, die standhield, of een gevallen engel, die duivelsch wierd; ja, al neemt ge een dier of plant, van die alle blijft het diepe, alomvattende waarheid, dat wij en met ons alle deze in Hem leven, ons bewegen en zijn.

Er bestaat dus geen mogelijkheid om zich aan God den Heere te onttrekken. Men kan niet van onder den vang zijner mogendheid wegkomen. Er is geen ontkomen aan zijn alziend oog, noch aan zijn albeluisterend oor. Wat de zanger in Psalm 139 zong, is niet maar een omschrijving, noch teekening van Gods alomtegenwoordigheid, maar veel meer en in veel heiliger zin nog, een tot in den wortel van ons bestaan doordringende betuiging en belijdenis van de onmogelijkheid, de volstrekte onmogelijkheid voor één eenig schepsel, om ooit of op wat manier ook af te komen van de bemoeienisse van zijn God met hem.

Verloren in de hel te zijn, is nog altoos niets anders dan eeuwiglijk in zijn onheilig en goddeloos hart aan die bemoeienisse zijns Gods gebonden te liggen. Wat een enkel maal aan de klagende lippen ontgleed: »Heere, *laat van mij af*, eerdat ik henenga", is het voorbesef van dat niet ontkomen kunnen aan een bemoeienisse Gods, die voor den goddelooze als een stroom van rampzaligheid over hem komt.

Liet God maar af, o, er zou geen hel en geen rampzaligheid meer zijn. Het onuitblusschelijke vuur zou opeens uitgaan, en de worm zou op eenmaal sterven. Maar juist dat God de Heere *niet* aflaat, maar doorgaat, en zijn schepsel blijft vasthouden, en zijn inwerking op zijn schepsel blijft voortzetten, dát veroorzaakt de eeuwige pijn en dát overstelpt eeuwiglijk met verderf en doem.

Men stelt het soms voor, alsof wel de *stoffelijke* bemoeienisse des Heeren met alle schepsel, 'tzij goed, 't zij boos, door zou gaan; maar alsof de *geestelijke* bemoeiing des Heeren zich bepalen zou tot de uitverkorenen. Doch dit is volstrekt niet zoo. Zekerlijk, God Almachtig doet zijn zon opgaan over boozen en goeden, en Hij regent over rechtvaardigen en onrechtvaardigen, maar juist evenzoo gaat het ook toe in 's Heeren *geestelijk* werk; slechts met dit onderscheid, dat, terwijl de goddelooze evengoed als de godzalige van den regen en den zonneschijn profijt trekt, daarentegen de uitstraling van de Zonne der gerechtigheid en de nederdaling van den regen der genade voor den verkorene ten zegen gedijt, maar den verlorene verderft.

Duidelijk heeft de Heere ons deze dubbele, tegenovergestelde uitwerking van zijn geestelijke bemoeienisse afgebeeld in de uitwerking van

den zonnestraal in het natuurlijk leven. Het is dezelfde zon, die in de lentemaand uw akkers ontdooit, verwarmt en vruchtbaar maakt; maar die ook in Augustus dienzelfden akker verstijven doet en hard maakt en de vrucht erop doet verdorren. Al het verschil is, dat in de hitte van den zomer die akker iets te na aan de zon is gekomen, terwijl hij in de lente nog op juister afstand van die zon stond. Kondt ge ook in den zomer dien akker maar weer zóóveel laten dalen, als hij der zonne te na kwam, zoo zou aanstonds de verzengende werking ophouden, en wat nu *brandt*, zou weer een *koesteren* worden. Maar omdat ge dit niet kunt, en die akker in den zomer te na aan de zon is getreden, daarom wordt die zon hem ten verderve en verzengt den bodem en verhardt dien.

En juist evenzoo is het nu met de Zonne der gerechtigheid. De man, wiens ziel op den juisten afstand zich bevindt, dien hij ten opzichte van die Zonne der gerechtigheid moest innemen, wordt erdoor gekoesterd en heerlijk bevrucht; maar komt hij met zijn ziel uit dien juisten stand uit, en leidt zelfverheffing ertoe, dat hij zich in zijn stand tegenover die Zonne der gerechtigheid waagt te verhoogen, dan is ook de onmiddellijke uitwerking, dat de Zonne der gerechtigheid hem niet meer kan zegenen, en integendeel de goddelijke gloed dier Zonne zijn ziel zengt en verschroeit.

Op allerlei wijze en onder allerlei beelden heeft de Heilige Geest ons in de Schrift altoos weer deze ontzettende waarheid herinnerd. Het is éénzelfde Evangelie, zegt de heilige apostel; maar dat éene zelfde Evangelie, dat voor den een een reuke des *levens* wordt, wordt voor den ander een reuke des *doods* ten doode. »Deze wordt gezet," zoo profeteert Simeon, als hij het heilig Kindeke aanschouwt, »deze wordt gezet tot een *val* én *opstanding* voor velen in Israël." Messias, zoo luidt de profetie, zal een Rotssteen zijn, waarheen Gods heiligen toevlucht nemen en waarop ze behoudenisse vinden; maar diezelfde Messias zal ook zijn een Rotssteen der *ergernisse* en der *struikelinge*, voor wie trouwlooslijk hun God verlaten. Het zijn schijnbaar gelijke ranken, die uitschoten aan denzelfden wijnstok; maar toch teelt diezelfde wijnstok de eene rank om in het vuur geworpen te worden, en de andere om heerlijk te bloeien en rijk te zijn in kostelijke vrucht. Het is één leem en eenzelfde pottebakker, en toch wordt uit den eenen klomp leem een vat der *eere*, en uit den anderen klomp een vat der *oneere*; maar beide malen door de werking van eenzelfde kracht.

»Verharding", »verstokking", is het bange woord, waarmeê de Heilige Schrift die werking ten doode en ten verderve bij ons inleidt, met name waar ze verbijzonderd is als een weerstane werking der eeuwige Liefde.

Niet alle uitwerking van het doen Gods, waaruit verderving voor het schepsel komt, is op zichzelf verharding. Er is ook een eenvoudig »overlaten" of »overgeven"; er is ook een reeds iets donkerder getinte »verduistering"; en eerst daarna komt als ergste en bangste graad van deze doodelijke werking de »verharding" en »verstokking" in engeren en eigenlijken zin.

De zachtste, maar toch reeds zoo ontzaglijke vorm, dien dit verderf aanneemt, bestaat daarin, dat de Heere, naar de heilige apostel Paulus het uitdrukt, den afkeerigen mensch »overgeeft" in een verkeerden zin. »Daarom," zoo schrijft hij in Rom. 1 : 24, »daarom *heeft God hen ook overgegeven* in de begeerlijkheden hunner harten tot onreinigheid, om hunne lichamen onder elkander te onteeren, als die de waarheid Gods veranderd hebben in de leugen, en het schepsel geëerd en gediend hebben boven den Schepper." En nogmaals verklaart hij in vs. 26 : »Daarom *heeft hen God overgegeven* tot oneerlijke bewegingen." En ten derden male in vs. 28 : »En gelijk het hun niet goed gedacht heeft, God in erkentenis te houden, *zoo heeft God hen overgegeven* in een verkeerden zin, om te doen dingen, die niet betamen, vervuld zijnde met alle ongerechtigheid."

Met dit »overgegeven worden" hangt dan samen de »verduistering", waarop de apostel ons in datzelfde verband wijst, als hij in vs. 21 schrijft: »Ze zijn verijdeld geworden in hunne overleggingen en hun onverstandig hart is *verduisterd* geworden." Iets wat hij in Rom. 11 : 8, met de woorden van Jesaja, teekent als »*een geest des diepen slaaps*, die hun gegeven is, ooren om niet te hooren en oogen om niet te zien."

Zoo vormt dus de »verduistering" en de »geest des diepen slaaps" den geleidelijken overgang van het »overgegeven worden in een verkeerden zin" tot de eigenlijke verharding en verstokking.

Als een zondaar overgegeven wordt in een verkeerden zin, gunt God de Heere hem den wensch en de begeerlijkheid zijns harten. God de Heere had een anderen weg voor hem geopend; maar dien wil de zondaar niet inslaan. Hij heeft gansch andere verlangens, geheel andere begeerten, een geheel ander trekken in het hart. Eerst bemoeilijkt de Heere hem nu in het voldoen aan die begeerlijkheden. Goddelijke Liefde waakt en onthoudt den zondaar de vervulling van die diep zondige wenschen. Ware het goed, dan zou de zondaar hiervoor danken en God loven en verheerlijken, dat Hij zoo genadiglijk het verderf van zijn ziel heeft afgewend. Maar dit doet de zondaar niet. Integendeel, hij mort tegen deze liefde-

volle zorgen van zijn hemelschen Vader in, en zint en peinst op allerlei middelen, om toch zijn verkeerden zin te krijgen, en hetgeen God hem de eene maal onthield, een volgend maal toch meester te worden. Zoo ontstaat er een bange spanning. Aan de eene zijde de zondige mensch, die al zijn kracht erop zet, om toch zijn zondig opzet te doen gelukken, en aan den anderen kant God de Heere, die nog een tijdlang hem het volvoeren van dit zondig opzet, door het ontnemen van de gelegenheid, belet. Maar als nu de zondaar volhardt in het kwade, zijn conscientie toeschroeit, en tegen die liefderijke zorgen van zijn God in, toch rusteloos zijn zondig opzet blijft najagen, welnu, dan trekt de wakende en zorgende liefde des Heeren zich ten slotte terug; de spanning neemt een einde; God laat den zondaar zijn zin hebben; en als de zondaar dan, overgegeven in dien verkeerden zin, zich baadt in de volle vervulling van zijn zondige wenschen, dan kwijnt hij voor den Heilige niet in smartelijk berouw weg, maar heeft een gevoel van victorie, van het toch door zijn volhardend opzet gewonnen te hebben.

Intusschen is ook op zulk een ontzettend punt terugkeer nog altoos mogelijk.

Immers, bijaldien dan de zondaar na lange worsteling eindelijk zijn opzet doordreef, doordien God hem overgaf in zijn eigen verkeerden zin, dan volgt op het eerste gevoel van *victorie* ook een beslist en pijnlijk gevoel van *teleurstelling*. Hij overwon wel, maar zijn eigen zegepraal bevredigt hem niet. Reeds hierom niet, overmits alle zondig genieten de diepte der conscientie roert en dus een gevoel van rampzaligheid over de ziel doet komen. Maar ook bovendien, omdat alle onheilig en zondig genot uitput en, in zijn noodzakelijk gevolg van afmatting, altoos tegenvalt; nooit gaf, wat men er zich van beloofde; en van achteren bezien, zooveel minder bleek dan het scheen van verre.

In zulk een oogenblik nu van teleurstelling is de mensch nog te redden. Juist door die pijnlijke teleurstelling kan het beter besef weder in hem opwaken, en diezelfde mensch, die eerst doldriftig doorholde en morde, als God de Heere hem zijn vang liet ontgaan, of de gelegenheid benam, of de vervulling van zijn zondig begeeren onthield, kan onder den heiligen indruk van deze teleurstelling tot den uitroep worden gebracht: »De Heere had mij liever dan ik mijzelf had! *Hij, Hij* had gelijk!" En komt het daar maar eenmaal toe, dat de zondaar Gode gelijk gaat geven en God, en niet langer zichzelf, wil rechtvaardigen, o, dan

staat de poort des heils open, en is zulkeen soms niet verre van het Koninkrijk van God.

Maar ook, zet de zondaar zich met zijn boos en onverschillig hart over dat gevoel van teleurstelling heen, dan zinkt hij ook onmiddellijk dieper. Dan toch verklaart hij zich zijn gevoel van teleurstelling juist op tegenovergestelde wijs. Niet daaruit, dat hij reeds te diep uit den beker der zonde dronk, maar veeleer omgekeerd, dat zijn teug uit dien zondigen beker nog niet diep genoeg was.

Hij stemt dan wel toe, dat de teug, die hij nam, hem tegenviel; maar hij beeldt zich dan tevens in, dat dit wel beter zal worden, indien hij maar beter toetast, meer durft en nog dieper uit dien beker der ongerechtigheid zwelgt.

En hierin nu ligt het booze keerpunt.

Wordt ons die schriklijke gedachte eenmaal ingefluisterd, en geven we haar gehoor, en komt de duivelsche trek, de demonische neiging in den zondaar op, om door dieper en stelselmatiger zonde dan toch eindelijk het wezenlijk genot der zonde volop te kunnen smaken, dan is hij weg.

Dan toch is er bij het overgegeven worden in den verkeerden zin bovendien nog de »verijdeling der overleggingen en de *verduistering* des harten" gekomen.

De geest des diepen slaaps trekt over hem, en hij kan de ware oorzaak van zijn innerlijke onvoldaanheid en sombere teleurstelling niet meer inzien. Hij geraakt onder de bedwelming der zonde. Hij drinkt, en met dat hij drinkt, wordt hij steeds onmachtiger om de gevolgen van wat hij doet, naar waarheid te bezien. Alles begint zich in *onwaren* vorm aan hem voor te doen. Een schijnwereld schiet voor de wezenlijke wereld der dingen. Zoo heeft hij nog wel oogen, maar ziet het ware en wezenlijke niet. Hij heeft nog ooren, maar hoort niet meer, wat er wezenlijk gesproken wordt door dien Eeuwigen Spreker, naar wiens Woord te luisteren ons goed is. En het einde is, dat de zelfverblinde en bedwelmde zondaar al verder voortjaagt, van zonde naar zonde, van onheiligheid naar onheiligheid, altoos onvoldaan en toch altoos naar meer zonde dorstend. Zooals Paulus zegt, eindelijk zelfs ernaar hunkerend om maar te zien, dat anderen zonde doen.

Op den weg des heils gaat het »genade door genade", maar ook op den weg des verderfs gaat het »zonde door zonde".

Stilstaan is er niet.

Het pad helt.

En zoo laat God dan een mensch los, en Hij bedwelmt hem, dat hij niet meer ziet, naar wat diepte hij afglijdt.

En hiermeê is dan tevens de weg tot de »verharding" ontsloten: want als men op zulkeen nog reddende barmhartigheid wil werken, dan wordt het »paarlen voor de zwijnen geworpen", en dan moet Immanuël wel zijn liefde verbergen, *opdat* ze ziende niet zien en hoorende niet verstaan.

En zoo komt dan de verharding.

XXXII.

DE LIEFDE, DIE VERZENGT.

Zoo ontfermt Hij zich dan, diens Hij wil, en verhardt, dien Hij wil. Rom. 9 : 18.

Er ligt in het denkbeeld van verharding en verstokking iets zoo ontzettends, dat er geen menschenhart geboren is, of het druischt met al den onherboren hartstocht van zijn deernis en natuurlijke godsvrucht tegen zulk een afgrijslijke gedachte in.

Met zijn deernis, omdat het de gedachte niet dragen kan van een medemensch, die, tot het kwaad aangeprikkeld, zich door dat kwaad voor eeuwig rampzalig maakt.

Maar ook met zijn natuurlijke godsvrucht, overmits hij zich geen God denken kan, die insteê van zijn schepsel tot deugd en heiligheid aan te manen, het overgeeft aan het onheilige en tot zonde aanport.

Geheel dit denkbeeld van verharding en verstokking is dan ook zoozeer in openlijken en onverzoenlijken strijd met al wat ons menschelijk hart ons ingeeft, dat nooit één eenig mensch uit zichzelven of uit eigen verbeelding tot zoo ontzettende voorstelling van het Goddelijk Wezen zou gekomen zijn.

Wanneer we als kinderen voor het eerst van die verstokking hooren, wil het er volstrekt niet bij ons in. Eer komt al wat in ons is, ertegen op. En als we dan in verband met deze leer der verharding nog hooren van de raadselachtige vloekpsalmen, en van een eeuwig verderf, waar geen ontkomen is, dan komt geheel onze menschelijke natuur met zulk een veerkracht tegen deze schrikkelijke dingen in verzet, dat we een tijdlang liever met heel onze belijdenis breken, dan dat we er ons toe zouden laten verwringen en persen, om ons in zulke afgrijslijke gedachte thuis te vinden.

Zeer terecht is dan ook alle eeuwen door van de zijde der Schriftbestrijders opgemerkt, dat het ongeloof heusch de wonderen en mirakelen der Heilige Schrift niet behoeft aan te tasten, om de onhoudbaarheid der Heilige Schriftuur in te zien ; want dat veel meer nog dan de wonderen tegen de eischen van onze rede, de leer der verstokking en vervloeking tegen de eischen van ons hart aanstoot.

Vandaar dan ook, dat het verzet tegen de Heilige Schrift steeds van tweeërlei kant tegelijk is uitgegaan. Eenerzijds van de zijde der *rede-*

neerende menschen, die op allerlei ondenkbaarheden en onmogelijkheden stuitten. Maar ook anderzijds van den kant van allerlei fijngevoelige en teederlijk *aandoenlijke* menschen, wier gevoel door de Heilige Schrift gekwetst wierd.

Want natuurlijk, wat de halfslachtige lieden doen, dat kan op den duur niemand bevredigen. Te roepen: »o Gewisselijk, de Heilige Schrift is mij Gods eigen dierbaar Woord; maar aan die vloekpsalmen en aan die verstokking toegekomen, zoo sluit ik eenvoudig mijn oogen en doe, alsof ik niets zie!" — dat is geen standpunt.

Dat is geven en nemen. Dat is loven en bieden. Dat is zichzelven in het aangezicht weerspreken. Dat is schrijven met de rechterhand om het met de linkerhand weer uit te vlakken.

En toch vergete men niet, dat het overgroote deel der belijders van onzen Heere Jezus Christus zich juist in die droeve halfslachtigheid verloopt. En dat wel deels met bewustheid, deels onbewust.

Met bewustheid doen het de Arminiaansch-getinte lieden, die met voorbedachten rade den Dagon van hun vrijen wil telkens weer oprichten, hoe gedurig die ook door het getuigenis uit de Arke Gods omver wierd geworpen.

Zonderlinge lieden zijn dit.

Als een twijfelaar weigert in de Godheid onzes Heeren Jesu Christi te gelooven, dan slaan ze ijlings hun Bijbel op, en bewijzen met deze plaats en met dien tekst en met die verhaalde feiten, dat de Christus niet anders dan de Zone Gods en dus zelf God zijn *kan*.

Maar komt men nu aan de leer der zaligheid toe, en bewijst men hun uit dienzelfden Bijbel met evengelijke plaatsen en teksten en feiten, dat er ja, waarlijk een verstokking is, die soms door God wordt gewerkt, dan is er geen einde aan hun tegenspraak en weigeren ze zich aan het woord der Heilige Schrift te onderwerpen.

Ze schijnen niet te gevoelen, deze halfslachtigen, dat het toch niet aangaat, het getuigenis van eenzelfde Schriftuur op het eene punt als afdoende te laten gelden, om het op een ander punt als onhoudbaar weg te cijferen. Dat het onredelijk en onzedelijk beide is, zich tegenover de Modernen op Gods Woord te beroepen, om de wonderen te verdedigen, zoolang men zelf dat Woord van God opzijzet en er gezag aan betwist, waar het ons de verstokking openbaren komt. En dat het blijk van innerlijke gedeeldheid en in laakbaren zin zwevend

is, door eigen wilkeur te laten uitmaken, aan welk deel van het Schrift-getuigenis men zich onderwerpen zal en welk ander deel ervan men afwijst als onwaar.

Van tweeën één toch: óf de Schrift beslist voor mij, óf ik beslis voor die Schrift, wat als waarheid gelden zal. Zeg ik nu: »De Schrift beslist, niet ik!" dan moet ik derhalve én het getuigenis dier Schrift omtrent de Godheid des Heeren én haar getuigenis omtrent de verstokking aanvaarden. Maar doe ik dat niet, en ga ik naar eigen inzicht bepalen, welk deel van het getuigenis doorgaat en welk ander deel onhoudbaar is, dan natuurlijk heb ik over die Schrift mij een beslissingsrecht aangematigd, en is in den grond der zaak de Schrift als goddelijk absoluut getuigenis voor mij gevallen.

Bij hen, die met bewustheid de verstokking loochenen, houden we ons dan ook niet op. Dezulken toch zijn van de Schrift en daarmeê van de waarheid Gods afgegaan. Maar wel dient er gewezen op die anderen, die niet in theorie, maar *practisch* de leer der verstokking loochenen; en dat wel deels door er steeds over te zwijgen, deels ook door ze geen bestanddeel te laten uitmaken van hun belijdenis aangaande het Hoogste Wezen.

Dezulken zijn hiermeê bedoeld, die stipt naar waarheid en in juiste vormen de waarheid der Heilige Schrift te dezen nazeggen en desnoods voorstaan zouden, en er niet aan denken om ter wille van het menschelijk gevoel tegen een zoo stellige openbaring der Heilige Schrift in verzet te komen. Integendeel, hun orthodoxie ook op dit punt is onberispelijk. Wat de Heilige Schrift leert, leeren ook zij. En dat met inbegrip van de leer der verharding. *Allen* twijfel, en derhalve ook twijfel hieraan, keuren ze beslist af.

Maar, en hierin ligt de bedenkelijke zijde van hun houding, bij dat nazeggen blijft het dan ook. Ze weten het niet te verwerken. Het blijft buiten hen liggen. Het is een stuk van gewicht, dat ze nooit verzuimen zullen op den inventaris aan te teekenen, maar gebruiken doen ze het nooit.

En dit nu gaat evenmin.

Want, wie oprecht en eerlijk in het heilige verkeert, zal toch voetstoots moeten toegeven, dat het Hoogste Wezen niet hetzelfde voor hen kan blijven met of zonder die verstokking. De voorstelling van het Goddelijk Wezen, gelijk ons menschelijk hart die uit zichzelf opmaakt,

sluit de verstokking uit. Maar juist hieruit volgt dan ook, dat de God der Heilige Schrift, in wien dat bewerken van de verstokking *wel* valt en van wien ze onafscheidelijk is, met deze voorstelling, die ons menschelijk hart zich gemaakt had, *niet* rijmt, en ons dus den eisch stelt, dat we ons een geheel andere voorstelling van het Hoogste Wezen vormen zullen.

En hier nu juist hapert het dezen practischen twijfelaars aan. Ze trekken op hun boek ook de verstokking *pro memorie* uit, maar laten ze voorts onverwerkt en ongebruikt liggen.

Ongebruikt en onverwerkt, zoowel doordien ze schier nooit het ontzettend ijslijke van deze gedachte indenken en er daardoor te ongevoelig over spreken kunnen; alsook doordien ze zich nooit rekenschap geven van de wijziging, die de verstokking, wordt ze eenmaal met ernste beleden, in onze voorstelling aangaande het Goddelijk Wezen brengen moet.

En toch op dit laatste vooral komt het aan.

Naar de voorstelling, die ons menschelijk hart van nature opwerpt, hebben we met een God te doen, van wien het er, o, zoo weinig toe doet, wie en wat Hij eigenlijk en wezenlijk is, indien Hij maar liefheeft; ons liefheeft; ons liefheeft, hoe we ook zijn; en zoo liefheeft, dat Hij altoos weer goedmaakt, wat wij bederven.

God de Heere zelf doet er dan niet toe. Wij, menschen, zijn de hoofdzaak, en de liefde Gods heeft geen andere strekking, dan om *ons* vroeg of laat tot de hoogste genieting van gelukzaligheid te brengen; en dat, hoe het ons ook goeddunkt ons aan te stellen; ja, ook al bleven we de verzenen tegen de prikkels slaan tot in onzen jongsten snik toe.

Zoo wordt dan deze God, gelijk ons hart Hem eigenlijk begeeren zou, een volkomen karakterloos God. Nooit en op niet één enkel punt telt Hijzelf meê. In overgroote goedigheid moet Hij volstrekt ongevoelig zijn voor al wat zijn schepsel Hem aandoet. En hoe dan zulk een zondig mensch zich ook aanstelle en wat hij zich ook tegen den Heilige vermete, die goede, goedertieren Vader moet er dan toch altoos nog raad op weten, om, zij het dan al niet in dit leven, dan toch in het volgend leven, elk en een iegelijk mensch ten slotte in te leiden in eeuwige gelukzaligheid.

Hoe *minder* dus God de Heere wordt, hoe grooter en ruimer en milder zijn *liefde;* en dan eerst zal zijn liefde volkomen zijn en alle overtreffing tarten, als Hijzelf volstrekt *niets* meer is en in niets meer met *zichzelven* rekent.

Nu is het volkomen natuurlijk, hoe een zondig mensch aan deze voorstelling komt.

Voor hemzelven toch is de liefde niet anders dan in den vorm van opoffering en verloochening van zichzelven denkbaar. Zijn *ik* dringt altoos op ongerechtige manier naar den voorgrond, en de liefde kan in en uit hem niet werken, of dat *ik* moet eronder, en hij moet ertoe komen, om niet meer met zichzelven, maar om uitsluitend met de nooden van zijn naaste te rekenen.

Zijn menschelijke liefde eischt dus metterdaad, dat hijzelf persoonlijk al meer nul in het cijfer worde; dat hij zichzelf voor al minder ga tellen; en ten slotte uitsluitend bedacht zij op hetgeen eisch voor de redding zijns naasten is.

En zie, omdat dit nu bij hém, in zijn zondig creatuurlijk hart zoo is, gaat hij zich nu inbeelden, dat het nu ook wel evenzoo zal zijn bij den Heere onzen God.

Ook op het Hoogste Wezen brengt hij nu dit menschelijk begrip van liefde over. Niet bewust, maar dan toch onbewust. En het einde is, dat ook bij God den Heere in zijn voorstelling de liefde al hooger en grooter en rijker wordt, naarmate alle grenzen wegvallen voor het eindeloos begenadigen.

Zijn er dus twee menschen, waarvan de eene verklaart: »Niet één enkel mensch kan ooit zoo goddeloos en eervergeten zijn, of ten slotte maakt de liefde Gods ze toch allen volkomen gelukzalig"; — terwijl de andere zegt: »Ja, ook ik geloof, dat ze zoo goed als allen zalig worden, maar van sommigen, bijvoorbeeld van Judas, kan dit toch niet"; — dan verliest altoos die laatste het, en de eerste wint.

Alleen hij, die ook Judas eens eeuwig zalig denkt, vormt zich dan omtrent de liefde Gods Gode waardige gedachten. Een iegelijk, die er ook nog maar iets op afdingt, doet aan die liefde tekort. En de mate van uw tekortkoming in dit waardeeren van de liefde Gods laat zich kostelijk afmeten naar het cijfer, waarin ge u de gezaligden, en het andere cijfer, waarin ge u de verlorenen denkt.

Werkelijk is dus het Wezen Gods hier in het geding.

Wordt op God den Heere de voorstelling van liefde overgeplant, die wij onder creaturen ons hiervan vormen, dan wordt voor alle mensch het hoogste heil geëischt en aan God den Heere daarentegen alle recht, om ook maar *iets* tegenover ons te wezen, ontzegd.

Belijdt ge daarentegen, dat dit *niet* kan noch *mag;* dat de Heere onze God het Wezen aller wezenheden is, en dat dus nooit op Hem een begrip van creatuurlijke liefde mag worden overgedragen, waardoor Hij op zou houden het Hoogste en dus Heerlijkste Wezen te zijn, natuurlijk dan vervalt hiermeê ook alle bedenking.

Dan toch raadpleegt ge in zoo verborgene zaak niet meer uw eigen ingeving, maar zijt ge er veeleer op voorbereid, dat de ingeving van uw eigen hart u te dezen niet anders dan op het dwaalspoor *kan* leiden. Ge wantrouwt dan evenzeer anderer beweren, wetende, dat ook hun hart evenals het uwe is, en u dus omtrent de geaardheid der goddelijke liefde niets *kan* leeren.

De zaak zelf doet u dan beseffen, dat alleen God de Heere *zelf* u te dezen in kan lichten. Dat alleen de Geest Gods de diepten Gods onderzoekt, en dat dus ook alleen de Heilige Geest u den aard der liefde verklaren kan.

Zoo blijft u dus geen andere keuze dan deze, om óf te beweren: »Er is ons niets omtrent den aard der liefde Gods geopenbaard," en dus eerbiedig te zwijgen en de hand op den mond te leggen, zoomin iets loochenend als bevestigend; — òf wel te belijden: »Er is ons een openbaring in de Heilige Schrift geboden," maar dan ook al wat de Heilige Schrift u te dezen verzekert, als zeker te erkennen.

We verhelen derhalve in het allerminst niet, dat de leer der verstokking ook tegen óns gevoel indruischt en ook met óns creatuurlijk besef van liefde gansch niet te rijmen is. Och, niets van dit alles behoeft óf de twijfelaar óf de Arminiaan ons voor de voeten te werpen. Daar zijn we zelven te zeer menschen voor, en daarvoor klopt ook ons menschelijk hart nog te ongedwongen en vrij.

Maar al deze tegenspraak van ons hart kennende en al dit tegenwoelen van ons gevoel zelven ondervindende, betwisten we aan ons hart en aan ons gevoel volstrektelijk alle recht, om te dezen uitspraak te doen of ook maar meê te spreken, en eischen we daarentegen, dat èn ons eigen hart èn het hart van al onze bestrijders zich onvoorwaardelijk gevangen zal geven in wat God de Heere ons te dezen zelf openbaarde in zijn Woord.

En terwijl nu de inspraak van ons hart en van alle creatuurlijk hart zeggen zou: »God kan niemand verstokken noch verharden", komt, of we het willen of niet willen, die Heilige Schrift met het ijslijk getuigenis tot ons: »*Zoo verhardt Hij dan, dien Hij wil.*"

En dit nu hebben wij en heeft een iegelijk met ons eerbiediglijk, zij het ook met bevinge der ziel, te gelooven.

XXXIII.

DE VERSTOKKING IN DE HEILIGE SCHRIFTUUR.

Hij heeft hun hart verhard.
Joh. 12 : 40.

De beslissende vraag is dus maar: Leert de Heilige Schrift ons de verstokking of leert ze ons die niet?

De Heilige Schrift, en zij alleen, doet hier, evenals op elk punt, rakende het wezen en het werk Gods, uitspraak. Wie voor haar *niet* buigt, telt in deze onze beschouwingen niet meê. Ook onze studie wierd voor het Christelijk publiek geschreven, en waar men de autoriteit van de Heilige Schrift, als eenigen regel voor ons geloof en onzen wandel, opzijzet, schreed men reeds verre over de grens van het Christelijk erf heen.

Zoo blijft dan slechts de vraag: Wordt de verharding geleerd door de Heilige Schrift? Zoo *niet*, dan moet ge ze ook verwerpen en moogt ge haar niet volhouden, ook al was het, dat uw gevoel ze u ingaf of uw redeneering ze eischte. Maar ook, leert die Heilige Schrift ze *wel*, dan moet ge haar belijden en moogt ge haar niet doodzwijgen, ook al stroomden al de wateren van uw gevoel ertegen in en ook al kon uw natuurlijk denken zich nimmer in zoo ontzettende voorstelling vinden.

En wat leert nu de Heilige Schrift?

Zonder eenigen den allerminsten twijfel dit, dat er metterdaad een verharding, een verstokking, een opzettelijke verduistering bestaat.

Hoor maar, wat de Heere tot Mozes van den machtigen koning van Egypte sprak in Exod. 7 : 3: »Gij zult spreken alles, wat Ik u gebieden zal, ... doch Farao zal zijn hart verharden"? — neen, dat niet, maar wel dit: »*Doch Ik de Heere zal Farao's hart verharden;* en Ik zal mijne teekenen en wonderheden in Egypte vermenigvuldigen. Farao nu zal naar u niet hooren, en dan zal Ik mijne hand aan Egypte leggen, en de Egyptenaars zullen weten, dat Ik de Heere ben." Reeds vroeger was datzelfde aan Mozes met het woord »verstokken" betuigd. Zoo in Exod. 4 : 21. »Terwijl gij heentrekt, om weder in Egypte te keeren, zie toe, dat gij al de wonderen doet voor Farao, die Ik in uwe hand gesteld heb; *doch Ik zal zijn hart verstokken, dat hij het volk niet zal laten gaan."*

Farao is dan ook metterdaad de hoofdpersoon in de Heilige Schrift, aan wien deze ontzettende waarheid tot de klaarste en helderste open-

baring komt. Waarom juist aan hem, is een vraag, die niet aan ons ter beoordeeling staat. En wel verre van in vrome inbeelding van eigen godsvrucht laag op Farao neer te zien, zij bij het lezen van Farao's schriklijk einde een iegelijk onzer liever het woord van den apostel indachtig: »Zoo ontfermt Hij zich dan, diens Hij wil, maar ook: *Zoo verhardt Hij dan, dien Hij wil.*"

Toch, dit spreekt vanzelf, komt Farao hier niet voor als een particulier persoon, over wien dit schriklijk oordeel der verstokking in zijn particulier en persoonlijk leven gaat. Farao was *de* Koning, de machtige Vorst en Opperheer, de Gebieder en Geweldenaar, die in de majesteit van zijn kroon en schepter de oppermacht vertegenwoordigde, die door het eerste groote wereldrijk over de natiën der aarde wierd uitgeoefend.

Egypte was destijds, wat later Ninevé en Babylon en Macedonië en Rome zijn geworden, het inbegrip van wat de natuurlijke, zondige, van God afgekeerde wereld schitterends en glorierijks weet te stichten. In de steden van Opper- en Beneden-Egypte werden de fijnere genietingen des levens genoten. Het geld vloeide naar Egypte uit alle omliggende landen. Men baadde er zich in weelde. Men stichtte er machtige steden en vestingen. Men bouwde er hemelhooge pyramiden en sphinxen. Men groef er doodensteden in de rotsen uit. Men hieuw er prachtige sarcophagen uit zeldzaam schoone en reusachtige marmerblokken. Kortom, wat de wereld uit eigen schepping grootsch en majestueus kon toonen, dat vondt ge destijds niet in Rome, noch te Athene, maar aan den oever van den Nijl. De Farao of koning van Egypte was destijds *de machtigste mensch* onder alle kinderen der menschen op aarde.

Als zoodanig moet ge Farao dan ook in de verstokking vatten. En als Paulus, de heilige apostel, bij zijn uiteenzetting van dit diepe mysterie weer op datzelfde voorbeeld van Farao's verharding terugkomt, dan leidt ook hij ons tot dit dieper inzicht in de beteekenis van deze worsteling tusschen den Heere en Farao, door met name op Ex. 9 : 16 te wijzen, waar zoo ongelooflijk kras en onomwonden dit nog veel ergere staat: Ditmaal, o Farao! o, machtig dwingeland van het machtige Egypte! »zal Ik de Heere al mijne plagen in uw hart zenden en over uwe knechten en over uw volk, opdat gij weet, dat er niemand is gelijk Ik op de gansche aarde; want *waarlijk, daartoe heb Ik u verwekt, opdat Ik mijne kracht aan u betoonde* en opdat men mijn naam vertelle op de gansche aarde."

Dit zeggen zou natuurlijk geen zin hebben, indien men het opvatte

van dezen bepaalden persoon in zijn privaat gemoedsleven. Een persoon op zichzelf heeft zulk een macht nooit. Maar heel anders wordt dit, zoo ge dit zeggen: »Hiertoe heb Ik u verwekt", verstaat van Farao als den machtigen wereldgebieder. Egypte was toch niet buiten den Heere om zoo machtig geworden. Tot deze macht was het toch niet opeens opgeklommen. Slechts van lieverleê ontlook aan de boorden van den Nijl dit oppermachtige rijk. Heel dit rijk, heel deze macht was door Gods bestel daar *verwekt*. Reeds vier eeuwen tevoren had Hij aan Abraham in den droom van dit machtige Egypte gesproken, en ook de worsteling aangeduid, die eens van zijn mogendheid tegen dit machtige Egypte zou uitbreken. In dit machtige Egypte nu waren achtereenvolgens reeksen van machtige heerschers opgestaan. De ééne dynastie verving streng monarchaal de andere. En toen eindelijk de dynastie optrad, waartoe deze Farao behoorde, was de macht van het machtige wereldrijk almeer in dien éénen vorst verpersoonlijkt.

Kennelijk had de Heere dus in zijn ondoorgrondelijken raad de wereld, die zich van Hem afkeerde en Hem verwierp, door ongemerkte leidingen gedwongen, om al haar macht en wijsheid en kloek verstand en verfijning van menschelijk leven te concentreeren op die ééne kleine plek der aarde, in dat alle eeuwen door en zelfs nu nog altoos zoo gedenkwaardige Egypte.

Hijzelf had Egypte alzoo *verwekt;* en in dat Egypte had Hij de machtige dynastieën der koningen *verwekt;* en in die reeks dier dynastieën had Hij eindelijk dezen Farao *verwekt*, die met heel zijn hart en heel zijn ziel in deze Egyptische weelde en macht en wereldmajesteit ingezonken, metterdaad de verpersoonlijking was van wat de wereld in éénen machtigen mensch, en daarom mensch der zonde, tegen Zijn majesteit kon overstellen.

En deze man nu, deze geweldige monarch, hield op zijn erve in banden des doods *het volk des Heeren* omsloten, en in dat volk *de Hope der vaderen*, de wording van *Messias* naar het vleesch, *de kerke Gods* in haar patriarchale gestalte. Evenwel verre van dit volk te eeren en te verrijken en te zegenen, was Farao wreed en hard voor dit volk des Heeren geworden. In Egypte bloeide de toenmalige wetenschap. Ook die der historie, wier gebeurtenissen men op steen in hiëroglyphen uitbeitelde en voor een ieder te lezen zette op obelisken en sarcophagen. Vergetelheid kon dus niet voorgewend. Men wist ook aan Farao's hof nog zeer wel, hoe dit volk der Hebreën in Egypte gekomen was. Men wist nog zeer wel, wat zegen Jozef had aangebracht, toen hij, dank zij de uitlegging der droomen, Egypte van den hongerdood redde. Men kende

nog zeer goed de verzekeringen en beloften, die aan dat volk van Israël gedaan waren. En toch, dat alles niet achtende, hadden de Farao's het toch ondernomen tegen dat volk des Heeren te woeden. Te woeden zooals echte tyrannen het alleen doen, door zelfs kindermoord aan de vroedvrouwen, en straks aan de ouders te gelasten.

Farao, die Israël beklemd houdt, staat dus gelijk met de booze wereldmacht, die den Christus niet wil loslaten. Vandaar dat het bij Hosea heet: »Ik heb mijnen Zoon uit Egypte geroepen." Toen God Israël uitleidde, riep Hij uit Egypte den Messias uit. *Voor* den Messias en *tegen* den Farao ging de ontzettende strijd.

En zoo verstaan we dan iets van die raadselachtige woorden: »Hiertoe heb Ik u verwekt." Toen eenmaal de wereld van God afviel, had ze geen steun; toen moest ze haar zondige macht wel in een enkel rijk en in enkele monarchen openbaren. En die openbaring van de zondige wereldmacht in zulk een dwingend monarch was geen toeval, maar logisch noodzakelijk, ja, opzettelijk verwekt, opdat de mogendheid des Heeren onzes Gods erover zou triomfeeren.

Telkens en telkens komt altoos datzelfde dan ook in Farao's geschiedenis terug. Ge leest in Ex. 10 : 20: »*Toen verstokte de Heere Farao's hart*, dat hij de kinderen Israëls niet liet trekken". In Ex. 14 : 4: »*En Ik zal Farao's hart verstokken, dat hij hen najage*, en Ik zal aan Farao en aan al zijn heir verheerlijkt worden, opdat de Egyptenaren weten zullen, dat Ik de Heere ben." In Exod. 14 : 8: »*En de Heere verstokte het hart van Farao*, dat hij de kinderen Israëls najoeg". Een verstokking, die van Farao straks op heel zijn volk overging, want in Ex. 14 : 17 heet het: »*En zie, Ik zal het hart der Egyptenaren verstokken*, en Ik zal verheerlijkt worden aan Farao en aan al zijn heir". En zoo nu luidt het heel deze aangrijpende geschiedenis door. Altoos is het weer vooraf de aankondiging, dat de Heere Farao's hart *zal* verharden; dan de mededeeling, dat de Heere het *deed*; en eindelijk de overbrenging hiervan op Farao zelven. Want, en merk dit vooral op, naast de mededeeling, dat de Heere Farao's hart verstokte, staat telkens de subjectieve beschouwing, dat Farao zelf tot deze verharding van harte kwam. Zoo Ex. 7 : 13: »*Doch Farao's hart verstokte*, zoodat hij hen niet wilde laten trekken". Ex. 7 : 22: »Doch de Egyptische toovenaars deden ook alzoo met hunne bezweringen, *zoodat Farao's hart zich verstokte*"; en in Ex. 9 : 35: »*En alzoo werd Farao's hart verstokt*, dat hij de kinderen Israëls niet trekken liet". En hierom is het nu, dat de heilige apostel Paulus in Rom. 9 : 17 schrijft: »Wat zullen wij dan zeggen: Is er onrechtvaardigheid bij God? Dat zij verre. Want Hij zegt tot Mozes: Ik zal

Mij ontfermen, diens Ik Mij zal ontfermen. Zoo is het dan niet desgenen die wil, noch desgenen die loopt, maar des ontfermenden Gods; want de Schrift zegt tot Farao: *Tot ditzelve heb Ik u verwekt*, opdat Ik in u mijne kracht bewijzen zou."

En toch, ook al staat de Farao's-gestalte zoo indrukwekkend bij de verstokking op den voorgrond, toch bepaalt de openbaring der Heilige Schrift op dit punt zich volstrekt niet tot deze éene gebeurtenis. Veeleer ontmoet ge de verstokking en de verharding telkens weer.

Immers ook van Sihon, den gevreesden geweldenaar, die zijn onneembaren zetel in het machtige Hesbon had gevestigd, heet het in Deut. 2 : 30: *De Heere uw God verhardde zijn geest en verstokte zijn hart*, opdat Hij hem in uw hand gave, gelijk het is te dezen dage".

Op gelijke wijs lezen we van de tegen Israël geallieerde koningen uit Noord-Palestina, die onder Jabin, den koning van Hazor, den oorlog aan Jozua verklaarden: »Er was geen stad, die vrede maakte met de kinderen Israëls; ze namen ze alle door krijg in; *want het was van den Heere, hunne harten te verstokken*, dat zij Israël met oorlog tegemoet gingen." (Joz. 11 : 20)

Van David heet het wel in I Kron. 21 : 1, dat *Satan David aanporde* om het volk te tellen, maar II Sam. 24 : 1 wordt ook dit aanporren van David door Satan ons nader zóó toegelicht, dat Satan ook dit niet doen kon buiten 's Heeren bestel en het deed als onwillig dienstknecht des Heeren.

Jesaja vraagt zoo heilig tragisch in Jesaja 63 : 17: »Heere! waarom doet Gij ons van uwe wegen dwalen? *En waarom verstokt Gij ons hart*, dat wij U niet vreezen?" Een zielroerende klacht, die ons een echo geeft op de schriklijke profetie, waarmeê hij blijkens Jesaja 6 in zijn profetisch ambt was ingezet, toen de Heere tot hem zeide: »Ga heen en zeg tot dit volk: Hoorende hoort, maar verstaat niet, en ziende ziet, maar merkt niet. *Maak* het hart des volks vet, *maak* hunne ooren zwaar en *sluit* hunne oogen, *opdat* het niet zie met zijne oogen, noch hoore met zijne ooren, noch met zijn hart versta, noch zich bekeere, en Hij het geneze."

En mocht men ook na dit alles tegenwerpen, dat dit ja, Oud-Testamentische voorstelling is, maar dat onze Heiland het rijk der liefde heeft ingewijd, en dat er dus in de Kerk van onzen Heere Jezus Christus van zulke ontzettende hardheden geen sprake kan zijn, dan zij hiertegen

opgemerkt, dat de Kerk van onzen Heere Jezus Christus zoo oud als het Paradijs is; dat in Oud en Nieuw Verbond steeds eenzelfde God tot ons spreekt; en dat onze Heere Jezus Christus en zijn Evangelisten en Apostelen ons deze zelfde openbaring omtrent de verharding, die van den Heere uitgaat, gebracht hebben.

Van onzen Heere zelven is dit het duidelijkst door zijn opzettelijk verwijzen naar het zooeven uit Jesaja 6 aangehaalde woord, omtrent het »niet hooren" in Matth. 13 : 14, in Mark. 4 : 12, 14, in Luk. 8 : 10 en in Joh. 12 : 40, waar telkens breedvoerig en met dezelfde krasse en harde woorden van Jesaja's inwijdingsprofetie het feit gesteld en zelfs als richtsnoer van gedraging genomen wordt, dat de Heere God somwijlen de prediking des Evangelies op zulk een wijze tot iemand laat brengen, dat hij hoorende niet hoort en zijn hart ertegen inzet. Geheel datzelfde woord wierd door Paulus te Rome, blijkens Hand. 28 : 26, tot de luisterende hoorders gesproken. En in zijn brief, dien hij naar Rome zond, beriep hij zich in Rom. 11 : 8 nogmaals op deze zelfde schrille Jesajaansche uitspraken. Terwijl voorts, hetgeen we een vorig maal reeds bijbrachten van het »overgegeven worden in verkeerden zin" en »de verduistering", die op sommiger hart wordt geworpen, natuurlijk op geheel eenzelfde lijn liggen.

Het is dan ook opmerkelijk, hoe vooral de Schrift des Nieuwen Testaments dit denkbeeld van »verharding des harten" in een *lijdelijken* vorm uitdrukt; niet als een daad, dat zijzelven hun hart verharden; maar als een schrikkelijk gevolg der zonden, dat hun *overkwam*. Zoo heet het in Rom. 11 : 25 : »Ik wil niet, broeders! dat u deze verborgenheid onbekend zij, *dat de verharding over een deel van Israël gekomen is.*" In II Cor. 3 : 14 : »Hunne zinnen zijn verhard *geworden.*" Rom. 11 : 7 : »Hunne harten zijn verhard *geworden.*" En zoo ook in Mark. 6 : 52 : »Want hun hart *was* verhard"; in Hand. 19 : 9 : »Als sommigen verhard *wierden.*" En eindelijk in Hebr. 3 : 13 : »Vermaant elkander, zoolang als het heden genaamd wordt, opdat niet iemand uit u verhard *worde* door de verleiding der zonde".

En met deze vermaning besluiten we dit artikel dan ook.

Het feit, dat de verharding en verstokking van Godswege in de Heilige Schrift duidelijk geopenbaard ligt, is na hetgeen we bijeenlazen, niet tegen te spreken. Het pleit is door het Schriftwoord beslecht. En een ieder, die zegt een God te aanbidden, in wien zulk een verharding niet vallen kan, en bij wien zulk een verstokking ondenkbaar zou wezen, die wete dan nu, dat *zijn* God niet de Heere onze God is naar zijn Woord.

En als dan nu iemand tegenwerpt, dat dan ook vermaan niet baat en waarschuwing geen doel kan treffen, dan luidt ons antwoord, dat wie zóó spreekt, weer even ver van de Heilige Schrift afdoolt. Want dat diezelfde Schrift, die roept: »*Zoo verhardt Hij dan, dien Hij wil*", ons even beslist en stellig toeroept: »*Vermaant elkander, opdat niet iemand verharde.*" En nu, dien *beiden* uitspraken wenschen we gehoorzaam te zijn, ons gevangen gevende in het Woord.

XXXIV.

TIJDELIJKE VERHARDING.

Heere! waarom verstokt Gij ons hart?
Jesaja 63 : 17.

Tegenspreken baat dus niet. Of het ons gevalt of niet gevalt, de overgeving in een verkeerden zin, de verduistering, de verharding, de verstokking, dat is die ontzaglijke weerstand tegen den heiligen God, die zijn hoogste toppunt bereikt in de zonde tegen den Heiligen Geest, bestaat dus wel degelijk. Het is een verschijnsel, waarmeê op geestelijk gebied *moet* gerekend. Het is een der ontzettendste instrumenten van den toorne Gods.

Want of ik nu al zeg: »*Satan* port David aan"; of »David verstokt *zijn eigen* hart"; of eindelijk: »*De Heere* verhardde zijn hart", welbezien komt dit toch telkenmale op hetzelfde neder. De schuld ervan ligt altoos bij den mensch, onverschillig of op Satan, op zijn eigen hart of op den Heere onzen God worde gewezen; en óók in elk dezer drie gevallen is de vernielende noodlottigheid, waarmeê de zonde uw ziel verpest en ten verderve voert, niet los te maken van het bestel des Heeren.

Toch worde, bij het indenken van deze verstokking, één angstaanjagende gedachte terstond weggenomen. Niemand zegge, dat de verharding of verstokking altoos en in elk geval en uit haar aard onherroepelijk en onherstelbaar is.

Er moet tusschen verharding en verharding wel onderscheiden.

Er is een verharding, die voor eeuwig en dus onafwendbaar is; maar er is ook een verharding, die slechts voor een tijd intreedt, en dus weer voorbijgaat en wordt opgelost in zaligmakend geloof.

Als het bij Jesaja heet: »Heere! waarom doet Gij ons van uwe wegen dwalen, en waarom verstokt Gij ons hart?", dan wordt dit gevraagd door personen, waarvan we weten, dat ze voor een deel nu reeds eeuwenlang voor den troon juichen, en de vraag zelve en de smart in die vraag uitgedrukt en het heimwee naar gemeenschap met den Heere, dat er u uit tegenklinkt, zeggen reeds genoeg, dat Jesaja, toen hij dit uitriep, daarom nog geen Farao was. Als in Ps. 95 : 8 Israël wordt vermaand: »Verhardt uw hart niet gelijk te Meriba", dan volgt reeds uit deze woorden zelven, dat met deze verharding nog allerminst een verwerping voor eeuwig bedoeld was. En als de heilige apostel Paulus in Rom. 11 : 35 getuigt, dat »de verharding *voor een deel* over Israël gekomen

is", sluit deze bijvoeging »voor een deel" ook hier het absolute karakter van deze verstokking uit.

Deze tijdelijke nu en deze duurzame verstokking warre men niet dooreen. Dat zou den gevallene in de armen van de geestelijke wanhoop werpen en niet dan Kaïnsgedachten in zijn hart doen oprijzen. Een gevaar, waartegen niet ernstig genoeg kan gewaakt en gewaarschuwd.

Satan is de vijand onzer ziele, en daarbij een uitmuntend kenner van de zwakheden van ons menschelijk hart. Onder de kundigsten der menschenkinderen vindt ge er niet één, die het Satan in kennis van het menschenhart afwint.

Satan weet opperbest, wien hij in het front en wien hij in den rug moet aanvallen; wien hij moet dreigen en wie eer voor vleitaal bezwijkt; en zoo ook doorziet Satan uitnemend wel, wie door wanhoop kan afgeschrikt en wie door voorspiegeling van vrede moet gelokt.

Vandaar dat hij slag op slag er lust aan heeft, om nu eens den mensch in luchthartigheid over het doodelijke van zijn eigen zielsgevaar te doen heenglijden; en dan weer omgekeerd het erop zet, om den uitgegledenen mensch zijn toestand derwijs hopeloos voor te stellen, dat hij aan geen ontferming meer gelooft.

Wat heeft Satan niet al tal van benauwde en beklemde zielen met de zonde tegen den Heiligen Geest verschrikt! Dat er geen zweem of schijn van aan was, alsof ze ooit ook maar in de verste verte eenige zonde tegen den Heiligen Geest hadden willen bedrijven, en veeleer teeder bekommerd waren om de eere van den Heiligen Geest in de hope hunner zaligheid, en dat Satan hun toch te kwader ure den schriklijken angst in de ziel wierp: »Ja, ja, ik ben die verworpene en ellendige, ik, ik heb die ijslijkste aller zonden bedreven!"

Natuurlijk zouden zulke zielen niet in dezen bangen strik gevallen zijn, zoo ze strenger bij Gods Woord hadden geleefd, en dat Woord onderzocht, en zich aan de leiding der kerk ook in de uitlegging van dit duistere mysterie hadden gehouden. Maar met dat al blies Satan het hun dan toch maar in, en smoorde er het leven hunner ziel door, en deed ze soms jarenlang in de doodelijkste benauwing van het eeuwig verloren zijn verkwijnen. Dat er een nacht over hun ziel toog zóó stikdonker, alsof er nooit, nooit meer een enkele lichtstraal in al dien jammer voor hen zou doorbreken.

En evenzoo is het nu met de verharding en verstokking.

Ook met deze ontzettende geestelijke werking speelt Satan zijn gruwelijk spel om aan Gods kinderen den vrede hunner ziel te rooven. Natuurlijk nooit buiten eigen schuld. Want al de geestelijke nood van

Gods kinderen overkomt hun nooit anders dan als noodzakelijk gevolg van eigen overtreding, hetzij die in het openbaar plaatsgreep, of wel schuilen bleef in het verborgen. Maar hij, die in den door zonde vetgemaakten akker zijn giftig zaad strooide, was dan toch altoos de zielverleider, die ons dan opzij gleed, en het ons influisterde, dat zulk een staat des doods erger dan een »verlating" moest wezen; dat er stellig teekenen van verharding en verstokking bij ons waren; dat die verstokking al schrikkelijker door zou gaan; en dat dus voor onze ziel alle bloem der hope was weggezengd en alle verwachting lag afgesneden.

En daartegen nu dient de ziel gewapend te staan. Gewapend door de heldere en strenge onderscheiding van de tijdelijke en duurzame verharding.

Tijdelijk overkomt zulk een verharding aan elk van Gods kinderen. Er is er niet één bij hen, die den weg lange jaren afliep, of ook in *zijn* zielservaring is het voorgekomen, dat hij wel voelde, hoe God de Heere hem met zeelen der liefde trok, om hem van eenig punt des ongeloofs of eenig zondig stuk af te trekken; maar dat het was of juist dat trekken der liefde van zijn God hem temeer prikkelde, om tegen die liefde in te gaan; er de ooren voor dicht te stoppen; en met te boozer veerkracht zich vast te zetten in zijn kwaad.

Dat geschiedt dan niet met de bedoeling, om het altoos zoo vol te houden. o, Neen. Het is aanvankelijk niets dan een uitstel, dat we onszelven veroorloven, om nog voor een kleinen tijd de genieting der zonde te hebben en inmiddels de toevloeiing van de liefde Gods te weerstaan. Ditmaal nog zullen we tegenstaan, en dan een volgend maal zullen we het Gode gewonnen geven. Eigenlijk dus een onheilig spel, dat we met de liefde onzes Heeren drijven en waar zich dan altoos het geloof in mengt, dat de ontfermingen des Heeren sterk en machtig genoeg zijn, om dezen kleinen weerstand onzerzijds wel te kunnen dragen.

En in zulke gevallen nu overkomt aan Gods kinderen maar al te vaak een kleine, soms zelfs vrij aanmerkelijke, tijdelijke verharding van hart. Een verharding, die daaraan gekend wordt en daarin bestaat, dat zulk een geloovige, die eerst dacht: »Ik kan daar wel meê spelen; nu willig ik deze zonde nog in, maar een volgend maal breek ik ermeê!" — thans tot zijn schrik ontwaart, dat hij juist door zijn tijdelijk toegeven de kracht, om ermeê te breken, *verloor*.

Dat is dan de rechtvaardige vergelding Gods. Eerst worstelt hij en voelt, dat de liefde Gods hem lokt; maar dan weerstaat hij die liefde en geeft aan zijn zonde toe, en denkt: »Later zal diezelfde liefde, die ik thans weersta, mij wel redden."

Maar dan gevoelt die goddelijke liefde zich beleedigd en wil niet aldus

met zich spelen laten. Want waar die weerbarstige mensch niet op verdacht was, is dan inmiddels gebeurd. Dit bedoelen we, dat de zondige inspanning om die eerste liefde te weerstaan alsdan de macht der zonde in hem versterkt, zijn teeder gevoel afgestompt en het eelt zijner ziele harder gemaakt heeft.

Wat eerst slechts een splinter onder den nagel was, is nu vanzelf en ongemerkt een booze zweer geworden. Er heeft zich een zondige macht in hem ontwikkeld, waar hij vroeger niets van merkte, en waar hij niet op verdacht was. En nu hij dit ontwaart, nu worstelt hij wel tegen, maar heeft geen macht meer en bezwijkt. En weer en weer vallende, eindigt hij met den weerstand ten leste geheel op te geven, en verzinkt hij in een toestand van zoo droeve verharding, dat hij de liefde zijns Heeren niet meer bespeurt.

Er is dan op deze enkele punten zeer bepaaldelijk een verharding in zijn hart ingetreden; hij is in een toestand van tijdelijke verstokking geraakt; maar, en dit is het kenmerkend onderscheid met de duurzame verharding, *alleen op die enkele punten*. Want als die enkele punten maar niet in het spel komen, o, dan kan hij blaken van liefde en ijver voor zijn God; rijkelijk de genadekracht van eeuwig leven in zich werken laten; en soms zelfs nog teedere gemeenschap kennen met den Eeuwige.

Maar ook dit wordt dan toch allengs minder. De zweer, die innerlijk gloeit, breidt zich al uit en deelt haar koortsachtige hitte aan heel den omtrek meê. Al het bloed in het aderenweefsel zijner ziel wordt in onrustige spanning gehouden, en naast die verharding van zijn ziel op deze enkele punten begint zich nu ook een algemeene verlating te ontwikkelen, die de innerlijke verversching al zeldzamer en al schraler maakt. o, Een druppelke versche olie ontvangt hij nog wel eens; maar nooit wordt hij weer zoo eens met versche olie als overgoten.

En zoo gaat hij zich dan arm en dor en doodsch voelen en loopt met zijn oordeel voor zijn eigen conscientie om; maar onder al dien angst is er toch altoos nog een zuchten en roepen: »o, God! help mij!"

En ook zulk zuchten hoort de Heere.

Ook als er geen gebed meer is en geen smeekinge, en de Geest te verre week om het tot een uitstorting van onze ziele voor den Heilige te brengen, o, als er dan nog maar een vlaswiekje is, dat bij ons rookt en een gekrookt rietje, dat zich vruchteloos poogt op te buigen, en er nu en dan toch nog een zucht naar boven gaat: »o, God! hoe schaam ik mij toch voor mijzelven! o, Verlos mij! o, Red mij!", — dan is er daarboven toch nog altoos een luisterend oor en een God van veel ontferming, en dan, dan nadert allengs het oogenblik, waarop Hij, de Al-

barmhartige, de stralen van de Zonne der gerechtigheid weder doet doorbreken en zooveel hardheid van hart in ons versmelt.

Dan komt diezelfde Liefde, die we eerst weerstaan hebben, maar nu plotseling, met overweldigende kracht op ons toeschieten. Het bevrozene in ons begint week te worden. De harde ijskorst ontdooit. De zalige beweging, die de ziel zoo lange jaren niet meer gekend heeft, keert weder. Het droge oog wordt vochtig. De stijve knie en de harde nek buigen zich. En, o, zoo lankmoedig en zoo groot van goedertierenheden is de Heere, dan komt de versche olie weer, en de milde regendruppen vallen neder, en weer als vanouds, maar nu in veel dieper verbrijzeling des harten, wordt de genade van onzen Heere Jezus Christus, wordt de rijkdom der ontfermingen onzes Gods, wordt de macht der liefde, die het al verwon, weer geloofd en toegejubeld en aangebeden.

Dan is het een verharding, een zeer wezenlijke verharding geweest, maar een verharding gelijk ze onze stroomen en onze akkers tijdelijk in de wintermaanden overkomt. dat de bladeren geelden en afvielen, en al de akker verdorde, en de gloed der zonne van ons week, tot eindelijk de bodem zelf verstijven ging en de vlietende wateren stolden. Maar die winter duurt niet eeuwig. Ras keert de lente weder. En als dan bij het komen der lente de zon weer haar lieflijke stralen ons zendt en de aarde haar gras weer uitspruit en de vogelen weer in het wilde woud lofzingen, zeg zelf, is het dan niet, of na die verstijving het weeropleven der natuur nóg weelderiger, nóg heerlijker was, en wordt er na die maanden des doods en der versterving niet nog frisscher, nog blijder geleefd?

Welnu, aan zulk een verharding en verstijving is die tijdelijke verstokking van den geroepene des Heeren gelijk. Een winter, waarop altoos weer een lente volgt, en eens de eeuwige morgen in het zaalge licht.

Maar niet alzoo is de *duurzame*, de *eeuwige* verstokking.

Deze toch doet veeleer aan de ijs- en sneeuwwereld om de poolkringen denken, waar het eens bevroor om nooit weer te ontdooien, en waar eenmaal het vale doodskleed over de natuur is gespreid, om er eerst dan weder af te gaan, als de Heere zal komen op de wolken, en met heel deze aarde ook die ijswereld zal versmelten en vergaan.

Want ja, ook in die eeuwige ijswereld aan de pool dringt soms voor korte poos nog wel een enkele zonnestraal door, en korte weken in het jaar zijn er wel enkele ijskegels aan den buitenwand, die weer lekken gaan, en enkele scheuren tusschen de schotsen, die weer openkomen; maar dat duurt slechts even, dat raakt den ijsklomp in zijn hart niet, dat deert niet aan de eeuwige fundamenten, waarop de vastgevroren massa rust. Zelfs als zulk een ijsberg losschiet, blijft hij nog een ijsberg. Er is

geen versmelten aan. Het is het eeuwig onontdooibare. Het voor altoos verharde. Het nooit meer smeltende in Gods natuur.

En zulk een drijvende ijsberg, die nooit meer ontdooiende ijswereld om de pool, dat, ja dát, is het ijslijk ontzettende beeld van de Sihons en Faraonen, en van een iegelijk, die voor altoos verhard en verstokt is in zijn binnenste en is overgegeven aan het oordeel Gods.

Dan is er voor eeuwig tegen de Liefde des Almachtigen gezondigd, en wordt met elke levensuiting de eeltkorst nog ondoordringbaarder en gaat ten slotte *alle* gevoel, alle besef en alle aandoenlijkheid voor het Hooge weg. Het sterft in de borst. Het stikt in den diepen kelder van het gemoedsleven. En zoo er nog leven is en nog groei, dan is het de groei van een schimmelplant, die vergiftigt, van de woekerplant, die verteert.

Zoo hard is dan zulk een verharding, dat de aldus verstokte er zelf niets meer van bespeurt of merkt.

Bij een kind van God, dat tijdelijk verhard is, komt het te laat nog tot een schreien der ziel, maar zulk een voor altoos verharde lacht en tiert tegen zijn eigen verderf in.

o, Dat God de Heere ons toch genadig zij!

De verstokking des Heeren is zoo ontzettend.

XXXV.

VERHARDING DER NATIËN.

> De uitverkorenen hebben het verkregen en de anderen zijn verhard geworden.
> Rom. 11 : 7.

Aangrijpend ernstig, maar rijk aan leering en overrijk aan inhoud is het zoo besliste zeggen van den heiligen apostel Paulus: »De uitverkorenen hebben het verkregen en de anderen zijn verhard geworden."

Hieruit toch zien we klaarlijk, dat de verharding niet maar een nu en dan voorkomend iets is, dat slechts bij zeer enkelen plaatsgrijpt; maar integendeel, dat de verharding een ontzettende werking is, die aan allen overkomt, die met Gods liefde te doen kregen en er niet door werden gered.

Die laatste bepaling moet erbij.

Immers men kan niet zeggen, dat de heidenen in eigenlijken zin verhard worden. Verharding komt alleen voor bij hen, die onder het genadeverbond leven. Ook de heidenen ontwikkelen zich wel in verkeerden zin. Ook bij hen is wel een noodzakelijk proces der zonde, dat door moet gaan en niet kan worden gestuit. Maar het eigenlijk denkbeeld van »verharding" is op hen althans persoonlijk niet toepasselijk.

Zij worden overgegeven in een verkeerden zin. Hun hart is »verduisterd". Ze wandelen in hun eigen wegen en worden op die wegen, die ten verderve *moeten* uitloopen, voortgestuwd met onweêrstaanbare kracht; maar dit is het niet, wat de Schrift verharding noemt.

Ook voor heidensche personen en volken kan er een periode komen, dat ze in aanraking komen met den Heere en zijn Gezalfde. Zoo was het met de Faraonen, toen Israël, 's Heeren volk, in Gosen geherbergd was. Zoo was het met Sihon, den vorst van het machtige Hesbon, toen Israël door zijn landpalen toog. En zoo is het ook nu nog met de Turken en de volken in Indië en China, die in aanraking treden hetzij met Christenvolken, 'tzij met de zendelingen, die van hen uitgaan.

Dit is natuurlijk niet zoo bedoeld, alsof elke feitelijke aanraking met een Christenvolk of een zendeling een Mahomedaansch of heidensch volk verantwoordelijk zou stellen. Dit kan niet. Als de Turken in Epirus stuiten op tamelijk wilde horden, die zich Christenen noemen, maar niets van den Geest des Heeren Jezus Christus in zich betoonen en eer de

Bachi-Bouzouks nog in woestheid overtreffen, dan is er door die aanraking geen enkele straal van het Kruis op deze volgelingen van de Halve maan gevallen. En ook als een zendeling uitgaat, die zich in een verborgen hoekje nestelt, daar een schooltje houdt, en nu en dan met enkele lieden op onmenschkundige wijze over de Schrift spreekt, dan is zulk een volk *als volk* daarvoor natuurlijk in het allerminst niet aansprakelijk. Het heeft er niets van gemerkt. Het ging buiten het volksleven om.

De Christennatiën, heur regeeringen en heur kerken en zendelingen mogen zich dan ook veeleer afvragen, of niet heur verantwoordelijkheid meer dan die der heidensche natiën door zulk bedrijf voor God verzwaard wordt.

Er rust op de Christenvolken, met name ten opzichte van de heidenen en Mahomedanen, een zeer ernstige verantwoording.

Het heeft God den Heere nu eenmaal behaagd, aan de Christennatiën de zedelijke en stoffelijke meerderheid te geven. Engeland alleen, zonder hulp van eenige andere mogendheid, is uitnemend in staat om én heel China én Japan én heel Indië én bovendien nog heel Turkije in bedwang te houden.

Er is in physieken en moreelen zin voor de heidensche natiën voorshands nog zelfs geen zweem van kans om met eenig uitzicht op goed gevolg de overmacht der Christenvolken te weerstaan. In hun binnenlanden mogen ze nog langen tijd onaantastbaar wezen en evenals de Atjehers ons en de Siameezen en Tonkineezen Frankrijk duchtig bezig houden, maar zoo komen ze niet tevoorschijn, of hun macht is weg. Wij kunnen Atjeh bestoken, maar niemand denkt er ook maar van verre aan, dat Atjeh ons zou komen aanvallen in het Nieuwediep of Hellevoetsluis.

Of ook dit niet keeren zal, is een andere vraag. Naarmate de Christennatiën almeer tot het Jodendom eerst, en dan allengs tot het heidendom terugkeeren, is het zeer wel mogelijk, dat ook deze stoffelijke meerderheid van haar zal worden genomen. Reeds zijn er teekenen, dat China het nog eenmaal ons Christenen hard zal maken, en zelfs in ons Indië zitten we lang niet zoo rustig als voorheen.

Men vergete niet, dat er eeuwen zijn geweest, waarin de heidensche volkeren zedelijk hoog stonden en een macht uitoefenden, die heel de wereld overheerschte; en dat het nog pas vijftien eeuwen is, dat deze staat van zaken wierd omgekeerd.

Reden temeer voor de Christenvolken om in te zien en te bedenken, dat hun macht en glorie alleen aan den naam van Christus hangt; en

ook, dat zij er bij God den Heere verantwoordelijk voor staan, hoe zij zich van hun plicht jegens de heidensche volkeren hebben gekweten.

God de Heere heeft er recht op en die volkeren hebben er recht op, dat door onze aanraking met deze heidensche natiën deze heidensche natiën ook in aanraking zullen komen met den Christus.

Die aanraking moet alzijdig zijn.

Ze moet merkbaar zijn in de personen, die uit Europa of Amerika in het midden dier heidensche landen zich vestigen. Merkbaar in de wetten en instellingen, die we hun geven. Merkbaar in de geschriften en mededeelingen, die we hun brengen. Merkbaar in de opzettelijke prediking van het Evangelie, die van onzentwege onder hen uitgaat.

En wie nu met dezen matigen eisch de geruchten vergelijkt van de schandelijke wijze, waarop veel zich noemende Christenen in deze landen huishouden; van de onzedelijke gedragingen, waaraan ze zich overgeven; van de wreedheden, die ze begaan dorsten; van de schraapzucht, waarmeê ze de zwakkeren uitmergelden; van de verderving der volken, die allerlei verkeerde wet en instelling, met name de opium-praktijk, over gindsche volken bracht; en voorts nog let op de onbeduidendheid van onze zendingspogingen en op de kleine afmetingen, waarbinnen zich onze zendingsijver bewoog, — waarlijk, die verstaat er iets van, hoe veeleer ónze schuld tegenover die heidenen verzwaard is, dan dat wij hún gelegenheid zouden hebben gegeven, om te komen tot verharding.

Er zijn ongetwijfeld uitnemende aanrakingen met de heidenwereld geweest. Sommige natiën hebben uitstekend onder de heidenen gearbeid, en er zijn metterdaad kleine volken, die met zoo treflijke Christelijke regenten en landslieden en zendelingen in contact zijn gekomen, dat men zeggen kan: »Ja waarlijk, zulk een volk is *met den Christus* in aanraking geweest!" en indien het zich niet bekeerde, moest deze aanraking met de Liefde Gods dus ook zulk een volk strekken tot verharding.

Maar dit zijn en blijven, helaas, groote uitzonderingen, en wij, Nederlanders, en wij, leden onzer Gereformeerde kerken, hebben er ons waarlijk niet op te beroemen, dat ons aandeel in deze beroering der heidenwereld groot zal zijn geweest.

Deze enkele uitzonderingen daargelaten, blijven we daarom de bijzondere werking der verharding bepalen tot die personen, die, levende in Christenlanden, onder het Evangelie hebben verkeerd.

Oudtijds gold dit natuurlijk ook van Israël. Israël borg toen in zijn schoot diezelfde kerk van Christus, die thans onder de volken verspreid is. Wat toen van de Christenlanden gold, moest dus destijds wel van Israël gelden. Verharding kwam ook destijds niet dan zelden onder de

heidenen, en als regel schier uitsluitend onder Israël voor. En als de heilige apostel Paulus in Rom. 11 : 7 van uitverkorenen spreekt, die het verkregen hebben, en daartegenover van »de anderen", die verhard zijn geworden, dan slaat dit blijkens het verband ook uitsluitend *op Israël.* Er staat toch voluit: »Hetgeen *Israël* zoekt, dat heeft het niet verkregen, maar de uitverkorenen hebben het verkregen, en de anderen zijn verhard geworden." Een verharding, die met beroep op Jes. 29 : 10 vlak daarop aldus geteekend wordt: »God heeft hun gegeven een geest des diepen slaaps, oogen om niet te zien en ooren om niet te hooren."

Het terrein, waarop de verharding ook thans nog gedurig als nieuwe werking intreedt, is dus de Christelijke kerk. Ook Israël rust wel onder het oordeel der verharding tot op dezen dag; maar dit is *na*werking der verharding, die vóór zoovele eeuwen is geschied; niet *nieuwe* verharding, die nu pas ontstaan is. Israël heeft voor Gabbatha en op Golgotha en op den Pinksterdag den Christus verworpen, en hiermeê heeft het over ziehzelf het oordeel der verharding gehaald, zonder dat het in staat is, om, tenzij versche genade kome, zich weer uit dit oordeel der verharding los te wikkelen. Het zit hierin bevangen. Het ligt hierin gebonden. De geest des diepen slaaps wijkt van zijn oogen niet. Het is geestelijk verstompt.

Hier echter, waar we niet over de *na*werking van vroegere verharding, maar over de verharding *zelve* handelen, komt ook deze verstokking van Israël natuurlijk niet in aanmerking. Wij hebben uitsluitend te doen met die goddelijke daad der verharding, waarmeê de Heere onze God ook nu nog in onze dagen en in onze kringen zulk een geest des diepen slaaps over een ziel uitstort en ze inzet in geestelijke verharding. En van deze daad nu zeggen we, dat ze, als regel, uitsluitend voorkomt onder de belijders des Heeren, en niet dan met hooge uitzondering daarbuiten. De verharding volgt het spoor van den heiligen Doop.

Tweeërlei verharding worde hierbij echter wel onderscheiden. Er is namelijk een *persoonlijke*, maar er is ook een *collectieve* verharding; en van die laatste handelen we eerst.

Wat we met die *collectieve* verharding bedoelen, is niet moeilijk te gissen.

Een droef, maar, helaas, al te bekend voorbeeld heldere dit op.

Er zijn streken, gansche streken én in ons land én in andere landen, waar de goede denkbeelden aangaande het huwelijk vervalscht zijn. Vervalscht zijn niet nu pas, maar reeds van eeuwen her. Niet in enkele gezinnen, maar in heel de omgeving. Niet enkel bij de lagere standen, maar bij geheel de bevolking. Een vervalsching, die zich onder anderen zeer vaak

daarin uit, dat men, reeds eer men gehuwd is, zich de rechten van het huwelijk door zonde aanmatigt, en dan, gelijk het heet, ten slotte *moet* trouwen. Hierin nu steekt een *collectieve* verharding tegen den zegen Gods, die ons in het huwelijk geschonken is. Immers deze in zulk een kring algemeen geworden zonde raakt dan niet maar den enkele, maar heel zijn geslacht en heel den kring, waarin hij leeft.

Evenzoo is er een zonde in allerlei handel en nering en bedrijf; een zonde, waarzonder men dan beweert, dat zulk een handel niet te drijven, zulk een bedrijf niet uit te oefenen zou zijn. Het heet dan: »Een ieder is een dief in zijn nering", en met zoo zondigen kwinkslag springt men over zijn zonden heen. Ook deze soort zonden nu zijn collectieve zonden. Ze worden den aankomenden klerk of bediende in letterlijken zin geleerd. Wie die zondige nepen en knepen niet kent, verstaat zijn vak niet, en wie er niet aan meêdoet, breekt het spel.

En zie, in dien zin nu bestaat er ook een collectieve verharding, die in allerlei landen en in allerlei kerken als een geest des slaaps over de menigte is getogen. Vergelijk maar de kerken van Schotland met die van Spanje, om u deze verharding recht duidelijk voor oogen te kunnen stellen. In beide kerken, én in die van Schotland én in die van Spanje wordt de naam van onzen Heere Jezus Christus beleden. Het Evangelie wordt er gelezen. Ten deele dezelfde Psalmen worden er gezongen. En bijna niet één geloofsmysterie belijden de kerken van Schotland, of het wordt ook beleden in het sombere Spanje. En toch bij al die gelijkheid, welk een onmetelijk verschil! Men is in beide landen gedoopt; men zegt in beide landen uit het sacrament des heiligen Nachtmaals kracht te putten, en toch welk een gansch andere gedaante vertoont het kerkelijk leven er niet!

Het mag zijn, en dat betwisten we geenszins, dat ook in de kerken van Schotland veel en velerlei ontbreekt of gebrekkig is. Zelfs willen we toegeven, dat er in de kerk van Spanje hier en daar een teedere warmte kan gloeien, die in het noorden van Groot-Brittanje week voor iets kouds en kils. Maar overigens, welk een helderheid en klaarheid des bewustzijns niet in Schotland, en daarentegen welk deksel ligt er niet in Spanje over het aangezicht van de kerke Christi gespreid!

o, Ook in Spanje is al de belijdenis der heilswaarheid er nog wel; maar hoe niet bedolven en begraven onder allerlei menschelijke vormen! Hoe dof en dor, hoe verzwakt en verdonkerd zijn er de schitterende heiligheden onzes Gods! Neen, we zeggen niet, dat er geen genade in Spanjes kerk werkt. Integendeel, we nemen volgaarne aan, dat de Heere ook daar onder dit deksel nog gepredikt wordt en nog zijn kinderen

roept en nog zijn uitverkorenen ten eeuwigen leven verzamelt; maar voor het overige o, welk een stompheid van ziel, welk een verstoktheid van geest! Hoe voelt ge, dat overal in dit somber-schoone land een macht de geesten drukt, waartegen ze vruchteloos worstelen.

En zulk een collectieve verharding nu, als bij de vergelijking van de Schotsche met de Spaansche kerken licht in het oog springt, treft ge, zij het ook op geringer schaal, allerwegen aan. In de Hooglanden van Schotland is de kerk weer veel zuiverder dan in de Lowlands! In Noorwegen is de Luthersche kerk oneindiger teederder dan in Saksen. In 't kanton du Vaud is de roering onder de geesten veel krachtiger dan in Bern. En ook ten onzent, in ons eigen land, wie treurt daar niet over Drente, zoo ge het vergelijkt met Zeeland; wie voelt en tast niet, dat het platteland van Zuid-Holland geestelijk aandoenlijker is dan het platteland van Noord-Holland; ja, wie kan in het éëne Friesland het sterksprekend verschil tusschen klei en zand voorbijzien? Veluwe en Betuwe in Gelderland, zijn het geestelijk niet geheel andere streken?

Zoo vindt ge dus allerwegen, in meerdere of in mindere mate een soort hardheid van hart, die zich niet aan enkele personen hecht, maar die in zekere gewesten, streken en kringen zich toont, en collectief bijna op al de bewoners ervan drukt; en soms eeuwenlang blijft drukken.

Indien nu iemand, in een gelukkiger bedeelde streek geboren en opgegroeid, tot rijker inzicht en rijker leven opwast dan een ander, die opwies in een gewest of kring, waar de hardheid van hart door collectieve verharding op heel de omgeving drukte; dan is dit nog volstrekt geen reden voor dien eersten om zich te verheffen. Immers, de vraag zou nog altoos zijn: Indien hijzelf eens op dien schraler akker gepoot ware, of hij niet even ijl en verkankerd ware opgegroeid.

De verhouding van een ieders schuld af te wegen tusschen die collectieve en persoonlijke aansprakelijkheid, is dan ook ons werk niet. Dit verblijve aan den rechtvaardigen Rechter. Maar wel behooren de kinderen Gods in elke streek, in elk gewest en in elken kring, deze collectieve verharding ziende, er den zuurdeesem des Woords tegen in te zetten, of deze jammerlijke verharding ook minderen mocht.

Gelijk zulk een verharding eens kwam, zoo kan ze ook weer wijken. En er zijn voorbeelden te over van geheele dorpen, ja, van geheele steden en landen, waar door het kloek en moedig optreden van een enkelen boetgezant de ban gebroken is en de verharding der harten ten slotte week.

Wel verre dus van tegenover zulk een collectieve verharding mee-

doogenloos en werkeloos als ongeroepen rechters en beoordeelaars op te staan, is het veeleer de roeping van Gods kinderen, om de afweging van het aandeel van ieders schuld in deze collectieve zonde aan den Kenner der harten over te laten, en zelf zonder achterlaten te bidden en te worstelen, om deze geestelijke plage af te wenden, en mocht het zijn, het onaandoenlijke weer gevoelig te maken en steeds in hope aan te houden tot ten leste deze booze demon zwijgt.

Want wel *kan* ook zulk een collectieve verharding ongeneeslijk zijn. Sodom en Gomorra moesten uitgeroeid, waar Ninevé zich nog kon bekeeren. Maar dit is uitzondering, en de regel is, dat we soms de diepstgezonken volken nog uit hun geestelijken slaap zien opstaan, als er maar een boetgezant des Heeren is, die ze wakker schudt en naar den Eénige roept.

Doch geheel hiervan afgescheiden nu ligt de *persoonlijke* verharding, die in minder of meerder mate overkomt aan allen, die onder het Evangelie leven zonder ten leven te komen, of wil men, die den waterdoop zonder den Geestesdoop ontvingen, en het is van deze *persoonlijke verharding*, dat de heilige apostel getuigt: »De uitverkorenen hebben het verkregen, maar de anderen zijn verhard geworden."

Een ontzettend woord!

XXXVI.

DE APOSTOLISCHE LIEFDE.

> Hij heeft hunne oogen verblind en hun hart verhard. Joh. 12 : 40.

Zonderling!

Niet bij Jeremia, den strengen, straffen boetgezant, en evenmin bij Paulus, den onverbiddelijken belijder en getuige voor de souvereiniteit des Heeren, maar juist bij den heiligen Johannes, *den apostel der liefde*, vindt ge de eigenlijke verharding in haar ontzettendsten vorm uitgesproken.

Johannes, het is ontzettend, het is schriklijk om het neer te schrijven, maar Johannes kent menschen, die hij »kinderen des duivels" noemt; personen, die als zoodanig en in deze gruwzame gestalte tegen de kinderen Gods overstaan.

En wat nog machtiger aangrijpt, we lezen in zijn Evangelie in het 12e hoofdstuk déze roerende gebeurtenis.

Jezus was de poort van Jeruzalem binnengetogen onder het gejubel der *Hosanna*-zingende schare. Al het volk stroomde Hem tegemoet. Zelfs de Grieken, die in Jeruzalem vertoefden, vroegen naar Hem. Het was een ure van triomf en glorie.

En toch temidden van dien jubel en dat roepen der eere weet de Messias, dat Hij is en blijft »Man van smarten", en Hij getuigt aan zijn jongeren, dat het nu worden zal »een vallen van het tarwegraan in de aarde, opdat het vrucht voortbrenge". Anders bleef het alleen.

Toch ontroerde dit de ziel des Heeren op geweldige wijze.

Hijzelf riep uit: »Nu is mijn ziel geheel ontroerd tot den dood toe! En wat zal Ik zeggen? Vader, verlos Mij uit deze ure! Maar hiertoe ben Ik in deze ure gekomen. Vader! verheerlijk uwen naam!"

En wonderbaar! Op dat zeggen van Jezus barst er plotseling een ontzettend gedreun boven aller hoofd los, zoodat het volk denkt aan rollende donderslagen, en onder het dreunen van den slag wordt er een stem gehoord, die van den hemel roept: »Ik heb hem verheerlijkt en Ik zal hem wederom verheerlijken!"

Dit teeken was één der plechtigste en meest indrukwekkende teekenen, die ooit de predikatie van het Woord verzeld hebben. Het was een

gebeurtenis als op den Karmel. Een rechtstreeksch antwoord uit den hemel!

Terstond hervat Jezus, nog onder den verschen indruk van dit ontzaglijk teeken der predikatie van het Evangelie, en roept tot de schare: »Terwijl gij het licht hebt, gelooft in het licht, opdat gij kinderen des lichts moogt zijn!"

En wat zag Jezus toen?

Dat ze Hem met jubel nogmaals het Hosanna toeriepen?

Helaas, neen!

Zulks hadden ze wel gedaan, om de wondere opwekking van Lazarus. Dát had hen een oogenblik aangegrepen. En enkele Galileërs meenden dit ook oprecht.

Maar nu de Messias, insteê van aanbod om het aardsche koninkrijk weer op te richten en de Romeinen te verjagen, geen ander woord voor hen heeft dan *den eisch des geloofs*, nu krimpt hun hart ineen, zet zich tegen den Heere, en hun oog staat boos, en verraadt het tegendeel van gedachten des vredes.

Het stond op het punt, dat ze dienzelfden Nazerener, dien ze pas onder het gewuif der palmtakken hadden ingehaald, onder een regen van brokken steen zouden bedelven.

Dit zag de Heere, en daarom ontweek Hij ze: »Weggaande, *verbergde Hij zichzelven!*"

En zoo blijft dan op een van Jeruzalems pleinen die volkshoop daar staan. Ze hadden hun Koning moeten aanbidden, en zie, ze verwierpen Hem. De stem uit den hemel was tot hen gekomen, en zie, ze stopten de ooren dicht.

Arme schare!

Ge weet niet, wat ge verworpen hebt. Ge weet niet, hoe ge nu straks zult *moeten* komen tot het: »Kruist Hem! Kruist Hem!"

Ge verwierpt Hem, en in Hem verwierpt ge voor eeuwig *uzelven!*

Want hoor nu, wat de heilige apostel Johannes, de getuige des vredes en der liefde, hierbij nu onder de leiding en regeering des Heiligen Geestes aanteekent. »Hoewel Hij zoovele teekenen voor hen gedaan had," zoo schrijft hij, »*geloofden ze toch niet in Hem.*"

En dat waarom niet?

»*Zij konden*," zoo zegt hij, »ze *konden* niet gelooven!" Want hier nu wierd dat diepe woord vervuld: »Hij heeft hunne oogen *verblind en hun hart verhard*, opdat ze met de oogen niet zien en met het hart niet verstaan."

Krasser, schriller, ontzettender kan het niet!

o, Waar is het menschenhart, dat zulk een ontzettende taal ook maar kan aanhooren, zonder op het diepst ontroerd te worden? Wie beeft niet, waar hij van een heilig apostel te vernemen komt, dat het toch zoo en niet anders in de ordeningen van het Koninkrijk bestaat?

Wat gaven we wel niet, als we dit ontzettend zeggen uit ons Evangelie uit konden lichten! Wie dekt hier niet het aangezicht in het besef, dat hij hier genaderd is aan verblindende mysteriën! En toch, van het Woord mág niet afgelaten worden. Van het Evangelie mág niet afgesneden worden. En zelfs het Evangelie van Johannes, het zou niet *gaaf*, het zou niet *volledig*, het zou het *volle rijke* Evangelie niet zijn, zoo ook dit er niet bij stond.

En hoezeer het onze ziel dan ook aangrijpt, en we elkander niet genoeg kunnen toeroepen: »o, Mijn broeder! o mijn zuster! spreek toch nooit anders dan met een teeder hart en met een ontroerd gemoed over zoo ontzettende geheimenissen!", toch mag de zaak als zaak nooit door ons eigenmachtig uit het Evangelie weggenomen.

Het *staat* er, en gij hebt het te *laten* staan!

Gij moogt de Schrift niet ontzielen.

Aan Jezus is het, dat deze jammerlijk zondige lieden te Jeruzalem als »verharden" en »verstokten" ontdekt wierden.

Niet met eenige heidenen in Rome of te Athene valt dit voor, maar met personen in de hoofdstad van het heilige land. En opmerkelijk, terwijl de Grieken hier juist optreden als mannen, die schuchter en heilbegeerig tot Filippus zeggen: »Wij wenschten Jezus wel te zien", zijn het mannen en vrouwen uit Abrahams nakroost, die hier uitkomen als »verharden".

Maar het is sterker nog.

Diezelfde soort menschen zijn ook in Jericho en Bethanië, en waren ook te Jeruzalem twintig jaren vroeger, en toch zegt de heilige apostel, dat de sombere profetie, die de Heilige Geest bij Jesaja van de voleindigde verharding gaf, nu eerst volledig en ten einde toe juist in deze personen vervuld is.

Vervuld in personen, die toongevers waren in het Jeruzalemsche publiek, en die openbaar werden, zelfs nog niet aan Johannes den Dooper, *neen, maar pas aan Jezus!*

Met Jezus in aanraking te komen is dan ook iets zoo alles beslissends,

dat het niet anders kan, of terstond bij die aanraking moet alles omtrent u en in u beslist zijn, beslist voor eeuwig.

Er is niet hooger, er is niet machtiger, er is niet heerlijker dan Jezus!

Wien Jezus niet helpt, die is niet te helpen.

Wie in Jezus geen licht ziet, die zal in eeuwigheid nooit anders dan in duisternis rondwaren.

Hij is *de* toetssteen.

Aan Hem wordt *alle* ziel gekend.

En zoo is het én hier uit dit verhaal én uit al wat de Heilige Schrift over dit ontzettend mysterie zegt, o, zoo roerend duidelijk, dat het heerlijkste, wat onze ziel noemen kan, te weten *Christus onze Heiland*, en het ontzettendste, waar onze ziel aan denken kan, te weten *de verharding van een menschenkind*, vlak naast elkaar liggen, bijeenhooren, en met elkaar in oorzakelijk verband staan.

Rotssteen der ergernis!

Val en opstanding, dus ook *val*, voor velen in Israël!

Een teeken, dat wedersproken zal worden!

Reuke des levens, maar ook reuke des doods ten doode!

Ge zoudt zeggen: hoe kan het, hoe is het bestaanbaar, dat de Verlosser tevens het *verderf* in de ziel doet uitkomen?

En toch, zoo is het.

Gods Woord gedoogt niet den minsten twijfel.

En wat nog wonderbaarder is, deze schriklijke werking van de »reuke des doods ten doode" gaat van den Heere Christus uit, niet in zijn *minst*, maar juist in zijn *meest* schitterende oogenblikken. Juist dán, als Hij blinkt in al de glorie zijner majesteit.

Als het zaad, als het tarwegraan, wilde Hij in de aarde vallen en sterven. Hij bekende hiertoe in deze ure gekomen te zijn. De Galileërs zagen hun Heer nu nog. De Grieken vraagden naar Jezus. De stem uit den hemel dreunde in aller oor. In roerende en aangrijpende taal riep Jezus tot bekeering op. En zie, juist in zulk een oogenblik grijnst de vijandschap tegen Hem uit het menschenhart, woelt de laagheid tegen den Heilige Gods, en moet Jezus zich voor hen verbergen. En dan komt de verharding uit.

Aan dat hachelijke is dus niet te ontkomen.

Een iegelijk *moet* naar den Heiland getrokken. En wie tot Hem naderde, moet meer en heiliger en hooger van Hem zien, en daarom *al inniger* in zijn gemeenschap indringen. En toch, het is juist bij dat *al nader* toekomen tot het Heilige der heiligen, dat het aan de ziel der verlo-

renen openbaar wordt, wat er eigenlijk in hen zit, en of het ook bij hen tot een scheuren van het voorhangsel des tempels moet komen.

En nu mag dit zeker nooit ertoe leiden, om te zeggen: »Dan zal ik mijn kinderen maar niet tot Jezus brengen. Ze van Jezus afhouden is nog het veiligst!" Want gij hebt niet te berekenen, en gij hebt niet te beschikken. Die u *gebiedt*, is de Heere der heirscharen. En het »Laat de kinderkens tot Mij komen!" geldt ook voor u.

Maar wel maant dit diepe stuk der verharding ons, om toch het heilige niet ondoordacht voor de hondekens te werpen en niet te koop te loopen met de waarheid Gods.

Waarlijk, we zullen ons wel wachten, om anderen te oordeelen. Veeleer zal anderer ijver in de verbreiding des Evangelies een oordeel zijn over eigen lauwheid in veel van de heilige taak.

Maar toch, ook al mag het vuur niet gebluscht, ook al moet het vuur uitgedragen, we mogen er toch wel aan herinnerd worden, dat het vuur is.

Al weten we, dat alleen het Woord Gods de scherpte heeft, die toereikend is om door de harde huid door te snijden en de doodelijke pestbuil van het verderf te raken, toch mag daarom wel herinnerd, dat men met een scherp mes ook bezijden de kranke plek in een ader des levens zou kunnen snijden.

En daarom mogen we niet aflaten, van met drang van ernst en liefde te waarschuwen: Predik toch nooit het zoo ontzaglijk Evangelie, zonder te bedenken, wat ontzaglijke zaak ge in handen hebt.

Laat uw prediking nooit *gedachteloos* zijn.

Zij ze altoos, als voor het aangezicht des Heeren, *diep* insnijdende, maar ook nooit insnijdende dan met de hoogste opmerkzaamheid en met den heiligsten ernst.

Het werk der prediking is zoo teeder.

En vraagt men nu ten slotte, hoe, op wat wijs, deze ontzettende werking der verharding dan plaatsgrijpt, dan moet natuurlijk hier vooral elk pogen om meer te weten dan ons geopenbaard is, met kracht worden tegengestaan, en voegt het ons, in het diep besef onzer kleinheid, liever ons te wachten voor onze ziele, dat we zelf niet onder zulk een oordeel komen, dan dat we ons verliezen zouden in veel ontleding van wat alleen in de eenheid van het heilig mysterie kan worden beseft.

Slechts zooveel zij hier dan ook uitgesproken, dat God de Heere ons

ook in het gewone leven telkens en telkens weer het verschijnsel toont, hoe juist eenzelfde kracht, tot haar hoogste werking gekomen, leiden kan tot zoo vlak tegenovergestelde uitkomst.

Zonder regen droogt de akker uit en verdort, wat erop ontkiemde. En toch, als die akker ondiep was door een onderliggende steenlaag, dan zal juist diezelfde regen, die elders frisch en heerlijk het koren gedijen doet, den akker in een slikplas veranderen en al het gewas doen verrotten.

Dezelfde zon, die den eenen akker koestert en warm en dronken maakt en kostelijk graan doet gelen, zal daarginds den akker stijf en dor maken, en het graan doen verzengen.

Dezelfde spijs, die den gezonde voedt en hem de kracht vernieuwt, bezwaart den zwakke van gestel en verderft den kranke.

En zoo is het bijna op elk gebied.

Kennis is heerlijk en wie dorst niet om zich aan haar bronnen te laven; maar ook, wie schrikt niet bij het zien van zooveel menschelijk verderf, als juist door de kennisse in haar onevenredige overdrijving of eenzijdige aanwending beoorzaakt is.

En ook de liefde op de aarde, de liefdeband tusschen man en vrouw, tusschen moeder en kind gelegd, hoe heilig en hoe teeder niet! En toch, is er één kracht, die nu meer dan deze huwelijksneiging en dit verlangen om moeder te worden, in haar zondige kentering, het menschelijk leven heeft bezoedeld en ontwijd?

En waar we zoo op alle weg en op elk terrein altoos weer diezelfde wet zien gelden, dat juist het heiligste en volkomenste en teederste, zoo het geen doel treft of af wordt geleid van zijn heilige bestemming, onverwijld omslaat in zijn tegendeel, en alzoo verwoesting en bezoedeling en ontreddering, ja, reddeloos verderf aanbrengt, en dat wel in veel schriklijker mate dan het minder hooge en minder heerlijke, is het dan wel zoo vreemd en zoo raadselachtig, dat deze wet óók bij het *aller*hoogste en *aller*heerlijkste doorgaat, en dus óók geldt van de *Liefde* Gods?

En dit toch is *al* de verharding.

Verharding is niets dan zulke uitwerking van de Liefde Gods, waarbij de macht der hoogste Liefde *in haar tegendeel* verkeerd wordt.

Ze *koestert;* maar óók, ze kan *verteren!*

Ze trekt op naar boven eeuwiglijk; maar ook, ze kan voor eeuwig *verzengen!*

———

XXXVII.

DE ZONDE TEGEN DEN HEILIGEN GEEST.

De lastering tegen den Geest zal den menschen niet vergeven worden.
Matth. 12 : 31.

Werkt liefde, die haar doel mist, altijd verharding, soms kan het weerstaan van de Liefde Gods haar werking nog op ontzettender wijs doen ontaarden; het kan overslaan in een begaan van de zonde tegen den Heiligen Geest.

Deze zonde vooral heeft iets verpletterends en schrikverwekkends.

Wat de Heere Jezus Christus ervan betuigde, is dan ook zoo hartaangrijpend en zielroerend; het werpt de ziel zoo reddeloos in de eeuwige wanhoop.

Hoor maar, hoe afsnijdend en hartdoorborend het klinkt:

»Wie met Mij niet is, die is tegen Mij; en wie met Mij niet vergadert, die verstrooit.

»Daarom zeg Ik u: alle zonde en lastering zal den menschen vergeven worden; maar de lastering tegen den Geest zal den menschen niet vergeven worden.

»En zoo wie *eenig* woord gesproken zal hebben tegen den Zoon des menschen, het zal hem vergeven worden; maar zoo wie tegen den Heiligen Geest zal gesproken hebben, *het zal hem niet vergeven worden, noch in deze eeuw, noch in de toekomende.*" (Matth. 12 : 30—32)

Nog harder bericht Markus het ons:

»Voorwaar Ik zeg u, dat al de zonden den kinderen der menschen zullen vergeven worden, en allerlei lasteringen, waarmede zij zullen gelasterd hebben.

»Maar zoo wie gelasterd zal hebben tegen den Heiligen Geest, *die heeft geene vergeving in der eeuwigheid*, *maar hij is schuldig des eeuwigen oordeels.*" (Mark. 3 : 28, 29)

Het is van deze ontzaglijke zonde, dat de heilige apostel Johannes schrijft:

»Indien iemand zijnen broeder ziet zondigen eene zonde, niet tot den dood, die zal *God* bidden, en Hij zal hem het leven geven, dengenen, *zeg ik*, die zondigen niet tot den dood. Er is eene zonde tot den dood; voor dezelve *zonde* zeg ik niet, dat hij zal bidden.

»Alle ongerechtigheid is zonde; en er is zonde niet tot den dood.

»Wij weten, dat een iegelijk, die uit God geboren is, niet zondigt; maar die uit God geboren is, bewaart zichzelven, en de booze vat hem niet." (I Joh. 5 : 16—18)

En welbezien is het eveneens eigenlijk alleen van deze gruwbaarste aller zonden, dat de heilige apostel Paulus aan de Hebreeën, die in de verstrooiing waren, schreef:

»Want het is onmogelijk degenen, die eens verlicht zijn geweest, en de hemelsche gave gesmaakt hebben, en des Heiligen Geestes deelachtig geworden zijn, en gesmaakt hebben het goede Woord Gods en de krachten der toekomende eeuw, en afvallig worden; *die, zeg ik*, wederom te vernieuwen tot bekeering, als welke zichzelven den Zoon van God wederom kruisigen en openlijk te schande maken.

»Want de aarde, die den regen menigmaal op haar komende indrinkt, en bekwaam kruid voortbrengt voor degenen, door welken zij ook gebouwd wordt, die ontvangt zegen van God; maar die doornen en distelen draagt, die is verwerpelijk, en nabij de vervloeking, welker einde is tot verbranding." (Hebr. 6 : 4—8)

Woorden zoo insnijdend en vernietigend, dat ze aller ziel onthutsen zouden, indien dezelfde apostel er niet terstond had bijgevoegd:

»Maar, geliefden! wij verzekeren ons van u betere dingen, en met de zaligheid gevoegd, hoewel wij alzoo spreken. Want God is niet onrechtvaardig, dat Hij uw werk zou vergeten, en den arbeid der liefde, dien gij aan zijnen naam bewezen hebt." (Hebr. 6 : 9, 10)

Tonen der vertroosting, die intusschen niets afdingen op den aangrijpenden ernst, waarmeê hij er in het tiende hoofdstuk op volgen laat:

»Want zoo wij willens zondigen, nadat wij de kennis der waarheid ontvangen hebben, zoo blijft er geen slachtoffer meer over voor de zonden; maar eene schrikkelijke verwachting des oordeels, en hitte des vuurs, dat de tegenstanders zal verslinden.

»Als iemand de wet van Mozes heeft tenietgedaan, die sterft zonder barmhartigheid, onder twee of drie getuigen; hoeveel te zwaarder straf, meent gij, zal hij waardig geacht worden, die den Zoon van God vertreden heeft, en het bloed des testaments onrein geacht heeft, waardoor hij geheiligd was, en den Geest der genade smaadheid heeft aangedaan!

»Want wij kennen Hem, die gezegd heeft: Mijne is de wraak, Ik zal het vergelden, spreekt de Heere. En wederom: De Heere zal zijn volk oordeelen.

»Vreeselijk is het te vallen in de handen des levenden Gods." (Hebr. 10 : 26—31)

Veel ware hier uit Gods heilig Woord nog bij te voegen. Zoo wat telkens in het Oude Testament en in het Nieuwe voorkomt van menschen en personen, voor wie we »niet meer bidden mogen"; van een Ezau, die »geen plaats des berouws meer kan vinden"; en niet het minst van de schrikkelijke uitbreking in zonde, waartegen én Petrus én Judas zoo ontzettend toornen, als ze verfoeiing uitspreken over de lasterlijke zielen, die »den weg van Kaïn zijn ingegaan", en »door de verleiding des loons van Balaäm zijn henengestort", en »door de tegenspreking van Korach zijn vergaan", — maar dat kan wegblijven, als niet rechtstreeks op de zonde tegen den Heiligen Geest doelende, zoo én uit onze aanhalingen, én uit wat we aanstipten, maar duidelijk voor een ieder blijkt, dat we ook deze ontzettendheid van de zonde tegen den Heiligen Geest niet ter sprake brengen op eigen vinding, maar uitsluitend in gehoorzaamheid aan het stellige en duidelijke Woord der Heilige Schrift.

Nu moet intusschen bij de bespreking van deze zonde één zaak terstond met kracht en beslistheid op den voorgrond worden geplaatst, en dat is, dat deze zonde nooit door één eenig kind van God *kan* begaan worden.

Dit moet erbij, omdat anders menige ziel verschrikt en ontzet wordt. Het zeggen van Jezus is zoo onbeschrijflijk benauwend: »Alle zonden nog vergeven, *maar die zonde nooit.*" Nu niet, later niet, en in der eeuwigheid niet. Voor die zonde geen voorbede daarboven en geen gebed, dat een gebed heeten mag op aarde. De voorbede der liefde, voor wie zulk een zonde beging, zelfs gewraakt en als onheilig verboden.

o, Is het niet te verstaan, hoe menige tobbende van geest en bedrukte van hart en benauwde van ziel, die als door een onweder wierd voortgedreven, vooral bij eenigszins kranke gesteldheid van zenuwen en van hersenen, zich allengs is gaan afvragen: »Heb ik die zonde misschien begaan? En indien ja, wat worstel, wat zwoeg ik dan nog? Dan ben ik reddeloos, dan ben ik voor eeuwig, dan ben ik zonder hope of ontferming verloren!"

En dit nu mág niet. Zulk een zielsbenauwd zwoegen mag niet geduld, noch gedoogd.

Al zulk zielsverwrongen zijn is de schuld van onze slechte opvoeding in de kennisse der waarheid, en meer nog, schuld van een prediking, die, de diepe gangen van eens menschen ziel niet bespiedende noch verstaande, over allerlei redekavelt, maar over deze ontzettende dingen der eeuwigheid bijna altoos zwijgt.

Duidelijk en nogmaals duidelijk behoort het altoos weer aan de verslagenen van hart en de verbrijzelden van geest gezegd te worden, dat de zonde tegen den Heiligen Geest door hen juist noch kan begaan zijn, noch begaan kan worden.

Ze valt in den verslagene en troostelooze niet; ze kankert alleen in het gemoed der hoogen van hart, die zich tegen den Heere en zijn heiligheden stellen.

Want wel, dat ziet ge uit Hebreën 6, zijn er onder de verworpenen, die zich aan deze zonde den eeuwigen dood aten, ook wel dezulken, die »verlichting" hebben gehad en »hemelsche gaven" gesmaakt, en »werkingen des Geestes" genoten hebben, en genoten hebben »kracht der toekomende eeuw" en het »goede Woord Gods", — maar, let erop, dat er bij de beschrijving van deze zonde nooit en nimmer sprake is van een gebroken of verslagen geest.

Integendeel, de jammerlijke bedrijvers dezer zonde staan allen hoog; gaan af op bevindingen en hooge dingen, die hun tebeurtvielen, en hebben den mond vol van zekere geestelijke voorkeur, die de Heere hun juist verleend heeft; maar laten ons niets merken, dat ze het slaan op de borst kennen, noch het als dood neervallen voor den Heere en zijn majesteit, noch ook dat ze ooit bekend hebben, dat ze geweest zijn voor een verterend vuur.

En nu is het vreemd, maar toch is het zoo, dat juist die personen, in wie iets zoo geestelijk hoogs is, dat ge wel eens denkt: »o, Mensch, dat God u toch voor het ergste beware!" nooit of nimmer door angst bekropen worden voor het eeuwig verderf, en dat ge juist die anderen, bij wie van een zondigen tegen den Heiligen Geest geen de minste sprake vallen kan, zoo dikwijls met den doodsangst der ziel over deze schrikkelijke zonde hoort tobben.

De geneesheeren in onze krankzinnigengestichten weten ervan!

En daartegen nu is maar één middel, en dat middel is, de afgedrevene zielen, eer ze afdrijven, toch met de Schrift te voeden.

Wie buiten de Heilige Schrift om mijmeren en fluisteren gaat over de zonde tegen den Heiligen Geest, natuurlijk, die kan er niet uit, dien bekruipen Kaïnsgedachten van een zonde, grooter dan dat ze hem vergeven zou kunnen worden; die eindigt met van zinnen verbijsterd te worden.

Maar wie nauwer bij Gods Woord leeft, dien overkomt dat niet, en dien *kan* dat niet overkomen.

Wat toch volgt er in de Heilige Sehrift terstond op die ontzaglijke aankondiging van de zonde tegen den Heiligen Gcest? Zie het in Markus 3. »Zulkeen, die gelasterd zal hebben tegen den Heiligen Geest," zoo staat er in vs. 19, »die heeft geen vergeving in der eeuwigheid, maar is schuldig des eeuwigen oordeels." »WANT," zoo volgt er aanstonds, »*want* zij zeiden: Hij heeft een onreinen geest."

Ziedaar dus door de Heilige Schrift zelve u de zonde tegen den Heiligen Geest duidelijk en zeer doorzichtig verklaard.

Er waren personen, die heerlijke dingen zagen en hemelsche woorden hoorden; want Jezus stond voor hen en de vertroosting vloeide hun van zijn lippen toe.

En toen ze dit heerlijke nu smaakten met oog en oor, toen dorsten die schrikkelijke personen zeggen: »Wat we daar nu zien en hooren, dat is de werking en uiting van Beëlzebul, den overste der duivelen!"

En toen, op dat oogenblik, heeft Jezus dit gruwbre zeggen beantwoord met zijn ontzettende verklaring, dat deze menschen *hiermeê* de zonde tegen den Heiligen Geest begingen; »WANT," zoo volgt er onmiddellijk op, »*want* zij zeiden: Hij heeft een onreinen geest."

Bij eenigen goeden wil kan er dus geen verschil van meening over bestaan, of de zonde tegen den Heiligen Geest *kan* alleen voorkomen bij dezulken, die, ziende de heerlijkheid des Heeren en als schouwende in den glans zijner majesteit, het licht in duisternis verkeeren, en het heerlijkste in den Zoon der Liefde doemen te zijn demonisch en uit den Satan.

En overmits nu zulke tobbende en bezwaarde zielen zich wel bewust zijn van hun onmacht om het heilige te grijpen en wel de booze inspraak van hun hart kennen; maar, over die booze inspraak heen, toch altoos weêr de bede aan hun ziel voelen ontglippen: »o, Was ik maar van de eeuwige Liefde mijns Heilands verzekerd!", zoo *kan* er geen sprake van zijn, dat ooit of immer zulk een onherstelbare verlorenheid der wanhoop *terecht* in hun gemoed zou kunnen postvatten.

Wel, en dit mag geenszins verbloemd, kan er ook in het hart van het kind van God menige schriklijke gedachte tegen den Heilige opkomen.

Ons hart is en blijft tot op onzen dood een hart, waaronder de poel der ongerechtigheid nog altoos bestaan bleef, en waaruit dus gedurig giftige gassen komen opstijgen.

Zelfs kan het voorkomen, dat juist bij ons lezen van het Woord, juist bij heilige overpeinzing, juist als we op de knieën in den gebede

liggen, zulke gruwbare invallen of inwerpsels door ons bewustzijn vliegen. Inwerpsels, waarvan we zelven schrikken, alsof een giftige wesp ons had gestoken. Die we als met onze hand van ons hoofd en uit ons hart willen wegslaan. Ja, die zoo niet over ons kunnen vliegen, of, als sloeg de bliksem in ons hart, trekken we ons terug en smeeken: »o, God! bewaar mij!"

Maar ook deze inwerpsels hebben natuurlijk met de zonde tegen den Heiligen Geest niets hoegenaamd uitstaande; want daar vereenzelvigen we ons niet meê, daar broeden we niet op, die koesteren we niet, maar die werpen we als een adder van ons.

Die komen wel *door* ons, maar niet *uit* ons.

Of liever wel uit den wortel van onze zondige natuur, maar zonder gehuwd te zijn met onzen wil; veeleer rauwelings door onzen wil afgestooten.

Laat men dus toezien, dat men door afgaan van de Heilige Schrift zijn ziel niet van de Liefde Gods vervreemde.

Satan wil het wel zoo.

o, Satan heeft aan dat woord over de zonde tegen den Heiligen Geest zulk een lust, en hij plaagt er de zwakke zielen meê, en als ze dan angstig worden, heeft hij genot.

Maar juist daarom moet dat giftig broeden der zwakke en benauwde zielen op dat schriklijk woord tekeergegaan.

Ernstig, ontzaglijk ernstig zeer zeker is het Evangelie; maar toch, het is en blijft altoos een *Evangelie der vertroosting*.

En nooit en door niemand mag het van dat heerlijk karakter worden ontdaan.

Enger nog naar het Woord uitgelegd, mag er bovendien aan toegevoegd, dat de zonde tegen den Heiligen Geest óók niet begaan wordt door de gewone afzwervers van den Heere en zijn gerechtigheid.

Paulus' schrijven in Hebreën 6 bewijst dit; want dezulken hebben niets van de heerlijkheden en krachten der toekomende eeuw gezien.

Zal het tot deze zonde komen, dan moeten dus wel terdege deze twee in volstrekten zin saamvallen: *ten eerste*, dat men op zeer nauwe wijze met de heerlijkheid, gelijk ze in Christus of in zijn volk uitkomt, in aanraking zij getreden; en *ten tweede*, dat men deze heerlijkheden niet maar geminacht of terzijde gelaten hebbe; maar, dat men zeer bepaaldelijk den Geest, die in deze heerlijkheden van den Christus zich uit, te weten den Heiligen Geest, verklaard hebbe te zijn *een geest van Satan*.

Tegen den Zoon zelven kan daarom gezondigd, zonder dat dit eeuwiglijk verdoemt. En voor de mannen, die Hem aan het kruis hebben genageld, kan nog pardon in het eeuwig oordeel zijn. Maar wie den Geest, die uit den Christus spreekt, spreekt uit zijn Woord en uit zijn goddelijk werk, dewelke is de Heilige Geest, schendt en hoont en lastert, *als ware het Satans geest*, over diens ziel trekt de eeuwige duisternis.

Bij zulkeen toch is het opzet. Bij zulkeen is het opzettelijke boosheid. Bij zulkeen verraadt zich een principieel boos tegenover God staan. Zulkeen kan niet meer verlost, omdat hij den Geest der genade onrein heeft geacht.

De smaak voor genade, het laatste wat den zondaar bleef, en daarmeê de mogelijkheid van verlossing, ging bij zulkeen verloren.

Vreeze mag en moet derhalve dit ontzettend woord van Jezus wel wezenlijk in de ziel werpen.

Daartoe sprak de Heere het. Daarvoor is het bestemd.

Maar vreeze voor Gods kinderen alleen, opdat ze toch teederlijk en nooit gedachteloos, maar met hun ziel erbij, in het heilige mogen verkeeren.

En voorts vreeze juist voor de valsche herders en *mis*leiders en *ver*leiders der schare, die, als ze toetreden tot het heilig mysterie van Golgotha's kruis, op minachtenden toon van »bloedtheologie" lasteren, en daarmeê als een ongerechtigen gruwel verwerpen, wat juist de diepste openbaring der goddelijke Liefde is.

Vreeze onder alle afvalligen en verlaters van den weg, die de waarheid kenden en die verwerpen; die, de heerlijkheid van den Christus gekend hebbende, haar den rug toekeeren; en die, allerwegen waar de belijdenis van deze heerlijke waarheid zich openbaart, gereed zijn met hun laatdunkend gezwets van »dweepzucht" en »domperij".

o, Derzulker oordeel zal eens zoo hard zijn.

Juist dat Ninevé geen weerstand bood, verhief het boven Kapernaüm en Bethsaïda!

Een sombere werkelijkheid, waar de liefde tweeërlei vermaan uit afleidt.

Een vermaan aan de belijders des Heeren, om toch door onbeholpenheid en roekeloosheid geen aanleiding te geven, om anderen met deze zonde te doen zondigen.

En ten anderen, een vermaan aan de dolende broederen, om toch

nooit meer te zeggen, dat *twijfel* de weg is om tot de waarheid te komen.

Want twijfel, vergeet het niet, twijfel tot in den wortel des levens, is juist de onheilspellende poorte, waardoor men tot deze ontzettende zonde ingaat.

XXXVIII.

CHRISTUS OF SATAN.

Doch de meeste van deze is de Liefde.
I Cor. 13 : 13.

Roerend en ontzettend is wat de Heilige Schrift ons over de verharding en de zonde tegen den Heiligen Geest openbaart; en toch tot geen minderen prijs biedt God Almachtig aan zijn schepsel de rijkste en zaligste toezegging van al de weelde der eeuwige Liefde.

Licht is nu eenmaal zonder schaduw ondenkbaar, en hoe zuiverder en schitterender het licht zijn glansen spreidt, des te donkerder en te scherper geteekend moet wel de door dat heerlijk licht geworpen schaduw zijn.

En zoo ook is geloof niet denkbaar zonder de tegenstelling van den *twijfel*, hoop niet zonder de bange beklemming van de *wanhoop*, en zoo nu ook de zaligste genieting der *liefde* niet zonder de scherpste insnijding van den bittersten *haat*.

Komt dit nu reeds onder menschen uit, hoeveel sterker moet dit dan niet nog uitkomen bij de liefde, die God zelf wekt en instort door den Heiligen Geest.

Onder menschen reeds ziet ge het, hoe altoos en op elk terrein en in elken kring de liefde in uitbreiding wint, naarmate ze verliest aan diepte. Vandaar dat ge tal van menschen vindt, voor wie een ieder een goed woord heeft, van wie niemand kwaad spreekt; maar die dan ook, door geen haat achtervolgd, evenmin met diepe, alles meêsleepende liefde worden gemind.

Maar vandaar ook, dat ge in diezelfde kringen heel andere personen zult vinden, tegenover wie niemand onverschillig kan blijven, die niemand met oppervlakkige genegenheid of afkeer bejegenen kan, en die den eenen even sterk liefde inboezemen, als ze fellen haat tegen zich opwekken in het gemoed van de anderen.

Wat teedere liefde van een Timotheus en Filemon voor een man als Paulus; maar ook met wat haat vervolgden hem de Joodsche leeraars! Wat innige aanhankelijkheid in heel den kring der Duitsche reformatie voor een man als Luther; maar ook wat bittere felheid tegen dien geloofsheld in de kringen der hiërarchie! Wat is een man als Groen van

Prinsterer ook in onze dagen warm en teeder en innig geliefd door ons Christenvolk; maar ook met wat schamperen spot en fellen haat is deze edele strijder voor onze Christelijke volksbelangen niet al de dagen zijns levens achtervolgd door de mannen der neutraliteit!

Vraag u af, wat aan Gladstone dezer dagen in Engeland, wat aan den graaf van Parijs in Frankrijk overkomt? Hoe in Rusland de keizer niet in zijn hofkringen schier wordt aangebeden, om als vleeschgeworden duivel door elk nihilist te worden verfoeid!

En zoo is het in elk land; zoo was het in elke eeuw.

Allerwegen en in alle tijden, zoodra de liefde onder menschen slechts een wortel had, die indrong in den bodem der beginselen, bracht elke liefde scheiding en vond alle liefde haar tegenpool in den ontzettendsten haat.

Liefde, die enkel door lieve hoedanigheden wierd gewekt; liefde, die op niets dan wederzijdsche welwillendheid berust; liefde, die de inschikkelijkheid haar moeder noemt, en gesteund wordt door wederzijdsche dienstbewijzen en onderlinge bewierooking of ook overeenstemming van belangen, natuurlijk die wekt zulk een haat niet.

Maar neemt de liefde een hooger, een edeler, een heiliger karakter aan; mint men den persoon niet om zijn uiterlijk, niet om zijn hebbelijkheden, niet om zijn gullen lach en trouwhartigen toon, niet om zijn aangename vormen en vleiende uitlatingen; maar veeleer, ten spijt van zijn stroeve natuur, in weerwil van zijn strenge eischen, en ondanks veel min aangenaams, dat aan hem is, louter om de overtuiging, waarvan hij de drager, om het beginsel, waarvan hij de tolk, om het ideaal, waarvan hij de machtige bepleiter is, o, dan kan de haat geen jaarrond uitblijven, dan moet hij de liefde op den voet volgen, en te bitterder en te feller uitbreken, naarmate de gehechtheid en de verkleefdheid der liefde teederder en bezielender was.

Nooit kwam dit sterker uit dan aan den persoon des Heeren zelven.

De bewoners van Palestina uit die dagen moet men billijk beoordeelen.

Natuurlijk hebben slechts zeer enkelen hunner van meet af in den Rabbi van Nazareth den Zone Gods, de hope der vaderen, den beloofden Messias gezien.

Daartoe wierd Simeon door den Heiligen Geest bekwaamd, en met hem Hanna de profetesse. Daarvan wist Zacharia en Elisabeth in het

stille Hebron. En daarvan had Jozef en had Maria en hadden de herders in Efratha's velden iets vernomen. Een gerucht ervan was zelfs door de Magiërs uit Babylon naar Jeruzalem overgebracht. Maar anders, de *wetenschap*, dat deze Rabbi de Immanuël en 's Heeren Gezalfde was, ontbrak geheel.

De groote massa heeft dus in den Christus slechts den held van zijn overtuiging, den prediker der gerechtigheid, den ijveraar begroet voor hooger en heiliger beginselen.

En wat zien we den Held Gods nu overkomen?

Wat anders dan dat men bij de eerste ontmoeting, verrukt door zijn heiligen blik, geroerd door zijn welsprekend woord, verwonnen door zijn liefdewerk, hem eere en hulde biedt, en meêzingt in het jubelend Hosanna.

Maar ook, dat al spoedig na die eerste aanraking, na die oppervlakkige ontmoeting, schifting in deze genegenheid en gezindheden komt, en eenerzijds bij enkelen deze liefde in beslist *geloof* en volkomen *overgave* overgaat; maar ook anderzijds de haat tegen dezen Rabbi van Nazareth met den dag feller uitbreekt.

Jezus hinderde niemand. Aan Jezus' mond ontsnapte nooit een bitter woord. Hij had, o, zoo duizenden bij duizenden goedgedaan, en nooit iemand kwaad. Zelfs de kinderen had Hij tot zich getrokken en gekust op het lachend gelaat.

En toch reeds terstond na zijn eerste optreden beginnen de booze hartstochten tegen den Rabbi van Nazareth te koken.

Wat Hij misdeed. wist niemand te zeggen; maar ze konden Hem niet zetten. Hij hinderde hen. Hij was hun een doorn in het oog. Hij moest weg. En er kon, zoo waanden ze, geen rust in Palestina terugkeeren, zoolang Hij niet uit het land der levenden was weggenomen.

Vandaar telkens volksoploopen om Hem te steenigen en te dooden. Vandaar het Hem naroepen en schelden met de lasterlijkste namen. Een waanzinnige was Hij hun, een bezetene, een pest van het volk, een beroerder der schare, een opstandige tegen de overheid, een verleider der menigte; zelfs een »vraat" en »wijnzuiper" scholden ze Hem.

En toen dit razen en tieren toch niet hielp, en Jezus toch steeds inniger en teederder liefde aan enkelen inboezemde, en de Johannessen en Maria's weer vermenigvuldigden, toen oordeelden ze, dat er moest doorgetast, en is de haat overgeloopen in vervolging en hebben eerzame vrouwen in Jeruzalem gegild om zijn bloed, dat over haar en heur kinderen moest komen; en is het: »Kruist Hem! kruist Hem!" als een stemme van den bloeddorst bij Golgotha gehoord; en is er geen rust in het

golven van dien schriklijk zondigen hartstocht gekomen, eer Jezus aan het kruis hing, en ze zagen, dat Hij sterven ging.

Golgotha bracht de beslissing.

En daarom, bij dat Golgotha, daar staan nu Johannes en Maria, met een liefde voor dien Jezus in het hart, zooals nooit iemand vuriger lief kan hebben; maar ook staan naast dien Johannes en die Maria de Jeruzalemsche machthebbers, die Hem nog stervend sarren en tergen durven, en bijna stikken in de opschuiming van hun eigen haat.

Als Jezus niet gekomen was, als Jezus niet gesproken had, als Jezus niet vrijuit voor alle volk van zijn Vader getuigd had, nooit, nooit zou in het hart van die heeren uit Jeruzalems machthebbende kringen zulk een hartstocht van menschonteerende gemeenheid en laagheid aan het gisten zijn geraakt.

Metterdaad was Jezus' komst, was Jezus' verschijning, was Jezus' optreden in Judea en Jeruzalem de vonk, die in dezen hartstocht den gloed ontstak. Zonder Hem zouden die rabbi's zich nooit zoo schriklijk bezondigd hebben. Van zoo lagen, fellen, bitteren haat, als op Golgotha uitbrak, zou, zoo Jezus niet uit den hemel tot ons ware gekomen, deze aarde nimmer het onteerend schouwspel hebben vertoond.

En waarom bleef Jezus dan niet liever weg? Waarom kwam Hij dan op aarde? Hij wist toch, dat zijn komst den haat wekken zou. Hij wist toch, dat *Hij* oorzaak voor Iskariot zou zijn om Judas, een kind des duivels, te worden. Hij wist, dat Hij tot een val en opstanding zou zijn. Dat Hij een teeken zou wezen tot weerspreking, een rotssteen der ergernis. Dat Hij duizenden zielen zou brengen tot overtreding. Dat in de aanraking met Hem meer dan één de zonde tegen den Heiligen Geest zou zondigen! Hij wist dit alles; want alle ding is Hem »naar den bepaalden raad en voorkennisse" des Heeren overkomen. En toch Hij bleef *niet* weg. Hij kwam. Hij sprak. En Hij volvoerde zijn ontzettenden last op deze aarde, den last van *Verlosser;* maar o, vergeet het niet, ook om de *Steen des aanstoots* voor duizenden te zijn.

En waarom dit dan moest? Waarom, ter mijding van dit kwaad, de komst van Messias niet mocht uitblijven?

Alleen om de *Liefde*, o, kinderen des Koninkrijks! omdat de *Liefde* de meeste is; en de Liefde het hoogste recht; en de volle, goddelijke, rijke Liefde des hemels niet anders dan tot dezen prijs in menschenharten *kon* uitgestort.

Minder liefde zou *minder* haat hebben gewekt. Door het uitblijven van deze Liefde ware alle haat gebluscht geworden. Alleen door deze Liefde ontgloeide de haat, en enkel door de volkomenheid van deze allervol-

komenste Liefde is de haat, haar naloopend en nascheldend, tot zoo ontzettende uitbarsting van demonische boosheid gekomen.

Zoo kan de Liefde niet blinken, of de haat ontbrandt in rosse bloedroode walmen.

Zonder die schriklijke uitbarsting van het onheilige kan nu eenmaal op deze zondige wereld het heilige niet bestaan.

En zoo komen we dan vanzelf op den Heiligen Geest terug.

In alle liefde werkt een zekere geest, van wat naam of oorsprong dan ook. En naarmate deze geest lager of hooger, onedeler of edeler, heiliger of onheiliger is, zal ook de liefde, die hij kweekt, verschillen in kracht en diepte en mogendheid.

Maar natuurlijk tot volle kracht kan ook de liefde op aarde eerst dan opwaken, als niet maar *een* geest, maar *de* Geest in haar vaart, en het God zelf, de Liefde, is, die in menschenharten haar heilige vonk komt ontsteken.

De Heilige Geest, zoo bleek ons in den aanvang van deze studiën over het werk van den Heiligen Geest, is principieel de Levensbezieler van alle creatuurlijk leven.

Dies is Hij ook de Levensbezieler van de Liefde, en ook de liefde begint dus dan eerst waarlijk te leven, ontvangt dan eerst een *ziel* in zich en wordt dus dan eerst »bezield", zoo eindelijk, eindelijk, de belofte des Vaders in zijn kerk indaalt of in uw hart overglijdt, en het nu ook in uw binnenste wordt: *De Liefde, die in u uitgestort is door den Heiligen Geest.*

Vandaar dat de volle en rijke en doordringende werking van de Liefde eerst kwam met den Pinksterdag.

Toen waren de grenzen van Israël doorbroken. Breed en diep ontsloot zich haar bedding voor alle volk en natie. Teekenen als van vuur wierden gezien, maar ook, er was een spreken in den toon en de taal van alle volk en natie. En allen omving één eendrachtig bedoelen. En alle goederen waren gemeen. En er ruischte een psalm des lofs en des levens door alle kringen, waarin de naam van den Eeuwige wierd genoemd.

Zoo kwam het licht der Liefde, en helaas, toen moest ook met dat licht *de schaduw der Liefde* komen. En die schaduw der Liefde *is* ontzettend. Ze heet haat, en ze kweekt »verharding", en ze loopt uit op »verstokking", en ze eet zichzelve den dood der zonde tegen den Heiligen Geest.

En daar beeft onze ziele bij, en daar deinst ons hart in bange verschrikking voor terug.

Maar als u nu gevraagd wierd: »Wilt ge dan, dat de Vader des lichts dit zuiver licht der hoogste en volkomenste Liefde weer uitblussche?" wie zou dan zeggen: »Heere! blusch het!", wie het aandurven te bidden, dat de uitstorting der Liefde van den Eeuwige zich van deze aarde terugtrok?

En zoo gaat dan dit werk der heiligste ontferming door, en voort en verder en onder alle geschil en twist en tweedracht, onder alle geroep van den haat, en het uitgalmen van de ruwste profanie en godslastering, gaat toch dat heerlijk werk van den Heiligen Geest voort den raad Gods te voleinden.

En zoo heerscht de Koning koninklijk, en de zielen worden bekeerd, en de wederhoorigen getroost, en zelfverloochening en edele toewijding plant zich voort, en er schittert ontferming, en er tintelt barmhartigheid, en, voor alle menschelijk oog verborgen, koestert deze volkomene Liefde de ziel, die bevroren, en het hart, dat door eigen schuld verkleumd was, en iets, iets althans van het zoet en het zalig der heiligste Liefde wordt op aarde reeds genoten.

En zoo zal het blijven voortgaan, en die heerlijke gloed zal blijven gloren, zoolang de strijdende kerk op aarde haar laatsten strijd nog niet volstreden heeft.

En eerst als het daaraan toekomt, en het einde aanbreekt, en het teeken van den Zoon des menschen op de wolken zal gezien zijn, eerst dan zal ingaan die volkomen heerlijkheid, waarin alle werk van den onheiligen geest zal worden tenietgedaan, en het werk van den Heiligen Geest voltooid zal worden.

Voltooid, o, gewisselijk, daarin, dat dan de heerlijkheid ingaat; voltooid door het afdrogen van veler tranen; door het wegvallen van alle bewindsel; door het aanschouwen van wat geen oog gezien; door het beluisteren van wat geen oor gehoord heeft; door de verrukking van wat in geen menschenhart is opgeklommen; maar toch meer en hooger nog daardoor, dat dan *de Liefde* volkomen zal uitbreken.

De Liefde in haar heiligste, in haar zuiverste bezieling. De storelooze gemeenschap met den Heere onzen God.

Die Liefde, waarvan zoo heerlijk het Apostelchoor, bij monde van den man van Tarsen, zong:

»Al ware het, dat ik de talen der menschen en der engelen sprak, en de Liefde niet had, zoo ware ik een klinkend metaal of luidende schel geworden.

»En al ware het, dat ik de *gave* der profetie had, en wist al de verborgenheden en al de wetenschap; en al ware het, dat ik al het geloof had, zoodat ik bergen verzette, en de Liefde niet had, zoo ware ik niets.

»En al ware het, dat ik al mijne goederen tot onderhoud *der armen* uitdeelde, en al ware het, dat ik mijn lichaam overgaf, opdat ik verbrand zou worden, en had de Liefde niet, zoo zou het mij geen nuttigheid geven.

„De Liefde is lankmoedig, zij is goedertieren ; de Liefde is niet afgunstig; de Liefde handelt niet lichtvaardiglijk; zij is niet opgeblazen;

»Zij handelt niet ongeschiktelijk, zij zoekt zichzelve niet, zij wordt niet verbitterd, zij denkt geen kwaad;

»Zij verblijdt zich niet in de ongerechtigheid, maar zij verblijdt zich in de waarheid;

»Zij bedekt alle dingen, zij gelooft alle dingen, zij hoopt alle dingen, zij verdraagt alle dingen."

Deze Liefde nu is de *eeuwige* Liefde. *Zij* vergaat nimmermeer!

DERDE HOOFDSTUK.

HET GEBED.

XXXIX.

HET WEZEN VAN HET GEBED.

> Met alle bidding en smeeking, biddende te allen tijd in den Geest, en tot hetzelve wakende met alle gedurigheid en smeeking voor al de heiligen.
>
> Efeze 6 : 18.

Na het werk van den Heiligen Geest in het schoon *der Liefde* te hebben begluurd, rest ons thans nog ten slotte het werk van den derden Persoon in het Eeuwige Wezen te bespieden *in het Gebed.*

Meer toch dan men dusver deed uitkomen, treedt in de Heilige Schrift ook bij het heilige werk *des biddens* zekere in- en meêwerking van den Heiligen Geest op den voorgrond. Het sterkst spreekt dit in Rom. 8 : 26 en 27, als de heilige apostel Paulus betuigt: »En desgelijks komt ook *de Geest* onze zwakheden mede tehulp; want wij weten niet, wat wij bidden zullen, gelijk het behoort, maar *de Geest zelf bidt voor ons* met onuitsprekelijke verzuchtingen, en die de harten doorzoekt, weet, welke de meening des Geestes zij, *dewijl Hij naar God voor de heiligen bidt.*" Even helder stelt de Christus zelf dezen samenhang tusschen ons bidden en het werk van den Geest in het licht, als Hij der Samaritaansche vrouw uit Sichar te verstaan geeft, »dat God *een Geest* is, en de ware aanbidders den Vader aanbidden zullen *in geest en waarheid,*" »want," zoo voegt Jezus erbij, »de Vader zoekt ook dezulken, die Hem alzoo aanbidden." In schier gelijken zin schrijft de heilige apostel Paulus aan de kerk te Efeze: »Zijt met alle bidding en smeeking te allen tijde biddende *in den Geest,* en tot hetzelve wakende met alle gedurigheid en smeeking voor al de heiligen." Gods oude

belofte lag er reeds uit de dagen van Zacharias: »Doch over het huis Davids en over de inwoners van Jeruzalem zal Ik uitstorten *den Geest* der genade en *der gebeden*" (Zach. 12: 10); en deze belofte was in vervulling gegaan, toen de apostel van Christus jubelen kon: »Door Hem hebben wij beiden *den toegang door éénen Geest* tot den Vader' (Ef. 2: 18). Bij het »Abba, Vader!" onzer gebeden »getuigt *de Heilige Geest* met onzen geest, dat we kinderen Gods zijn" (Rom. 13: 15). En in het verlangend uitzien naar de toekomst van den Bruidegom is het niet alleen de Bruid, maar *de Geest* én de Bruid, die bidden: »Kom, Heere Jezus! ja, kom haastelijk!" Zelfs laat zich, voor wie dieper doordenkt, met name van het Gebed de geestelijke stelregel niet scheiden, dat het een bidden zijn moet »niet als hadden we ontvangen den geest der wereld, maar *den Geest, die uit God is*, opdat wij weten zouden de dingen, die ons van God geschonken zijn"; een smeeking, die we dan dankzeggend uitspreken »niet met woorden, die de menschelijke wijsheid leert, maar *met woorden, die de Heilige Geest leert*, geestelijke dingen met geestelijke (woorden) saamvoegende" (I Cor. 2: 12 enz.).

Er is alzoo geen twijfel, of er moet wel terdege ook in ons Gebed een werk van den Heiligen Geest erkend en geëerd worden; en het kan vrucht dragen voor de oefening onzer gebeden, zoo ook dit teedere punt opzettelijk wordt toegelicht. Niet, dit spreekt vanzelf, om *geheel* de leer der Gebeden hier in te lasschen. Dit zou hier misplaatst zijn en hoort beter thuis bij de behandeling van de laatste acht afdeelingen van den Heidelberger Catechismus. Maar wel, om de hooge en heilige beteekenis in het licht te stellen, die (of wij het merken of niet merken) God de Heilige Geest, de derde Persoon in het Drieëenig Wezen, in zoo zeldzame mate voor de »Gebeden der heiligen" heeft.

Om hiertoe te geraken, dient nu in de eerste plaats de zilveren draad opgespoord, die tusschen het *wezen* van ons gebed en het *eigen werk* van den Heiligen Geest zekere noodzakelijke verbinding en natuurlijken samenhang legt.

Niet alle gebed toch is gelijk.

Heel anders is het bidden van *Jezus* in zijn Hoogepriesterlijk gebed, en heel anders het bidden van *den Heiligen Geest* met onuitsprekelijke verzuchtingen. De smeekingen der heiligen *op aarde* zijn onderscheiden van de smeekingen der heiligen, die *daarboven* voor den troon jubelen en van onder den troon roepen. Zelfs de gebeden der heiligen op aarde

zijn niet hetzelfde in de *onderscheidene* geestesgesteldheden, waarin zij zich bij hun smeekingen bevinden. Anders zijn de gebeden »der Bruid", dat is van *al Gods heiligen* op aarde saam; anders de gebeden der heiligen in *plaatselijke* saamvergadering der geloovigen; anders hun smeekingen in den kring *der broederen*, als er twee of drie in Jezus' naam vergaderd zijn; en anders weer hun stil gebed, dat ze *in de eenzaamheid* uitstorten. En zoo ook zijn van al deze Gebeden der heiligen weer in den wortel onderscheiden de gebeden der *nog onbekeerden*, hetzij dat verborgen en ongekend het zaad der wedergeboorte reeds in hen sluimert, hetzij dat ze, nog in hun ongebroken zondige natuur staande, roepen tot een God, dien ze niet kennen en tegen wien ze overstaan.

Deze velerlei onderscheiding tusschen allerlei schakeering van bidders en allerlei soort van gebeden doet de vraag rijzen, of de Heilige Geest alleen in een *enkel soort* van die gebeden werkzaam is, dan wel in *alle* gebed als zoodanig.

Het kon toch zijn, dat de Heilige Geest in ons gebed indrong alleen op die zeldzame hoogtepunten van ons gebedsleven, als het een enkel maal voor onze ziel tot het zoet der zalige en innige liefdegemeenschap met het Eeuwige Wezen komt. Het kon ook zijn, dat er altoos zekere werking des Heiligen Geestes was in de Gebeden der heiligen, met uitsluiting van de onbekeerden. En eindelijk staat ook de derde mogelijkheid open, dat er een werk van den Heiligen Geest in *alle* gebed en *alle* smeeking was; ook dan als er van een aanroepen van den Vader in de hemelen »in geest en waarheid" nog geen sprake kan zijn.

Om dit te beslissen is ons vóór alle dingen noodig, dat we met eenige juistheid bepalen, wat we onder »het gebed" verstaan.

Tweeërlei toch is hier mogelijk.

Men kan óf het »gebed" in engeren zin nemen, als een godsdienstige handeling, waardoor men van God den Heere iets *vraagt*, *verzoekt* of *afsmeekt*. In dat geval is alle gebed een uitspreken en voor Gods troon brengen van een *begeerte*, die in ons oprees. Komt alle gebed voort uit een nood, een leegte, een gebrek, een nooddruft, waarvoor we vervulling vragen. En is het een toegaan tot Gods almachtigheid en Gods voorzienig bestel, om in onze armoede door Hem te worden verrijkt, in gevaar door Hem te worden beschut en beschermd, en bij verleiding en verzoeking, die over ons komt, door Hem te worden staande gehouden.

Maar er is evengoed een *ruimere* opvatting mogelijk, naardien meestal onder het gebed ook de »*dankzegging*" wordt besloten. De »Dienst der gebeden" in Gods kerk sluit altoos ook den Dienst der dankzegging in. Onze Heidelbergsche Catechismus verstaat het in de 45e Zondagsafdeeling evenzoo, en vat heel het stuk des gebeds zelfs als het »voornaamste stuk der dankbaarheid" op. En eigenlijk zijn er in eenigszins hoogeren zin geen »gebeden" denkbaar, die voor den troon der genade niet tevens *dankzeggend* zouden opgaan.

Geeft men dit nu eenmaal toe, dan moet men intusschen nog verder, en dient onder het »gebed" ook de »*lofverheffing*" en alle »*uitgieting* der ziel" begrepen te worden. Een gebed, dat niet ook prijst, looft en jubelt is geen eigenlijk bidden. *Bidden* en *aanbidden* vloeien in de smeekingen der heiligen ineen. En waar in de ziel zich duizenderlei gedachten verdringen, ook al zijn ze geen bepaalde smeekingen, en ook al houden ze geen eigenlijke dankzegging in, ja ook al vormen ze geen bepaalde lofverheffing, daar is er toch een drang in ons, waar geen weerstand aan is te bieden, om deze gedachten, die de ziel vervullen, uit te storten voor den Eeuwige.

Als Mozes in Psalm 90 zijn gebed uitstort, is er 1°. een eigenlijk *smeeken:* »Keer weder, Heere! tot hoe lang? en het berouwe U over uwe knechten." Er is in zijn gebed 2°. *dankzegging:* »Heere! Gij zijt ons geweest een toevlucht van geslachte tot geslachte!" Er is 3°. »*lofverheffing*": »Eer de bergen geboren waren en Gij de aarde en de wereld voortgebracht hadt, ja, van eeuwigheid tot eeuwigheid zijt Gij God!" Maar toch is er behalve deze *smeeking*, *dankzegging* en *lofverheffing* 4°. ook nog een heel andere *uitgieting* van de gedachten der ziel in dit Mozaïsche bidden, als het straks heet: »Wij vergaan door uwen toorn en door uwe grimmigheid worden wij verschrikt"; of sterker nog, als hij in zijn smeeking uitroept: »Aangaande de dagen onzer jaren, daarin zijn zeventig jaren, of zoo wij zeer sterk zijn, tachtig jaren; en het uitnemendste van die is moeite en verdriet; want het wordt snellijk afgesneden en wij vliegen daarheen!"

En geheel hetzelfde vindt ge terug in het Hoogepriesterlijk gebed van Jezus zelf. Ook hier is 1°. *smeeking:* »En nu, verheerlijk Mij, Vader! bij Uzelven, met de heerlijkheid, die Ik bij U had, eer de wereld was;" of: »Heilige Vader! bewaar ze in uwen naam, die Gij Mij gegeven hebt, opdat ze één zijn mogen, gelijk als Wij." Er is 2°. *dankzegging:* »Gij hebt Mij macht gegeven over alle vleesch, opdat al wat Gij Mij gegeven hebt, Ik hun het eeuwige leven geve." Er is 3°. *lofverheffing:* »Rechtvaardige Vader! de wereld heeft U niet gekend, maar Ik heb U gekend,

en deze hebben bekend, dat Gij Mij gezonden hebt." Maar bovendien is er ook 4°. in dit Hoogepriesterlijk gebed allerlei *uitgieting der ziel*, die nóch gebed, nóch dankzegging, nóch lofverheffing is, maar het uitstorten van allerlei gedachten, die zich in de ziel des Heeren verdrongen: »Al het mijne is het uwe, en al het uwe is het mijne!" »Ik heb U verheerlijkt op aarde en volbracht het werk, dat Gij Mij gegeven hebt." »Ik heilig Mijzelven voor mijne jongeren, opdat ook zij geheiligd mogen zijn in waarheid."

Neemt ge dus uw bidden niet in dien engsten en strengsten zin van iets van God *afsmeeken;* maar in den ruimeren zin, waarin het tevens de *dankzegging* insluit, dan *moet* ge noodwendig ook die beide andere bestanddeelen toelaten, die ten eerste als *lofverheffing* of *aanbidding*, en ten anderen als *uitgieting der ziel* het best onderscheiden worden.

De schuldbelijdenis en belijdenis van zonden noemden we alleen dáárom niet afzonderlijk, omdat deze nooit anders dan tot *smeeking om vergiffenis* kan voeren; die smeeking inleidt; en er de bewegende oorzaak van is; terwijl, als de ziel een enkel maal drang en innerlijke persing gevoelt, om haar innerlijke verlorenheid en natuurlijke doemwaardigheid voor God tot in den wortel der zaak te belijden, het vanzelf komt tot een *uitgieting der ziel*, gelijk we in de vierde plaats noemden.

Alles wel saamgevat, is derhalve onder ons gebed in ruimeren zin te verstaan *alle godsdienstige handeling, waarbij we ons onderwinden om rechtstreeks het Eeuwige Wezen toe te spreken.*

De eenige moeilijkheid, die hierbij overblijft, schuilt in den *lofzang*. Het is toch onmiskenbaar, dat ook in tal van psalmen een rechtstreeksch toespreken in het lied van het Eeuwige Wezen voorkomt, en dat alzoo de grens dreigt uitgewischt te worden, die het *Gebed* van den *lofzang* scheidt.

Deze zaak ligt zóó.

De lofzang heeft *vier* trappen.

Hij kan óf zijn een zingen van den lof des Heeren *voor de eigen ziel;* óf een zingen van zijn lof voor het oor *onzer broederen;* óf een zingen van den lof des Heeren voor de *wereld en de demonen;* óf eindelijk een zingen van den lof des Heeren voor *den Heere onzen God zelf.*

Vlamt in het hart van Gods kind ongedwongen heilige blijdschap op, o, ook al is hij dan alleen, ja, al zat hij geboeid en gekluisterd in den kerker, dan zou hij nog drang en persing in zich gevoelen, om enkel

ter voldoening aan den dorst zijner ziele, met heldere stem een psalm aan te heffen, en van den lof des Heeren te jubelen voor zijn eigen hart.

Zoo zingt een kind des Heeren bijvoorbeeld in de eenzaamheid: »God heb ik lief, want die getrouwe Heer hoort mijn gebed, mijn smeekingen, mijn klagen!"

Heel anders is zijn lofzang echter, als hij niet voor zichzelf en in de eenzaamheid, maar met en voor zijn broederen zingt. Dan heet het: »Hoe zalig is het volk, dat naar uw klanken hoort! Zij wandelen, Heer! in 't licht van 't godlijk aanschijn voort." Of zelfs wordt dan het volk rechtstreeks toegesproken: »Gij volk, uit Abraham gesproten, dat zooveel gunsten hebt genoten"; of: »Jeruzalem! gij hoort die blijde klanken, elk heff' met mij den lof des Heeren aan!"

Weer in een anderen trap komt de lofzang voor, als er in het lied getriomfeerd wordt, en de kerke Gods als het ware der wereld en den demonen toezingt, om den lof des Heeren en de zekerheid van zijn zegepraal uit te spreken. Bijvoorbeeld in het strijdlied: »Wij steken 't hoofd omhoog en zullen de eerkroon dragen," en het slot: »en onze Koning is van Isrels God gegeven."

Maar de hoogste trap in den lofzang is toch wel degelijk, als het nóg verder gaat, en als het lied uitvloeit in een rechtstreeksche toespraak tot den Eeuwige, dat men niet aan zichzelf, noch aan zijn broeder, noch aan de booze machten, maar alleen *aan God zelven* denkt. Dan toch is de lofzang het plechtigst. Laat Psalm 51 maar worden aangeheven, of het begin van Psalm 130, en ieder voelt terstond het onderscheid. »Gena, o, God! gena, hoor mijn gebed!"; of »Uit diepten van ellende roep ik met mond en hart tot U, die heil kunt zenden; o God! aanschouw mijn smart." Dán is werkelijk het *bidden* en *zingen* één geworden. Het is dan de kerke Gods, die, om *overluid* te kunnen bidden, dit in *een zang* doet, maar in een gemoedsstemming, waarbij ze eigenlijk meer de *smeeking* dan het *lied* op het oog heeft.

De kerke Gods heeft er niet altoos genoeg aan, dat er een is, die in het gebed voorgaat, en dat alle anderen in stilte meêbidden. Ze voelt soms ook sterken drang om zelve, overluid, in het gebed meê in te stemmen. Iets wat vooral in Engeland sterk uitkomt, waar in allerlei kringen en ook in de kerk de geloovigen de vaste gewoonte hebben, om als de voorganger in het gebed iets zegt, dat hun ziel inneemt, half

mompelend en half luid fluisterend meê te bidden, en altoos vast den voorbidder het *Amen* overluid na te zeggen.

In de Episcopale kerk heeft deze drang, die bij den levendigen Engelschman sterker spreekt dan bij ons afgemeten karakter, zelfs het *Commonprayer book* in het leven geroepen. Dat wil zeggen een liturgie van gebeden, gelijk wij die in kleinere afmeting ook in ónzen Liturgischen bundel bezitten, maar dan meer bepaaldelijk van gebeden, die men *samen* bidt en dat wel *hardop* en *overluid*. Dan heft de prediker deze gebeden aan, en aanstonds valt heel de kerk overluid in, en spreekt dezelfde gebeden uit; niet in zang of lied, maar in kalm proza; zoodat bijvoorbeeld het »Onze Vader" door heel de gemeente der geloovigen hardop wordt meêgebeden.

Onze kerken sloegen dien weg niet in. En terecht. Het hoort niet bij onzen landaard, en is dikwijls zelfs in Engeland verre van stichtelijk. Maar den drang, waaruit dit *Commonprayer book* geboren wierd, kennen toch de geloovigen ook in ons midden. Het is ons lang niet altoos genoeg, dat er één voor ons bidt, met wien we meêbidden. Neen, vaak wordt de drang gespeurd, en eigenlijk moesten de geloovigen *nooit* saamvergaderen, of die drang moest althans éénmaal tot uiting komen, om zelf, rechtstreeks en overluid in het gemeenschappelijk gebed tot den Heere te gaan. En dit nu is de lofzang in den hoogsten trap, genomen als rechtstreeksche toespraak tot het Eeuwige Wezen. Alleen maar onze kerken *voelen* dit onderscheid niet altoos sterk genoeg; en vandaar de zondige zwakheid, dat zoovelen zulk een smeekenden lofzang in den hoogsten toon vaak meêzingen, terwijl het oog allerwegen ronddwaalt, en heel andere dingen de gedachten vervullen, en er van »bidden *tot* den Heere" in het lied bij hen geen sprake was.

We merken hierbij nog op, dat deze ineenvloeiing van het *Gebed* met den lofzang op den hoogsten trap bovendien van den aard onzer Psalmen onafscheidelijk is.

Immers een menigte Psalmen *zijn* eenvoudig *gebeden;* eens staat er zelfs na afloop van heel een reeks Psalmen: »De *gebeden* (niet de lofzangen) van David hebben een einde." En al is het nu waar, dat onze min goede versindeeling en het zingen van slechts een enkel vers uit een heelen psalm dit gebedskarakter noodzakelijk verzwakt, zoo kan het toch niet anders, of waar de eigenlijke smeeking van den biddenden zanger in dat éene vers geconcentreerd ligt, *moet* het lied wel een *gebed,* de psalm wel een *smeeking* worden, ook als de schare der geloovigen het in haar saamvergadering aanheft.

Er hoeft dus niets teruggenomen van wat we straks stelden. Bidden

is metterdaad elke godsdienstige handeling, *waarbij het schepsel zijn Schepper rechtstreeks toespreekt.* Dit kan nu smeekend, het kan dankzeggend, het kan lofverheffend, het kan klagend en zuchtend zijn. Maar het feit blijft altoos, dat het *schepsel zijn Schepper rechtstreeks heeft toegesproken.*

Let wel, niet dat het schepsel *over* Hem sprak, of *van* Hem sprak.

Dat is nog geen bidden.

Neen, om gebed te zijn, moet het altoos een spreken *tot* het Eeuwige Wezen zijn.

De wijze, waarop dit spreken plaatsgrijpt, is daarbij onverschillig voor het karakter van het gebed als zoodanig.

Zulk bidden kan een zuchten zonder woorden, in de enkele denking, zijn. Het kan zich uiten in een diepen zucht, waarin de benauwde ziel lucht zoekt. Het kan uitgaan in een enkelen kreet. Het kan in meerdere woorden uitvloeien. Ja, het kan aanzwellen tot een gansch breede toespreking van het Eeuwige Wezen. Of eindelijk ook, het kan in spreken én zingen overslaan. Maar dit alles deert het karakter van het *bidden* niet.

Dat karakter is en blijft ongeschonden, als de ziel des menschen zich maar in de volle bewustheid, dat God leeft en haar roepen hoort, tot Hem richt, tot Hem opheft, en als stond Hij vlak bij en voor haar, den zucht of den kreet voor Hem slaakt en het woord of den zang voor Hem uitstort.

XL.

HET GEBED EN ONS BEWUSTZIJN.

Roep Mij aan in den dag der benauwdheid; Ik zal er u uithelpen, en gij zult Mij eeren. Psalm 50 : 15.

Zoo bleek ons dan, hoe het wezen des Gebeds ligt in een rechtstreeksch *toespreken van het Eeuwige Wezen*; hoe deze heilige toespraak tot de Majesteit des Heeren Heeren óf een *bede* in engeren zin kan zijn, óf wel een *dankzegging*, óf ook een *lofverheffing*, óf eindelijk een *uitstorting* der ziel; en bleek ons eveneens, hoe de *vorm* van het gebed meer of minder volkomen kan zijn, opklimmende van een *nauwlijks geslaakte* verzuchting tot een *helderbewuste* toespraak tot den Almachtige.

Op dit laatste punt komen we thans nog even terug, omdat een juist onderscheiden tusschen de verschillende vormen van het Gebed niet mag uitblijven, zoo ge in den wortel zelf van het bidden het werk van den Heiligen Geest zult ontdekken.

Bidder moet *gij* zijn. Uw *ik*. Niet uw ziel, noch uw lichaam, maar uw *persoon*. Wel is ziel en lichaam beide in het gebed betrokken, maar toch altoos zoo, dat uw *persoon*, uw *ik*, dat *gijzelf* uw ziel uitstort, in uw ziel u van uw bede bewust wordt, en door uw lichaam uw gebed tot uiting brengt.

Dit zal het duidelijkst worden, zoo we eerst de aandacht vestigen op de verrichting van het *lichaam* bij het gebed. Immers niemand zal wel willen beweren, dat het lichaam met ons gebed niets uitstaande zou hebben. Reeds op zichzelf is alle saambidden met anderen zonder de hulp van het lichaam onmogelijk, overmits voor saambidden een overluid bidden van den een, en een beluisteren van het gebed door den ander noodzakelijk is; en noch dit overluid bidden, noch dit beluisteren van het gebed denkbaar is zonder een *lichamelijken* mond, die spreekt, en een *lichamelijk* oor, dat hoort.

Doch hiermeê is nog op verre na niet *genoeg* gezegd; want de invloed *op* en de beteekenis *bij* ons bidden, die aan het lichaam toekomt, reikt nog veel verder.

Ge merkt dat zelf hier wel aan, dat een gebed *zonder woorden* voor uw eigen zielsbesef u onbevredigd laat. Enkel bidden in de *overdenking*, zonder een zachter of luider uitspreken van onze gedachten, is een

onvolmaakter vorm van het gebed. En al fluisteren we in stilheid bij onszelf, toch dringt een eenigszins innig gebed er altoos naar, om in woorden uit te komen. Het is zoo, er kan in het innigst gebed een diepte zijn, die we niet onder woorden brengen kunnen, maar dan *voelen* we dit gebrek en die leemte ook, en is het ons een vertroosting, zoo de Heilige Geest dan met onuitsprekelijke zuchtingen voor ons bidt.

Als de ziel niet geroerd noch geschokt is, en stille kalmte ons inwendig dooradémt, is een overdenking zonder woorden soms zoet en zalig; maar zóó kan er geen machtiger golfslag over de wateren onzer ziel gaan, of de drang, om het gebed ook in woorden uit te storten, doet zich onweerstaanbaar gevoelen, en ook al zijn we dan alleen in ons bidvertrek, dan slaat het stil gebed soms in een overluid roepen over, een aanroepen van de ontfermingen van den Heere onzen God. Zelfs de Christus in Gethsémané bad niet met stille overdenkingen, noch in onuitgesproken verzuchtingen, maar met klare woorden, die nog in ons oor weerklinken.

Iets waarbij nog gevoegd mag, dat, ook afgezien van het overluid of fluisterend bidden, toch ook langs anderen weg ons lichaam wel terdege veel en zeer veel aan ons gebed af- of toedoet. Dit komt op *drieërlei wijze* uit. *Vooreerst* in den natuurlijken drang, om geheel ons lichaam biddende te maken. Daartoe *knielen* we neder, als om ons voor den hoogen God te verootmoedigen. Daartoe sluiten we de *oogen*, om door de wereld niet afgetrokken te worden. Daartoe heffen we biddend de *handen* op, als om de genade in te roepen. Daartoe kruipt de worstelaar soms langs den grond in de zielsweeën zijner innerlijke benauwing. Daartoe ontblooten we *het hoofd* als teeken van eerbiedenis. En daartoe staan in de vergadering der geloovigen de mannen op, gelijk ze op zouden staan van hun zetels, als de Koning der eere binnenkwam. *Ten tweede* blijkt dit aan den invloed, dien de gesteldheid van ons lichaam niet zelden op ons gebed heeft. Drukkende hoofdpijn, schrijnende, vlijmende pijnen in spieren of zenuwen, te groote opgewondenheid door aanzwelling van het bloed in de aderen, een gevoel van flauwte en onmacht en zooveel meer verhinderen o, zoo dikwijls, niet elke zucht, maar dan toch de volle uitvloeiing der gebeden. Zelfs weet een ieder uit eigen droeve ervaring, hoe reeds slaperigheid en dommeligheid vaak vijanden zijn, waarmeê het warme, zoete, zalige bidden te worstelen heeft. Terwijl omgekeerd frischheid van gestel, helderheid van hoofd en stille kalmte van zinnen ongemeen het gebed bevorderen. Reden waarom én in de Schrift én in de practijk onzer vaderen het lichamelijk *vasten* telkens als middel voorkomt, om de geloovigen voor het gebed te bekwamen. En *ten derde* is het niet zelden *lichamelijke*

nood, die, nog eer er *ziels*nood gekend is, de lippen der stommen pleegt te openen en ze biddende maakt voor den Heere. In gezinnen, waar anders nooit gebeden wierd, leerde men het bidden niet zelden in lichamelijke, ernstige krankheid. Bij lichaamsgevaar in brand of op zee is niet zelden een gebed over lippen gekomen, die anders slechts een vloek uitlieten. En steden en dorpen, die geen gemeenschappelijk bidden meer kenden, zijn bij oorlogsgevaar, honger of pestilentie niet zelden tot een biddag uitgedreven met gelijken ijver, waarmeê anders slechts vreugdedagen wierden afgezonderd.

De beteekenis van het lichaam is dus metterdaad bij het gebed zeer groot; zoo groot zelfs, dat, waar bij een vallen in onmacht, bezwijming of in flauwte de band tusschen ziel en lichaam ophield te werken, het gebed tegelijk verdween; en bij stoornis in het bewustzijn door ijlende koortsen van geen gebed meer sprake kon zijn. Slechts houde men hierbij wel in het oog, dat het gebed nooit *enkel* lichamelijk kan zijn; en dat elk bidden, dat, *enkel* lichamelijk, *buiten* het besef der ziel omgaat, ontaardt in een prevelen van woorden, dat geen *bidden* meer is. Zoo dikwijls de vorm van het bidden wordt nagebootst en de klanken des gebeds over de lippen rollen, zonder dat de persoon, die dit doet, zelf, en met bewustheid en bedoeling, zich tot het Eeuwige Wezen richt, is er een *schijn* des gebeds, maar geen wezenlijk bidden; een bolster zonder pit.

Maar ook hierbij kunnen we niet staan blijven; en om het werk des Heiligen Geestes in het bidden als zoodanig op te sporen, moet nog dieper in de zaak ingedrongen.

Naar onze gewone voorstelling, en die zeker ten deele juist is, kunnen we in hoogeren zin niet bidden, of we moeten een overdenking hebben. Een overdenking van het geheugen, waardoor we ons onze zonden te binnen brengen en ons Gods goedertierenheden herinneren; een overdenking der bewoordingen, waarin we ons verliezen in de aanbidding van Gods heerlijke deugden; een overdenking des bewustzijns, waarmeê we onze nooden in den gebede voorstellen; een overdenking der liefde, waarmeê we ingaan in de nooden van vaderland en volk, van land en kerk, van stad en dorp, van ons geslacht, ons gezin en ons kroost; en eindelijk een overdenking der fundamenten onzer gebeden, waardoor we indachtig worden, welke de beloftenissen Gods, de ervaring der vaderen en de gesteldheden des Koninkrijks zijn.

Deze overdenking nu is niet in een klein wicht, dat nog in de wieg huilt; maar komt eerst langzamerhand op, naarmate zich ons bewustzijn ontwikkelt en onze ervaring en onze kennisse rijpt. Maar ook deze overdenking hangt steeds aan onze *hersenen*. In onze hersenen is de zetel van al ons denken, en zoodra er in die hersenen een stoornis ontstaat door krankheid, zoodat ons bewustzijn verdonkerd wordt, houdt die overdenking op of wordt vervalscht. Zoo is het ten deele reeds in den slaap, ten deele bij chloroformiseering of bezwijming, maar vooral bij krankzinnigheid. En alleen dán, als onze hersenen normaal zijn en daardoor de vorming van overdenking vrij is, vindt de biddende persoon de gedachten gereed, waarin hij zijn gebed voor God den Heere zal uitstorten. Zonder onze hersenen is er geen denking; zonder denking zijn er geen gedachten en geen opzameling van gedachten in het geheugen, en zonder overdenking, op die beide rustende, is er geen bidden in eigenlijken zin. Geheel anders nog dan zoo straks blijkt dus ook hieruit, dat het gebed in veel sterker zin, dan men doorgaans waant, ook *aan het lichaam* hangt; inzooverre uw persoon voor alle overdenking aan *uw hersenen* gebonden is, en die hersenen toch wel terdege hooren tot uw lichaam.

Nu zij men echter wel op zijn hoede, om dit niet te ver te drijven, alsof de wortel des gebeds dus eigenlijk in onze hersenen, dat is in een deel van ons lichaam zou liggen. Reeds onze eigen gebedservaring komt hiertegen op, en zegt ons, dat het is, zooals de Schrift het leert, dat de wortel des gebeds niet in de hersenen huist, maar in *uw hart*. In dat hart zijn de uitgangen uws levens, en dus ook de uitgangen van uw gebedsleven. Als uw hart u niet tot bidden aandrijft, baat uw kermen u niet met al. Mannen met prachtige hersenen, maar een koud hart, zijn nooit echte bidders geweest, en omgekeerd was er juist onder die velen, wier hersenleven zwak, maar wier hart sterk ontwikkeld was, een stroom van biddende zielen, die den Heere onzen God aanriepen.

Ook hiermeê echter komen we van het lichaam nog niet af. Immers *ook ons hart* is een deel van ons *lichaam*. En al naar gelang de stroom van het bloed in dat hart met trager of met sneller polsslag heenstroomt, is de uiting van uw zielsleven machtig en overweldigend, of zwak en ingezonken, en daarmeê saamhangend ook uw gebedsuiting warm en bezield, of koel en afgemeten. En waar door verzwakking van uw bloed of door bedenkelijke aandoening van uw hart dit deel uws lichaams in kracht verliest en lijdende wordt, boet in den regel ook uw gebedsleven iets van zijn frischheid en helderheid in.

We zijn nu eenmaal geen *geesten*, en bestaan *niet*, gelijk de engelen, *on*lichamelijk. God schiep ons ziel én lichaam. Het lichaam is niet iets

bijkomstigs; maar iets, dat eeuwig bij ons wezen behoort. En daarom kan het niet anders, of een uiting van ons menschelijk leven, gelijk het bidden is, moet wel aan ziel *en lichaam* beide gebonden zijn, en dat in veel strenger zin, dan wij doorgaans meenen.

Toch, en hier moet niet minder nadruk op gelegd, is het *gebed* als zoodanig niet in volstrekten zin van het lichaam afhankelijk. Ware dat zoo, dan zou er geen gebed bij Gods engelen zijn, en veel minder een gebed bij den Heiligen Geest. *Ons* bidden hangt aan ons *menschelijk* bewustzijn; als we ons bewustzijn kwijt zijn, houdt ook ons bidden op; en ons menschelijk bewustzijn, in gewonen zin, is nu eenmaal, omdat we menschen zijn, dus uit ziel en lichaam bestaan, ook aan ons lichaam gebonden. Maar dat ons bewustzijn op zichzelf niet aan het lichaam hangt, blijkt aan het Eeuwige Wezen zelf, van wiens heilig goddelijk bewustzijn ons menschelijk bewustzijn slechts den flauwen afdruk vertoont; en dat terwijl er toch bij den Heere Heere van geen lichaam sprake is. God is een Geest.

Datzelfde geldt ook van de geestenwereld, die even onlichamelijk is en nochtans bewustzijn bezit. En geldt ook van de drie Personen in het Goddelijk Wezen, en zoo ook met name van den Heiligen Geest.

Hieruit nu ontstaat de vraag, of de mensch, die door den dood tot een tijdelijke scheiding van lichaam en ziel komt, daarmeê alle bewustzijn verliest of niet. En op die vraag moet zeer zeker geantwoord, dat ons gewone bewustzijn, gelijk we dit op aarde in het lichaam bezaten, met den dood voor ons ondergaat, om eerst in de opstanding, bij het verheerlijkt worden van ons lichaam, dit gewone bewustzijn, maar dan in machtiger, zuiverder en heiliger vorm terug te erlangen. Nu, zegt de heilige apostel, kent ons gewone menschelijk bewustzijn nog slechts ten deele, maar dan zullen we met dat bewustzijn kennen, gelijk we ook gekend zijn, van aangezicht tot aangezicht.

Maar daaruit volgt nog geenszins, dat daarom aan den mensch in den staat van afgescheidenheid tusschen ziel en lichaam *elk* bewustzijn zou moeten ontzegd worden. Integendeel, de Heilige Schrift leert het tegendeel. En dat we hierbij alleen op de Heilige Schrift afgaan, is natuurlijk. Immers de dooden kunnen ons niet zeggen, hoe het hun na den dood verging, en alleen God zelf, die ook voor het leven in den tusschenstaat zijn ordinantiën gaf, kan ons mededeelen, hoedanig onze toestand dan zijn zal. En dat nu heeft de Heere gedaan, daar Hij ons voor

zijn gezaligden terstond na den dood een toestand leert kennen, *waarin ze bij Jezus zullen zijn.* »Ik heb begeerte," zegt de heilige apostel, »om ontbonden te worden en bij Christus te zijn." En overmits men nu aan iemands bijzijn niets heeft, tenzij men zich hiervan bewust is, zoo volgt hieruit, dat ook de zielen, in den staat der afgescheidenheid, een soort bewustzijn bezitten, dat zeer zeker verschilt van ons gewone bewustzijn, maar toch evenzeer dienst doet, om Christus te kennen en te genieten. Reden waarom onze vaderen zeer terecht alle voorstelling van een *slaap in den dood* verworpen hebben; niet in zooverre er wel terdege een tusschenstaat komt, waarin ziel en lichaam tijdelijk gescheiden zijn; maar in dien zin, alsof uw persoon na uw sterven tot aan den dag der opstanding, onbewust van zichzelven en niet wetende van de heerlijkheden des Heeren, sluimeren zou in vergetelheid.

In onze ziel blijkt derhalve wel terdege de mogelijkheid aanwezig te zijn, om ook buiten de hulpe des lichaams, en dus ook buiten ons hart en onze hersenen om, bewustzijn te bezitten in hooger zin; een bewustzijn, dat besef van de heerlijkheden des Heeren heeft, en daarom de ziel bij Jezus kan doen zijn.

Hoe dit tijdelijke of andere zielsbewustzijn werkt, is echter voor ons een volkomen verborgenheid en een diep geheim. De aard en de wijze, waarop dit andere bewustzijn werkt, is ons niet geopenbaard. Daar weten we niets van. En omdat wij menschen geen andere voorstellingen hebben, dan die door middel van onze hersenen gevormd zijn, kunnen we ons van dit andere bewustzijn zelfs geen voorstelling noch denkbeeld vormen. *Dat* het bestaat, is ons geopenbaard; maar niet, *hoe* het werkt.

Slechts dit éene moet en mag vastgesteld, en dat is juist voor ons onderhavig onderzoek *de hoofdzaak*, in dat tijdelijke bewustzijn, waarmeê we werken zullen tusschen onzen dood en den dag der opstanding, moet *dezelfde persoon* zich bewust worden, die zich thans een bewustzijn van zichzelven vormt door middel van hart en hersenen. Ook na uw dood zijt en blijft *gij* het, die dit bewustzijn hebt en in dit bewustzijn u van *uzelven* bewust wordt. Dit moet wel. Anders toch kon er geen bewustzijn na den dood zijn, om de eenvoudige en afdoende reden, dat er geen bewustzijn bestaan *kan*, of er moet een persoon zijn, die dit bewustzijn heeft. Nu kan het geen *ander* persoon zijn; want waar zou die vandaan komen? Dus *moet* het wel uw eigen persoon zijn. Ook omdat het zoo alleen *u* nabij Jezus kan doen zijn.

En hieruit nu leiden we de gewichtige gevolgtrekking af, dat ons gewone bewustzijn wel, wat *den vorm* betreft, van ons lichaam afhankelijk is,

maar voor wat *het wezen* aangaat niet. Dat het veeleer, wat zijn *wezen* aangaat, ook dan nog voortbestaat, als slaap onze overdenking verduistert, krankzinnigheid ons van onszelven vervreemdt, of bezwijming ons van onszelven doet vallen; en zoo ook dan nog voortbestaat, als de dood voor een tijdlang ons afscheidt van ons lichaam. Iets waaruit dus tevens volgt, dat de wortel en zetel van ons bewustzijn *in de ziel* moet gezocht, en dat ons hart en onze hersenen slechts middelen en voertuigen en geleiddraden zijn, waarvan onze persoon zich bedient, om dit bewustzijn in denkbeelden en voorstellingen te laten uitkomen.

En overmits nu het gebed het toespreken van het Eeuwige Wezen is, dat wil zeggen een *bewust* verkeeren voor het Eeuwige Wezen, zoo volgt hieruit, dat derhalve ook de wortel van het gebed in onzen *persoon* en in ons *geestelijk* wezen moet gezocht worden, en hoezeer ook aan het lichaam gebonden, toch voor wat de kiem aangaat, rust in ons persoonlijk *ik*, voorzoover het bewustzijn heeft van het bestaan van de goddelijke Personen, en zijn band aan die goddelijke Personen voelt en werken laat.

Langs dezen weg komen we dan tot de slotsom, dat de mogelijkheid van ons gebed in ons geschapen zijn *naar den beelde Gods ligt.* Niet alleen toch dat we zelfbewustzijn van onszelf kunnen hebben, vloeit daaruit voort, dat we geschapen zijn naar den beelde van dat Eeuwige Wezen, dat eeuwiglijk zichzelven bewust is; maar ook vloeit alleen uit ons geschapen zijn naar den beelde Gods het machtige feit voort, dat gij, als mensch, u bewust kunt zijn van het »bestaan van dat Eeuwig Wezen, en van den nauwen band, die u aan dat Eeuwig Wezen verbindt".

De uiting van het bewustzijn van dien band en die betrekking is uw bidden, zoodra ge u daarbij tot dat Eeuwige Wezen zelf keert. En voor het werk van den Heiligen Geest *in het gebed* als zoodanig worden we derhalve teruggeleid tot het werk van den Heiligen Geest *in de schepping* des menschen.

En overmits we nu, bij onze voorafgaande onderzoeking van dit punt vonden, dat het juist God de Heilige Geest is, die in de schepping des menschen dit bewustzijn deed opwaken, en in dit bewustzijn des menschen tevens het bewustzijn van Gods bestaan en van onzen band aan Hem indroeg en in stand houdt, zoo blijkt hieruit, hoe *geheel het Gebed*, als verschijnsel in 's menschen geestelijk leven, metterdaad rechtstreeks op een werk van den Heiligen Geest in onze schepping berust.

XLI.

HET GEBED IN DEN ONBEKEERDE.

> Mijn hart zegt tot U: Gij zegt: Zoek mijn aangezicht; ik zoek uw aangezicht, o Heere!
>
> Ps. 27 : 8.

Het gebed zelf; het bidden als zoodanig; elke smeeking tot het Eeuwige Wezen, dat den naam van bidden nog dragen mag, is in eigenlijken zin, voor een deel, het werk van den Heiligen Geest.

Er is geen bidden dien naam waard, of er moet, hoe flauw en zwak dan ook, een *bewustzijn* in ons leven, dat *ons ik*, onze persoon met den *levenden God* te doen heeft; dat eene zielsuiting onzerzijds naar dat Eeuwige Wezen *kan* uitgaan; en dat de Heere in zijn hooge majesteit hierop *merkt*.

De mogelijkheid om te kunnen bidden, is dus niet iets, dat ons op later jaren is toegekomen, veeleer is het een *ingeschapen* iets; dat inklevend in den wortel zelven van ons wezen, van onze natuur onafscheidelijk is. Hiermeê is het zeer wel bestaanbaar, dat de groote menigte tegenwoordig niet meer bidt. Of kunt ge geen vermogen hebben, dat uw leven lang in u sluimert? Bezit een Javaan niet evengoed als wij het vermogen om de Engelsche, Fransche en Duitsche talen te leeren, zonder dat hij er ooit toe komt, dit vermogen aan te wenden? Behouden we ook in onzen slaap niet het *vermogen* om te hooren en te zien, ook al zet de slaap deze vermogens tijdelijk op nonactiviteit? Als een sterke man door een kleinen bengel gesard wordt, heeft hij dan het *vermogen* niet, om hem desnoods dood te slaan, ook al houdt hij met opzet zijn kracht in en steekt zelfs geen vinger naar den deugniet uit? Een vermogen kan dus óf ganschelijk niet in ons tot ontwikkeling komen en ons leven lang schuil blijven, óf ook waar het aanvankelijk opkwam, onderdrukt worden. Dit nu is ook met het bidden alzoo. Neemt men nu alle menschen saam, die op de gansche aarde wonen, dan zijn er van de veertienhonderd millioen menschen zeker geen tweehonderd millioen, die, zij het ook onder allerlei gebrekkigen vorm, niet toonen, dat ook zij het gebed kennen. Van de niet-bidders, die bijna uitsluitend in Europa huizen, heeft stellig de helft den tijd gekend, dat ze nog wel eenigen gebedsvorm hadden. Onder hen, die ook dit verloren, zijn er, die toch later nog oogen-

blikken hebben, dat ze toch weer een gebed slaken. En die wilden. dat ze nog *konden* bidden, o, die zijn er zoo talloos velen, en ze vertegenwoordigen onder de niet-bidders de edelste.

Ons uitgangspunt houden we dus vast: De mogelijkheid om te kunnen bidden, danken we aan *onze schepping*. God schiep den mensch als een op gebed aangelegd wezen. Had dit niet in zijn schepping gescholen, zoo ware dit vermogen nooit in hem gekomen. Tot bidden zijt ge geschapen, of het zoet van het gebed smaakt ge nooit.

En vraagt ge, waarom dit dan nu in onze schepping een eigen en bijzonder werk van den Heiligen Geest is, zie dan hier ons antwoord.

Bidden is het trekken en dringen van het *afgedrukte* beeld naar zijn *oorspronkelijk* Beeld. Dit ons oorspronkelijk Beeld is God Drieëenig, en van dien Drieëenigen God hebben wij de nameloos hooge eere een *uitgedrukt* beeld te zijn en in ons te dragen. Thans geschonden; God geve, door wedergeboorte ook in u reeds hersteld, — maar in elk geval vormen de grondtrekken van dat beeld nog altoos de grondtrekken van uw menschelijk wezen. Zonder dat zoudt ge geen *mensch* meer zijn.

En omdat nu dit wezen in u ontstond door *afdruk* van dat oorspronkelijk Beeld, daarom trekt uw wezen vanzelf naar dit zijn *oorspronkelijk* Beeld. Het dringt, het perst er heen. Het kan er niet buiten. En in het trekken en dringen, waarmeê omgekeerd het oorspronkelijk Beeld in het Eeuwige Wezen zijn *afgedrukte* beeld in den mensch naar zich toetrekt, ligt de grondoorzaak en bewegende drang van alle bidden.

Evenwel om tot *bidden* verheven te worden, moet deze drang, dit trekken naar God, niet maar even onwillekeurig zijn als de zuiging van het water naar de diepte, of de kracht, waarmeê het licht een bloemknop naar zich toelokt. Want dit water *weet* niet, waar het heenzuigt, en de bloemknop heeft geen kennisse van den glans, die haar beheerscht. Neen, *bidden* wordt dit schier onweerstaanbaar trekken dan eerst, als ook gij weet, *dat het zoo is;* in dat trekken *merkt*, wat er met u gebeurt; weet, waar ge heen wordt getrokken; en zelf aan dat zoeken van uw oorspronkelijk Beeld deelneemt.

Het gebed ontstaat dus niet uit uw wil. God Drieëenig is het, die uw ziel tot bidden in u verwekt. Gij trekt niet uit uzelven naar Hem; maar Hij trekt u. Daarom zegt de Psalmdichter: »*Mijn hart zegt mij, o Heer! van uwentwege:* zoek door gebeên met ernst mijn aangezicht."

De eerste stoot tot het gebed, de eerste drang en aandrift gaat niet van ons naar God; maar komt van God naar ons. Doch vanwaar komt nu die stoot ons toe? Bespeurt ge dien als een wind des daags, die uit

den hooge u beroert en aanraakt? Neen, nimmer, maar altoos als een drang, een aandrift, een persing, een stoot, *dien ge in uw hart waarneemt.* En als ge nu toch weet, die aandrang in mijn hart gaat niet *van* mij uit, maar komt *tot* mij; hoe anders wilt ge die aandrift, dien stoot dan verklaren, dan als een impuls, die van den Heiligen Geest in u werkt? Want immers alle impulsen, die van *binnen* in u opkomen en toch van het Eeuwige Wezen uitgaan, *zijn altoos het eigen werk van den Heiligen Geest.* Noch met den Zoon kunt ge gemeenschap hebben dan door den Heiligen Geest, noch met den Vader dan door den Zoon, met wien de Heilige Geest u in gemeenschap zet.

Toch spreken we nog volstrekt niet van den staat der wedergeboorte; dat doen we eerst in ons volgend artikel. In wat we dusver uiteen hebben gezet, namen we den mensch in zijn *schepping*, buiten val en buiten wederopstanding. En dan zeggen we, dat bidden niet het roepen van een zelfstandig wezen naar een hem onbekend God is, wiens kennismaking hij door zijn roepen of smeeken pas aanknoopt; maar dat omgekeerd alle gebed onderstelt, dat uw innerlijke persoon van Gods eeuwig Wezen besef heeft, door uw schepping naar zijn Beeld bij Hem hoort, en bovendien naar dit uw oorspronkelijk Beeld trekt, *zóó dat ge het weet*, of wilt ge, met uw *bewustzijn*. Een geestelijk magnetische kracht dus, die rusteloos op u werkt en uit uw schepping oorzaak nam; maar meer dan een magnetische aantrekking in tweeërlei opzicht: 1°. inzooverre gij ervan weet; en 2°. inzooverre gij er zelf wederkeerig trekking op uitoefent.

Ook op dat tweede punt dient nadruk gelegd. Als een magneet trekt, dan trekt de magneet, en het ijzer *wordt* eenvoudig getrokken, maar trekt zelf niet naar den magneet. Doch zoo is het in uw bidden niet. Bidden rust op den grondslag van *wederkeerig* trekken van beide zijden. Zoolang er alleen nog maar een trekken van Gods zijde is, waarmede God u trekt, dan is er nog geen bidden; en het gebed in u komt dan pas op, als ook uw eigen wezen naar God gaat trekken en drang gevoelt om God den Heere, als het kon, naar u toe te trekken. »Kom, Heere, tot hoe lang! Heere, vertoef niet! Ja, kom haastelijk!"

Dit is de macht der Liefde, die in het gebed tot haar heerlijkste uiting komt. Het gebed is de schoonste bloemknop, die aan den stengel der heilige Liefde ontluikt. Dan werkt er in God liefde *voor den mensch*, dien hij naar zijn Beeld schiep, ter oorzake van dat Beeld, waarnaar Hij hem schiep. En omgekeerd werkt er in den mensch liefde *voor God*

omdat hij naar den Beelde Gods geschapen is. Alle nood zelfs, waaruit we dan redding begeeren, is voor de ziel niets dan een missen van de mogendheid en de trouw des Heeren. En zoo werkt liefde liefde tegemoet om in de stille fluistering der liefde te bidden, niet om geholpen te worden, maar om *Hem weder te bezitten*, naar wien de liefde van uw hart uitgaat.

Bij lager stand neemt het gebed gewisselijk ook lager vorm aan, en door de zonde wierd die vorm zeer laag en baatzuchtig en sloeg het gebed, dat slechts een uitademing der liefde mag zijn, ongetwijfeld in een *egoïstisch roepen* om. Maar thans, nu we het gebed nog alleen in de oorspronkelijke schepping bespreken, blijft de zonde nog buiten het bidden. En gelijk de echte hemelling naar den hemel verlangt, niet om de kroon en den zegepalm en de gouden citer, maar eeniglijk om God, dat Eeuwige Wezen, zelf, zoo ook is het reine en nog onbezoedelde gebed niet een bidden om iets van God, maar om God zelf te bezitten. Denk slechts aan de liefdetaal van het wondere Hooglied. Zooals daar Sulamith naar haar Bruidegom roept, zoo smacht en dorst de biddende ziel, uit verterenden liefdesdrang, in het bidden, naar het wederbezit van haar Maker en het weder bezeten worden door haar God.

En overmits nu de Heilige Geest die Persoon in het Drieëenig Goddelijk Wezen is, die de bewuste gemeenschap in onzen persoon met dat Eeuwige Wezen mogelijk maakt, werkt en alleen in stand houdt, zoo blijkt overtuigend, dat het *gebed* wel terdege tot het eigen domein van den Heiligen Geest behoort, en eerst zoo ge het als *zijn* werk beschouwt, in zijn diepsten grond kan begrepen.

Het is deze hoogwaardige derde Persoon in het Eeuwige Wezen, die in uw schepping het gebed mogelijk maakte; die door zijn werking op u als geschapen wezen dit ingeschapen vermogen tot uiting en werking bracht; en die in alle gebed van het onzondige schepsel én de aandrift én den prikkel én den liefdesdrang tot hét bidden wekt.

Doch nu komt de tweede vraag, deze namelijk, hoe het nu met dit werk van den Heiligen Geest in óns gebed staat, *nadat we zondaars wierden*.

Ook een zondaar toch bidt. Zie het maar aan de heidenwereld, die onder allerlei soms schriklijk lage vormen toch het gebed in stand hield. Zie het maar aan het kleine kind, dat zoo wonderbaar gemakkelijk zich door zijn moeder het bidden leeren laat. Zie het ook aan die velen, die nooit meer baden, maar als plotselinge ontzetting ze aangrijpt, toch weer de knieën buigen, en al kunnen ze niet meer bidden, toch doen of

ze bidden, en hun halve koninkrijk gaven, als ze toch maar bidden konden. En eindelijk, zie het aan die duizenden bij duizenden, die, van de mogelijkheid, dat ze zelven bidden zouden, afziende, nu anderen aanroepen, *dat ze voor hen mochten bidden.* Bid gij voor ons! gij, geheiligde, gij, min zondige, gij, man Gods!

Bidden, zoodat het bidden in heiliger zin heeten mag, *kan* niet een zondaar meer. Alles, ook zijn gebed is tot zonde. In zijn zonde heeft hij de orde omgekeerd. Niet hij zou om God, maar God voor hem bestaan. En in die zelfzucht vastgezet, is God, de Heere des hemels en der aarde, voor hem weinig meer dan een Medicijnmeester in alle krankheid, een Voorziener in allen nood geworden. Een wonder Wezen, dat altoos gereed moet staan, om, als hem, zondaar, iets ontbreekt, dit uit Zijn volheid hem op het eerste roepen toe te doen komen.

Dit is *het egoïsme* in het gebed, dat van het gebed van elk zondaar onafscheidelijk is. Wie waarlijk bidden kan, en *geen* zondaar is, bidt enkel: »Vader in den hemel! uw naam worde geheiligd, uw koninkrijk kome, uw wil geschiede; want U is het koninkrijk en de kracht en de heerlijkheid, tot in eeuwigheid. Amen!" Wie zondaar was, maar bekeerd wierd, bidt *heel* het »Onze Vader!" Eerst die beden om Gods wil, om *zijn* Naam, *zijn* Koninkrijk, *zijn* Wil, en dan voegt hij er die andere bede bij, om het brood, om vergeving en om bewaring van zonden. Maar wie nog *enkel* zondaar is, en geen genade ontving, voor dien bestaat die bede om Gods Naam, om zijn Koninkrijk, om zijn Wil niet. Hij bidt *enkel* om brood, en niets dan brood, en ook wel om vergeving van zonden, maar toch alleen als motief, *opdat* brood en weelde en uitredding hem niet ontgaan.

Over het gebed van een zondaar kan dus niet te laag gedacht worden. Bijna komt in niets onze val zoo sterk uit, als juist in het geheel ontaarde en verbasterde gebed, waarmeê de gevallen mensch zich bezondigt. Al zulk bidden, ge zoudt het kunnen noemen een tarten en tergen van den Heere en zijn eeuwige liefde. Als zoodanig is er in zulk een gebed van den zondaar dan ook niets van het werk van den Heiligen Geest te bespeuren. Al dit bidden komt uit het egoïsme van ons zondig hart op, en bezit als zoodanig niet de minste waardij. Eer het tegendeel.

Maar, en hier komt het nu op aan, omdat gij de snaar op de harp losgewoeld hebt en *valsch* betokkelt, zoodat ze nu niets dan een schrillen wantoon doet hooren, dáárom is de kunstenaar niet minder groot, die oorspronkelijk deze snaar zoo vormde en koos en stelde, dat er de heerlijkste en zuiverste toon van trillen *kon.*

En zoo is het hier.

Uw hart is aan zulk een harp gelijk, die oorspronkelijk door den Heiligen Geest als Kunstenaar en Werkmeester prachtig gevormd, met snaren bespannen en gesteld was. En wat nu de zonde deed, is niet, dat ze deze snaren van de harp van uw hart geheel wegnam. Dan toch zou er geen toon, geen klank en zelfs geen wanklank van kunnen komen. Neen, maar de zonde heeft die snaren losgewoeld en ontstemd, en krast en schrijnt er nu op, dat er niets dan de afschuwelijkste tonen op trillen. Doch dit neemt niet weg, dat toch diezelfde snaren, die nu zoo bang geluid geven, wel terdege getuigen voor het werk van den oorspronkelijken Werkmeester, en alleen door *zijn* oorspronkelijk werk nog geluid geven.

Als een kunstig harpmaker merkt, dat men zijn harp geheel ontstemd heeft, maar hij hoort tenminste nog wangeluiden, dan weet hij, dat er nog herstel mogelijk is. Maar als hij zijn harp terugvindt met de snaren er afgebroken, dan *is* het geen harp meer, maar slechts een nutteloos hout.

Alle gebed van den zondaar nu is zulk een wangeluid, dat schrijnt en krast tegen de schoone en zalige harmonie van Gods eeuwige liefde in; maar niettemin zelfs in die wangeluiden geeft dat zondige bidden nog bewijs, dat de Heilige Geest, als oorspronkelijk Bewerker van het hart, dit met zijn snaren bespannen had.

Ware er bij zulk een persoon gansch niet eenig werk van den Heiligen Geest geweest, dan zou er in zijn hart zelfs geen harp; er zouden geen snaren hoegenaamd zijn; en zelfs het krijschend wangeluid zou niet uit zijn hart kunnen voortkomen. Dat dit er nu toch uit voortkomt, bewijst alzoo, dat er snaren in zijn hart aanwezig zijn, en dat deze snaren, die nu zoo *valsch* trillen, aan waren gelegd op *zuiver* maatgeluid.

Zelfs het gebed van den zondaar zou dus zonder dit werk van den Heiligen Geest ondenkbaar zijn.

Doch er is meer.

Niet alleen toch de *mogelijkheid* van dit wanluidend bidden is enkel uit een oorspronkelijk werk van den Heiligen Geest in den zondaar verklaarbaar; maar in dat wangeluid zelf heeft niets anders plaats dan een *verkeering in haar tegendeel* van een kracht, die de Heilige Geest door zijn werk schiep, in stand houdt en werken doet. Om dit zoo scherp mogelijk te doen uitkomen, voegen we er zelfs bij, dat alle godslastering en alle goddeloosljk vloeken, een verkeeren in haar tegendeel van zulk een kracht van den Heiligen Geest is. Al wie godslasteringen uitbraakt of schrikkelijke vloeken over zijn lippen uitstoot, doet dit krachtens zijn besef en bewustzijn, dat God Almachtig leeft en een God van

ontzettende krachten is. Dat lasteren en vloeken zijn helsche tonen, die trillen van diezelfde gebedsharp, die de Heilige Geest in onze ziel inschiep. Een dier *kan* niet vloeken; en als ons, menschen, door den Heiligen Geest niet deze gebedssnaren in de ziel waren gespannen, zou nimmer een vloek over onze lippen kunnen komen. Het vloeken is de booze zweer, maar die rechtstreeks uit de gebedsader opkomt. Bedenk toch wel, zelfs Satan bezit niet een enkele kracht uit zichzelf; en alle kracht, waarmeê hij tegen God strijdt en scheldt en woedt in zijn razernij, is niets dan kracht uit God, die door Satan in haar tegendeel verkeerd is.

Ook in het gebed van den zondaar nu uit zich *een kracht.* Hij bidt niet, of er moet een drang, een aandrift, een prikkel, hoe zwak dan ook, toe aanwezig zijn. En om te bidden is er een kracht van zijn bewustzijn noodig én een uiting van zijn wil. Welnu al deze krachten, die de zondaar, om te bidden, aanwendt, zijn niet krachten, die hijzelf formeert; maar krachten, die de Heilige Geest in hem werkt, *en die hij misbruikt of verderft.*

Als een valsch speler met den vinger de snaren van de harp betokkelt, ze ontstemt en er wangeluiden uit voortbrengt, dan *schept* hij toch die wangeluiden niet. Eer integendeel kan hij die wangeluiden uit die snaren alleen voortbrengen, omdat er *klank*, *toon*, *geluid* in die snaren inzit, zoodra ze slechts gespannen en aangeraakt worden. En al wat hij nu doet, is, dat hij die tonen, klanken en geluiden vervalscht en bederft. En zoo nu is het ook met het gebed van den zondaar. Zoo valsch bidden als hij doet, zou de zondaar zelfs niet kunnen, indien er geen gebedsklank in de snaren van zijn hart school. En dat hij, hoe dan ook, op eenigerlei wijze bidden kan, dankt hij alleen aan dien gebedsklank, dien de Heilige Geest in de snaren van zijn hart verborg, en dien hij er weer aan ontlokt, doch helaas, slechts om dien *te vervalschen.*

Toch worde ook hier met de algemeene genade, ook in haar somwijlen voorbereidend karakter, gerekend.

De zondaar is op *aarde* nog niet in *de hel.* Tusschen de hel en deze aarde bestaat toch dit onderscheid, dat op aarde tegenhoudende genade werkt, die de macht der zonde breidelt en haar belet in al haar schriklijkheid uit te breken. De zonde is op aarde een bulhond aan de ketting, een gemuilbande hyena. En in de tweede plaats, God heeft deze wereld lief. Hij heeft gedachten des vredes over haar. Zijn scheppingswerk laat

Hij niet varen, en door de vrijmacht zijner genade beschikt Hij een verlossing, die het organisme der wereld en der menschheid redt, zoodat de boom behouden blijft, en de verloren loten en bladen, om straks ter helle te varen, slechts worden afgekapt en weggesnoeid. En met het oog hierop nu strekt de *algemeene genade*, om de krachten der oorspronkelijke schepping in stand te houden, tot gedeeltelijke ontwikkeling te brengen, en alzoo den akker om te ploegen en te bereiden, waarin straks het zaad des eeuwigen levens zal worden uitgestrooid. Wel vermag deze algemeene genade *nooit iets tot zaligheid*, evenmin als het omploegen van den akker ooit de tarwe kan doen uitspruiten, zoo er in de omgeploegde aarde niet gezaaid wordt; maar toch ook zoo heeft dat *ploegen* der *algemeene* genade voor het straks opschieten van het zaadkoren des eeuwigen levens wel terdege *beteekenis*.

En in deze algemeene genade neemt nu de genade der gebeden een niet geringe plaats in.

Ware er geen algemeene genade, die de zonde muilbandde en den akker omploegde, dan zou de zondaar zoomin ooit kunnen bidden als Satan; maar eer als Satan rusteloos God *vloeken*. En dat hij dit nu *niet* doet, maar, in wat zondigen en vervalschten vorm ook, toch nog bidt; reeds eeuwen lang bad, en in zijn bidden, ook al was het slechts vrucht van overlevering, soms zoo roerend schoon zijn eigen zondig egoïsme tebovenkwam, was waarlijk niet uit den wortel der zonde, noch uit een beter iets, dat hij naast zijn zonde in een heilig kabinet van zijn hart had overgehouden; maar enkel *genadige* werking van den Heiligen Geest.

Hoever deze genadige inwerking soms ging, kunt ge bespeuren aan den edelen gebedstoon, die vooral in de oudste overgeleverde gebeden der Indianen en Egyptenaren en Grieken ons nog naklinkt; en hoe roerend en smeekend soms een onbekeerd bidder van den kansel de gemeente in den gebede kan voorgaan, weet meer dan één uit eigen ervaring.

Welnu, ook hiervan komt de eere niet aan den zondaar toe, noch het dingt iets af op de *volstrektheid* van het bederf der zonde. Maar dit toont en bewijst het, dat God de Heere den zondaar niet aan deze zijn zonde heeft overgelaten, maar ter eere zijns naams, daar waar geen *persoonlijke wedergeboorte* gewrocht wierd, toch met een *algemeene* genade tusschenbeide trad, die niet het minst in het gebedsleven soms heerlijke lichtstralen schoot.

En waar dan straks bij zulk een volk, dat deze heiliger traditiën en genadige inwerkingen nog kende, de verlossingskracht van Christus en

dien gekruist doordrong, daar bleek het van achteren, hoe niet het minst door deze, buiten den zondaar omgaande, maar op zijn lippen gelegde gebeden, een baan geëffend en een poort geopend was, waardoor de Koning der eere bij zulk een volk kon ingaan.

En neemt ge het particulier, wie kent dan uit zijn Christelijke ervaring de wondere genade Gods niet, die, lang eer er *zaligmakende* genade voor ons zielsbewustzijn openbaar wierd, niet slechts van veel uitbreking der zonden terughield, maar ook in de *traditie der gebeden* een zonderling werk wrocht, waarvan de zalige nawerking eerst later verstaan en begrepen wierd.

Welnu, in al deze werkingen der *algemeene* genade is, zoodra ze het gebedsleven raken, eeniglijk het werk van den Heiligen Geest te aanbidden.

Hij, die bij onze schepping de harp des gebeds in onze ziel spande, is ook dezelfde goddelijke Kunstenaar, die niet slechts in het wangeluid van ons egoïstisch gebed den gebedsklank nog doet natrillen; maar die meer en heerlijker nog, soms zelfs, als ware onze ziel een Aeolusharp, met den adem zijns monds op die snaren blies, en er nog vaak zoo schoonen, diep smeekenden, óns zelfs meêsleependen toon aan ontlokte.

XLII.

HET GEBED VAN DEN WEDERGEBORENE.

En desgelijks komt ook de Geest onze zwakheden mede tehulp: want wij weten niet, wat wij bidden zullen, gelijk het behoort, maar de Geest zelf bidt voor ons met onuitsprekelijke zuchtingen.
Rom. 8 : 26.

Thans komt de vraag, wat het werk van den Heiligen Geest *in het gebed van den wedergeborene* is.

Hierbij nu moet onderscheiden tusschen het gebed van den wedergeborene zelven en het gebed van den Heiligen Geest voor hem.

Dit laatste bespreken we het eerst, omdat ons desaangaande door den heiligen apostel Paulus de duidelijkste openbaring is geschonken. Hij zegt ervan in het onuitputtelijk rijke achtste kapittel aan de kerk van Rome: »De Heilige Geest komt onze zwakheden mede tehulp; want wij weten niet, wat wij bidden zullen, gelijk het behoort; maar de Geest zelf bidt voor ons met onuitsprekelijke zuchtingen, en die de harten doorzoekt, weet welke de meening des Geestes zij, dewijl Hij voor de heiligen naar God bidt.''

Om dit roerende woord van aangrijpende vertroosting wel te verstaan, merke men allereerst op, dat hier geen sprake is van een gebed, dat de wedergeborene zelf doet, noch ook van een verzuchting, die hijzelf slaakt; maar integendeel van een gebed en een verzuchting, die door een ander te zijnen behoeve wordt opgezonden. Er is hier sprake niet van een eigenlijk gebed, maar van een voorbidding, en wel een voorbidding, die de Heilige Geest doet voor Gods heiligen. [1])

[1]). Oudtijds oordeelden de meeste uitleggers (en zoo ook Calvijn en onze Kantteekenaren) dat met dit bidden van den Heiligen Geest bedoeld was een inwerking op ons, tengevolge waarvan *wijzelren zuchtingen slaakten*. Thans is deze zienswijze verlaten. Vers 23 dwong hiertoe. In dit vers toch is juist sprake van wat Calvijn in vs. 26 waande te lezen. Daar spreekt de heilige apostel van »zuchtingen'', die *uit ons* opkomen, en *in ons* gewerkt zijn door den Heiligen Geest. Hier in vs. 26 kan dus niet nogmaals hetzelfde staan, daar het woordeke »desgelijks'', waarmeê dit vers aanvangt, een *nieuwe* gelijksoortige zaak inleidt. Bovendien wordt hier van den Heiligen Geest geheel hetzelfde woord gebezigd, dat in vs. 34 van de voorbiddinge des Heilands wordt gebruikt: *entunchanein*. Voorts eischt het woord *sunantilambanesthai*, dat vertaald is door: mede tehulpkomen, dat de helpende persoon niet enkel *in*

En ten anderen dient ge wel in te zien, dat deze voorbidding, die de Heilige Geest voor den wedergeborene doet, een geheel andere voorbidding is dan de voorspraak van Christus den Rechtvaardige.

Er is tweeërlei voorbidding, de eene van den *Christus*, en de andere van den *Heiligen Geest*, en ge moet, om niet in misverstand te dwalen, u duidelijk rekenschap geven van het onderscheid tusschen deze beide.

Dit onderscheid nu bestaat hierin, dat Christus zijn voorbidding doet *in den hemel*, en de Heilige Geest *op aarde*. De voorbidding van ons heilig Hoofd toch grijpt *buiten ons* plaats door een Christus, die van ons weggegaan is; maar de voorbidding van den Heiligen Geest geschiedt *in ons* eigen hart door den Trooster, die dit hart tot zijn tempel koos.

Doch niet alleen in de plaats waar, maar ook in den aard der bede zelve, is deze tweeërlei voorbidding onderscheiden. Als toch Christus in de hemelen met heerlijkheid bekleed voor zijn uitverkorenen en verlosten bidt, dan strekt deze bede om de vrucht van zijn zoenoffer voor ons geldende te maken. »Indien wij gezondigd hebben, wij hebben een Voorspraak bij den Vader, Jezus Christus den Rechtvaardige." Maar als de Heilige Geest voor ons bidt, dan bidt deze niet, om ons de vrucht van het kruis van Golgotha te doen toekomen, maar om de diepe, verborgen nooden van ons hart voor het oog van den Drieëenigen God te ontdekken en bloot te leggen.

Er is een vereeniging van God en den mensch in den Christus, omdat Hij, in de gestaltenis Gods zijnde, onze menschelijke natuur aannam. Wanneer deze Christus voor ons bidt, gaat er dus een gebed voor ons op van God den Zoon, maar in zijn vereeniging met onze menschelijke natuur. Hij bidt als Hoofd van het Lichaam der nieuwe menschheid, als Koning van zijn volk, als Verbondsbezegelaar van het Nieuwe Testament in zijn bloed. Eenigermate op gelijke wijs nu bestaat er ook een vereeniging tusschen God en den mensch, als de Heilige Geest voor de heiligen bidt. Immers, dan is die Heilige Geest in het hart van den wedergeborene ingegaan, woont daarin als in zijn tempel, en, door die

---

ons, maar ook *met* en *naast* ons tewerkgaat. En eindelijk noopt hiertoe vs. 27, en dat wel 1°. omdat er sprake is van een meening, een overdenking, die niet in ons, maar in het bewustzijn van den Heiligen Geest plaatsgrijpt; en 2°. omdat er sprake is, dat in dit zuchten een bidden naar God (en niet naar den mensch) is *(Kata Theon*, niet *eis Theon*), dat wil zeggen, een bidden *niet* »naar God toe", edoch naar de door God gewilde wijze; en dit nu valt alleen in den Heiligen Geest. Dat zulk zuchten een enkel maal op de wijze van de *glossolalie* (het spreken in talen) instrumenteel 's menschen luchtorganen in beweging bracht, is hiermeê niet ontkend. Slechts houden we staande, dat dit niet ligt in »onuitgesproken zuchtingen". Eer het tegendeel.

inwoning met dezen mensch in de innigste en altoos blijvende gemeenschap getreden, bidt Hij nu voor dien uitverkorene, als met hem in vereeniging staande, en als stellende zichzelven bij het bidden in zijn plaats.

Beide malen is er alzoo *Voorbidding;* maar beide malen op een andere wijze. Als een vader priesterlijk voor zijn gezin bidt, doet hij dit niet, omdat ook zijn gezinsleden zelven niet gelijk gebed konden uitstorten, maar vermits hij als hoofd de roeping heeft, om voor zijn gezin bij God in te treden. Allen bidden, maar bovendien bidt hij nog als hoofd voor heel het gezin saam. En zoo nu ook heeft Christus als het Hoofd des Lichaams de roeping om voor heel dit Lichaam te bidden. Al baden de leden van het Lichaam dus nog zoo goed en op nog zoo volkomene wijze, dat zou zijn gebed niet overtollig maken. Alle leden van het Lichaam moeten bidden, en bovendien moet Hij bidden voor heel het Lichaam saam. Maar anders is het, als een moeder bidt bij het ledekantje van haar lieveling, die op vroegen leeftijd sterven gaat. Dat kindeke toch van vijf à zes jaren kan wel *iets* bidden, maar niet veel. Het beseft van verre niet, wat er met hem gebeurt. Het heeft geen flauw begrip van wat er eigenlijk voor hem gebeden moet worden. En daarom komt nu de moeder en knielt bij haar stervenden lieveling neer, en bidt voor haar kind, »zijn zwakheid tehulpkomende, omdat het zelf niet weet te bidden, gelijk het behoort." Was dat kind twintig jaar ouder, zoo zou dit niet noodig zijn; dan zou haar kind zelf beseffen in wat ernstigen toestand het verkeerde, en zelf uit zijn nooden naar God kunnen roepen. Maar nu kan het dit nog niet, en ter oorzake van dit onvolmaakte in zijn toestand, komt nu de moeder zijn zwakheid mede tehulpe en bidt voor haar kind tot God. En zoo nu ook is het gelegen met de voorbidding van den Heiligen Geest. Indien de wedergeborene reeds was, waar hij zijn moest, en zelf bidden kon, gelijk het behoort, zoo zou er voor deze voorbidding geen plaats zijn. Maar nu Gods uitverkorene nog in dezen onvolmaakten toestand verkeert, en, met zwakheid omvangen, zelf nog niet beseft, *wat* en *hoe* er eigenlijk gebeden moet worden, nu komt de Heilige Geest deze zijn zwakheid tehulp, en bidt voor dezen heilige, maar nog met zwakheid bevangene, tot God.

De oorzaak van de voorbidding van den Heiland ligt dus daarin, dat Hij het *Hoofd des lichaams* is, en als zoodanig, ook al waren de gebeden der verlosten nog zoo rijp en volkomen, toch altoos voor zijn volk intreedt bij den Vader. De oorzaak van de voorbidding van den Heiligen Geest daarentegen ligt in heel iets anders, te weten in de onvolkomenheid, onrijpheid en ongenoegzaamheid van de gebeden der geloovigen.

Zijns is een *aanvullend* gebed. Een gebed voorzoover de geloovige zelf nog niet kan bidden, gelijk het behoort, en dat dus minder wordt en afneemt, naarmate Gods kind zelf het goede en rijpe bidden aanleert.

Deze voorbede van den Heiligen Geest hangt saam met den toestand van den wedergeborene, gelijk de heilige apostel dien in het zevende kapittel van zijn brief aan de kerk van Rome geteekend had.

Zeer zeker had het God den Heere kunnen believen, een zondaar op zulk een wijs weder te baren, dat hij plotseling na zijn wedergeboorte van alle vermenging met de zonde en van alle nawerking van de oude natuur af ware geweest. Maar het feit is, dat God de Heere dit anders heeft besteld. De wedergeboorte brengt niet dezen plotselingen ommekeer teweeg. Ze verandert wel plotseling en als met één slag *onzen staat* voor God; maar zij zet ons niet opeens in *een toestand* van volstrekte heiligheid om. Integendeel, het blijft ook na de wedergeboorte *eenerzijds:* »Ik heb een vermaak in de wet Gods naar den inwendigen mensch", maar ook *anderzijds:* »Ik zie een andere wet in mijne leden, die strijdt tegen de wet mijns gemoeds." En vandaar de uitroep: »Ik, ellendig mensch! wie zal mij verlossen van het lichaam dezes doods?"

Bij deze gesteldheid nu komt de voorbidding van den Heiligen Geest ons te stade. Werden we opeens, plotseling, door de wedergeboorte in volkomen heiligheid omgezet, zoo zou deze voorbidding er *niet* zijn; want Gods kind zou dan met geen zwakheid meer behept wezen, en zelf weten te bidden, gelijk het behoort. Maar nu dat *niet* zoo is, en velerlei zwakheid ons derwijs te onder houdt, dat wijzelven tot het rechte bidden nog *on*bekwaam zijn, nu komt de Heilige Geest deze onze zwakheid tehulp en bidt *in* de heiligen *voor* de heiligen tot God, *alsof het hun eigen gebed ware.*

Op dit laatste legge men nadruk.

De personen, voor wie de Heilige Geest bidt, worden hier »*heiligen*" genaamd, en steeds moet volgehouden, dat elk wedergeborene, welke zwakheid hem ook nog aanhangt, een *heilige* is. Heilig, niet om wat in hem gevonden wordt, maar om het woord, dat Christus tot hem gesproken heeft: *Gij zijt de mijne.* Doch juist omdat men een *heilige* is en toch nog veelszins in zeer *onheiligen* toestand verkeert, mogen die beide niet onverzoend tegenover elkander blijven staan. Daarom leert ons de Heilige Schrift, dat we, ook dan, als wijzelven nog midden in den dood liggen, *heilig* zijn *in Christus*, zoodat onze heiligheid er wel is, alleen nog maar niet *in* ons, maar *buiten* ons in *Christus Jezus.* »Ons leven is met Christus verborgen in God." En zoo nu moet het ook met ons *gebed* zijn. Omdat we *heiligen* niet maar *heeten*, maar *zijn*,

moet ook het volkomen gebed van een heilige uit ons hart opklimmen voor den troon der genade. Het reukoffer onzer gebeden. En overmits wij nu zelven nog niet in staat zijn, om dit volkomen reukoffer der gebeden te ontsteken, en ons reukoffer er toch zijn moet, komt nu de Heilige Geest onze zwakheden mede tehulp, en bidt *uit* ons hart *ons* ten behoeve naar God.

Dit gaat buiten ons besef om; want de Heilige Geest bidt *voor* ons *in* ons met onuitsprekelijke zuchtingen; wat niet zeggen wil, dat Hij ons zuchten doet slaken, waarvan we ons geen rekenschap weten te geven; maar zoo, dat de Heilige Geest zelf in ons zucht met bewegingen en aandoeningen, waarvan wel de vertroostingen zich aan ons mede kunnen deelen, maar die met de zuchten van onze ademhalingswerktuigen niets te maken hebben. Dit volgt uit wat de heilige apostel in het 27e vers zegt, dat de Kenner der harten ons hart doorzoekt om te weten, welke de meening des Geestes zij.

Doch behalve dit werk van den Heiligen Geest bij zijn bidden *voor* ons en *in onze plaats*, is er ook een werk van den Heiligen Geest in ons eigen bidden, voor zooveel we de gave der wedergeboorte ontvingen.

De verhouding tusschen dit tweeërlei werken van den Heiligen Geest verschilt naar onzen toestand.

Denkt ge u een kind, dat in de wieg reeds de gave der wedergeboorte ontving, en jong stierf, eer de wedergeboorte in bekeering kon doorwerken, dan had dit jonge wicht nog volstrekt geen eigen gebed, en bad alleen de Heilige Geest in en voor dit wicht met onuitsprekelijke verzuchtingen.

Groeide dit kindeke daarentegen op en kwam het op later leeftijd tot bekeering, dan begon het toch ook bij hem met een uitsluitend gebed van den Heiligen Geest voor hem, en eerst later na de bekeering voegde zich hier zijn eigen gebed bij.

En ook na zijn bekeering kunnen er toestanden van ingezonkenheid en zelfs van afval voorkomen, waarin het eigen gebed van Gods kind geheel verstomde; maar zoo, dat onderwijl het gebed van den Heiligen Geest voor en in hem toch altoos doorging.

En eindelijk, naarmate de wasdom van een kind van God nog gering was of hooger klom, bleef zijn eigen gebed achterlijk of vorderde, en in dezelfde mate was het gebed van den Heiligen Geest voor hem nog

schier het een en al, dan wel afnemend. De Heilige Geest bidt voor ons zoolang en voorzooverre we zelven het nog niet kunnen; maar tevens de Heilige Geest *leert ons zelf bidden*, opdat allengs *zijn* gebed voor ons overbodig worde. Wat in zich sluit, dat in gevaar van verleidingen, die wij niet zien kunnen of beseffen; dat in worstelingen en aanvechtingen, die wij niet doorgronden, de Heilige Geest aanstonds het gebed weer voor ons opneemt, en voor ons roept naar God.

Dit moet ge echter niet in dien zin opvatten, alsof de Heilige Geest ons leerde bidden, om zelf allengs geheel buiten ons gebed te raken. Integendeel, alle gebed van Gods kind moet een bidden *in de gemeenschap met den Heiligen Geest* zijn. Hoe inniger uw gebed zal zijn, hoe voller het in die gemeenschap van den Heiligen Geest moet staan. En hoe meer we in ons gebed nog *alleen* bidden, hoe meer ons bidden weer in het *zondig* bidden terugzinkt en ophoudt een gebed van *Gods kind* te zijn. »Bidt," roept de apostel Judas, »bidt in den Heiligen Geest!"

Slechts dit is het verschil, als de Heilige Geest *voor ons* bidt, bidt Hij *zonder ons*, buiten ons om, al is het ook *in* ons eigen hart. Daarentegen leeren we *zelven* bidden, dan is nog altoos de eigenlijke Bidder de Heilige Geest; maar dan bidt Hij *met ons* en *door ons*, en roept van onze lippen naar God. Zooals een moeder eerst voor haar kindeke bidt, zonder dat dit kindeke het merkt, en dan haar kindeke *leert* bidden, om straks te bidden *met* haar lieveling, zoo ook is het werk van den Heiligen Geest. Hij begint met zonder ons voor ons te bidden. Dan *leert* Hij ons zelven bidden. En hebben we in deze school der gebeden vorderingen gemaakt, dan gaat de Heilige Geest *met* ons bidden, en bidt niet maar *in*, maar ook *door* ons. Dit is »de Geest der aanneming tot kinderen Gods, door welken wij roepen: *Abba Vader*," maar op zulk een wijs, dat de Heilige Geest in hetzelfde oogenblik »met ons getuigt, dat wij kinderen Gods zijn."

Vandaar, dat onze Heiland tot de Samaritaansche vrouw van Sichar zei: »De ure komt en is nu, dat de ware aanbidders den Vader aanbidden zullen in Geest en in waarheid." Deze bijvoeging »*en in* waarheid" sloeg terug op den zinbeeldigen dienst der Israëlietische ceremoniën. In Israël was heel de dienst des Heeren in schaduwen, zinbeelden, en symbolen. Het land Kanaän was beeld van den hemel. Jeruzalem is het binnenste heiligdom. Sion was de troon Gods. Het bloedig offer van var en ram beeldde de vergeving af. En het wierookaltaar was

symbool van de gebeden der heiligen. In dat alles nu was wel ware beduidenis, maar geen wezenlijke *waarheid.* Geen »waarheid", want Jeruzalem *was* niet het heiligdom des Heeren HEEREN, en Sion *was* niet de troon der genade. De *waarheid* van dat alles is en was in den hemel der hemelen, en deze *waarheid* en *genade* is eerst door Christus geworden, gelijk het symbool en de schaduw gekomen was door de wet van Mozes. Nu Christus gekomen was, moesten de gebeden der heiligen dus losgemaakt ook van Jeruzalem, en het is daarom, dat Jezus tot de Samaritaansche vrouw zei: »Jeruzalem of Garisim is geen vraag, die in Mij opkomt; dat raakt alleen de bedeeling der schaduwen slechts, en die dienst heeft, nu Ik kwam, uit. Van nu af zal het geen aanbidden in schaduwen meer zijn; nu wordt het een aanbidden van den Vader in de hemelen in wezenlijke werkelijkheid en waarheid." En zoo eerst kan ook verstaan, wat Jezus er bijvoegde: *een bidden in den Geest.* Zoolang het volk in den dienst der schaduwen hing, zocht het steunsel voor zijn gebed *in het uitwendige.* Maar nu het een aanbidden in *waarheid* zou worden, nu moest dit steunsel *niet* meer in het uitwendige, maar *inwendig* worden gezocht, en dat steunsel bood *de Trooster*, de Heilige Geest.

Het wezen van Gods kind bestaat juist daarin, dat hij den Heiligen Geest ontving; dat de Heilige Geest woning in zijn hart maakt; en zich inwendig huwde met zijn ziel. Alle uiting des levens in hem, die nog van *hem alleen* uitgaat, en *niet* uitgaat van den Heiligen Geest in hem, behoort niet tot het kindschap, maar is zonde. En slechts inzooverre de inwonende Geest hem beweegt, aandrijft en bewerkt, zijn zijn gedachten, woorden en werken uitingen van het kind van God in Hem.

Geldt dit nu reeds voor heel het terrein zijns levens, te sterker gaat dit dan door voor zijn *gebedsleven.* Ook na zijn bekeering kan hij wel bidden en bidt hij wel dikmaals uit zichzelven, *zonder* dien Heiligen Geest; maar dan is dat geen gebed van Gods kind, maar nog van den ouden zondaar. Werkt daarentegen de gemeenschap met den Heiligen Geest in zijn hart, en ontvangt hij bij zijn bidden van dien Heiligen Geest de aandrift en de bezieling, dan is het wezenlijk een gebed van het kind Gods in hem geworden, juist omdat het in hem gewerkt wierd door den Heiligen Geest.

Deswege voegt de profeet Zacharia »den Geest der *genade* en der *gebeden*" dan ook saam. Het is één en dezelfde Heilige Geest, die, ingaande in ons hart, ons de genade ontsluit, ons met genade verrijkt en de genade beseffen leert, en die, in gelijken tred hiermede, den *dorst* naar die genade in *den gebede* doet uitgaan. Het gebed is het roepen om genade, en dat gebed kan niet komen, eer de Heilige Geest ons den

rijkdom der genade, die in Christus Jezus is, voor het zielsoog heeft uitgestald. En omgekeerd, de Heilige Geest kan dezen rijkdom der genade voor onze ziel niet doen schitteren, of tegelijk wekt Hij begeerte, dorst en verlangen naar deze genade en drijft ons alzoo tot bidden uit.

Of wilt ge het nóg omvattender, laat het dan zoo zijn uitgedrukt:

Voor het gebed van Gods kind zijn hem drie dingen van noode. Ten eerste, dat hij een inzicht in den rijkdom der eeuwige ontferming hebbe. Ten tweede, dat zijn nood en dood hem levendig op het hart drukke. En ten derde, dat hij in zijn nood en dood gemeenschap erlange met die ondoorgrondelijke barmhartigheden.

Welnu, hoe zal ooit voor het zielsoog van Gods kind de heilige tegenwoordigheid des Heeren Heeren in vrede ontdekt worden, zoo God de Heilige Geest niet zelf in zijn ziel ingaat en hem de tegenwoordigheid van het Eeuwige Wezen ontdekke? Insgelijks, hoe zal een kind van God zijn nood en dood, we zeggen niet in woorden kunnen beschrijven, maar *levendig* op de ziel voelen prikkelen, als niet bij het licht des Heiligen Geestes de diepte des verderfs voor hem ontbloot wordt? En eindelijk, hoe zal een kind van God, juist bij het levendig besef van dien nood en dood toch tot zijn God durven roepen, en dat roepen in de gemeenschap der liefde kunnen volbrengen, als niet de Trooster hem in zijn ziel verwekt tot vrijmoedigheid en vertrouwen?

XLIII.

HET GEBED VOOR EN MET ANDEREN.

> Belijdt elkander de misdaden en bidt voor elkander, opdat gij gezond wordt: een krachtig gebed des rechtvaardigen vermag veel. Jak. 5 : 16.

Spele ons laatste artikel nogmaals in den hoogen toon der Liefde, waarin ook ons hoofdstuk, dat aan het Gebed voorafging, gezet was.

Immers, wie van het werk des Heiligen Geestes in onze gebeden handelde en naliet afzonderlijk *de Voorbiddinge* van Gods kind voor anderen te bespreken, zou daarmeê toonen den Geest der ontfermingen niet te verstaan.

Bidden *voor anderen* is nog iets anders dan bidden *voor onszelven* om vervulling in eigen nood. Ook mag dit laatste wel. Zelfs is het van God geboden. Of zegt dan de Schrift niet: »Laat uwe begeerten in alles door bidden en smeeken, met dankzegging, bekend worden bij God"? Toch kan hierin ook bij een kind van God *verfijnd egoïsme* schuilen; zelfs al volgt er steeds de »dankzegging" op; en juist daarom wordt aan de *bede* de *voorbede* toegevoegd, opdat ook in ons gebed de adem eener heilige liefde alle vlam van onheilig egoïsme, die nog mocht opflikkeren, zacht maar zeker uitblaze. En terwijl de voorbede zoo van den eenen kant in ons bidden het egoïsme tempert, leidt ze aan de andere zijde tot nog heiliger bede op, als het in ons hart en op onze lippen niet slechts een smeeking voor anderen, maar allengs ook een bidden voor onzen Koning in de hemelen en voor zijn Koninkrijk vol majesteit wordt.

Christus bidt voor ons; maar ook de Bruid heeft voor haar hemelschen Bruidegom te bidden. Reeds het gebed voor Salomo in Psalm 72 wijst over Salomo op den Messias heen. »Geef, Heere! den Koning uwe rechten;" en in Psalm 21 en 61 keert dezelfde gedachte terug. Alleen, het gebed voor den Bruidegom is geen bede voor zijn hoogheerlijken Persoon; want als zoodanig is Hij geheel verheerlijkt. Maar wel een bede, dat zijn Rijk toekome en de eere zijns Naams aan alle einden der aarde doorbreke, en de zielen der verkorenen Hem worden toegebracht.

In het »Onze Vader" staat deze heiligste bede zelfs op den voorgrond; want als ge bidt: »*Uw* naam worde geheiligd, *uw* Koninkrijk kome en

uw wil geschiede", drijft in die bede niet zoozeer de liefde voor onszelven, noch ook de liefde voor anderen, maar zeer stelliglijk de liefde voor Hem, die in de hemelen is. Ongetwijfeld in het besef en met den geloove, dat de verhooring dezer bede ook voor onszelven en voor anderen het meest begeerlijk is; maar toch altoos zoo, dat de liefde *voor den Heere* erin op den voorgrond treedt. Een summier van *gebeden*, geheel passend bij het summier der *geboden*. Hebt lief den Heere uwen God. Dat is het eerst en het grootst *gebod*. En daarna: Gelijke liefde voor uw naaste als voor uzelven. En zoo ook in uw gebed. Eerst bidden om de zake uws Gods. Dat het eerst en het groot *gebed*. En voorts een bidden, zoo voor uw naaste als voor uzelven. Aan ons *gebed* wordt onze stand tegenover het hoog *gebod* getoetst.

Wat is nu in deze voorbidding het werk van den Heiligen Geest?

Om dit helder in te zien, moet aanstonds tusschen tweeërlei voorbidding onderscheiden.

Er is een voorbidding voor wat *in* het Lichaam Christi is; én er is een voorbidding voor wat *buiten* het Lichaam Christi toeft; altoos geoordeeld naar óns besef en ónzen indruk.

Uw bede gaat *buiten* het Lichaam van Christus om, zoo ge bidt voor de overheden en voor hen, die in hoogheid gesteld zijn. Het gaat *buiten* het Lichaam van Christus om, als ge bidt voor uwe vijanden. Het ligt *buiten* het Lichaam van Christus, wanneer ge in het algemeen bidt voor de plaats uwer inwoning; voor uw vaderland; voor de zegepraal van een te velde getrokken leger; voor een vloot, die uitvoer; voor den bezaaiden akker; voor redding uit pestilentie; voor nering en beroep; en wat dies meer zij. Dit alles toch raakt het *natuurlijk* leven en personen, die, of ze den Heere toebehooren of niet, hier voorkomen in hun verhouding tot het leven der schepping, en niet tot het rijk der genade.

Daarentegen is uw bede *in* het Lichaam van Christus, zoo dikwijls ge bidt om de toekomst van het Koninkrijk des Heeren; om de terneder werping van het rijk van Satan; om zalving van 's Heeren priesters en hun bekleeding met heil; om reformeering van Gods kerken; om vrucht op het werk der zending; om den doop des Heiligen Geestes; om kracht bij aanvechting; om vergeving van zonde; om het eeuwig heil uwer dierbaren; en om krachtdadige bekeering van het gedoopte zaad der kerk.

De eerste soort Voorbiddinge ziet dus op het rijk der *Natuur*, de tweede op het rijk der *Genade;* en het komt er dus maar op aan, om bij elk dezer beide voorbiddingen den band der gemeenschap op te zoeken, die den geleiddraad voor onze voorbidding vormt.

Alle voorbidding toch onderstelt *gemeenschap* met hen, voor wie gij bidt. Een gemeenschap, die ons saam in één nood werpt, en saam naar één redding doet uitzien, en dat op zulk een wijs, dat het leed van den ander mij drukt en de vreugde van anderen mij tot dankzegging uitdrijft.

Waar deze gemeenschap des levens en de daaruit voortgesproten liefde niet aanwezig is, of tijdelijk niet werkt, moge vormelijk een voorbidding in klanken plaatshebben; maar tot een voorbede uit het hart komt het *niet*.

Nu ligt bij alle voorbede in het rijk der *Natuur* die gemeenschap uiteraard in onze *schepping uit éénen bloede*. Heel de menschheid is één. Saam vormen alle volkeren één organisch samenstel. Het is één machtige stam met kroon en looverdak, die uit de aarde zijn kruin omhoog verheft, en waaraan alle natiën en volken als takken, alle geslachten als twijgen zijn, en elk onzer als een trillend blad. Saam hoorend, saam levend op eenzelfden wortel onzer menschelijke natuur, saam één zijnde, is het dus één vleesch en één bloed, dat van Adam tot op het jongstgeboren kind alle skelet omkleedde en door aller aderen heenstroomt. Vandaar de drang naar algemeene menschenliefde. Vandaar de eisch, dat niets menschelijks ons vreemd mag zijn. Vandaar dat we zelfs onzen vijand moeten minnen, en voor onzen vijand bidden moeten; want ook hij is vleesch van ons vleesch en been van ons been.

Waren het zandkorrels, op een hoop geworpen, dan zou er een zucht uit elke zandkorrel afzonderlijk kunnen geslaakt worden; maar van voorbede en gemeenschappelijke biddinge zou geen sprake kunnen zijn. Maar omdat we *geen* zandkorrels en *geen* los kiezelzand, maar allen bladen van eenzelfden boomstam des levens zijn, daarom is er ja óók een apart zuchten van elk blad, maar toch daarbenevens en meer nog, een bidden van den een voor den ander, en een gemeenschappelijk gebed van heel ons menschelijk leven. »Het gansche schepsel zucht."

Veel inniger, hechter en vaster echter komt de gemeenschap der Liefde in het rijk der *Genade* uit.

Hier is ook een organisch saamstel, te weten het Lichaam van Christus, onder Hem als het Hoofd. Niet een bekeerde naast een bekeerde, en die twee door een uitwendige koorde van sympathie saamgesnoerd. Neen, maar een menigte ranken, die alle opschieten uit den wortel Isaï; uit den éénen zelfden Wijnstok; die daarin organisch één zijn. Gekocht tot eenzelfden prijs. Gered en verlost door het rantsoen van eenzelfde bloed. Voortgekomen uit één daad der Verkiezing. Herboren door eenzelfde wedergeboorte. Toegebracht door eenzelfde

geloof. Eén brood brekende en drinkende uit eenzelfden drinkbeker.

En let wel, deze eenheid is dubbel hecht; want ze staat niet *naast* die gemeenschap in het rijk der natuur, maar komt *bij* die gemeenschap in het rijk der natuur bij. Zij toch, die leden van dit Lichaam Christi worden, zijn allen met u uit het éene bloed van Adam geschapen, gelijk ze met u door het éene bloed van Christus verlost zijn. Hier is dus een *dubbele* wortel van gemeenschap. Vooreerst daarin gelegen, dat ze vleesch van uw vleesch en been van uw been zijn; met u uit den éénen stam der menschheid. En nu bovendien komt hierbij, dat ze, behalve dit, ook nog met u uit één Besluit geboren, door één Doop bezegeld, in één Lichaam saamgevoegd en onder één Belofte besloten liggen, om straks eenzelfde Erfenisse met u te deelen.

In deze dubbele gemeenschap des levens nu, die ge én naar de natuur én naar het Lichaam Christi met de kinderen des Koninkrijks hebt, wortelt alle *liefde*, die Gods kinderen onderling verbindt, en niet het minst in hun voorbede voor elkander en dus bijwijlen ook in hun gemeenschappelijk gebed uitkomt. Niet de gemeenschap des levens komt voort uit uw liefde; maar uw liefde voor het volk spruit op uit de gemeenschap van één genadeleven, dat u en dat volk eigen is. Wat niet saam op één wortel stoelt, en dus van één leven leeft, kan niet tot *liefde* in hoogeren zin komen. Het bidden voor elkander wordt uit de liefde geboren, waarmeê ge elkander liefhadt; en de liefde, die u saamverbindt, klom op uit dien éénen wortel des levens, waarop ge beiden zijt ingeënt door genade en waarop ge krachtens uw schepping uit Adam saam stoeldet.

En is dit eenmaal doorzien, dan ligt ook het werk des Heiligen Geestes in de voorbiddinge hiermeê klaarlijk voor ons open.

In het rijk der natuur is onze *levenskracht* uit den *Vader*, onze *saamhoorigheid* door den *Zoon*, en ons *besef* van die saamhoorigheid van den Heiligen Geest. Vandaar dat ook in alle gemeene menschenliefde, gelijk die zich in hulpvaardigheid bij nood, in welwillendheid en minzaamheid van omgang en in den trek naar gezelligheid uit, steeds dit werk van den Heiligen Geest is, dat Hij het *besef* van onze saamhoorigheid als menschen in ons levendig houdt. De zonde verstoorde dit schriklijk. Het is zoo. Maar daarom liet toch de Heilige Geest zijn werk niet varen, en als er een komt aanloopen, en hij ziet een hem onbekend kind in het water liggen, en hij springt erbij, zonder op zijn eigen leven te denken, dan is het de macht en de drang des Heiligen Geestes, die in deze heldendaad der gemeene menschenliefde moet verheerlijkt worden.

Maar veel klaarder nog komt dit werk van den Heiligen Geest uit in de voorbede, die op het erf der genade plaatsgrijpt. Bij de gemeenschap toch in het Lichaam van Christus is het wederom de *Vader*, van wien onze verlossing *uitgaat;* de *Zoon*, in wien we *saamgebonden* liggen; maar *de Heilige Geest*, die ons het *besef* van deze saamgebondenheid en heilige gemeenschap inprent. Wie alleen nog maar verkoren door den Vader en door den Zoon verlost is, heeft nu nog niet lief. Tot liefhebben komt het eerst, als de Heilige Geest, die in Christus als ons Hoofd en in ons als zijne leden woont, aan ons *besef* en *bewustzijn* de groote genadegifte ontdekt, ons oog voor die schoone saamvoeging in het Lichaam van Christus ontsluit, en de vonk ontsteekt, waarmeê we voor ons Hoofd en zijn volk worden in gloed gezet.

En waar nu dit *dubbele* werk van den Heiligen Geest in ons krachtig wordt, zoodat we én sterken drang voelen naar ons vleesch en bloed, om de saamhoorigheid van al wat mensch is, én nog veel sterker persing naar het volk des Heeren, om de saamhoorigheid van al wat door het bloed des Zoons verlost is, dan waakt in ons op die liefde, waarvan de heilige apostel zegt, dat ze in ons uitgestort is door den Heiligen Geest.

Toch eindigt hiermeê het werk van den Heiligen Geest niet. Liefde kan teeder zijn, zonder tot gebed uit te drijven. Dit ziet ge aan de gemeene menschenliefde. Er zal er één voor een ander in de vlam vliegen, om hem van den vuurdood te redden; maar van een *bidden* voor anderen weet zulkeen vaak niet.

En omgekeerd vindt ge mannen en vrouwen, die het altoos zeer druk over de voorbidding hebben; die de ceel hunner eigen voorbiddingen steeds breeder maken; en gedurig aan anderen vragen: »Bid voor mij"; en die toch, als het erop aankwam, u stil zouden laten verdrinken of in de vlammen omkomen, en soms zelfs de hand op den zak houden, uit vreeze dat barmhartigheid u met hun geld zou moeten ter hulpe komen.

Hieruit blijkt, dat er tusschen de *liefde* en het *gebed*, uit liefde geboren, nog iets in ligt.

Zoodra toch de liefde in het gebed uitgaat, grijpt er een verbinding plaats tusschen onze *liefde* en ons *geloof*, en het is eerst door *die* verbinding, dat het *gebed* werkzaam wordt. Enkel liefde geeft nog geen gebed. En enkel voorbidding is nog geen bewijs, dat er liefde is. Waarlijk voorbede voor den troon der genade is er alleen dan aanwezig, als *de liefde* dringt en als met deze liefde zich *het geloof* mengt, om u met het voorwerp uwer liefde voor den troon des Heeren te brengen.

Wees daarom met uw voorbede zeer voorzichtig; vooral zoo de per-

soon, wien uw voorbede geldt, erbij is. Dan toch ontstaat het groote gevaar, dat uw voorbede meer de strekking zou hebben, om hem te toonen, dat ge om hem denkt, en hoe lief ge hem hebt, inplaats van een aandrang in u te zijn, om iets voor hem te begeeren van uw God. Vooral de richting der Methodisten heeft in dit opzicht niet weinig doen zondigen, en o, zoo menig gebed is juist door deze onoprechte voorbede ontheiligd.

Maar juist hieruit blijkt dan ook klaarlijk, welk ander werk van den Heiligen Geest hier nog intreedt. Dat de Heilige Geest in het algemeen uw geloof verwekke, is voor de voorbede niet genoeg. Ook baat het nog niet, dat Hij de liefde voor den broeder in u doe opvlammen.

Neen, er moet nog dit derde bijkomen, dat Hij dat geloof en deze liefde in u huwe, en ze in dat heilig huwelijk richte op den broeder, voor wien ge bidden zult.

Dit is het, wat de heilige apostel bedoelt, als hij wil, dat er niet alleen gemeenschap der heiligen in de gave Gods, maar ook gemeenschap der heiligen in den gebede en in de dankzegging zij; niet om onzentwil, maar opdat de eere, de prijs en de lof van God Drieëenig te overvloediger uit het Lichaam des Heeren naar het Eeuwige Wezen opga. »Opdat," zegt hij, »de vermenigvuldigde genade, door de dankzegging van velen, overvloedig worde ter heerlijkheid Gods" (II Cor. 4 : 15).

Gelijk in een prachtige zaal, die rondom aan de wanden met kristallijnen spiegels versierd is, het licht, dat van den luchter uitstraalt, niet slechts door elken spiegel voor zich wordt opgevangen en teruggekaatst, maar ook uit spiegel in spiegel wordt geworpen, tot er een eindeloos uitkaatsen en terugkaatsen van den lichtglans ontsta, — zoo ook is het met de voorbede en de dankzegging voor anderen in het Lichaam van Christus.

Christus is het éene Licht, dat in deze zaal der heerlijkheid zijn glans in den spiegel der ziel uitstraalt. Maar nu is het niet genoeg, dat de spiegel van elke ziel daaruit zijn straal opvange en dien weerkaatse in dankzegging. Neen, maar uit spiegel in spiegel moet deze glans des Zoons heen- en teruggeworpen, tot er in deze weelde der genade een nimmer eindigende schittering van altoos weer vermenigvuldigend licht ontsta, tot het alles gedoopt ligge in een overvloeienden glans en heerlijkheid, waarin de Zoon zichzelven verheerlijkt.

Dit brengt ons vanzelf ten slotte op het *gemeenschappelijk* gebed. Ook een voorbede, maar de rijkste voorbede, nog door het gevoel van het gemeenschappelijke in geestelijke waardij voor ons hart verhoogd.

Bij voorbede zonder meer is het de een, die voor den ander bidt; maar zonder de wetenschap, of ook die andere bidt voor hem. Maar bij het gemeenschappelijk gebed valt het *ik* weg en wordt in het *wij* opgelost, gelijk in heel het *Onze Vader*. Het is dan niet meer de eenling, die voor den troon worstelt; maar het zijn allen saam, die uiting geven aan de eenheid en gemeenschap, die er in het Lichaam van Christus is. Zij roepen dan uit één nood; ze danken voor eenzelfde genade; ze pleiten op eenzelfde belofte; ze strekken zich uit naar eenzelfde heerlijkheid; ze komen tot één Vader in den naam van eenzelfden Middelaar, steunende op eenzelfde bloed der verzoening.

En dan, behoeft het nog aanwijzing, klimt ook het werk van den Heiligen Geest tot zijn hoogste eere op. Immers dan werkt die Heilige Geest en mengt liefde en geloof niet maar in een enkel hart, maar in veler harten saam, en ontsluit ze voor elkander, en doet ziel en ziel ineenvloeien, en alle saam voor de aanspraakplaats van Gods heiligheid staan, als één groep, één schare der geloovigen, die in hun saamhoorigheid de eenheid van het Lichaam des Heeren afspiegelen.

Vandaar dan ook dat niets zoo moeilijk is als het gemeenschappelijk gebed. Alleen bidden gaat meest nog het best. Voor elkander bidden gaat ook nog wel. Maar *met elkander bidden* eischt zoo hooge geestelijke stemming, zoo reine liefde, zoo klare bevinding van de eenheid des Lichaams, dat, helaas! temidden van ons zondig leven, zoo zeldzaam heel een schaar van geloovigen ertoe kan komen. Ook wie dan voorgaat, heeft, zoo hij waarlijk de mond der geloovigen zal zijn, zoo onuitsprekelijk moeilijke roeping en moet zelf zoo hoog geestelijk gestemd zijn.

Och, als de Heilige Geest ons aan onszelven overliet, zonk dan ook alle werk des geloofs en der liefde en der gebeden, ongemerkt en als vanzelf in.

Maar God zij lof, de Heilige Geest kent onze zwakheid en heeft goddelijk mededoogen met onze smartelijke ingezonkenheid. Hij is en blijft *de Trooster*. Zijn werk gaat door!

Als wij bij onze lampen zonder olie insliepen, waakte Hij over onze ziel. Als wij niet minden, minde Hij voor ons. Als óns geloof mat en dof inzonk, en het gebed op onze lippen verstomde, bad Hij voor ons met onuitsprekelijke verzuchtingen.

En dat blijft Hij doen. Hij, de goddelijke Drager van alle hooger besef en heiliger bewustzijn in de kinderen der menschen; Hij, de Geest des Vaders en des Zoons, die al den rijkdom des Middelaars voor de Bruid uitstalt, er haar oog begeerig naar maakt, en den schat van het

Woord door de vonk van zijn heilig vuur levend maakt en toebrengt aan onzen inwendigen mensch.

Welgelukzalig dan, wie van het werk van dezen Geest innerlijke bevinding in de ziel mocht smaken. Zalig de kerke Gods, die bij haar dienst de inwerking van dezen Geest der genade en gebeden ervaren mocht. En wel hem, die door de liefde van dezen Heiligen Geest tot wederliefde gedrongen, zijn hart allengs voelde ontsluiten in dank, in lof en in aanbidding, niet alleen voor *den Vader*, die hem van eeuwig uitverkoor en riep, en voor *den Zoon*, die hem door zijn bloed gekocht heeft en verloste, maar ook voor dien *derden Persoon* in het Drieëenig Wezen, die hem het licht ontstak en brandende houdt in zijn innerlijke duisternis, en Wien deswege met den Vader en den Zoon toekomt eeuwiglijk de offerande der liefde en der toewijding van al het Zion Gods!

REGISTER.

REGISTER.

A.

B.

C.

D.

E.

H.

I.

J.

K.

L.

M.

N.

O.

P.

R.

S.

T.

U.

V.

W.

Z.

LIJST VAN BIJBELPLAATSEN.

REGISTER VAN DE PLAATSEN UIT DE H. SCHRIFT.

Romeinen.

I Corinthe.

2 Corinthe.

Galaten.

Efeze.

Filippensen.

Colossensen.

1 Thessalonicensen.

2 Thessalonicensen.

1 Timotheus.

2 Timotheus.

Hebreën.

Jakobus.

1 Petrus.

2 Petrus.

1 Johannes

2 Johannes.

Openbaring.